

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ
ОРГАНИ УКРАЇНИ**

Підручник

Колектив авторів

Дніпро
2021

УДК 347.9
С 89

Ухвалено до друку Вченою радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 23 грудня 2020 року)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

д.ю.н., проф. **Кобзар О. Ф.** – (Київський факультет Національної академії Національної гвардії України); д.ю.н., проф. **Лобойко Л. М.** – суддя Великої Палати Верховного Суду; д.ю.н., проф. **Обушенко О. М.** – (Служба судової охорони); д.ю.н., доц. **Орлеан А. М.** – (Тренінговий центр прокурорів України); д.ю.н., проф. **Тертишник В. М.** – (Університет митної справи та фінансів); д.ю.н., доц. **Шевчишен А. В.** – (Головне слідче управління Національної поліції України); д.ю.н., проф. **Юхно О. О.** – (Харківський національний університет внутрішніх справ).

С 89 Судові та правоохоронні органи України : підруч. / кол. авт.: В. В. Дараган, О. П. Бойко, Н. С. Бублик та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 400 с.

ISBN 978-617-8032-05-0

У підручнику викладено основні поняття правосуддя, правоохоронної та правозахисної діяльності, а також висвітлені принципи діяльності, завдання, функції, повноваження та структура судів загальної юрисдикції, Конституційного Суду України, прокуратури, Служби безпеки, Державного бюро розслідувань, Національної поліції, Державної прикордонної служби, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Національної гвардії України, Державної міграційної служби, Державної кримінально-виконавчої служби, Служби судової охорони, Національного антикорупційного бюро, Державної фіскальної служби, Військової служби правопорядку у Збройних силах, Державного агентства рибного господарства, Державного агентства лісових ресурсів та Державної аудиторської служби.

Підручник розрахований на студентів, курсантів, слухачів та викладачів закладів вищої освіти, а також наукових та практичних працівників.

Авторський колектив:

к.ю.н. **О.П. Бойко** – підрозд. 2.2; **Н. С. Бублик** – підрозд. 1.2, 1.4; к.ю.н., доц. **А. Г. Гаркуша** – підрозд. 2.7, 2.9; д.ю.н., доц. **В.В. Дараган** – підрозд. 2.4, 2.5, 2.8, 2.16; к.ю.н., доц. **Захарко А. В.** – підрозд. 2.6; **В. М. Кіяниця** – підрозд. 2.13; к.ю.н. **Д.В. Лазарева** – підрозд. 2.3, 2.11; к.ю.н. **В. В. Литвинов** – підрозд. 2.12; к.ю.н., доц. **В.В. Рогальська** – підрозд. 2.10 (у співавт. з к.ю.н., доц. **О. О. Титаренком**); к.ю.н., доц. **О. А. Солдатенко** – підрозд. 2.1; к.ю.н., доц. **В. М. Федченко** – підрозд. 1.1, 1.3, 1.5; к.ю.н. доц. **Н. П. Черняк** – підрозд. 2.14, 2.15.

ISBN 978-617-8032-05-0

© Автори, 2020
© ДДУВС, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Перелік умовних скорочень	6
Розділ 1. СУДОВІ ОРГАНИ УКРАЇНИ	7
1.1. Правосуддя та його принципи	7
1.2. Судова влада і система загальних судів України	30
1.3. Порядок утворення та ліквідації суду	67
1.4. Правовий статус суддів України	74
1.5. Конституційний Суд України: поняття, склад, форми роботи, структура, принципи діяльності, функції та повноваження	99
Розділ 2. ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ	123
2.1. Система, структура, функції, завдання та повноваження прокуратури України	123
2.2. Система, структура, функції, завдання та повноваження Служби безпеки України	134
2.3. Система, структура, функції, завдання та повноваження Державного бюро розслідувань	152
2.4. Система, структура, функції, повноваження Національної поліції України	159
2.5. Система, структура, функції, завдання та повноваження Державної прикордонної служби України	181
2.6. Система, структура, функції, завдання та повноваження Державної служби з надзвичайних ситуацій	202
2.7. Система, структура, функції, завдання та повноваження Національної гвардії України	226
2.8. Система, структура, функції, завдання та повноваження Державної міграційної служби України	243
2.9. Система, структура, функції, завдання та повноваження Державної кримінально-виконавчої служби України	258
2.10. Система, структура, функції, завдання та повноваження Служби судової охорони	285
2.11. Система, структура, функції, завдання та повноваження Національного антикорупційного бюро України	302

2.12. Система, структура, функції, завдання та повноваження Державної фіскальної служби України	312
2.13. Поняття, система, структура, функції, завдання та повноваження Військової служби правопорядку у Збройних Силах України	326
2.14. Поняття, система, структура, функції, завдання та повноваження Державного агентства рибного господарства України	344
2.15. Поняття, система, структура, функції, завдання та повноваження Державного агентства лісових ресурсів	370
2.16. Поняття, система, структура, функції, завдання та повноваження Державної аудиторської служби України	385
Предметний покажчик	397

ПЕРЕДМОВА

Програма здобуття юридичної освіти передбачає вивчення більшості галузей законодавства. Такий підхід дає людині змогу після завершення навчання реалізувати себе в різноманітних юридичних напрямках. Одні можуть обрати роботу в державних правозастосовних органах (суди, прокуратура, органи охорони правопорядку), інші – займатися приватною юридичною практикою (адвокати, приватні нотаріуси). При цьому різні напрями юридичної діяльності можуть вимагати відповідної спеціалізації.

Протидія злочинності вимагатиме поглиблених знань у галузях оперативно-розшукової діяльності, кримінального права та кримінального процесу, претензійно-позовна робота в приватних або державних структурах – поглиблених знань у галузях цивільного та господарського законодавства, а також знання процедури міжнародного арбітражу, робота в реєстраційних службах вимагатиме обізнаності в земельному, корпоративному праві. Однак будь-якому юристу та правоохоронцю, незалежно від обраної ним спеціалізації, доведеться у своїй професійній діяльності взаємодіяти із судами, правоохоронними органами та правозахисними інституціями.

Тому майбутньому юристу та правоохоронцю необхідно належно орієнтуватися в системі створених в Україні судів та правоохоронних органів, знати принципи їх діяльності, а також функції та повноваження. Крім того, якщо особа претендує на зайняття посади судді, прокурора або ж прагне бути слідчим, працівником оперативного підрозділу чи детективом, то їй необхідно знати відповідні кваліфікаційні вимоги, а також процедуру зайняття посад суддів та прокурорів тощо.

Але здобуття цих знань потребує ознайомлення з великим масивом нормативно-правових актів: законами, інструкціями, положеннями, наказами тощо. Це зумовлює потребу користування підручниками, в яких положення зазначених нормативно-правових актів будуть систематизовані, а в разі потреби – ще й роз'яснені. Спроба такої систематизації та роз'яснення зроблена і в підручнику, що шановний Читач тримає в руках. Автори сподіваються, що видання цього підручника сприятиме належному засвоєнню матеріалу, а отже, поліпшенню підготовки юристів та правоохоронців в Україні.

Перелік умовних скорочень

ВАКС	Вищий антикорупційний суд України
ВСП ЗСУ	Військова служба правопорядку Збройних сил України
ГПК	Господарський процесуальний кодекс
ГУНП	Головне управління Національної поліції
Держаудитслужба	Державна аудиторська служба України
держлісоохорона	державна лісова охорона
Держрибагентство	Державне агентство рибного господарства України
ДКВС	Державна кримінально-виконавча служба України
ДМС	Державна міграційна служба України
ДСНС	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ДПСУ	Державна прикордонна служба України
МОУ	Міністерство оборони України
МВС	Міністерство внутрішніх справ
ЗСУ	Збройні сили України
НГУ	Національна гвардія України
НПУ	Національна поліція України
СБУ	Служба безпеки України
ССО	Служба судової охорони

Розділ 1. СУДОВІ ОРГАНИ УКРАЇНИ

1.1. Правосуддя та його принципи

Правосуддя – це специфічний вид державної діяльності, що здійснюється судом на підставі закону у встановленому ним порядку, полягає у розгляді та вирішенні судових справ з метою забезпечення гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави, і завершується ухваленням правосудного судового рішення, яке має загальнообов'язковий характер[1, с. 27].

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Особи, які привласнили функції суду, несуть відповідальність, установлену законом. Народ бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних.

Правосуддя становить основний зміст судової влади і полягає у розгляді судами в судових засіданнях цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних проваджень, а також справ конституційної юрисдикції і законному, обґрунтованому, справедливому їх вирішенню.

Конституційне правосуддя є формою реалізації судової влади, у процесі якої вирішуються правові конфлікти, що мають конституційне значення. Саме шляхом конституційного правосуддя визнається неконституційність нормативних актів, прийнятих у державі. У такий спосіб забезпечується юридичний захист Конституції України.

Конституційне правосуддя покликане забезпечувати верховенство Конституції як основи національної правової системи, охорони конституційних прав і свобод, дотримання принципу поділу влади в усіх його аспектах. Необхідним основоположним елементом конституційного судочинства є здійснювана судовим органом перевірка нормативних актів з огляду їх відповідності Конституції.

Конституційне правосуддя в Україні відправляється єдиним органом – Конституційним Судом України. Це судова установа, діяльність якої регламентована процесуальною формою, що зближує її із судами

загальної юрисдикції. Закон підкреслює зв'язок конституційного судочинства з іншими формами судочинства і визнає конституційний суд одним із судів, але з особливою юрисдикцією – конституційною.

Цивільне правосуддя є формою реалізації судової влади, в процесі якої вирішуються правові конфлікти, що виникають із цивільних, сімейних і деяких інших правовідносин. Закон зобов'язує забезпечити правильний та своєчасний розгляд цивільних справ, сприяти поновленню порушених майнових, особистих та інших прав громадян, визначаючи для цього суди загальної юрисдикції та наділяючи їх відповідною компетенцією. Зміст цивільного судочинства становлять розгляд та вирішення по суті спорів, пов'язаних із захистом майнових, особистих немайнових, сімейних та інших прав та законних інтересів суб'єктів права. У порядку цивільного судочинства також розглядаються справи, коли слід офіційно посвідчити факти, що мають юридичне значення: безвісна відсутність особи, фактичні шлюбні відносини тощо. Тільки суд може позбавити громадянина можливості розпоряджатися своїми правами через душевну хворобу та ін.

Цивільне правосуддя здійснюється судами загальної юрисдикції. Процедура здійснення цивільного судочинства регламентована Цивільним процесуальним кодексом.

Господарське правосуддя є формою реалізації судової влади, в процесі якої вирішуються правові конфлікти, що виникають у сфері господарських правовідносин. Зміст господарського судочинства полягає в розгляді та вирішенні правового конфлікту, що виник між суб'єктами, які здійснюють господарську або іншу економічну діяльність. Судова влада повинна сприяти поновленню порушених правових норм, у такий спосіб вирішувати соціальні й економічні завдання.

Господарське судочинство здійснюється спеціалізованими господарськими судами, що входять до системи судів загальної юрисдикції. Процедура господарського судочинства регламентована Господарським процесуальним кодексом.

Адміністративне правосуддя – форма реалізації судової влади, в процесі якої вирішуються правові конфлікти, що виникають у сфері управлінських правовідносин, якщо є публічний інтерес. Предметом судового розгляду є скарга на дії (бездіяльність) посадових та службових осіб, державних органів. Публічний інтерес є об'єктом конфліктів, що виникають у сфері управлінсько-адміністративних правовідносин.

Адміністративне судочинство здійснюють спеціалізовані адміністративні суди, що входять до системи судів загальної юрисдикції, відповідно до процедури, визначеної Кодексом про адміністративне судочин-

ство.

Кримінальне правосуддя є формою реалізації судової влади, в процесі якої розглядаються та вирішуються справи про злочини. Зміст кримінального судочинства полягає у розгляді в судових засіданнях кримінальних проваджень та застосуванні встановлених законом мір покарання до осіб, що винні у вчиненні злочину, або у виправданні невинних. Винність обвинуваченого у вчиненні кримінального злочину може бути встановлено лише вироком суду, який набув чинності. Зважаючи на серйозність обмеження особистої свободи громадян, щодо яких застосовуються запобіжні заходи або заходи медичного характеру, законодавець надає право вирішення цих питань тільки суду. Необхідність прояву судової влади виникає і під час вирішення питань щодо відбування кримінального покарання (наприклад, дострокове та умовно-дострокове звільнення від покарання тощо).

Кримінальне судочинство здійснюється загальними судами в межах процедури, визначеної Кримінально-процесуальним кодексом.

Здійснює також правосуддя в межах наділених законом повноважень і Вищий антикорупційний суд, завданням якого є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень та судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства.

В основі якісного правосуддя лежить незалежність судді як єдиного носія судової влади та незалежність суду як унікальної державної інституції.

Правосуддя визначається як особливий вид державної діяльності, що здійснюється судом на підставі закону, зміст якої становить розгляд і вирішення судових справ з метою забезпечення гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства та держави, а результатом якого є постановлення правосудного судового рішення, яке має загальнообов'язковий характер.

До принципів правосуддя належать такі положення:

1. Здійснення правосуддя тільки судом. За цією засадою правосуддя є однією з форм державної діяльності, яка здійснюється виключно судами шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях цивіль-

них, кримінальних, адміністративних і господарських справ у встановленому законом порядку. Цей принцип закріплений в ст. 124 Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відображений у ст. 5 та 6 ЦПК і відтворений у ст. 30 КПК України.

У системі судоустрою діють також вищі спеціалізовані суди як суди першої та апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ.

Вищими спеціалізованими судами є: 1) Вищий суд з питань інтелектуальної власності; 2) Вищий антикорупційний суд. Вказані суди розглядають справи, які віднесені до їх юрисдикції процесуальним законом (ст. 31 Закону «Про судоустрій та статус суддів»).

Найвищим судом у системі судоустрою України є Верховний Суд, у складі якого діють: 1) Велика Палата Верховного Суду; 2) Касаційний адміністративний суд; 3) Касаційний господарський суд; 4) Касаційний кримінальний суд; 5) Касаційний цивільний суд. Верховний Суд, нарівні з іншими повноваженнями, також здійснює і правосуддя як суд касаційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суд першої або апеляційної інстанції в порядку, встановленому процесуальним законом (ст. 36 Закону).

Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами та посадовими особами не допускаються. Особи, які незаконно взяли на себе виконання функцій суду, несуть передбачену законом відповідальність.

Засада здійснення правосуддя тільки судом вказує на виключне місце суду, згідно з якою жодний інший орган, крім суду, не може здійснювати судову владу. Навіть якщо діяльність того чи іншого органу зовнішньо буде імітувати процедуру здійснення правосуддя, визнати її правосуддям не можна, оскільки її виконав не суд. Конституція України, гарантуючи здійснення правосуддя виключно судом, вказує, що судочинство здійснюється лише Конституційним судом та судами загальної юрисдикції.

Вимога про те, щоб судова влада здійснювалася лише судом, має важливе значення. Акти судової влади (рішення, ухвали, вирoki, постанови) не можуть бути скасовані або змінені жодним іншим органом, а лише вищим судом, і якщо є передбачені законом підстави. Крім того, вони підлягають обов'язковому виконанню всіма органами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами.

Відповідно до принципу здійснення правосуддя тільки судом, жодний інший орган державної влади та управління не має права приймати на себе компетенцію судової влади. Цей принцип зумовлює виключну підсудність справ щодо вирішення юридично значущих справ, що ма-

ють юридичні наслідки, суду та суддям (а у випадках, визначених законом, і представникам народу). До того ж ухвалення рішення з конкретної справи є прерогативою суду, і це положення наголошує на виключності судових рішень. Держава довіряє лише суду право вирішення питань щодо законності та доцільності використання примусових повноважень держави, зокрема: в установленому законом порядку застосовувати цивільно-правові санкції з цивільної справи; визнавати особу винною у вчиненні злочину; призначати кримінальне покарання з кримінального провадження. Лише суд має право прийняти рішення щодо застосування заходів, що обмежують конституційні права та свободи людини і громадянина щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, запобіжних заходів, примусових заходів виховного, заходів медичного характеру тощо. Рішення суду з конкретної справи обов'язкові для виконання всіма державними та посадовими особами.

Принцип здійснення судової влади тільки судом передбачає такий правовий режим, за яким скасування або зміна судових рішень можливі лише вищим судом і відповідно до певної процедури. Жодне рішення не може бути скасовано або змінено іншим органом державної влади.

Таке особливе правове становище суду в системі державних органів визначається Конституцією України та нормативними актами. Формування системи органів судової влади, порядок їх організації і діяльності належать до відання законодавчої влади. Унеможливаючи створення надзвичайних судів, законодавство про судоустрій припускає певну спеціалізацію судових органів у вирішенні визначених ним категорій справ. Суди відрізняються предметною підсудністю та процесуальною формою реалізації судової влади.

Виключне право суду здійснювати правосуддя зумовлюється тим, що діяльність суду відбувається в особливому правовому порядку, який передбачає такі переваги під час розгляду та вирішення правових конфліктів, які не передбачено для жодної державної діяльності. Зміст зазначеного порядку становлять найбільші гарантії для винесення по справі законного та справедливого рішення.

Принцип здійснення правосуддя тільки судом не обмежується судовим розглядом у суді першої інстанції, а характеризує всі судові стадії. У кожній із них розгляд справи здійснюється в тих формах, що відповідають змісту й меті завдань, які вирішуються на цій стадії.

Отже, складовими елементами принципу здійснення правосуддя тільки судом є такі положення: по-перше, жоден інший орган державної влади й управління не має права приймати на себе компетенцію судової влади; по-друге, ухвалення рішення з конкретної справи є преро-

гативою суду, що підкреслює виключність судових рішень. Держава доручає лише суду право вирішення питань законності й доцільності використання примусових повноважень держави, зокрема: а) в установленому законом порядку застосовувати цивільно-правові санкції з цивільної справи; б) визнавати особу винною у вчиненні злочину, призначати кримінальне покарання тощо; по-третє, рішення суду з конкретної справи є обов'язковими для виконання всіма державними й посадовими особами; по-четверте, скасування або зміна судових рішень можлива лише вищим судом відповідно до певної процедури. Жодне рішення не може бути скасоване або змінене іншим органом державної влади; по-п'яте, вимоги, що висуваються до судді загалом, та його права і обов'язки під час здійснення правосуддя доволі специфічні й чітко регламентовані чинним законодавством.

2. Особливий порядок добору і призначення на посаду та незмінюваність судді. Жодна особа не може бути суддею, якщо вона не пройшла передбачений законом порядок добору та призначення на посаду судді. За вказаним порядком, кожен громадянин України, який не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, має вищу юридичну освіту й стаж професійної діяльності у сфері права, щонайменше п'ять років, та компетентний, добросовісний, знає державну мову, успішно на конкурсній основі пройшов відповідний добір, може претендувати на посаду судді.

Порядок добору та призначення на посаду судді передбачений ст. 70 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року. За вказаним порядком добір та призначення на посаду судді містить такі стадії: 1) після офіційного оголошення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України (далі – ВККСУ) про проведення добору кандидатів на посаду судді, громадянин, який виявив намір стати суддею, подає до ВККСУ відповідну заяву та документи; 2) здійснення ВККСУ перевірки відповідності документів та особи, яка звернулася із заявою для участі в доборі та конкурсі на посаду судді; 3) допуск ВККСУ осіб, які за результатами перевірки на час звернення відповідають установленим Законом вимогам до кандидата на посаду судді, до участі у доборі та складенні відбіркового іспиту; 4) складення особою, допущеною до участі у доборі, відбіркового іспиту; 5) встановлення ВККСУ результатів відбіркового іспиту та їх оприлюднення на офіційному вебсайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 6) проведення стосовно осіб, які успішно склали відбіркового іспит, спеціальної перевірки в порядку, визначеному законодавством про запобігання корупції; 7) проходження кандидатами, які успішно склали відбіркового іспит,

пит та пройшли спеціальну перевірку, спеціальної підготовки; отримання свідоцтва про проходження спеціальної підготовки; 8) складення кандидатами, які пройшли спеціальну підготовку, кваліфікаційного іспиту та встановлення його результатів; 9) зарахування ВККСУ кандидатів на посаду судді за результатами кваліфікаційного іспиту до резерву на заміщення вакантних посад судді, визначення їх рейтингу, оприлюднення списку кандидатів на посаду судді, включених до резерву та рейтингового списку, на офіційному вебсайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 10) оголошення ВККСУ відповідно до кількості вакантних посад судді у місцевих судах конкурсу на заміщення таких посад; 11) проведення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України конкурсу на заміщення вакантної посади судді на основі рейтингу кандидатів, які взяли участь у такому конкурсі, та внесення рекомендації Вищій раді правосуддя щодо призначення кандидата на посаду судді; 12) розгляд Вищою радою правосуддя рекомендації ВККСУ та ухвалення рішення щодо кандидата на посаду судді; 13) видання указу Президента України про призначення на посаду судді – у разі внесення Вищою радою правосуддя подання про призначення судді на посаду[2].

Треба зазначити, що видання указу про призначення на посаду судді має суто ритуальний (символічний) характер, оскільки у разі наявності винесеного Вищою радою правосуддя подання про призначення на посаду судді, Президент України зобов'язаний у визначений законом строк 30 днів ухвалити такий указ. Хоча, якщо надійшли звернення з викладеними фактами, які можуть бути підставою для порушення перед компетентними органами питання про проведення в установленому законом порядку перевірки цих фактів щодо такого кандидата, то Президент має право не ухвалювати указ, а звернутися до вказаних органів з вимогою проведення зазначеної перевірки.

Громадянин, який успішно пройшов всі етапи зазначеного добору та призначений на посаду указом Президента, обіймає посаду судді безстроково до досягнення ним шістдесяти п'яти років, крім випадків звільнення судді з посади або припинення його повноважень відповідно до Конституції України та Закону «Про судоустрій та статус суддів».

3. Незалежність суддів та підкорення їх лише закону. Незалежність та недоторканність суддів гарантуються Конституцією та законами України. Згідно зі ст. 126 Конституції України та ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ст. 73 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» суддям забезпечується свобода неупередженого вирішення судових справ відповідно до їх внутрішнього переконання, що ґрунтується на вимогах закону. Рішення в судовій справі має ґрунту-

ватися на всебічному, повному й об'єктивному дослідженні всіх обставин справи, під час якого не може надаватися перевага правовій позиції будь-якого учасника судового процесу. Незалежність судді забезпечується: 1) особливим порядком його призначення, притягнення до відповідальності, звільнення та припинення повноважень; 2) недоторканністю та імунітетом судді; 3) незмінюваністю судді; 4) порядком здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення; 5) заборонаю втручання у здійснення правосуддя; 6) відповідальністю за неповагу до суду чи судді; 7) окремим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом; 8) належним матеріальним та соціальним забезпеченням судді; 9) функціонуванням органів суддівського врядування та самоврядування; 10) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту; 11) правом судді на відставку (ч. 5 ст. 48 Закону) [2].

Здійснюючи правосуддя, суддя у своїй діяльності є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Суддя здійснює правосуддя на основі Конституції і законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права. Втручання у діяльність судді щодо здійснення правосуддя, незаконний вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється і має наслідком відповідальність, установлену законом.

Незалежність суддів характеризується кількома елементами: 1) зовнішньою незалежністю (незалежність від зовнішніх чинників, а саме впливу органів законодавчої і виконавчої гілок державної влади, органів місцевого само врядування тощо); 2) внутрішнім компонентом незалежності суддів (незалежність від чинників впливу всередині самої судової системи); 3) особистісною (моральною) незалежністю суддів (справедливий і об'єктивний розгляд конкретних правових спорів багато в чому визначається моральними якостями носіїв судової влади); 4) підпорядкованістю суддів закону (під час здійснення правосуддя діяльність носіїв судової влади має опиратися лише на закон і керуватися законом).

Суддя не зобов'язаний давати жодних пояснень щодо суті справ, які перебувають у його провадженні, крім випадків, установлених законом. До того ж закон зобов'язує суддю звернутися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора.

Вища рада правосуддя з метою забезпечення незалежності суддів

та авторитету правосуддя: 1) веде і оприлюднює на своєму офіційному вебсайті реєстр повідомлень суддів про втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, проводить перевірку таких повідомлень, оприлюднює результати та ухвалює відповідні рішення; 2) вносить до відповідних органів чи посадових осіб подання про виявлення та притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, якими вчинено дії або допущено бездіяльність, що порушує гарантії незалежності суддів або підриває авторитет правосуддя; 4) ухвалює та оприлюднює публічні заяви і звернення; 5) звертається до суб'єктів права законодавчої ініціативи, органів, які уповноважені приймати правові акти, із пропозиціями щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя; 6) звертається до прокуратури та органів правопорядку щодо надання інформації про розкриття та розслідування злочинів, вчинених щодо суду, суддів, членів їх сімей, працівників апаратів судів, злочинів проти правосуддя, вчинених судьями, працівниками апарату суду; 7) готує у співпраці з органами суддівського самоврядування, іншими органами та установами системи правосуддя, громадськими об'єднаннями і оприлюднює щорічну доповідь про стан забезпечення незалежності суддів в Україні; 8) вживає інших заходів, які є необхідними для забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя (ст. 73 Закону України «Про вищу раду правосуддя»)[3].

Неповага до судді, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації судді або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи повинні утримуватися від заяв та дій, що можуть підірвати незалежність судової влади.

4. Недоторканність та імунітет судді. Відповідно до положень вказаного принципу правосуддя, визначеного ст. 49 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддя у своїй діяльності під час здійснення правосуддя є недоторканим та має певний імунітет своєї недоторканності, оскільки без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку суду, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Законом «Про вищу раду правосуддя» від 21.12. 2016 р. визначено, що подання про надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом вноситься на розгляд Вищої ради правосуддя Генеральним прокурором або його заступником, а стосовно судді Вищого

антикорупційного суду таке подання вноситься Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора). Подання про надання згоди на затримання, утримання під вартою чи арешт судді, повинно відповідати вимогам, встановленим Кримінальним процесуальним кодексом України, при цьому щодо кожного виду запобіжного заходу подається окреме подання.

Подання повинно бути вмотивованим, містити конкретні факти і докази, що підтверджують вчинення суддею суспільно небезпечного діяння, визначеного Кримінальним кодексом України, обґрунтування необхідності такого затримання (утримання).

Подання, що не відповідає вимогам цієї статті, Вища рада правосуддя вмотивованим рішенням повертає Генеральному прокурору або його заступнику (ст. 58 Закону).

Суддю також не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судове рішення, за винятком, коли суддя, ухвалюючи рішення, вчинив злочин або дисциплінарний проступок. А якщо суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна чи адміністративна відповідальність, то він повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком: 1) якщо Вищою радою правосуддя надано згоду на затримання судді у зв'язку з таким діянням; 2) затримання судді відбулося під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, за умови, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину.

Крім того, суддя не може бути підданий приводу чи примусово доставлений до будь-якого органу чи установи, крім суду, за винятком випадків, якщо його затримано за підозрою у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину під час або відразу ж після його вчинення. Або, у випадку, якщо Вищою радою правосуддя стосовно судді надано згоду на його затримання, у зв'язку з вчинення ним діяння, за яке встановлена кримінальна чи адміністративна відповідальність.

Повідомити судді про підозру у вчиненні ним кримінального правопорушення може лише Генеральний прокурор або його заступник.

Згідно з ч.1 ст.481 КПК України письмове повідомлення про підозру судді, судді Конституційного Суду України, присяжному на час виконання ним обов'язків у суді, Голові, заступнику Голови, члену Вищої ради правосуддя, Голові, заступнику Голови, члену Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, працівникам Національного антикорупційного бюро України здійснюється Генеральним прокурором або його

заступником; судді Вищого антикорупційного суду – Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора). Генеральний прокурор (виконувач обов'язків Генерального прокурора), його заступник, керівник обласної прокуратури може доручити іншим прокурорам здійснити письмове повідомлення про підозру особам, визначеним ч.1 ст.481 КПК, у порядку, передбаченому ч.1 і ч.2 ст.278 КПК України[4].

Окрім того, Великою Палатою Верховного Суду зроблені такі правові висновки (постанова від 11 грудня 2019 року у справі № 536/2475/14-к.):

1. Гарантія незалежності суддів забезпечується тим, що виключно Генеральний прокурор або його заступник перевіряють підстави для повідомлення про підозру судді, складають та підписують її текст, а також можуть повідомити про нову підозру або змінити раніше повідомлену підозру.

2. Письмове повідомлення про підозру судді, яке передбачає погодження та подальше підписання такого процесуального документа, може здійснюватися лише Генеральним прокурором або його заступником. Це повноваження Генерального прокурора або його заступника є винятковим і не може бути передоручене іншим особам.

3. Генеральний прокурор або його заступник реалізують повноваження щодо письмового повідомлення про підозру судді незалежно від того, чи здійснюють вони процесуальне керівництво у конкретному кримінальному провадженні.

4. Генеральний прокурор або його заступник можуть доручити вручення прийнятого (складеного) та підписаного ними повідомлення про підозру судді суб'єкту, уповноваженому здійснювати процесуальні дії у конкретному кримінальному провадженні.

5. Вручення повідомлення про підозру судді уповноваженим суб'єктом за умови, що таке рішення було прийняте (складене) та підписане саме Генеральним прокурором або його заступником, не порушує гарантії суддівської незалежності [5].

Ці висновки стосуються випадків повідомлення про підозру судді до набрання чинності ч. 2 ст. 481 КПК, тобто до набрання чинності ЗУ від 04.10.2019 р. № 187 ІХ повідомити про підозру могли й інші (ніж ті, що зазначені в ч. 1 цієї статті) прокурори – за дорученням.

А тимчасово відсторонити суддю від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням його до кримінальної відповідальності може лише Вища рада правосуддя на підставі вмотивованого клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, наданого Ге-

неральним прокурором або його заступником. У разі задоволення вказаного клопотання Вища рада правосуддя відстороняє суддю від здійснення правосуддя на строк не більше двох місяців. Хоча вказаний строк тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя може бути продовжений в тому ж порядку за клопотанням Генерального прокурора або його заступника на строк не більше двох місяців. А в разі, якщо обвинувальний акт передано до суду, то строк такого продовження може бути до набрання чинності вироком суду або закриття кримінального провадження.

У разі ухвалення органом, що розглядає справи про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів, рішення про застосування до судді дисциплінарного стягнення у вигляді подання про звільнення судді з посади, такий суддя автоматично тимчасово відстороняється від здійснення правосуддя до ухвалення рішення про його звільнення з посади Вищою радою правосуддя.

Проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися лише з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора або його заступника, керівника регіональної прокуратури або його заступника.

Кримінальне провадження щодо обвинувачення судді у вчиненні кримінального правопорушення, а також прийняття рішення про проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, застосування запобіжних заходів не може здійснюватися тим судом, в якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді.

У разі, якщо згідно із загальними правилами визначення юрисдикції кримінальне провадження стосовно судді має здійснюватися або рішення про проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій або застосування запобіжних заходів має ухвалюватися тим судом, в якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді, кримінальне провадження або ухвалення рішення про проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій здійснюється судом, найбільш територіально наближеним до суду, в якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді, іншої адміністративно-територіальної одиниці (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва чи Севастополя), якщо інший суд не визначений процесуальним законом (ст. 49 Закону).

5. Законність – це універсальний принцип правосуддя, який спрямований на неухильне виконання і дотримання законів усіма учасниками правовідносин і особливо представниками судової влади в дер-

жаві. Вказаний принцип віднесений Конституцією України до одного з основних принципів здійснення правосуддя в Україні (ст. 129). Згідно зі ст. 6 Конституції України, органи законодавчої, виконавчої і судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України[6].

Принцип законності в правосудді – це вимога точного і неухильного застосування законів суддею, судом під час здійснення правосуддя з дотриманням приписів Конституції України і міжнародних правових актів ратифікованих Україною. Судові органи й судді повинні діяти лише на підставі закону, підкоряються лише Конституції та законам України.

Особливість цього принципу зводиться до зобов'язань суду під час розгляду цивільних, господарських, адміністративних справ, кримінальних проваджень неухильно дотримуватись законодавчих норм, вимог інших актів законодавства і вирішувати всі передбачені законом питання відповідно до закону.

Носії судової влади (судді) не мають права відступати у своїй діяльності від вимог закону. Принцип законності щодо здійснення правосуддя відповідно до положень Конституції України послідовно обґрунтовується як невід'ємний елемент демократії правової держави. Суть цього принципу полягає в тому, що: суд у своїй діяльності під час вирішення справ повинен правильно застосовувати норми матеріального права до конкретних правовідносин; вся діяльність суду підпорядкована чинному законодавству і здійснюється у визначеній законом процесуальній формі. А якщо міжнародним договором встановлено інші правила, ніж ті, які регламентовано у національному законодавстві, то застосовуються правила міжнародного договору. Якщо немає норм закону, які регламентують спірні відносини, суд застосовує норми права, якими вирішуються такі відносини. Якщо немає останніх, спір вирішується з огляду на загальні принципи права (гуманізм, демократія, першочерговість прав людини). Реалізація принципу законності забезпечується такими гарантіями: можливістю перегляду судових постанов (в апеляційному, касаційному та виключному провадженні); дією санкцій захисту і відповідальності за неповагу до суду. Рішення суду виносяться на основі чинного законодавства.

6. Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом. Відповідно до ст. 3 Конституції України, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Однією з таких правових гарантій є засада рівності учасників судового процесу перед законом та судом. Звідси і вимога здійснення правосуддя

в Україні на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом. Положення вказаної засади містяться як у вітчизняному законодавстві України, так і в окремих міжнародних правових актах. За нормами вказаної засади усім суб'єктам правовідносин гарантовано доступність судового захисту їхніх прав, свобод і законних інтересів належним і неупередженим судом.

Для всіх громадян правосуддя здійснюється в єдиному процесуальному режимі. Жоден громадянин не може бути звільнений від будь-яких встановлених законом процесуальних обов'язків або, навпаки, бути наділеним будь-якими додатковими процесуальними правами.

Суть правової рівності полягає в тому, що всі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах незалежно від ознак раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Засада рівності громадян перед законом і судом поширюється й на іноземців, осіб без громадянства та іноземних юридичних осіб, які, як і громадяни України, рівною мірою мають користуватися правом на судовий захист, за винятками, встановленими законом (ст. 26 Конституції, ст. 7 Закону України «Про судоустрій та статус суддів»).

Крім того, у випадках і в порядку, передбаченому положеннями КПК України, певні категорії осіб (неповнолітні, особи з розумовими і фізичними вадами тощо) під час кримінального провадження користуються додатковими гарантіями. На перший погляд, ця позиція висловлюється всупереч твердженню, що всі є рівними перед законом і судом. Проте нормативне закріплення таких гарантій не можна розглядати як порушення цієї засади, бо необхідність їх існування викликана особливостями правового статусу осіб, щодо яких вони передбачені.

Можуть викликати певний сумнів і норми кримінального процесуального законодавства, що встановлюють особливий порядок кримінального провадження щодо окремої категорії осіб: народного депутата України; судді Конституційного Суду України; професійного судді, а також присяжного і народного засідателя на час здійснення ними правосуддя; кандидата у Президенти України; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; голови Рахункової палати, його першого заступника, заступника, головного контролера та секретаря Рахункової палати; депутата місцевої ради; адвоката; Генерального прокурора України, його заступника (ст. 480 КПК). Однак цей порядок не створює вказаним особам привілеїв, що дозволяють безкарно порушувати закон. Він є обов'язковою гарантією здійснення вказаними

суб'єктами своїх повноважень, зумовлених особливим характером їх діяльності і необхідністю захисту їх від необґрунтованої підозри або обвинувачення, штучного створення перешкод під час виконання службового обов'язку. У разі ж залучення вказаної категорії осіб до кримінального провадження на підставі закону вони наділяються звичайними процесуальними правами того або іншого суб'єкта – підозрюваного, обвинуваченого тощо.

Треба зазначити, що задекларована у ч. 1 коментованої статті рівність учасників провадження перед законом і судом не є абсолютною. Конституція України, інші закони, а також коментований Кримінальний процесуальний Кодекс передбачає для певних категорій осіб, залучених до кримінального провадження (підозрюваних, обвинувачених, свідків) додаткові правові гарантії дотримання їхніх прав і свобод, якими інші особи у цьому процесуальному статусі не користуються. Йдеться насамперед про неповнолітніх, провадження щодо яких про вчинення ними кримінальних правопорушень чи суспільно небезпечних діянь здійснюється в порядку, що найменше порушує звичайний уклад їх життя та відповідає їх віковим та психологічним особливостям (див. коментар до глави 38 КПК).

Відповідно до вказаного принципу під час здійснення правосуддя, суд зобов'язаний створювати такі умови, за яких кожному учаснику судового процесу гарантується рівність у реалізації наданих процесуальних прав та у виконанні процесуальних обов'язків, визначених процесуальним законом.

Під рівністю громадян перед судом треба розуміти те, що всі відповідальні перед судами, які входять до єдиної судової системи, не маючи при цьому ніяких переваг і не зазнаючи ніяких обмежень. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи є рівними перед законом і судом, як і громадяни України, та користуються правом на судовий захист.

Саме тому під час здійснення правосуддя відповідно до засади рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом на голову судового засідання (суддю) покладається обов'язок забезпечити здійснення учасниками провадження їхніх процесуальних прав і обов'язків і не створювати переваги у користуванні правами одній із сторін перед іншими учасниками процесу.

7. Принцип гласності розгляду справи та повної фіксації технічними засобами є важливим аспектом, що сприяє здійсненню ефективного правосуддя. Конкретизуючи цей принцип, Закон України «Про судоустрій та статус суддів» визначив, що судові рішення, судові засі-

дання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом.

Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом.

Інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого є відкритою та має бути невідкладно оприлюдненою на офіційному веб-сайті судової влади України, крім випадків, установлених законом.

Судові засідання проводяться виключно в спеціально обладнаному для цього приміщенні суду – залі засідань, яке придатне для розміщення сторін та інших учасників судового процесу і дає змогу реалізовувати надані їм процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки.

Розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених законом[2].

Слідчий суддя, суд може ухвалити рішення про обмеження доступу осіб, які не є учасниками судового процесу, в судове засідання під час карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», якщо участь у судовому засіданні становитиме загрозу життю чи здоров'ю особи [7]. Слідчий суддя, суд може ухвалити рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у разі: 1) якщо обвинуваченим є неповнолітній; 2) розгляду справи про кримінальне правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; 3) необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи; 4) якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом; 5) необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні (ст. 27 КПК).

Розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за вмотивованим рішенням суду виключно у випадках, визначених законом. У відкритому судовому засіданні мають право бути присутніми будь-які особи. У разі вчинення особою дій, що свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу, така особа за вмотивованим судовим рішенням може бути виведена із зали судового засідання.

Особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених законом. Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду. Якщо всі учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, здійснюється транслявання перебігу судового засідання в мережі «Інтернет» в обов'язковому порядку.

Учасникам судового процесу на підставі судового рішення забезпечується можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у порядку, встановленому законом. Обов'язок забезпечити проведення відеоконференції покладається на суд, який отримав судові рішення про проведення відеоконференції, незалежно від спеціалізації та інстанції суду, який прийняв таке рішення.

Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, а також трансляція судового засідання повинні здійснюватися без створення перешкод у веденні засідання і здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав. Суд може визначити місце в залі судових засідань, з якого має проводитися фотозйомка, відеозапис.

При розгляді справ перебіг судового процесу фіксується технічними засобами в порядку, встановленому законом (ст. 11 Закону «Про судоустрій і статус суду»)[2].

8. Колегіальність та одноособовість розгляду справ. Розгляд справ у судах здійснюється суддею одноособово, а у випадках, визначених процесуальним законом, – колегією суддів, а також за участю присяжних. Суддя, який розглядає справу одноособово, діє як суд.

У судах загальної юрисдикції функціонує Єдина судова інформаційна (автоматизована) система документообігу суду, яка нарівні з іншим своїм призначенням забезпечує також: 1) об'єктивний та неупереджений розподіл матеріалів провадження між суддями з дотриманням принципів черговості та однакової кількості проваджень для кожного судді; 2) визначення присяжних для судового розгляду з числа осіб, які внесені до списку присяжних. Завдяки вказаній системі визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи здійснюється відповідною програмою в автоматичному режимі та в порядку, визначеному процесуальним законом.

Персональний склад суду для розгляду конкретної справи визначається автоматизованою системою документообігу за принципом вірогідності розподілу справ під час реєстрації в суді позовних заяв, клопо-

тань та скарг.

Розподіл справ здійснюється з урахуванням спеціалізації суддів, навантаження кожного судді, заборони брати участь у перегляді рішень для судді, який брав участь в ухваленні судового рішення, про перегляд якого порушується питання (крім перегляду за нововиявленими обставинами), перебування суддів у відпустці, їх відсутності у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю або відрядження, а також інших передбачених законом випадків, через які суддя не може здійснювати правосуддя або брати участь у розгляді судових справ.

У разі розгляду справи за участю присяжних їх персональний склад визначається також за допомогою Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи, якщо інше не встановлено законом.

Всі відомості про результати розподілу присяжних та справ зберігаються в автоматизованій системі та мають бути захищені від несанкціонованого доступу або втручання.

Автоматизована система не застосовується для визначення судді (складу колегії суддів, якщо справа розглядається колегіально) для розгляду конкретної справи виключно в разі настання обставин, які об'єктивно унеможливили її функціонування та тривають понад п'ять робочих днів (ст. 15 Закону «Про судоустрій і статус суддів») [2].

9. Змагальність сторін. Принцип змагальності є загальновищезначим стандартом правосуддя, його включено до поняття справедливого судового розгляду, сформульованого Європейською Конвенцією про захист прав і основоположних свобод[8]. Цей принцип є пріоритетним для здійснення правосуддя.

Судове провадження здійснюється на основі змагальності сторін, що передбачає самостійне обстоювання сторонами їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, що передбачені законом.

Під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на той самий орган чи службову особу.

Суд зобов'язаний забезпечити справедливе та неупереджене вирішення спору, надаючи сторонам рівні можливості для відстоювання своїх позицій. При цьому суд повинен лише спрямовувати та доповнювати діяльність сторін, але в жодному разі не підміняти їх. Реалізація принципу змагальності пов'язана безпосередньо з виконанням завдань судочинства, а також впливає на оперативність та ефективність судового захисту.

Сторони провадження мають рівні права на збирання та подання

до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених процесуальним законодавством.

Суд, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

10. Обов'язковість рішень суду. Провадження у справі можна вважати здійсненим тільки тоді, коли відповідне судове рішення (вирок, ухвала тощо) буде приведено до виконання. Вирок та ухвала суду, що набули чинності в порядку, визначеному КПК, є обов'язковими і підлягають безумовному виконанню всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиційність) судових рішень для інших судів визначається законом.

Судові рішення не можуть бути переглянуті іншими органами чи особами поза межами судочинства, за винятком рішень про амністію та помилування.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи не можуть ухвалювати рішення, які скасовують судові рішення або зупиняють їх виконання.

Судові рішення інших держав, рішення міжнародних арбітражів, рішення міжнародних судових установ та аналогічні рішення інших міжнародних організацій щодо вирішення спорів є обов'язковими до виконання на території України за умов, визначених законом, а також відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Невиконання судових рішень має наслідком юридичну відповідальність, установлену законом.

11. Право на оскарження судового рішення – це право, яке надається учасникам судового процесу та іншим особам у випадках і порядку, передбачених процесуальним законодавством. Учасники справи, яка є предметом судового розгляду, та інші особи у строки, визначені законом, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення. Для учасників судового процесу та інших осіб передбачається право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення. Забезпечення цього конституційного права є ефективною гарантією від свавілля посадових або службових осіб, а також деяких органів державної влади.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Надати визначення правосуддя від менш широкого до більш широкого його розуміння.
2. Які правові положення можна визначити, як принципи правосуддя?
3. Які основні ознаки має правосуддя?
4. Які вищі спеціалізовані суди, як суди першої та апеляційної інстанції діють в системі судоустрою України?
5. У чому полягає принцип здійснення правосуддя тільки судом?
6. Назвіть основні складові елементи здійснення правосуддя тільки судом.
7. Який порядок набуття статусу судді передбачений чинним законодавством?
8. У чому полягає правова категорія «незмінюваність судді»?
9. Назвіть основні правові категорії, які забезпечують незалежність судді.
10. В яких випадках незалежність судді може бути обмежено, і в чому така обмеженість виявляється?

Додаткові завдання

1. Які повноваження має Вища рада правосуддя з питань забезпечення незалежності суддів?
2. У чому полягає принцип недоторканності судді?
3. У чому полягає принцип законності в правосудді?
4. У чому полягає суть правової рівності відповідно до принципу правосуддя рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом?
5. У чому полягає принцип гласності розгляду справи та повної фіксації технічними засобами?
6. У чому полягає принцип гласності розгляду справи в суді?
7. У яких випадках слідчий суддя, суд може ухвалити рішення про здійснення кримінального провадження в закритому судовому засіданні?
8. Який порядок визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи?
9. Які критерії повинні бути дотримані та які обставини враховані під час розподілу справ між суддями в суді?
10. У чому полягає принцип змагальності сторін?

Тестові завдання

1. У системі судоустрою України є Верховний Суд, у складі якого діють:
 - а) Велика Палата Верховного Суду; Касаційний адміністративний суд;

Касаційний господарський суд; Касаційний кримінальний суд; Касаційний цивільний суд;

б) Велика Палата Верховного Суду; Касаційний адміністративний суд; Касаційний господарський суд; Касаційний кримінальний суд; Касаційний цивільний суд;

в) Палата Верховного Суду; Касаційний адміністративний суд; Касаційний господарський суд; Касаційний кримінальний суд; Касаційний цивільний суд;

г) Велика Палата Верховного Суду; Касаційний адміністративний суд; Касаційний арбітражний суд; Касаційний кримінальний суд; Касаційний цивільний суд.

2. Подання про надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом вноситься на розгляд:

а) Вищої ради правосуддя Генеральним прокурором або його заступником;

б) Вищої дисциплінарної комісії суддів Генеральним прокурором або його заступником;

в) Вищої Державної судової адміністрації України Генеральним прокурором або його заступником;

г) збору суддів України.

3. Тимчасово відсторонити суддю від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням його до кримінальної відповідальності може тільки:

а) Вища рада правосуддя на підставі вмотивованого клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, наданого Генеральним прокурором або його заступником;

б) Вища дисциплінарна комісія суддів на підставі вмотивованого клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, наданого Генеральним прокурором або його заступником;

в) Вища Державна судова адміністрація України на підставі вмотивованого клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, наданого Генеральним прокурором або його заступником;

г) збори суддів України на підставі вмотивованого клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, наданого Генеральним прокурором або його заступником.

4. Суддю у випадках, передбачених законом, може бути тимчасово відсторонено від здійснення правосуддя на строк не більше:

а) двох місяців;

б) одного місяця;

в) трьох місяців;

г) чотирьох місяців.

5. Якщо обвинувальний акт передано до суду, то строк тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя може бути продовжений у порядку, визначеному законом:

- а) до набрання чинності вироком суду або закриття кримінального провадження;
- б) до винесення виправдувального вироку суду;
- в) до винесення ухвали Верховного Суду про заборону його продовження;
- г) до винесення ухвали Верховного Суду про скасування його продовження.

6. Оперативно-розшукові заходи або слідчі дії стосовно судді, що можуть проводитися тільки з дозволу суду, здійснюються на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням:

- а) Генерального прокурора або його заступника, керівника регіональної прокуратури або його заступника;
- б) Генерального прокурора;
- в) Генерального прокурора або його заступника;
- г) Генерального прокурора або його заступника; керівника регіональної прокуратури.

7. Розподіл справ у суді здійснюється Єдиною судовою інформаційною (автоматизованою) системою, крім випадків:

- а) перегляду справ за нововиявленими обставинами; якщо справа повинна розглядатися судом колегіально; настання обставин, які об'єктивно унеможливили функціонування Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи та тривають понад п'ять робочих днів;
- б) перегляду справ за нововиявленими обставинами; якщо справа повинна розглядатися судом колегіально; настання обставин, які об'єктивно унеможливили функціонування Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи та тривають понад три робочих дні;
- в) перегляду справ за нововиявленими та виключними обставинами; якщо справа повинна розглядатися судом колегіально;
- г) перегляду справ за нововиявленими обставинами; настання обставин, які об'єктивно унеможливили функціонування Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи та тривають понад п'ять робочих днів.

8. Слідчий суддя, суд може ухвалити рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні в таких випадках:

- а) якщо обвинуваченим є неповнолітній; розгляду справи про кримінальне правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сі-

мейне життя чи обставин, які принижують гідність особи; якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом; необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні;

б) якщо обвинуваченим є неповнолітній; розгляду справи про кримінальне правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи;

в) якщо обвинуваченим є неповнолітній; розгляду справи про кримінальне правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітньої особи; необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи; якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом; необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні;

г) якщо обвинуваченим є неповнолітній; розгляду справи про кримінальне правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітньої особи; необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя або обставин, які принижують гідність особи; необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

9. У відкритому судовому засіданні мають право бути присутніми:

а) будь-які особи;

б) свідки, потерпілі, їх представники та законні представники, експерти, спеціалісти; цивільні позивачі, цивільні відповідачі, їх представники; представники органу пробації; представники засобів масової інформації;

в) свідки, потерпілі, їх представники та законні представники, експерти, спеціалісти; цивільні позивачі, цивільні відповідачі, їх представники; представники засобів масової інформації;

г) свідки, потерпілі, їх представники та законні представники, експерти, цивільні позивачі, цивільні відповідачі, їх представники; представники органу пробації; представники засобів масової інформації.

10. Народ бере участь у здійсненні правосуддя через:

а) присяжних;

б) засоби масової інформації;

в) представників громадськості;

г) народних судових представників.

Список використаних джерел

1. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Назар Ю. С., Гаврильців М. Т., Лук'янова Г. Ю., Годяк А. І., Бліхар М. М. Судові та правоохоронні органи: навч. посіб. Львів: Львів.держав. ун-т внутрішніх справ, 2016. 388 с.

2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>. (дата звернення: 12.10.2020 р.).

3. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII .URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>. (дата звернення: 12.10.2020 р.).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення 08.10.2020 р.).

5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2019 року у справі № 536/2475/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86365236> (дата звернення 03.12.2020 р.).

6. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 11.10. 2020 р.).

7. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 6 квітня 2000 року № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>. (дата звернення: 18.10.2020 р.).

8. Конвенція Про захист прав людини і основоположних свобод. Ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. (дата звернення: 11.10.2020 р.).

9. Рішення Вищої ради правосуддя «Про затвердження регламенту Вищої ради правосуддя» від 24.01.2017 р. № 52/0/15-17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr52_910-17#Text. (дата звернення: 12.10.2020 р.).

10. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>. (дата звернення: 18.10.2020 р.).

1.2. Судова влада і система загальних судів України

Система судів загальної юрисдикції:

1. *Місцеві суди.* Становлять переважну більшість усіх судових органів. Є судами першої інстанції, тому що вперше розглядають усі судові справи. Суди першої інстанції розглядають справи по суті, встановлюючи обґрунтованість, необґрунтованість чи часткову обґрунтованість позову або винність чи невинність особи.

2. *Апеляційні суди.* Це ті суди, які за скаргами та поданнями перевіряють законність і обґрунтованість ухвалених судами першої інстанції

судових рішень, які не набрали чинності. Є судами другої інстанції.

Кримінальним процесуальним законодавством передбачено 2 види апеляції:

Неповна апеляція означає перегляд рішень судів першої інстанції на підставі лише фактичних даних, установлених із матеріалів, наданих особами, які брали участь у суді першої інстанції.

При **повній** апеляції особи, які беруть участь у справі, можуть надавати в апеляційних судах нарівні з раніше дослідженими й нові матеріали. Суд під час розгляду скарги не має права повернути справу для нового розгляду до суду першої інстанції, а повинен сам ухвалити нове рішення.

3. *Вищі спеціалізовані суди* (діють як суди першої інстанції з розгляду окремих категорій справ):

- Вищий спеціалізований суд із питань інтелектуальної власності;
- Вищий антикорупційний суд.

4. Верховний Суд України (є найвищим судом у системі судоустрою України). Касаційна інстанція – це суд, де переглядаються рішення, ухвали, вироки судів першої та апеляційної інстанцій. Як суд касаційної інстанції правосуддя здійснює Верховний Суд.

Але тут треба зауважити, що зараз в Україні є два суди: Верховний Суд України (діяв до 15.12.2017 р.) і Верховний Суд (без слова «України» в назві) (діє з 15.12.2017 р.). Перший не ліквідований, але фактично діє тільки Верховний Суд. Результати його роботи можна прослідкувати за допомогою офіційного сайту Верховного Суду за посиланням: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>.

МІСЦЕВІ СУДИ В УКРАЇНІ

Місцеві суди в Україні є основною ланкою системи судів загальної юрисдикції. **Місцеві суди поділяють на три групи:**

1. Місцеві загальні суди.
2. Місцеві господарські суди.
3. Місцеві адміністративні суди.

Розглянемо більш детально кожний з вказаних вище судів.

Місцеві загальні суди. Відповідно до ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» місцевими загальними судами є окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або в місті, або в районі (районах) і місті (містах).

Склад місцевого суду: *судді* місцевого суду, *голова суду* та *заступник* або *заступники голови суду* (кількість заступників голови суду ви-

значається відповідно до кількості суддів в конкретному суді, а саме: понад десяти й до тридцяти суддів – може бути обраний лише один заступник голови суду, а де кількість суддів перевищує тридцять – не більше двох заступників голови суду).

З числа суддів місцевого загального суду обираються **слідчі судді (суддя)**, які здійснюють повноваження щодо судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні в порядку, визначеному процесуальним законом.

Кількість слідчих суддів визначається окремо для кожного суду **зборами суддів** цього суду.

Слідчі судді (суддя) обираються зборами суддів цього суду за пропозицією голови суду або за пропозицією будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше трьох років і можуть бути переобрані повторно. До обрання слідчого судді відповідного суду його повноваження здійснює найстарший за віком суддя цього суду.

При цьому слідчий суддя не звільняється від виконання обов'язків судді першої інстанції, проте здійснення ним повноважень щодо судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні враховується під час розподілу судових справ та має пріоритетне значення.

У місцевих загальних судах діє спеціалізація суддів із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх.

Судді (суддя), уповноважені здійснювати кримінальне провадження **щодо неповнолітніх**, обираються з числа суддів відповідного суду зборами суддів цього суду за пропозицією голови суду або за пропозицією будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше трьох років і можуть бути переобрані повторно.

Кількість суддів, уповноважених здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, визначається окремо для кожного суду зборами суддів цього суду.

Суддею, уповноваженим здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, може бути обрано суддю зі стажем роботи суддею *не менше десяти років, досвідом здійснення кримінального провадження в суді і високими морально-діловими та професійними якостями*. У разі відсутності в суді суддів з необхідним стажем роботи суддя, уповноважений здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, обирається з числа суддів, які мають найбільший стаж роботи на посаді судді.

Судді, уповноважені здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, не звільняються від виконання обов'язків судді відповідної інстанції, проте здійснення ними таких повноважень ураховується під час розподілу судових справ та має пріоритетне значення.

Повноваження місцевого загального суду. Місцевий суд є судом першої інстанції і здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом.

Місцеві загальні суди розглядають:

Цивільні справи. Це ті справи, що виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства. Також здійснюють розгляд вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав, якщо цей спір підлягає розгляду в місцевому загальному суді і переданий на його розгляд з такими вимогами.

Цивільне судочинство здійснюється за правилами, передбаченими цивільним процесуальним кодексом України, у порядку:

- 1) наказного провадження;
- 2) позовного провадження (загального або спрощеного);
- 3) окремого провадження.

У *наказному* провадженні розглядаються справи за заявами про стягнення грошових сум невеликого розміру, щодо яких відсутній спір або про його наявність заявнику невідомо. Наприклад, заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати та середнього заробітку за час затримки розрахунку; заявлено вимогу про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення з урахуванням індексу інфляції та 3 відсотків річних, нарахованих заявником на суму заборгованості; заявлено вимогу про стягнення аліментів у розмірі на одну дитину – однієї чверті, на двох дітей – однієї третини, на трьох і більше дітей – половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб тощо.

У *загальному* позовному провадженні розглядаються справи, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні, наприклад про поділ майна подружжя. У *спрощеному* позовному провадженні розглядаються справи: малозначні; що виникають з трудових відносин; справи про надання судом дозволу

на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи[2, ст.19 Цивільного процесуального кодексу України].

В окремому провадженні розглядаються справи щодо: надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності; визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; усиновлення; встановлення фактів, що мають юридичне значення; відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі; надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу тощо.

Кримінальні справи. Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України (ст.31) кримінальне провадження в суді першої інстанції здійснюється щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк більше десяти років, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів. Кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох суддів та трьох присяжних. Кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один з них заявив клопотання про такий розгляд.

Справи про адміністративні правопорушення. Можуть розглядатися згідно із ст.213, 221-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення районними, районними у місті, міськими чи міськрайонними судами (суддями), а у випадках, передбачених цим Кодексом, місцевими адміністративними та господарськими судами, апеляційними судами, Верховним Судом. Серед іншого, до юрисдикції суддів в частині адміністративних правопорушень належить неповага до суду, передбачена в ч.1 ст.185-3 КУпАП, та низка інших правопорушень.

Справи про адміністративні правопорушення не є тотожними адміністративним справам, в яких розглядають спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень.

Адміністративні справи. Це ті справи, у яких однією зі сторін є орган чи посадова особа місцевого самоврядування, посадова чи службова особа органу місцевого самоврядування, крім тих, які підсудні

окружним адміністративним судам.

Органами місцевого самоврядування є представницькі органи – сільські, селищні, міські, районні, обласні ради, а також виконавчі органи – виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи (ст. 10, 11 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»).

Відповідно до ст. 2, 3 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» посадовою особою місцевого самоврядування є особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження щодо здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету. Не є посадовими особами технічні працівники та обслуговуючий персонал органів місцевого самоврядування.

Посадами в органах місцевого самоврядування є:

- виборні посади, на які особи обираються на місцевих виборах;
- виборні посади, на які особи обираються або затверджуються відповідною радою;
- посади, на які особи призначаються сільським, селищним, міським головою, головою районної, районної у місті, обласної ради на конкурсній основі чи за іншою процедурою, передбаченою законодавством України.

Орган чи посадова особа органу місцевого самоврядування може бути позивачем або відповідачем у справі.

Водночас місцевим загальним судам не підсудні адміністративні справи, у яких однією зі сторін є орган чи посадова особа місцевого самоврядування, посадова чи службова особа органу місцевого самоврядування, якщо такі справи підсудні окружним адміністративним судам.

Відповідно до ст. 20 Кодексу адміністративного судочинства України місцевим загальним судам як адміністративним судам підсудні:

1) адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності;

2) адміністративні справи, пов'язані з виборчим процесом чи процесом референдуму, щодо:

оскарження рішень, дій чи бездіяльності дільничних виборчих комісій, дільничних комісій з референдуму, членів цих комісій;

уточнення списку виборців;

оскарження дій чи бездіяльності засобів масової інформації, інформаційних агентств, підприємств, установ, організацій, їх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації та ін-

формаційних агентств, що порушують законодавство про вибори та референдум;

оскарження дій чи бездіяльності кандидата у депутати сільської, селищної ради, кандидатів на посаду сільського, селищного голови, їх довірених осіб;

3) адміністративні справи, пов'язані з перебуванням іноземців та осіб без громадянства на території України, щодо:

примусового повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства;

примусового видворення іноземців та осіб без громадянства за межі України;

затримання іноземців або осіб без громадянства з метою їх ідентифікації та (або) забезпечення примусового видворення за межі території України;

продовження строку затримання іноземців або осіб без громадянства з метою їх ідентифікації та (або) забезпечення примусового видворення за межі території України;

затримання іноземців або осіб без громадянства до вирішення питання про визнання їх біженцями або особами, які потребують додаткового захисту в Україні;

затримання іноземців або осіб без громадянства з метою забезпечення їх передачі відповідно до міжнародних договорів України про реадмісію;

4) адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби щодо виконання ними рішень судів у справах, визначених пунктами 1-3 частини першої цієї статті;

5) адміністративні справи щодо оскарження рішень Національної комісії з реабілітації у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років».

Окружним адміністративним судам підсудні всі адміністративні справи, крім визначених частиною першою цієї статті.

Зокрема, окружним адміністративним судам підсудні адміністративні справи, в яких однією зі сторін є орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, обласна рада, Київська або Севастопольська міська рада, їх посадова чи службова особа, крім випадків, передбачених кодексом адміністративного судочинства в Україні, та крім справ з приводу їхніх рішень, дій чи бездіяльності у справах про адміністративні проступки та справ, які підсудні

місцевим загальним судам як адміністративним судам.

Отже, якщо сторонами у справі є орган місцевого самоврядування чи його посадова особа з однієї сторони і орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, обласна рада, Київська або Севастопольська міська рада, їх посадова чи службова особа з другої сторони, справа не підсудна місцевим загальним судам.

Крім розгляду справ у порядку кримінального, цивільного та адміністративного судочинства у випадках, передбачених законодавством України, місцевий загальний суд розглядає справи про адміністративні правопорушення, перелік яких міститься у ст. 221 Кодексу України про адміністративні правопорушення. До них належать справи про дрібне розкрадання, дрібне хуліганство, ухилення від відшкодування збитків, заподіяних злочином, злісну непокору законному розпорядженню або вимозі працівника поліції, порушення порядку організації та проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, прояв неповаги до суду, порушення законодавства про державну таємницю, ухилення від виконання законних вимог прокурора, порушення вимог законодавства про працю та про охорону праці, руху через залізничні переїзди, порушення порядку ведення єдиного державного реєстру громадян, які потребують поліпшення житлових умов тощо. Суддя одноособово здійснює розгляд справ про адміністративні правопорушення. Рішення судді у цих справах називається постановою.

Повноваження місцевих господарських судів. Місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені законом до їх юрисдикції.

Відповідно до ст. 24. Господарського процесуального кодексу України **місцеві господарські суди**, як суди першої інстанції, розглядають усі справи, що підлягають вирішенню в порядку господарського судочинства, крім справ щодо оскарження рішень третейських судів, про видачу наказів на примусове виконання рішень третейських судів, які розглядаються апеляційними господарськими судами як судами першої інстанції за місцем розгляду справи третейським судом та справ, які підсудні Вищому суду з питань інтелектуальної власності (наприклад, справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування; справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження

майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії та інші, передбачені ч.2 ст. 20 ГПК України).

Справи, підсудні господарським місцевим судам(ч. 1 ст. 20 ГПК України):

1) справи у спорах, що виникають під час укладання, зміни, розірвання і виконання правочинів у господарській діяльності, крім правочинів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, а також у спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці;

2) справи у спорах щодо приватизації майна, крім спорів про приватизацію державного житлового фонду;

3) справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів;

4) справи у спорах, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, крім правочинів у сімейних та спадкових правовідносинах;

5) справи у спорах щодо цінних паперів, в тому числі пов'язані з правами на цінні папери та правами, що виникають з них, емісією, розміщенням, обігом та погашенням цінних паперів, обліком прав на цінні папери, зобов'язаннями за цінними паперами, крім боргових цінних паперів, власником яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та векселів, що використовуються у податкових та митних правовідносинах;

6) справи у спорах щодо права власності чи іншого речового права на майно (рухоме та нерухоме, в тому числі землю), реєстрації або обліку прав на майно, яке (права на яке) є предметом спору, визнання недійсними актів, що порушують такі права, крім спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та спорів щодо вилучення майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності, а також справи у спорах щодо майна, що є предметом забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці;

7) справи у спорах, що виникають з відносин, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму в господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції, в тому числі у спорах, пов'язаних з оскарженням рішень Антимонопольного комітету

України, а також справи за заявами органів Антимонопольного комітету України з питань, віднесених законом до їх компетенції, крім спорів, які віднесені до юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності;

8) справи про банкрутство та справи у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство, у тому числі справи у спорах про визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, за винятком спорів про визначення та сплату (стягнення) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, а також спорів про визнання недійсними правочинів за позовом контролюючого органу на виконання його повноважень, визначених Податковим кодексом України;

9) справи за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство;

10) справи у спорах щодо оскарження актів (рішень) суб'єктів господарювання та їх органів, посадових та службових осіб у сфері організації та здійснення господарської діяльності, крім актів (рішень) суб'єктів владних повноважень, прийнятих на виконання їхніх владних управлінських функцій, та спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем;

11) справи про оскарження рішень третейських судів та про видачу наказу на примусове виконання рішень третейських судів, утворених відповідно до Закону України «Про третейські суди», якщо такі рішення ухвалені у спорах, зазначених у цій статті;

12) справи у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах;

13) вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, визнання недійсними актів, що порушують права на майно (майнові права), якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав чи спору, що виник з корпоративних відносин, якщо цей спір підлягає розгляду в господарському суді і переданий на його розгляд разом з такими вимогами;

14) справи у спорах про захист ділової репутації, крім спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем або самозайнятою особою;

15) інші справи у спорах між суб'єктами господарювання;

16) справи за заявами про видачу судового наказу, якщо заявником та боржником є юридична особа або фізична особа – підприємець;

17) справи, що виникають під час укладання, зміни, розірвання та виконання договорів, укладених у межах державно-приватного партнерства, у тому числі концесійних договорів, крім спорів, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства.

Повноваження місцевих адміністративних судів. Місцеві адміністративні суди розглядають справи адміністративної юрисдикції (адміністративні справи).

Місцевий адміністративний суд розглядає справи (ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України), зокрема:

1) спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності, крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження;

2) спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;

3) спорах між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень;

4) спорах, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;

5) за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, коли право звернення до суду для вирішення публічно-правового спору надано такому суб'єкту законом;

6) спорах щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму;

7) спорах фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності у частині доступу до публічної інформації;

8) спорах щодо вилучення або примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності;

9) спорах щодо оскарження рішень атестаційних, конкурсних, медико-соціальних експертних комісій та інших подібних органів, рішення яких є обов'язковими для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших осіб;

10) спорах щодо формування складу державних органів, органів місцевого самоврядування, обрання, призначення, звільнення їх посадо-

вих осіб;

11) спорах фізичних чи юридичних осіб щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності державного замовника у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про оборонні закупівлі», крім спорів, пов'язаних із укладенням державного контракту (договору) про закупівлю з переможцем спрощених торгів із застосуванням електронної системи закупівель та спрощеного відбору без застосування електронної системи закупівель, а також зміною, розірванням і виконанням державних контрактів (договорів) про закупівлю;

12) спорах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів охорони державного кордону у справах про правопорушення, передбачені Законом України «Про відповідальність перевізників під час здійснення міжнародних пасажирських перевезень»;

13) спорах щодо оскарження рішень Національної комісії з реабілітації у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років».

14) спорах із суб'єктами владних повноважень з приводу проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства;

15) спорах, що виникають у зв'язку з оголошенням, проведенням та/або визначенням результатів конкурсу з визначення приватного партнера та концесійного конкурсу.

2. Юрисдикція адміністративних судів не поширюється на справи:

1) що віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України;
2) що мають вирішуватися в порядку кримінального судочинства;
3) про накладення адміністративних стягнень, крім випадків, визначених цим Кодексом;

4) щодо відносин, які відповідно до закону, статуту (положення) громадського об'єднання, саморегульованої організації віднесені до його (її) внутрішньої діяльності або виключної компетенції, крім справ у спорах, визначених пунктами 9, 10 частини першої цієї статті.

Завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Місцевим загальним судам як адміністративним судам підсудні справи адміністративної юрисдикції (адміністративні справи) та їх юрисдикція поширюється на публічно-правові спори, у яких однією зі сторін є

орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, їх посадова чи службова особа (крім справ з приводу їхніх рішень, дій чи бездіяльності у справах про адміністративні проступки). Як уже зазначалося, вони розглядають також справи щодо оскарження дій або бездіяльності посадових чи службових осіб місцевих органів виконавчої влади, якщо позивач обере саме цей, а не місцевий загальний суд для вирішення своєї справи із загальних питань.

Ще раз нагадаємо, що окружним адміністративним судам підсудні всі адміністративні справи, крім визначених ч. 1 ст. 20 КАСУ. Про це йдеться у ч. 2 ст. 20 КАСУ. Ми вже цю статтю щойно згадували.

Юрисдикція місцевих судів щодо окремих категорій справ, а також порядок їх розгляду визначаються законом.

АПЕЛЯЦІЙНІ СУДИ

У системі судів загальної юрисдикції діють апеляційні суди як суди апеляційної інстанції з розгляду цивільних і кримінальних, господарських, адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення. Апеляційними судами з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є: апеляційні суди областей; апеляційні суди міст Києва та Севастополя; Апеляційний суд Автономної Республіки Крим. Апеляційними судами з розгляду господарських справ, апеляційними судами з розгляду адміністративних справ є відповідно апеляційні господарські суди та апеляційні адміністративні суди, які утворюються в апеляційних округах.

Склад апеляційного суду. До складу апеляційного суду входять судді, які мають стаж роботи на посаді судді **не менше п'яти років**, з числа яких призначаються голова суду та його заступники. В апеляційному суді, кількість суддів в якому перевищує тридцять п'ять, може бути призначено не більше трьох заступників голови суду. У складі апеляційного суду можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ у межах відповідної судової юрисдикції. Судову палату очолює секретар судової палати, який призначається з числа суддів цього суду. Рішення про утворення судової палати, її склад, а також про призначення секретаря судової палати ухвалюються зборами суддів апеляційного суду за пропозицією голови суду.

Повноваження апеляційного суду (ст. 27 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»): розглядає справи відповідної судової юрисдикції в апеляційному порядку; розглядає справи відповідної судової юрисдикції як

суд першої інстанції; аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику; надає місцевим судам методичну допомогу в застосуванні законодавства; здійснює інші повноваження, визначені законом.

Апеляційні суди діють як суди апеляційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – **як суди першої інстанції** з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення (ст. 26 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»). Однак стосовно кримінальних правопорушень кримінальним процесуальним законом таких випадків не визначено.

Порівнюючи регламентацію досліджуваного питання в ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» та в КПК України, доцільно зауважити, що згідно зі ст. 33 КПК України кримінальні провадження у першій інстанції здійснюють місцеві загальні суди, а також Вищий антикорупційний суд. Розгляд апеляційними судами як судом першої інстанції кримінальних проваджень в КПК України не передбачається. Це свідчить про деяку суперечність між ст. 26 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» та ст.33 «Інстанційна підсудність» КПК України.

Апеляційними судами з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах.

Указом Президента України Петра Порошенка 29 грудня 2017 року №452/2017 «Про ліквідацію апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах» було утворено **26 апеляційних судів**:

1) *Кримський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Автономну Республіку Крим, з місцезнаходженням у містах Сімферополі та Феодосії;

2) *Вінницький апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Вінницьку область, з місцезнаходженням у місті Вінниці;

3) *Волинський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Волинську область, з місцезнаходженням у місті Луцьку;

4) *Дніпровський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Дніпропетровську область, з місцезнаходженням у містах Дніпрі та Кривому Розі;

5) *Донецький апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Донецьку область, з місцезнаходженням у містах Бахмуті, Донецьку і Маріуполі;

6) *Житомирський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Житомирську область, з місцезнаходженням у місті Житомирі;

7) *Закарпатський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Закарпатську область, з місцезнаходженням у місті Ужгороді;

8) *Запорізький апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Запорізьку область, з місцезнаходженням у місті Запоріжжі;

9) *Івано-Франківський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Івано-Франківську область, з місцезнаходженням у місті Івано-Франківську;

10) *Кропивницький апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Кіровоградську область, з місцезнаходженням у місті Кропивницькому;

11) *Луганський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Луганську область, з місцезнаходженням у містах Луганську та Сєверодонецьку;

12) *Львівський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Львівську область, з місцезнаходженням у місті Львові;

13) *Миколаївський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Миколаївську область, з місцезнаходженням у місті Миколаєві;

14) *Одеський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Одеську область, з місцезнаходженням у місті Одесі;

15) *Полтавський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Полтавську область, з місцезнаходженням у місті Полтаві;

16) *Рівненський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Рівненську область, з місцезнаходженням у місті Рівному;

17) *Сумський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Сумську область, з місцезнаходженням у місті Сумах;

18) *Тернопільський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Тернопільську область, з місцезнаходженням у місті Тернополі;

19) *Харківський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Харківську область, з місцезнаходженням у місті Харкові;

20) *Херсонський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Херсонську область, з місцезнаходженням у місті Херсоні;

21) *Хмельницький апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Хмельницьку область, з місцезнаходженням у місті Хмельницькому;

22) *Черкаський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Черкаську область, з місцезнаходженням у місті Черкасах;

23) *Чернівецький апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Чернівецьку область, з місцезнаходженням у місті Чернівцях;

24) *Чернігівський апеляційний суд в апеляційному окрузі*, що включає Чернігівську область, з місцезнаходженням у місті Чернігові;

25) *Київський апеляційний суд в апеляційному окрузі, що включає Київську область і місто Київ, з місцезнаходженням у місті Києві;*

26) *Севастопольський апеляційний суд в апеляційному окрузі, що включає місто Севастополь, з місцезнаходженням у місті Севастополі.*

Повноваження апеляційного суду за наслідками розгляду апеляційних скарг у кримінальному провадженні визначено ст. 407 Кримінального процесуального кодексу України. Тож за наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити вирок або ухвалу без змін;
- 2) змінити вирок або ухвалу;
- 3) скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок;
- 4) скасувати ухвалу повністю чи частково та ухвалити нову ухвалу;
- 5) скасувати вирок або ухвалу і закрити кримінальне провадження;
- 6) скасувати вирок або ухвалу і призначити новий розгляд у суді першої інстанції.

За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок суду на підставі угоди суд апеляційної інстанції, крім рішень, передбачених пунктами 1-5 частини першої цієї статті, має право скасувати вирок і направити кримінальне провадження:

1) до суду першої інстанції для проведення судового провадження у загальному порядку, якщо угода була укладена під час судового провадження;

2) до органу досудового розслідування для здійснення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угода була укладена під час досудового розслідування.

3. За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на ухвали слідчого судді суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити ухвалу без змін;
- 2) скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу.

Повноваження апеляційного суду під час розгляду цивільних справ визначено ст. 374 Цивільного процесуального кодексу України.

Суд має право:

- 1) залишити судові рішення без змін, а скаргу без задоволення;
- 2) скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити у відповідній частині нове рішення або змінити рішення;

3) визнати не чинним судові рішення суду першої інстанції повністю або частково у передбачених цим Кодексом випадках і закрити провадження у справі у відповідній частині;

4) скасувати судові рішення повністю або частково і у відповідній частині закрити провадження у справі повністю або частково або залишити позовну заяву без розгляду повністю або частково;

5) скасувати судові рішення і направити справу для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю;

6) скасувати ухвалу, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції;

7) скасувати ухвалу про відкриття провадження у справі і прийняти постанову про направлення справи для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю;

8) у передбачених цим Кодексом випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і ухвалити одне з рішень, зазначених в пунктах 1-7 частини першої цієї статті.

Повноваження апеляційного суду під час розгляду господарських справ визначено ст. 275 Господарського процесуального кодексу України. Суд апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги має право:

1) залишити судові рішення без змін, а скаргу без задоволення;

2) скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити нове рішення у відповідній частині або змінити рішення;

3) визнати не чинним судові рішення суду першої інстанції повністю або частково у передбачених цим Кодексом випадках і закрити провадження у справі у відповідній частині;

4) скасувати судові рішення повністю або частково і у відповідній частині закрити провадження у справі повністю або частково або залишити позовну заяву без розгляду повністю або частково;

5) скасувати судові рішення і направити справу для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю;

6) скасувати ухвалу, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції;

7) у передбачених цим Кодексом випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і ухвалити одне з рішень, зазначених у пунктах 1-6 частини першої цієї статті.

Повноваження апеляційного суду під час розгляду адміністративних справ визначено ст. 315 Кодексу адміністративного судочинства України. Суд має право:

1) залишити апеляційну скаргу без задоволення, а судові рішення – без змін;

2) скасувати судове рішення повністю або частково і ухвалити нове судове рішення у відповідній частині або змінити судове рішення;

3) скасувати судове рішення повністю або частково і у відповідній частині закрити провадження у справі повністю або частково або залишити позовну заяву без розгляду повністю або частково;

4) визнати не чинним судове рішення суду першої інстанції повністю або частково у визначених цим Кодексом випадках і закрити провадження у справі у відповідній частині;

5) скасувати судове рішення і направити справу для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю;

б) у визначених цим Кодексом випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і ухвалити одне з рішень, зазначених у пунктах 1–5 частини першої цієї статті.

Апеляційними судами з розгляду адміністративних справ, апеляційними судами з розгляду господарських справ є відповідно апеляційні адміністративні суди та апеляційні господарські суди, які утворюються у відповідних апеляційних округах.

Відповідно до п. 9 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 12 лютого 2015 р. «Про забезпечення права на справедливий суд» та Указу Президента «Про ліквідацію апеляційних адміністративних судів та утворення апеляційних адміністративних судів в апеляційних округах» від 29.12.2017р. утворено:

1. Перший апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Донецьку та Луганську області, з місцезнаходженням у містах Донецьку та Краматорську Донецької області.

2. Другий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Полтавську, Сумську та Харківську області, з місцезнаходженням у місті Харкові.

3. Третій апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Дніпропетровську, Запорізьку та Кіровоградську області, з місцезнаходженням у місті Дніпрі.

4. Четвертий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, з місцезнаходженням у місті Севастополі.

5. П'ятий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Миколаївську, Одеську та Херсонську області, з місцезнаходженням у місті Одесі.

6. Шостий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Київську, Черкаську, Чернігівську області та місто Київ, з місцезнаходженням у місті Києві.

7. Сьомий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Вінницьку, Житомирську, Хмельницьку та Чернівецьку області, з місцезнаходженням у місті Вінниці.

8. Восьмий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Рівненську та Тернопільську області, з місцем знаходженням у місті Львові.

Тож відповідно до «Прикінцевих та перехідних положень» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та Указу Президента України «Про ліквідацію апеляційних господарських судів та утворення апеляційних господарських судів в апеляційних округах» утворено:

1. Східний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі, що включає Донецьку, Луганську, Полтавську та Харківську області, з місцезнаходженням у місті Харкові.

2. Центральний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі, що включає Дніпропетровську, Запорізьку та Кіровоградську області, з місцезнаходженням у місті Дніпрі.

3. Південний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі, що включає Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, з місцезнаходженням у місті Севастополі.

4. Південно-західний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі, що включає Миколаївську, Одеську та Херсонську області, з місцезнаходженням у місті Одесі.

5. Північний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі, що включає Київську, Сумську, Черкаську, Чернігівську області та місто Київ, з місцезнаходженням у місті Києві.

6. Північно-західний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі, що включає Вінницьку, Волинську, Житомирську, Рівненську та Хмельницьку області, з місцезнаходженням у місті Рівному.

7. Західний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі, що включає Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську та Чернівецьку області, з місцезнаходженням у місті Львові.

Треба зазначити, що в складі апеляційного суду також *можуть утворюватися судові палати* з розгляду окремих категорій справ. Судову палату очолює секретар судової палати, який обирається з числа суддів цього суду **строком на три роки**. Рішення про утворення судової палати, її склад, а також про обрання секретаря судової палати ухвалюються зборами суддів апеляційного суду за пропозицією голови суду (ст. 26 Закону).

Секретар судової палати виконує такі функції:

- 1) організовує роботу відповідної палати;
- 2) контролює здійснення аналізу та узагальнення судової практики у справах, віднесених до компетенції палати;
- 3) інформує збори суддів апеляційного суду про діяльність судової палати.

Повноваження апеляційного суду (ст. 27 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»):

- 1) здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом;
- 2) аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, інформує про результати узагальнення судової практики відповідні місцеві суди, Верховний Суд;
- 3) надає місцевим судам методичну допомогу в застосуванні законодавства;
- 4) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Вимоги до судді апеляційного суду. Суддею апеляційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді, а також відповідає **одній** із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років;
- 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1–3 цієї частини, щонайменше сім років.

Наголошуємо, вимога, якій необхідно відповідати кандидату на посаду судді апеляційного суду може бути лише одна з вищеперерахованих.

Суддя апеляційного суду здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом, а також інші повноваження, визначені законом.

Структура апеляційного суду. *Голова суду* – призначається з числа суддів цього осуду та здійснює повноваження, визначені ст. 29 Закону «Про судоустрій і статус суддів», а саме:

- 1) представляє суд як орган державної влади у зносинах з іншими

органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами;

2) визначає адміністративні повноваження заступників голови апеляційного суду;

3) контролює ефективність діяльності апарату суду, погоджує призначення на посади керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду, вносить подання про застосування до керівника апарату суду, його заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства;

4) видає на підставі акта про призначення судді на посаду, переведення судді, звільнення судді з посади, а також у зв'язку з припиненням повноважень судді відповідний наказ;

5) повідомляє Вищу кваліфікаційну комісію суддів України та Державну судову адміністрацію України, а також через веб-портал судової влади про вакантні посади суддів в апеляційному суді у триденний строк з дня їх утворення;

6) забезпечує виконання рішень зборів суддів апеляційного суду;

7) організовує ведення та аналіз судової статистики, організовує вивчення та узагальнення судової практики, інформаційно-аналітичне забезпечення суддів з метою підвищення якості судочинства;

8) сприяє виконанню вимог щодо підтримання кваліфікації суддів апеляційного суду та підвищення їхнього професійного рівня;

9) здійснює повноваження слідчого судді та призначає з числа суддів апеляційного суду суддів (суддю) для здійснення таких повноважень у випадках, визначених процесуальним законом;

10) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голова апеляційного суду з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази і розпорядження.

Заступник голови суду – здійснює адміністративні повноваження, визначені головою суду. В апеляційному суді, де кількість суддів не перевищує 35, може бути призначено не більше 3 заступників голови суду.

Судові палати з розгляду окремих категорій справ у межах відповідної судової юрисдикції – можуть утворюватися в складі апеляційного суду (рішення про утворення судової палати, її склад, а також призначення секретаря судової палати ухвалюються зборами суддів апеляційного суду за пропозиції голови суду).

Секретар судової палати (призначається з числа суддів цього суду) – очолює судову палату, організовує її роботу, контролює здійснення аналізу та узагальнення судової практики у справах, віднесених до

компетенції палати, інформує збори суддів апеляційного суду про діяльність судової палати.

Судді апеляційного суду (до складу апеляційного суду входять судді, які мають стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років) – здійснюють судочинство в порядку, встановленому процесуальним законом, а також інші повноваження, визначені законом.

Слідчі судді (суддя), які призначаються головою суду з числа суддів апеляційного суду.

Судді (суддя), уповноважені здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, обираються зборами суддів суду.

Підстава для звернення до апеляційного суду є апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції, яке не набуло чинності.

Перегляд судових рішень в апеляційному порядку здійснюється колегією у складі *не менше трьох* професійних суддів, один з яких є головою. Постанова або ухвала апеляційного суду набувають чинності з моменту їх проголошення.

Остаточне рішення – це постанова, вирок, ухвала суду першої інстанції.

Нагадаємо, що у випадках, передбачених процесуальним законом, апеляційний суд розглядає справи відповідної судової юрисдикції як *суд першої інстанції з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративне правопорушення*.

Як вже зазначалося раніше, апеляційні адміністративні суди, апеляційні суди з розгляду цивільних справ, окрім виконання повноважень суду апеляційної інстанції, можуть виконувати також повноваження суду *першої інстанції*. До таких категорій справ належать: справи щодо оскарження рішень третейських судів, оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів, про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів розглядаються апеляційними судами як судами першої інстанції за місцем розгляду справи третейським судом (за місцезнаходженням арбітражу) та інші.

Акцентуємо на тому, що в цьому випадку в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, ухвалені ними як судами першої інстанції, переглядає Верховний Суд.

ВИЩІ СПЕЦІАЛІЗОВАНІ СУДИ

У системі судоустрою діють **вищі спеціалізовані суди** як *суди першої та апеляційної інстанції* з розгляду окремих категорій справ (ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

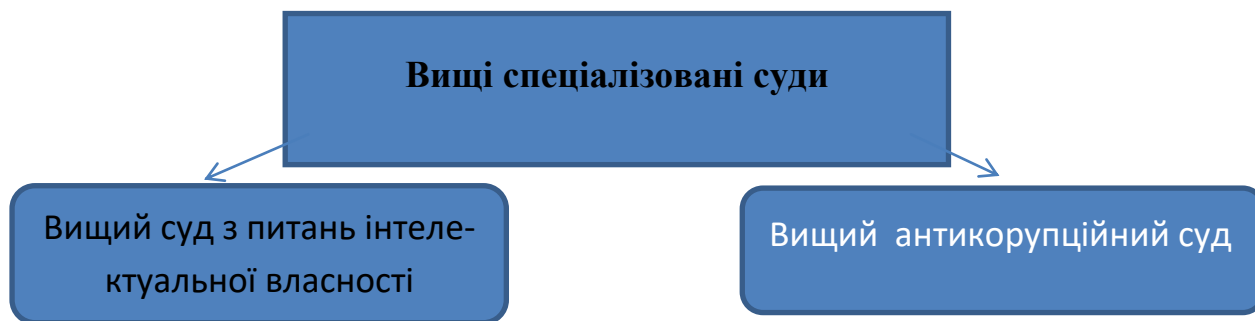

Рис. 1.1. Різновиди вищих спеціалізованих судів.

У вищих спеціалізованих судах можуть утворюватися судові палати для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, а також утворюється апеляційна палата для розгляду справ в апеляційній інстанції.

Апеляційна палата вищого спеціалізованого суду діє у його складі на засадах інституційної, організаційної, кадрової та фінансової автономії. Кількість суддів в апеляційній палаті вищого спеціалізованого суду визначає у межах загальної кількості суддів вищого спеціалізованого суду Державна судова адміністрація України за погодженням із Вищою радою правосуддя.

СТРУКТУРА судових палат для розгляду окремих категорій справ. Судову палату для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції очолює секретар судової палати, який обирається з числа суддів відповідної палати строком на три роки, а апеляційну палату очолює голова палати, який обирається з числа суддів цієї палати строком на три роки. Секретар судової палати для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції:

- 1) організовує роботу відповідної палати;
- 2) контролює здійснення аналізу та узагальнення судової практики у справах, віднесених до компетенції палати;
- 3) інформує збори суддів відповідного вищого спеціалізованого суду про діяльність судової палати.

Голова апеляційної палати:

- 1) здійснює повноваження, передбачені пунктами 1–3 частини шостої цієї статті;

- 2) представляє апеляційну палату з питань її діяльності перед органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юриди-

чними особами;

3) інформує збори суддів вищого спеціалізованого суду та Верховний Суд про результати узагальнення судової практики;

4) сприяє виконанню вимог щодо підтримання кваліфікації суддів палати, підвищення їхнього професійного рівня;

5) контролює ефективність діяльності самостійного структурного підрозділу, що здійснює організаційне забезпечення роботи апеляційної палати, вносить пропозиції про призначення на посаду керівника цього підрозділу та погоджує його звільнення з посади, вносить подання про заохочення або накладення на нього дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства, погоджує проект положення про такий структурний підрозділ та зміни до цього положення;

6) погоджує проект кошторису вищого спеціалізованого суду в частині фінансування діяльності апеляційної палати, а також погоджує використання бюджетних коштів, передбачених на утримання апеляційної палати;

7) повідомляє Вищу кваліфікаційну комісію суддів України та Державну судову адміністрацію України, а також через веб-портал судової влади про вакантні посади суддів у суді у триденний строк з дня їх утворення;

8) здійснює інші повноваження, визначені законом.

У разі відсутності голови палати для розгляду справ в апеляційній інстанції його обов'язки виконує суддя палати, який має найбільший стаж роботи на посаді судді.

Рішення про утворення і склад судових палат для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, про обрання секретарів цих судових палат ухвалюються зборами суддів відповідного вищого спеціалізованого суду за пропозицією голови суду. Рішення про обрання голови апеляційної палати ухвалюється зборами суддів цієї палати шляхом таємного голосування більшістю голосів суддів апеляційної палати.

Повноваження вищого спеціалізованого суду (ст. 32 Закону):

1) здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах та в порядку, визначених процесуальним законом;

2) аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд;

3) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Повноваження Вищого суду з питань інтелектуальної власності. У ч. 2 ст.20 Господарського процесуального кодексу України більш детально визначені повноваження вищого суду з питань інтелектуальної власності, а саме розглядає:

1) справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування;

2) справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;

3) справи про визнання торговельної марки добре відомою;

4) справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами;

5) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії;

б) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань.

Вимоги до судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Суддею Вищого суду з питань інтелектуальної власності може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому суді з питань інтелектуальної власності, а також відповідає **одній** із таких вимог:

1) має стаж роботи на посаді судді **не менше трьох** років;

2) має досвід професійної діяльності представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) **щонайменше п'ять** років;

3) має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності **щонайменше п'ять** років;

4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1–3 цієї частини, **щонайменше п'ять** років (ст.33 Закону України «Про судоустрій та статус суддів»).

Повноваження Вищого антикорупційного суду (ВАКС). У ст. 4 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» зазначено, що ВАКС:

– здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях, здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в порядку цивільного судочинства;

– аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику у кримінальних та інших провадженнях, віднесених до його підсудності, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд та надає йому пропозиції до висновків щодо проєктів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті.

Структура Вищого антикорупційного суду. ВАКС складається з суду першої інстанції та Апеляційної палати. До складу ВАКС входять 38 суддів.

Суд першої інстанції налічує 27 суддів: 9 слідчих судів та 6 колегій по 3 судді в кожній.

До повноважень слідчих суддів належить здійснення у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування.

Компетенція колегій – розгляд кримінальних проваджень на стадії досудового розслідування по суті.

Апеляційна палата переглядає судові рішення слідчих суддів та суду першої інстанції та складається з 11 суддів (4 колегії).

Вимоги до судді Вищого антикорупційного суду. Суддею Вищого антикорупційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому антикорупційному суді, а також відповідає іншим вимогам, встановленим законом (ч.2 ст. 33 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів України»).

Вимоги до судді Вищого антикорупційного суду визначені в ст. 7 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд». На посаду судді Вищого антикорупційного суду громадянин України може бути призначений, якщо він відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, передбаченим Законом України «Про судоустрій і статус суддів», а також має знання та практичні навички, необхідні для здійснення судочинства у справах, пов'язаних з корупцією, та відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше *n'яти* років;
- 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше *сім* років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката, у тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше *сім* років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) зазначеної у пунктах 1–3 цієї частини роботи (професійної діяльності) щонайменше *сім* років.

А також *не може бути* призначена суддею Вищого антикорупційного суду особа:

- 1) яка впродовж *десяти* років, що передують призначенню:

працювала (проходила службу) в органах прокуратури України, внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державному бюро розслідувань, інших правоохоронних органах (органах правопорядку), податковій міліції, Службі безпеки України, митних органах, Національному антикорупційному бюро України, Національному агентстві з питань запобігання корупції, Національному агентстві України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших кримінальних правопорушень, Антимонопольному комітеті України, Рахунковій палаті, центральному органі виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

обіймала політичні посади, мала представницький мандат;

2) яка впродовж останніх *п'яти років* входила до складу керівних органів політичної партії або перебувала у трудових чи інших договірних відносинах з політичною партією;

3) відомості про яку внесені до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

4) яка входила до складу керівного органу чи наглядової ради юридичної особи, відомості про яку внесені до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

5) яка була членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України або Вищої ради юстиції до набрання чинності Законом України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні»;

6) яка входила до складу Міжвідомчої комісії з питань державних закупівель до створення електронної системи закупівель відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі»;

7) яка відповідно до вироку суду, що набрав чинності, була позбавлена права обіймати посади або займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування (крім осіб, які були реабілітовані), незалежно від зняття чи погашення такої судимості, або яка мала судимість за вчинення будь-якого умисного кримінального правопорушення, незалежно від зняття чи погашення такої судимості.

Повноваження голови вищого спеціалізованого суду. Згідно зі ст. 34 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» голова вищого спеціалізованого суду:

1) представляє суд як орган державної влади у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами, а також із судовими органами інших держав та міжнародними організаціями;

2) визначає адміністративні повноваження заступників голови вищого спеціалізованого суду;

3) контролює ефективність діяльності апарату суду, погоджує призначення на посади керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду, вносить подання про застосування до керівника апарату суду, його заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства;

4) видає на підставі акта про призначення судді на посаду, переведення судді, звільнення судді з посади, а також у зв'язку з припиненням повноважень судді відповідний наказ;

5) повідомляє Вищу кваліфікаційну комісію суддів України та Державну судову адміністрацію України, а також через веб-портал судової влади про вакантні посади суддів у суді у триденний строк з дня їх утворення;

6) забезпечує виконання рішень зборів суддів вищого спеціалізованого суду;

7) організовує ведення та аналіз судової статистики, організовує вивчення та узагальнення судової практики, інформаційно-аналітичне забезпечення суддів з метою підвищення якості судочинства;

8) сприяє виконанню вимог щодо підтримання кваліфікації суддів вищого спеціалізованого суду та підвищення їхнього професійного рівня;

9) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голова вищого спеціалізованого суду з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази і розпорядження. У разі відсутності голови вищого спеціалізованого суду його адміністративні повноваження здійснює один із заступників голови суду за визначенням голови суду, в разі відсутності такого визначення – заступник голови суду, який має більший стаж роботи на посаді судді, а в разі відсутності заступника голови суду – суддя цього суду, який має більший стаж роботи на посаді судді.

ВЕРХОВНИЙ СУД

Верховний Суд – найвищий суд у системі судустрою України. Верховний Суд є найвищим судом у системі судустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом. Верховний Суд:

1) здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суд першої або апеляційної інстанції, в порядку, встановленому процесуальним законом;

2) здійснює аналіз судової статистики, узагальнення судової практики;

3) надає висновки щодо проєктів законодавчих актів, які стосуються судустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судустрою;

4) надає висновок щодо наявності чи відсутності у діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неспроможність виконання Президентом України своїх повноважень за станом

здоров'я;

5) звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України;

6) забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом;

7) забезпечує апеляційні та місцеві суди методичною інформацією з питань правозастосування;

8) здійснює інші повноваження, визначені законом (ст. 36 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»).

Структура Верховного Суду. У складі Верховного Суду діють:

- 1) Велика Палата Верховного Суду;
- 2) Касаційний адміністративний суд;
- 3) Касаційний господарський суд;
- 4) Касаційний кримінальний суд;
- 5) Касаційний цивільний суд.

До складу кожного касаційного суду входять судді відповідної спеціалізації. У кожному касаційному суді утворюються судові палати з розгляду окремих категорій справ з урахуванням спеціалізації суддів. Кількість та спеціалізація судових палат визначаються рішенням зборів суддів касаційного суду з урахуванням вимог частин п'ятої та шостої цієї статті та судового навантаження.

Тож у **Касаційному адміністративному суді** обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ щодо:

- 1) податків, зборів та інших обов'язкових платежів;
- 2) захисту соціальних прав;
- 3) виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян.

У **Касаційному господарському суді** обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ щодо (про):

- 1) банкрутство;
- 2) захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством;
- 3) корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів.

Інші палати в касаційних судах створюються за рішенням зборів суддів касаційного суду.

У Верховному Суді діє Пленум Верховного Суду.

Вимоги до судді Верховного Суду. Суддею Верховного Суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Верховному Суді, а також відповідає одній із таких вимог (ст.38 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»):

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше десяти років;

2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права *щонайменше десять років*;

3) має досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення *щонайменше десять років*;

4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1–3 цієї частини, *щонайменше десять років*.

Повноваження судді Верховного Суду (ч.2 ст.38 Закону):

1) здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом;

2) бере участь у розгляді питань, що виносяться на засідання Пленуму Верховного Суду;

3) аналізує судову практику, бере участь у її узагальненні;

4) бере участь у розгляді питань, що виносяться на збори суддів відповідного касаційного суду, та здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голову Верховного Суду обирає на посаду та звільняє з посади шляхом таємного голосування Пленум Верховного Суду з числа суддів Верховного Суду в порядку, встановленому Законом.

Повноваження Голови Верховного Суду:

1) представляє Верховний Суд як найвищий суд у системі судоустрою України у зносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами, а також із судовими органами інших держав та міжнародними організаціями;

2) визначає адміністративні повноваження заступника Голови Верховного Суду;

3) скликає Пленум Верховного Суду; вносить на розгляд Пленуму подання щодо обрання на посаду секретаря Пленуму; вносить на розгляд Пленуму питання та головує на його засіданнях;

4) контролює ефективність діяльності апарату Верховного Суду, погоджує призначення на посаду керівника апарату суду та його першого заступника, вносить подання про застосування до керівника апарату суду та його першого заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства;

5) інформує Пленум Верховного Суду про діяльність Верховного Суду;

6) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голова Верховного Суду з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази і розпорядження. Голова Верховного Суду за посадою входить до складу Вищої ради правосуддя.

У разі відсутності Голови Верховного Суду його адміністративні повноваження здійснює заступник Голови Верховного Суду. У разі відсутності заступника Голови Верховного Суду адміністративні повноваження Голови Верховного Суду здійснює суддя, який має більший стаж роботи на посаді

судді Верховного Суду.

Порядок обрання Голови Верховного Суду. Пленум Верховного Суду обирає Голову Верховного Суду на посаду та звільняє його з посади більшістю голосів від загального складу Пленуму шляхом таємного голосування.

Голова Верховного Суду обирається з числа суддів Верховного Суду *строком на чотири роки* з правом обіймати посаду Голови Верховного Суду *не більше двох строків поспіль*.

Голова Верховного Суду не може одночасно обіймати будь-яку іншу адміністративну посаду.

Пленум Верховного Суду з питання обрання Голови Верховного Суду *скликається не пізніше одного місяця з дня припинення повноважень попереднього Голови Верховного Суду*.

Звільнення з посади судді Верховного Суду та припинення його повноважень, закінчення строку, на який суддю обрано Головою Верховного Суду, припиняє його повноваження як Голови Верховного Суду.

Повноваження Голови Верховного Суду також припиняються достроково внаслідок висловлення йому недовіри Пленумом Верховного Суду.

Процедура обрання на посаду Голови Верховного Суду та звільнення його з посади встановлюється Регламентом Пленуму Верховного Суду, що затверджується Пленумом. *Зміна регламентної процедури менше ніж за шість місяців до закінчення строку повноважень Голови Верховного Суду не допускається*.

Згідно зі ст.44 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» Судові палати касаційного суду мають такі повноваження:

1) здійснюють правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом;

2) аналізують судову статистику та вивчають судову практику;

3) здійснюють інші повноваження, визначені законом.

Судову палату очолює секретар судової палати, який обирається на посаду строком *на чотири роки* та звільняється з посади більшістю голосів суддів відповідної судової палати шляхом таємного голосування. До повноважень секретаря судової палати належить:

1) організує роботу відповідної судової палати та головує на її засіданнях;

2) організує аналіз судової статистики, вивчення судової практики;

3) інформує збори суддів касаційного суду про діяльність судової палати;

4) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Велика Палата Верховного Суду. Велика Палата Верховного Суду є постійно діючим колегіальним органом Верховного Суду, до складу якого входить *двадцять один* суддя Верховного Суду.

Повноваження Великої Палати Верховного Суду (ст. 45 ЗУ):

1) у визначених законом випадках здійснює перегляд судових рішень у

касаційному порядку з метою забезпечення однакового застосування судами норм права;

2) діє як суд апеляційної інстанції у справах, розглянутих Верховним Судом як судом першої інстанції;

3) аналізує судову статистику та вивчає судову практику, здійснює узагальнення судової практики;

4) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Судді Верховного Суду обираються до Великої Палати зборами суддів відповідних касаційних судів з числа суддів таких касаційних судів.

Кожен касаційний суд у складі Верховного Суду обирає *по п'ять суддів* до Великої Палати Верховного Суду. До складу Великої Палати Верховного Суду також входить Голова Верховного Суду за посадою.

Суддя Верховного Суду, обраний до Великої Палати, здійснює повноваження судді Великої Палати Верховного Суду *протягом трьох років* (крім Голови Верховного Суду), але *не більше двох строків поспіль*.

Суддя Верховного Суду, обраний до Великої Палати, а також Голова Верховного Суду не здійснюють правосуддя у відповідному касаційному суді.

Секретар Великої Палати Верховного Суду обирається з числа суддів Великої Палати строком *на три роки* та звільняється з посади Великою Палатою шляхом таємного голосування більшістю голосів.

Повноваження Секретаря Великої Палати:

1) організовує роботу Великої Палати і головує на її пленарних засіданнях;

2) організовує аналіз судової статистики, вивчення і узагальнення судової практики;

3) інформує Пленум Верховного Суду про діяльність Великої Палати;

4) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Пленум Верховного Суду (ст. 46 ЗУ) є колегіальним органом, до складу якого входять усі судді Верховного Суду.

Повноваження Пленуму Верховного Суду:

1) обирає на посади та звільняє з посад Голову Верховного Суду та заступника Голови Верховного Суду у порядку, встановленому цим Законом;

2) обирає з числа суддів Верховного Суду за поданням Голови Верховного Суду та звільняє від виконання обов'язків секретаря Пленуму Верховного Суду;

3) заслуховує інформацію Голови Верховного Суду про його діяльність, секретаря Великої Палати Верховного Суду про діяльність Палати;

4) надає висновки щодо проєктів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою України;

5) ухвалює рішення щодо звернення до Конституційного Суду України з питань конституційності законів та інших правових актів, а також щодо

офіційного тлумачення Конституції України;

6) надає висновок щодо наявності чи відсутності у діяннях, в яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неспроможність виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;

7) затверджує Регламент Пленуму Верховного Суду;

8) затверджує Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді та її склад;

9) затверджує склад редакційної колегії офіційного друкованого органу Верховного Суду;

10) затверджує бюджетний запит Верховного Суду;

10¹) з метою забезпечення однакового застосування норм права при вирішенні окремих категорій справ узагальнює практику застосування матеріального і процесуального законів, систематизує та забезпечує оприлюднення правових позицій Верховного Суду з посиланням на судові рішення, в яких вони були сформульовані;

10²) за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики надає роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ;

11) розглядає та вирішує інші питання, віднесені законом до його повноважень.

Засідання Пленуму Верховного Суду є повноважним за умови присутності на ньому *не менше двох третин* від складу Пленуму, крім випадків, встановлених цим Законом.

На засідання Пленуму можуть бути запрошені представники органів державної влади, наукових установ, громадських організацій, засобів масової інформації та інші особи.

Пленум Верховного Суду скликається Головою Верховного Суду в разі потреби або на вимогу не менш як четвертої частини від складу суддів Верховного Суду, але *не рідше одного разу на три місяці*. У разі відсутності Голови Верховного Суду Пленум скликається заступником Голови Верховного Суду.

Засідання Пленуму веде Голова Верховного Суду. У разі відсутності Голови Верховного Суду засідання Пленуму веде заступник Голови Верховного Суду.

Пленум Верховного Суду приймає з розглянутих питань постанови.

Слід наголосити, що при Верховному Суді України діє Науково-консультативна рада та офіційний друкований орган Верховного Суду (ст. 47 ЗУ).

Науково-консультативна рада утворюється при Верховному Суді з числа висококваліфікованих фахівців у сфері права для підготовки наукових висновків з питань діяльності Верховного Суду, що потребують наукового за-

безпечення. Порядок організації та діяльності Науково-консультативної ради визначається положенням, що затверджується Пленумом Верховного Суду.

Верховний Суд має офіційний друкований орган, в якому публікуються матеріали судової практики Верховного Суду та інші матеріали. Офіційний друкований орган може видаватися в електронному вигляді.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Які справи розглядають місцеві загальні суди?
2. У чому полягає спеціалізація судів загальної юрисдикції?
3. З чого складається система судів загальної юрисдикції?
4. Які повноваження голови місцевого суду?
5. Яка структура Верховного Суду?
6. Яка структура апеляційного суду?
7. Які повноваження Пленуму Верховного Суду?
8. Яка структура Вищого антикорупційного суду України?

Додаткові завдання

1. Надайте характеристику вищим спеціалізованим судам України.
2. Яка основна підстава для звернення до апеляційного суду?
3. Назвіть особливий порядок обрання судді, уповноваженого здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх.
4. Який кількісний склад Верховного Суду?
5. Які вимоги висуваються до судді вищого суду з інтелектуальної власності?
6. Що входить до повноважень апеляційного суду?
7. Що входить до повноважень слідчого судді?
8. Які повноваження апеляційного суду за наслідками розгляду апеляційних скарг у кримінальному провадженні?

Тестові завдання

1. На які групи діляться місцеві суди в Україні:
 - а) загальні, господарські, касаційні;
 - б) касаційні, адміністративні, загальні;
 - в) загальні, господарські, адміністративні;
 - г) місцеві, апеляційні, Верховний Суд?
2. У яких випадках судовий розгляд кримінального провадження у місцевих судах проводиться колегіально:
 - а) здійснюється щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покаран-

ня у вигляді позбавлення волі на строк більше восьми років або довічного ув'язнення;

б) здійснюється щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк більше п'яти років;

в) здійснюється щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк більше десяти років або довічного ув'язнення?

3. До повноважень місцевого господарського суду належить:

а) розгляд господарських справ;

б) розгляд справ з порушення виборчого законодавства;

в) розгляд кримінальних справ;

г) розгляд господарських справ, а також інші справи, що віднесені законом до їх юрисдикції.

4. До повноважень апеляційного суду належить:

а) здійснює правосуддя, аналізує судову статистику, здійснює інші повноваження, визначені законом;

б) здійснює правосуддя, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, аналізує судову статистику, здійснює інші повноваження, визначені законом;

в) здійснює правосуддя, надає місцевим судам методичну допомогу, здійснює інші повноваження, визначені законом;

г) здійснює правосуддя, аналізує судову статистику, надає місцевим судам методичну допомогу, здійснює інші повноваження, визначені законом.

5. Який стаж на посаді судді повинен бути для того, щоб стати суддею апеляційного суду:

а) не менше п'яти років;

б) не менше семи років;

в) не менше трьох років;

г) не менше восьми років?

6. Хто очолює судову палату в апеляційному суді:

а) голова апеляційного суду;

б) у кого найбільший стаж роботи на посаді судді у відповідному суді;

в) секретар судової палати;

г) заступник голови апеляційного суду?

7. У разі відсутності голови апеляційного суду його адміністративні повноваження здійснює:

а) один із заступників голови суду за визначенням голови суду;

б) той, у кого найбільший стаж роботи на посаді судді;

- в) секретар судової палати;
- г) будь-який суддя, якого обере голова суду.

8. Підставою для звернення до апеляційного суду є:

- а) апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції, яке не набуло чинності;
- б) апеляційне клопотання на рішення суду першої інстанції, яке не набуло чинності;
- в) апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції, яке набуло чинності;
- г) апеляційне клопотання на рішення суду першої інстанції, яке набуло чинності.

9. До складу ВАКС(Вищого антикорупційного суду) входять:

- а) 38 суддів;
- б) 25 суддів;
- в) 28 суддів;
- г) 30 суддів.

10. У складі Верховного Суду діють:

- а) Велика Палата Верховного Суду, Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд, Касаційний цивільний суд;
- б) Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд, Касаційний цивільний суд;
- в) Велика Палата Верховного Суду, Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд;
- г) Касаційний кримінальний суд, Касаційний цивільний суд, Велика Палата Верховного Суду.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.10.2020).
2. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. №2453-VI.URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 24.10.2020).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073¹-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 23.10.2020).
4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. №1618-15-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618->

15(дата звернення: 24.10.2020)

5. Господарський Кодекс України від 16.01.2013 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 24.10.2020).

6. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 13.08.2020).

7. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001р. №2141-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 24.10.2020).

8. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 04.06.2015 р. №192-19-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19> (дата звернення: 24.10.2020).

9. Про Вищу Раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19> (дата звернення: 24.10.2020).

10. Про вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 р. №2447-VII. URL:<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>(дата звернення: 24.10.2020).

11. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>(дата звернення: 24.10.2020).

12. Про ліквідацію апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах : Указ Президента від 29.12.2017 № 452/2017. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/2017#Text>(дата звернення: 24.10.2020).

13. Про ліквідацію апеляційних господарських судів та утворення апеляційних господарських судів в апеляційних округах : Указ Президента від 29.12.2017 р. № 454/2017. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/454/2017#Text>(дата звернення: 24.10.2020).

14. Про ліквідацію апеляційних адміністративних судів та утворення апеляційних адміністративних судів в апеляційних округах : Указ Президента від 29.12.2017 р. № 455/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/455/2017#Text>(дата звернення: 24.10.2020).

15. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>(дата звернення: 24.10.2020).

16. Бурбика М. М. Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях) : навч. посіб. Суми : Сумський державний ун-т, 2016. 123 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/48426/1/Burbyka_sudovi.pdf(дата звернення: 24.10.2020).

17. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>(дата звернення: 24.10.2020).

1.3. Порядок утворення та ліквідації суду

Порядок утворення і ліквідації суду регламентований ст. 125 Конституції України[1], а також положеннями Закону України «Про судову устрій і статус суддів» [2], «Про вищу раду правосуддя»[3], «Про утворення Вищого антикорупційного Суду»[4], Рішенням Вищої Ради Правосуддя від 17.01.2019 р., яким затверджено Положення «Про державну судову адміністрацію України»[5].

Суд утворюється, реорганізовується і ліквідується законом, проєкт якого вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя (ст. 125 Конституції).

Згідно з Положенням Про державну судову адміністрацію від 17.01.2019 р., забезпечення виконання рішень про утворення чи припинення (ліквідацію) судів у межах повноважень, визначених законом покладено на державну судову адміністрацію (розд. 5 Положення). Відповідно до визначених завдань Державна судова адміністрація: визначає кількість суддів у суді за погодженням з Вищою радою правосуддя з урахуванням судового навантаження, в межах видатків, визначених у Державному бюджеті України на утримання судів та оплату праці суддів; затверджує структуру і штатну чисельність апаратів апеляційних судів, вищих спеціалізованих судів за погодженням із головою суду в межах видатків на утримання відповідного суду; забезпечує виконання рішень про утворення чи припинення (ліквідацію) судів; може встановлювати скорочені строки для процедур припинення судів як юридичних осіб за умови виконання ДСА України цивільних зобов'язань ліквідованого суду на підставі вимог кредиторів, заявлених у визначений законом строк.

Підставами для утворення чи ліквідації суду є зміна визначеної Законом України «Про судову устрій і статус суддів» системи судоустрою, необхідність забезпечення доступності правосуддя, оптимізації видатків державного бюджету або зміна адміністративно-територіального устрою.

Утворення суду може відбуватися шляхом створення нового суду або реорганізації (злиття, поділу) судів. Місцевими загальними судами є окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах).

Процедура реорганізації (злиття, поділу) судів відбувається за відповідним наказом Державної судової адміністрації України, за яким створюється комісія з реорганізації (злиття, поділу) відповідного суду,

призначається її керівник та члени комісії. Копія такого наказу направляється до Територіального управління обласної Державної судової адміністрації за місцем розташування такого суду. Однак на практиці в діяльності з реорганізації (злиття, поділу) суду виникають проблемні питання як щодо повноважень комісії з реорганізації, її голови, так і повноважень голів суду, керівників апаратів судів щодо здійснення кожним своїх повноважень протягом періоду реорганізації. Зокрема, під час реорганізації судів, що відбувалася на виконання Указу Президента України № 451/2017 від 29 грудня 2017 року «Про реорганізацію місцевих загальних судів»[6], до багатьох місцевих загальних судів з деяких територіальних управлінь Державної судової адміністрації України надійшли листи, у яких, всупереч вимогам чинного законодавства, вказувалося, що повноваження щодо видачі наказів відносно суддів та працівників апарату суду, а також оформлення інших документів, що видаються під час здійснення трудового процесу (табелі обліку використання робочого часу тощо) належать голові комісії з реорганізації суду з дня ознайомлення з наказом про утворення комісії з реорганізації місцевого суду та призначення голови комісії. Діяльність та повноваження голови комісії та її членів регламентуються Положенням про комісію з реорганізації (ліквідації) державного органу. Зазначений порядок не вимагає узгоджувати між керівником державного органу і головою комісії з реорганізації (ліквідації) питання щодо визначення повноважень між собою під час проведення такої реорганізації. Але такого Положення про комісію з реорганізації (ліквідації) місцевих загальних судів, у якому б ці питання взаємодії між вищевказаними особами, що займають адміністративні посади, були б визначені, і тим самим зняті всі непорозуміння, Державна судова адміністрація України і до цього часу не розробила та не затвердила.

Проте відповідні норми Конституції, законів «Про судоустрій і статус суддів», «Про вищу раду правосуддя», «Про державну службу», Цивільного кодексу, Кодексу законів про працю дають підстави стверджувати, що на період реорганізації (ліквідації) голова суду і керівники апарату в повному обсязі виконують свої повноваження, як і суд загалом. Тобто саме вони вирішують питання стосовно забезпечення діяльності установи, прийняття на роботу і звільнення працівників, щодо заохочень і стягнень тощо. Оскільки, згідно з положеннями законодавчих актів саме цим посадовим особам, а не голові комісії, надано право приймати на роботу, звільняти з неї, вирішувати всі поточні питання діяльності установи тощо. Такі повноваження припиняються лише у день унесення відповідного запису до Державного реєстру юридичних осіб,

фізичних осіб — підприємців та громадських формувань про припинення діяльності юридичної особи (суду) і виключення відомостей про неї з реєстру. Отже, ні комісія, ні її голова в процесі реорганізації не мають і не можуть мати повноважень голови суду або керівника апарату.

Місцезнаходження, територіальна юрисдикція і статус суду визначаються з урахуванням принципів територіальності, спеціалізації та інстанційності. А кількість суддів у суді визначає Державна судова адміністрація України за погодженням з Вищою радою правосуддя з урахуванням судового навантаження та в межах видатків, визначених у Державному бюджеті України на утримання судів та оплату праці суддів. Також, на Державну судову адміністрацію України покладено обов'язок щодо забезпечення виконання рішень Верховної Ради України (Закону України) про утворення чи припинення (ліквідацію) судів (ст. 147 Закону Про судоустрій і статус суддів).

До того ж Державна судова адміністрація України може встановлювати скорочені строки для процедур припинення судів як юридичних осіб за умови виконання нею цивільних зобов'язань ліквідованого суду на підставі вимог кредиторів, заявлених у визначений законом строк.

Для здійснення дій щодо реєстрації новоутвореного суду як юридичної особи, забезпечення необхідних дій для належного початку його роботи та представництва такого суду як органу державної влади у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами Державна судова адміністрація України ухвалює також рішення щодо призначення тимчасово виконуючого обов'язки керівника апарату новоутвореного суду. Тимчасово виконуючий обов'язки керівника апарату суду здійснює вказані повноваження керівника суду як юридичної особи до моменту призначення, обрання чи переведення на посаду судді такого суду щонайменше одного судді та продовжує здійснювати виконання обов'язків керівника апарату суду до призначення відповідного керівника апарату суду згідно з процедурами, визначеними законодавством про державну службу, з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

У разі ліквідації суду, що здійснює правосуддя на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (відповідних адміністративно-територіальних одиниць), та утворення нового суду, який забезпечує здійснення правосуддя на цій території, суд, що ліквідується, припиняє здійснення правосуддя з дня опублікування в газеті «Голос України» повідомлення голови новоутвореного суду про початок роботи новоутвореного суду.

Суд, що ліквідується, в місячний строк з дня припинення здійснення правосуддя передає до новоутвореного суду матеріали та документи, пов'язані зі здійсненням таким судом повноважень, зокрема архівні справи з основної діяльності, строки тимчасового зберігання яких ще не закінчилися, документи, не завершені в діловодстві, а також документи з кадрових питань в паперовому та електронному вигляді, фонди бібліотек, а судові справи та матеріали проваджень, що перебувають у володінні суду, що ліквідується, передаються негайно, до дня початку роботи новоутвореного суду[8].

У зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами робота суду може бути припинена за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду.

У складі створеного апеляційного суду можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ. Судову палату очолює секретар судової палати, який обирається з числа суддів цього суду строком на три роки. Рішення про утворення судової палати, її склад, а також про обрання секретаря судової палати ухвалюються зборами суддів апеляційного суду за пропозицією голови суду.

У складі Вищого спеціалізованого суду: 1) Вищий суд з питань інтелектуальної власності; 2) Вищий антикорупційний суд можуть утворюватися судові палати для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, а також утворюється апеляційна палата для розгляду справ в апеляційній інстанції. Кількість суддів в апеляційній палаті вищого спеціалізованого суду визначає у межах загальної кількості суддів вищого спеціалізованого суду Державна судова адміністрація України за погодженням із Вищою радою правосуддя.

У складі кожного касаційного суду: 1) Касаційний адміністративний суд; 2) Касаційний господарський суд; 3) Касаційний кримінальний суд; 4) Касаційний цивільний суд утворюються судові палати з розгляду окремих категорій справ з урахуванням спеціалізації суддів.

Кількість та спеціалізація судових палат визначаються рішенням зборів суддів касаційного суду з урахуванням судового навантаження.

Крім того, у Касаційному адміністративному суді обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ щодо: 1) податків, зборів та інших обов'язкових платежів; 2) захисту соціальних прав; 3) виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян.

У Касаційному господарському суді обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ щодо (про): 1) банкрутство; 2) захисту

прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством; 3) корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів.

Інші палати у касаційних судах створюються за рішенням зборів суддів касаційного суду.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Які уповноваженні законом органи ухвалюють рішення з питань утворення, реорганізації, ліквідації суду?
2. Який порядок утворення, реорганізації, ліквідації суду?
3. Хто уповноважений створювати відповідну комісію з питань реорганізації суду, який порядок її створення?
4. Які повноваження має керівник суду на час реорганізації цього суду?

Додаткові завдання

1. У зв'язку з якими обставинами робота суду може бути припинена за рішенням Вищої ради правосуддя?
2. Хто та з урахуванням яких чинників визначає кількість та спеціалізацію судових палат у Касаційному суді Верховного Суду?
3. Хто очолює судові палати з розгляду окремих категорій справ у Касаційному суді Верховного Суду?
4. Які матеріали та документи суду, що ліквідується, передає новоутвореному суду?

Тестові завдання

1. Суд утворюється і ліквідується:
 - а) законом;
 - б) за Указом Президента України;
 - в) за Постановою Державної Судової адміністрації;
 - г) за Ухвалою Верховного Суду.
2. Виконання рішень про утворення чи припинення (ліквідацію) судів у межах повноважень, визначених законом покладено на:
 - а) Державну судову адміністрацію;
 - б) Вищу кваліфікаційну комісію суду;
 - в) Верховний Суд України;
 - г) Вищу дисциплінарну комісію суду.

3. Підставами для утворення чи ліквідації суду є:
 - а) зміна визначеної Законом України «Про судоустрій і статус суддів» системи судоустрою, необхідність забезпечення доступності правосуддя, оптимізації видатків Державного бюджету або зміна адміністративно-територіального устрою;
 - б) необхідність забезпечення доступності правосуддя, оптимізації видатків Державного бюджету або зміна адміністративно-територіального устрою;
 - в) зміна визначеної Законом України «Про судоустрій і статус суддів» системи судоустрою, необхідність забезпечення доступності правосуддя, оптимізації видатків Державного бюджету;
 - г) указ Президента України.

4. Утворення суду може відбуватися шляхом:
 - а) створення нового суду або реорганізації (злиття, поділу) судів;
 - б) реорганізації (злиття, поділу) судів;
 - в) створення нового суду;
 - г) реорганізації (злиття) судів.

5. Місцевими загальними судами є:
 - а) окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах);
 - б) окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах;
 - в) суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах;
 - г) окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті.

6. Процедура реорганізації (злиття, поділу) судів відбувається за відповідним наказом:
 - а) Державної судової адміністрації України;
 - б) Президента України;
 - в) Голови Ради суддів України;
 - г) Голови Великої Палати Верховного Суду.

7. Місцезнаходження, територіальна юрисдикція і статус суду визначаються з урахуванням принципів:
 - а) територіальності, спеціалізації та інстанційності;
 - б) територіальності, уніфікації рішень, спеціалізації та інстанційності;
 - в) уніфікації рішень, спеціалізації та інстанційності;
 - г) територіальності, уніфікації та інстанційності.

8. Кількість суддів у суді визначає:
- а) Державна судова адміністрація України за погодженням з Вищою радою правосуддя;
 - б) Вища рада правосуддя за погодженням Державної судової адміністрації;
 - в) Державна судова адміністрація за погодженням Вищою кваліфікаційною комісією суддів;
 - г) Державна судова адміністрація України за погодженням Вищою дисциплінарною комісією суддів.
9. Суд, що ліквідується, припиняє здійснення правосуддя з дня:
- а) опублікування в газеті «Голос України» повідомлення голови новоутвореного суду про початок роботи новоутвореного суду;
 - б) опублікування на вебсайті Державної судової адміністрації повідомлення про дату початку роботи новоутвореного суду;
 - в) опублікування на вебсайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів повідомлення про дату початку роботи новоутвореного суду;
 - г) опублікування на вебсайті Міністерства юстиції України повідомлення про дату початку роботи новоутвореного суду.
10. У Касаційному адміністративному суді обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ щодо:
- а) податків, зборів та інших обов'язкових платежів; захисту соціальних прав; виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян;
 - б) податків, зборів та інших обов'язкових платежів; захисту соціальних прав; виборчого процесу та референдуму, захисту політичних прав громадян, а також захисту прав інтелектуальної власності;
 - в) податків, зборів та інших обов'язкових платежів; виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян;
 - г) обов'язкових платежів; захисту соціальних прав; виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України № 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 11.10. 2020 р.).
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>. (дата звернення 12.10.2020 р.)
3. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII .URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>. (дата

звернення 12.10.2020 р.)

4. Про утворення Вищого антикорупційного Суду : Закон України від 21 червня 2018 року № 2470-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2470-19#Text>. (дата звернення: 07.11.2020 р.).

5. Рішення Вищої Ради Правосуддя № 17.01.2019 № 141/0/15-19 «Про затвердження положення Про Державну судову адміністрацію України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19#Text>.

6. Про реорганізацію місцевих загальних судів : Указ Президента України від 29.12.2017 р. № 451/2017. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4512017-23386> (дата звернення: 07.11.2020 р.).

7. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>. (дата звернення 07.11.2020 р.)

8. Новак Дмитро. Реорганізація навпомацки. URL: https://zib.com.ua/ua/134669-reorganizaciya_miscevih_sudiv_vidbuvaetsya_vsuperech_zakonod.html. (дата звернення: 07.11.2020 р.).

1.4. Правовий статус суддів України

Правовий статус судді – це конституційно визначені гарантії незалежності та недоторканності суддів під час здійснення правосуддя і правова відповідальність за невиконання своїх обов'язків.

Від діяльності суду, професіоналізму суддів великою мірою залежить розвиток державності і втілення принципів правової держави. Кожен громадянин України має право на об'єктивне, неупереджене та справедливе правосуддя. Суддя, як носій судової влади в державі, наділений важливими повноваженнями під час здійснення правосуддя, основне з яких – ухвалювати рішення від імені держави, що є обов'язковим для виконання на всій території України. Отже, авторитет суду, його рішень великою мірою залежить від авторитету судді, оцінки його поведінки як під час здійснення правосуддя, так і за межами судочинства.

Тож суддя має особливий (спеціальний) правовий статус, який характеризується наявністю певних вимог, обмежень щодо зайняття цієї посади та гарантій його діяльності.

Професійні судді виконують конституційну функцію – здійснення правосуддя, чим зумовлений їх спеціальний правовий статус. Під час

його визначення законодавець повноважний установлювати спеціальні вимоги для зайняття таких посад. Наведені конституційні засади щодо наділення суддів повноваженнями відповідно до рішень глави держави і єдиного законодавчого органу – Верховної Ради України дають підстави вважати, що всі професійні судді для здійснення своїх повноважень отримують загальнодержавний статус. Усі попередні висновки щодо зазначеного питання також робить Вища кваліфікаційна комісія суддів України та Вища рада юстиції, оскільки не існує будь-яких обмежень щодо статусу професійних суддів, зумовлених адміністративно-територіальним устроєм України.

У ст. 127 Конституції України зазначено, що «на посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросовісним та володіє державною мовою. Законом можуть бути передбачені додаткові вимоги для призначення на посаду судді».

Нагадаємо, що **суддею** є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі (ст. 52 Закону України).

Суддею, уповноваженим здійснювати кримінальне провадження *щодо неповнолітніх*, може бути обрано суддю зі стажем роботи суддею не менше десяти років, досвідом здійснення кримінального провадження в суді і високими морально-діловими та професійними якостями. У разі відсутності в суді суддів з необхідним стажем роботи суддя, уповноважений здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, обирається з числа суддів, які мають найбільший стаж роботи на посаді судді.

Суддею апеляційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді, а також відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років;
- 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1–3 цієї частини, щонайменше

сім років (ст. 28 Закону України).

Суддею Вищого суду з питань інтелектуальної власності може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому суді з питань інтелектуальної власності, а також відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше трьох років;
- 2) має досвід професійної діяльності представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) щонайменше п'ять років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше п'ять років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1–3 цієї частини, щонайменше п'ять років (ч.1 ст. 33 Закону України).

Суддею Вищого антикорупційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому антикорупційному суді, а також відповідає іншим вимогам, встановленим законом (ч.2 ст.33 Закону України).

Суддею Верховного Суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Верховному Суді, а також відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше десяти років;
- 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше десять років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше десять років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1–3 цієї частини, щонайменше десять років (ст.38 Закону України).

Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді (ст. 52 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Відповідно до ст. 48–50 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» загальними положеннями статусу судді є:

- 1) незалежність (ст. 48);
- 2) недоторканність та імунітет судді (ст.49);

3) відповідальність за неповагу до суду чи судді (ст.50).

Права судді, пов'язані зі здійсненням правосуддя, визначаються Конституцією України, процесуальним та іншими законами.

Права судді (ст. 56 Закону України):

- брати участь у суддівському самоврядуванні;
- можуть утворювати громадські об'єднання та брати участь у них з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення професійного рівня;
- може бути членом національних або міжнародних асоціацій та інших організацій, що мають на меті захист інтересів суддів, утвердження авторитету судової влади в суспільстві або розвиток юридичної професії та науки;
- має право підвищувати свій професійний рівень та проходити з цією метою відповідну підготовку.

Обов'язки судді (ст. 56 Закону України):

1) справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства;

2) дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів;

3) подавати декларацію добросовісності судді та декларацію родинних зв'язків судді;

4) виявляти повагу до учасників процесу;

5) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання;

6) виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції;

7) подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

8) систематично розвивати професійні навички (уміння), підтримувати свою кваліфікацію на належному рівні, необхідному для виконання повноважень у суді, де він обіймає посаду;

9) звертатися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора впродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про таке втручання;

10) підтверджувати законність джерела походження майна у

зв'язку з проходженням кваліфікаційного оцінювання або в порядку дисциплінарного провадження щодо судді, якщо обставини, що можуть мати наслідком притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, викликають сумнів у законності джерела походження майна або доброчесності поведінки судді;

11) повинен додержуватися присяги.

Суддя проходить підготовку у Національній школі суддів України не менше ніж раз на три роки.

Суддя до звільнення з посади або припинення його повноважень не може бути нагороджений державними нагородами, а також будь-якими іншими нагородами, відзнаками, грамотами. Суддя може бути нагороджений державними нагородами лише за проявлену ним особисту мужність і героїзм в умовах, пов'язаних із ризиком для життя.

Розглянемо **стадії призначення на посаду судді вперше** (ст.66 Закону України):

1) ухвалення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України рішення щодо оголошення добору кандидатів на посаду судді з урахуванням прогнозованої кількості вакантних посад суддів;

2) розміщення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на своєму офіційному веб-сайті оголошення про проведення добору кандидатів на посаду судді. В оголошенні має бути зазначено кінцевий термін подання документів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, що не може бути меншим ніж 30 днів з дати розміщення оголошення, а також прогнозована кількість вакантних посад суддів на наступний рік;

3) подання особами, які виявили намір стати суддею, до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідної заяви та документів, визначених Законом;

4) здійснення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України перевірки відповідності осіб, які звернулися із заявою для участі в доборі, установленим цим Законом вимогам до кандидата на посаду судді на основі поданих документів;

5) допуск Вищою кваліфікаційною комісією суддів України осіб, які за результатами перевірки на час звернення відповідають установленим цим Законом вимогам до кандидата на посаду судді, до участі у доборі та складенні відбіркового іспиту;

6) складення особою, допущеною до участі у доборі, відбіркового іспиту;

7) встановлення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України результатів відбіркового іспиту та їх оприлюднення на офіційному веб-

сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

8) проведення стосовно осіб, які успішно склали відбірковий іспит, спеціальної перевірки в порядку, визначеному законодавством про запобігання корупції, з урахуванням особливостей, визначених статтею 70 цього Закону;

9) проходження кандидатами, які успішно склали відбірковий іспит та пройшли спеціальну перевірку, спеціальної підготовки; отримання свідоцтва про проходження спеціальної підготовки;

10) складення кандидатами, які пройшли спеціальну підготовку, кваліфікаційного іспиту та встановлення його результатів;

11) зарахування Вищою кваліфікаційною комісією суддів України кандидатів на посаду судді за результатами кваліфікаційного іспиту до резерву на заміщення вакантних посад судді, визначення їх рейтингу, оприлюднення списку кандидатів на посаду судді, включених до резерву та рейтингового списку, на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

12) оголошення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України відповідно до кількості наявних вакантних посад судді у місцевих судах загальної юрисдикції конкурсу на заміщення таких посад;

13) проведення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України конкурсу на заміщення вакантної посади судді на основі рейтингу кандидатів, які взяли участь у такому конкурсі, та внесення рекомендації Вищій раді юстиції щодо призначення кандидата на посаду судді;

14) розгляд Вищою радою юстиції питання про дотримання визначеної цим Законом процедури на стадіях, передбачених пунктами 1–13 цієї частини, та внесення подання Президентові України про призначення кандидата на посаду судді;

15) прийняття Президентом України рішення про призначення кандидата на посаду судді.

Вичерпний перелік документів, які подає кандидат на посаду судді до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, визначений ст. 67 Закону України.

Порядок обрання на посаду судді безстроково. Суддя, строк повноважень якого закінчується, за його заявою має бути рекомендований Вищою кваліфікаційною комісією суддів України для обрання його Верховною Радою України на посаду судді безстроково, якщо відсутні визначені Законом обставини, що перешкоджають цьому.

Обрання на посаду судді безстроково здійснюється в такому порядку:

1) кандидат звертається з письмовою заявою до Вищої кваліфіка-

ційної комісії суддів України про рекомендації його для обрання на посаду судді безстроково;

2) Вища кваліфікаційна комісія суддів України повідомляє про підготовку матеріалів щодо кандидата на посаду судді безстроково на офіційному веб-сайті та в офіційних засобах масової інформації;

3) Вища кваліфікаційна комісія суддів України перевіряє відомості про кандидата, досліджує його суддівське досвід, враховує показники розгляду кандидатом за час його роботи на посаді судді та у випадках, передбачених цим Законом, – результати його кваліфікаційного оцінювання;

4) Вища кваліфікаційна комісія суддів України ухвалює вмотивоване рішення щодо рекомендації чи відмову в рекомендації для обрання на посаду судді безстроково і в разі рекомендації направляє відповідне подання до Верховної Ради України;

5) Верховна Рада України ухвалює рішення щодо обрання кандидата на посаду судді безстроково.

Звільнення судді суду загальної юрисдикції з посади. Суддя суду загальної юрисдикції може бути звільнений з посади органом, який його обрав або призначив за поданням Вищої ради юстиції тільки з таких підстав:

1) неспроможність виконувати повноваження за станом здоров'я;

2) порушення суддею вимог щодо несумісності;

3) вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді;

4) подання заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням;

5) незгода на переведення до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду;

6) порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна.

Повноваження судді припиняються у разі:

1) досягнення суддею шістдесяти п'яти років;

2) припинення громадянства України або набуття суддею громадянства іншої держави;

3) набуття чинності рішенням суду про визнання судді безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним;

4) смерті судді;

5) набуття чинності обвинувальним вироком щодо судді за вчинення ним злочину(ст. 126 Конституції України).

Моніторинг способу життя судді. З метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам, на вимогу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя та в інших випадках, визначених законом, проводиться моніторинг способу життя судді. Результати моніторингу способу життя судді використовуються для оцінки дотримання суддею правил суддівської етики, а також включається до суддівського дощу. Орган, який відповідно до закону здійснює моніторинг способу життя судді, зобов'язаний надіслати відповідну інформацію за результатами моніторингу невідкладно після завершення його проведення, але не пізніше тридцяти днів з моменту отримання відповідної вимоги.

Повна перевірка декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, здійснюється щодо кожного судді щонайменше один раз на п'ять років (якщо інше не передбачено законом), а також за відповідним запитом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України або Вищої ради правосуддя.

Крім того, у разі одержання інформації, що може свідчити про недостовірність тверджень у декларації, Вища кваліфікаційна комісія суддів України проводить відповідну перевірку.

Гарантії незалежності та недоторканності суддів. Судді гарантується перебування на посаді судді до досягнення ним шістдесяти п'яти років, крім випадків звільнення судді з посади або припинення його повноважень відповідно до Конституції України (ст. 126) та ст. 53 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Суддю не може бути переведено до іншого суду без його згоди, крім переведення:

- 1) у разі реорганізації, ліквідації або припинення роботи суду;
- 2) у порядку дисциплінарного стягнення (ст. 53 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Гарантії незалежності судді поширюється на всіх суддів України. Втручання у діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і має наслідком відповідальність, установлену законом. Суддя не зобов'язаний давати жодних пояснень щодо суті справ, які перебувають у його провадженні, крім випадків, установлених законом. Суддя зобов'язаний звернутися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора.

У ст. 48 Закону України зазначено, що незалежність судді забезпечується:

- 1) особливим порядком його призначення, притягнення до відпо-

відальності, звільнення та припинення повноважень;

- 2) недоторканністю та імунітетом судді;
- 3) незмінюваністю судді;
- 4) порядком здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення;
- 5) заборонаю втручання у здійснення правосуддя;
- 6) відповідальністю за неповагу до суду чи судді;
- 7) окремим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом;
- 8) належним матеріальним та соціальним забезпеченням судді;
- 9) функціонуванням органів суддівського врядування та самоврядування;
- 10) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту;
- 11) правом судді на відставку.

Окремо слід зазначити, що без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку суду, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалені ним судові рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку.

Суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна чи адміністративна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком:

- 1) якщо Вищою радою правосуддя надано згоду на затримання судді у зв'язку з таким діянням;
- 2) затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину.

Суддя не може бути підданий приводу чи примусово доставлений до будь-якого органу чи установи, крім суду, за винятком випадків, зазначених у частині другій цієї статті.

Судді може бути повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення лише Генеральним прокурором або його заступником.

Суддя може бути тимчасово відсторонений від здійснення правосуддя на строк не більше двох місяців у зв'язку з притягненням до кри-

мінальної відповідальності на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора або його заступника в порядку, встановленому законом. Рішення щодо тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя ухвалюється Вищою радою правосуддя. Продовження строку тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності здійснюється в тому ж порядку на строк не більше двох місяців. Клопотання про продовження строку такого відсторонення судді від здійснення правосуддя подається Генеральним прокурором або його заступником не пізніше десяти днів до закінчення строку, на який суддю було відсторонено. Вимоги до клопотання щодо тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності встановлюються процесуальним законом.

У разі ухвалення органом, що розглядає справи про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів, рішення щодо застосування до судді дисциплінарного стягнення у вигляді подання про звільнення судді з посади, такий суддя автоматично тимчасово відстороняється від здійснення правосуддя до ухвалення рішення про його звільнення з посади Вищою радою правосуддя.

Проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися лише з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора або його заступника, керівника регіональної прокуратури або його заступника.

Кримінальне провадження щодо обвинувачення судді у вчиненні кримінального правопорушення, а також ухвалення рішення щодо проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, застосування запобіжних заходів не може здійснюватися тим судом, в якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді.

У разі якщо згідно із загальними правилами визначення юрисдикції кримінальне провадження стосовно судді має здійснюватися або рішення щодо проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій або застосування запобіжних заходів має ухвалюватися тим судом, в якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді, кримінальне провадження або ухвалення рішення щодо проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій здійснюється судом, найбільш територіально наближеним до суду, в якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді, іншої адміністративно-територіальної одиниці (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва чи Севастополя), якщо інший суд не визначений процесуальним законом.

За шкоду, завдану судом, відповідає держава на підставах та в порядку, встановлених законом.

Дисциплінарна відповідальність судді. Скасування або зміна судового рішення не має наслідком дисциплінарну відповідальність судді, який брав участь у його ухваленні, крім випадків, коли скасоване або змінене рішення ухвалено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків.

Підставами притягнення судді до дисциплінарної відповідальності є (ст. 106 Закону України):

1) умисне або внаслідок недбалості:

а) незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду;

б) не зазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору;

в) порушення засад гласності і відкритості судового процесу;

г) порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;

г) незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу;

д) порушення правил щодо відводу (самовідводу);

2) безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень;

3) допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, неподкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу;

4) умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що при-

звело до істотних негативних наслідків;

5) розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні;

6) неповідомлення суддею Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб, включно з особами, уповноваженими на виконання функцій держави, з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді, якщо таке звернення здійснено в інший, ніж передбачено процесуальним законодавством спосіб, упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок;

7) неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом);

8) втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями;

9) неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції;

10) зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, заздалегідь неправдивих відомостей або умисне не зазначення відомостей, визначених законодавством;

11) використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку;

12) допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; не підтвердження суддею законності джерела походження майна;

13) ненадання інформації або надання заздалегідь недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя, у тому числі недодержання встановлених законом строків надання інформації;

14) не проходження курсу підвищення кваліфікації в Національній школі суддів України відповідно до направлення, визначеного органом,

що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, або не проходження подальшого кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, або не підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами цього кваліфікаційного оцінювання;

15) визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом;

16) неподання або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків суддею в порядку, визначеному цим Законом;

17) подання у декларації родинних зв'язків судді заздалегідь недостовірних (у тому числі неповних) відомостей;

18) неподання або несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею в порядку, визначеному цим Законом;

19) декларування заздалегідь недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді.

Право на звернення зі скаргою щодо дисциплінарного проступку судді, з повідомленням про вчинення дисциплінарного проступку суддею (дисциплінарною скаргою) має будь-яка особа. Громадяни здійснюють зазначене право особисто або через адвоката, юридичні особи – через адвоката, органи державної влади та органи місцевого самоврядування – через своїх керівників або представників, Комісія з питань доброчесності та етики – через її голову або членів Комісії.

Сама ж дисциплінарна скарга подається у письмовій формі з обов'язковими реквізитами, визначеними ч.2 ст. 107 Закону України.

Зразок дисциплінарної скарги можна побачити на офіційному веб-сайті судової влади. Вказаний зразок затверджує Вища рада правосуддя (Додаток 1).

Додаток 1

ЗАТВЕРДЖЕНО

рішення Вищої ради правосуддя
14 лютого 2017 року № 269/0/15-17

ВИЩА РАДА ПРАВОСУДДЯ
вул. Студентська, 12-А, м. Київ, 04050

Скарга щодо дисциплінарного проступку судді (суддів)
(дисциплінарна скарга)

1. Інформація про скаржника:

1.1. Скаржник* _____
(прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи або найменування юридичної особи, для адвоката – зазначити № та дату видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката)

1.2. Адреса місця проживання (перебування) фізичної особи або місцезнаходження юридичної особи*:

(поштовий індекс, область, населений пункт, вулиця, номер будинку, квартири)

1.3. Номери засобів зв'язку*: _____
(домашній, робочий або мобільний номер телефону, електронна адреса)

1.4. Статус скаржника: _____
(сторона, третя особа, представник сторони (адвокат), інші учасники судового процесу тощо)

2. Інформація про суддю (суддів)*: _____
(прізвище, ім'я, по батькові та посада судді (суддів),

щодо якого (яких) подається дисциплінарна скарга)

3. Інформація у судовій справі:

(якщо неналежна поведінка судді (суддів) мала місце під час розгляду справи, за наявності

інформації зазначити номер справи, сторони у справі, предмет судового розгляду; за наявності судового рішення – його дату та номер)

4. У чому полягає неналежна поведінка судді (суддів)? Зазначте одну або декілька підстав дисциплінарної відповідальності судді (суддів) відповідно до частини першої статті 106 Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон України № 1402-VIII)*:

- умисне або внаслідок недбалості:
- незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило учасниками судового процесу реалізацію наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду;
- незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору;
- порушення засад гласності і відкритості судового процесу;
- порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу;
- порушення правил щодо відводу (самовідводу);
- безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень;
- допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків

чи інших учасників судового процесу;

- умисне або у зв'язку з очевидною недбалістю допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод;
- розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні;
- неповідомлення суддею Вищої ради правосуддя Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб, включаючи осіб, уповноважених на виконання функцій держави, з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді, якщо таке звернення відбулося в інший, ніж передбачено процесуальним законодавством, спосіб упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок;
- неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом);
- втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями;
- неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції;
- зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне не зазначення відомостей, визначених законодавством;
- використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку;
- допущення суддею не доброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; не підтвердження суддею законності джерела походження майна;
- ненадання інформації або надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя;
- не проходження курсу підвищення кваліфікації в Національній школі суддів України відповідно до направлення, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, або не проходження подальшого кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, або не підтвердження

здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами цього кваліфікаційного оцінювання;

визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом;

неподання або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків суддею в порядку, визначеному Законом;

подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей;

неподання або несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею в порядку, визначеному Законом;

декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді.

5. Конкретні відомості про наявність у поведінці судді (суддів) ознак дисциплінарного проступку, який може бути підставою дисциплінарної відповідальності судді (суддів)*:

(день, місяць, рік або період часу, коли суддею (суддями) допущено неналежну поведінку,

вказані факти з цього приводу)

6. Посилання на фактичні дані (свідчення, докази), що підтверджують викладені у дисциплінарній скарзі відомості*:

(зокрема, судові рішення судів вищої інстанції, які свідчать про порушення норм права суддею нижчої інстанції, інші документи, що підтверджують

викладені у дисциплінарній скарзі факти)

З огляду на викладене прошу притягти суддю (суддів)*

(прізвище, ім'я, по батькові та посада судді (суддів))

до дисциплінарної відповідальності.

До дисциплінарної скарги додаю:

1. _____
(зокрема, документи, які посвідчують повноваження адвоката, копії судових рішень та інших документів, що підтверджують зазначені відомості)
2. _____
3. _____

Усі зазначені мною відомості та подані матеріали є правдивими. Я обізнаний із тим, що у разі поширення неправдивої інформації мене може бути притягнуто до встановленої законом відповідальності.

« ___ » _____ 20__ року*

*(підпис скаржника
або його представника)**

*** обов'язково для заповнення**

Примітки:

1. Прізвище, ім'я, по батькові скаржника і судді (суддів) у пунктах 1 і 2 дисциплінарної скарги потрібно зазначати у називному відмінку, друкованими літерами. Інші відомості слід викладати чітким, розбірливим почерком.

2. Письмова дисциплінарна скарга може бути надіслана поштою або передана до Вищої ради правосуддя.

3. Громадяни здійснюють зазначене право особисто або через адвоката, юридичні особи – через адвоката, органи державної влади та органи місцевого самоврядування – через своїх керівників або представників (абзац перший частини першої статті 107 Закону України № 1402-VIII).

4. Адвокат зобов'язаний перевірити факти, які можуть тягнути за собою дисциплінарну відповідальність судді, до подання відповідної дисциплінарної скарги (абзац другий частини першої статті 107 Закону України № 1402-VIII).

5. Не допускається зловживання правом звернення до органу, уповноваженого здійснювати дисциплінарне провадження, у тому числі ініціювання питання відповідальності судді без достатніх підстав, використання такого права, як засобу тиску на суддю у зв'язку зі здійсненням ним правосуддя (частина четверта статті 107 Закону України № 1402-VIII).

6. За подання адвокатом заздальгідь безпідставної дисциплінарної скарги такий адвокат може бути притягнений до дисциплінарної відповідальності згідно із законом (частина п'ята статті 107 Закону України № 1402-VIII).

7. Дисциплінарну справу щодо судді не може бути порушено за скаргою, що не містить відомостей про наявність ознак дисциплінарного проступку судді, а також за анонімними заявами та повідомленнями (частина шоста статті 107 Закону України № 1402-VIII).

8. У разі неодноразового подання особою очевидно безпідставних дисциплінарних скарг Вища рада правосуддя має право ухвалити рішення щодо залишення без розгляду протягом одного року наступних скарг цієї особи (частина восьма статті 107 Закону України № 1402-VIII).

9. Дисциплінарна скарга залишається без розгляду та повертається скаржнику, якщо:

1) дисциплінарна скарга подана з порушенням порядку, визначеного Законом України «Про судоустрій і статус суддів», або не підписана чи не містить прізвища, імені, по батькові скаржника або судді, місця проживання (місця перебування, місцезнаходження) скаржника;

2) дисциплінарна скарга не містить відомостей про ознаки дисциплінарного проступку судді;

3) дисциплінарна скарга не містить посилання на фактичні дані (свідчення, докази) щодо дисциплінарного проступку судді;

4) дисциплінарна скарга містить виражені у непристойній формі висловлювання або висловлювання, що принижують честь і гідність будь-якої особи;

5) у дисциплінарній скарзі порушується питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді, звільненого з посади або повноваження якого припинені;

6) дисциплінарна скарга ґрунтується лише на доводах, що можуть бути перевірені виключно судом вищої інстанції в порядку, передбаченому процесуальним законом.

Очевидно безпідставна дисциплінарна скарга може бути залишена без розгляду та повернута скаржнику, якщо він неодноразово протягом дванадцяти місяців, що передують даті надходження скарги, подавав очевидно безпідставні дисциплінарні скарги, які були залишені без розгляду та повернуті скаржнику або за якими у відкритті дисциплінарної справи було відмовлено (частини перша та друга статті 44 Закону

України від 21 грудня 2016 року № 1800-VIII «Про Вищу раду правосуддя»).

10. Скасування або зміна судового рішення не має наслідком дисциплінарну відповідальність судді, який брав участь у його ухваленні, крім випадків, коли скасоване або змінене рішення ухвалено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків (частина друга статті 106 Закону України № 1402-VIII).

Дисциплінарне провадження щодо судді здійснюють дисциплінарні палати Вищої ради правосуддя.

До суддів може застосовуватися дисциплінарне стягнення у вигляді:

- 1) попередження;
- 2) догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця;
- 3) суворої догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців;
- 4) подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді;
- 5) подання про переведення судді до суду нижчого рівня;
- 6) подання про звільнення судді з посади.

Під час обрання виду дисциплінарного стягнення стосовно судді враховуються характер дисциплінарного проступку, його наслідки, особа судді, ступінь його вини, наявність інших дисциплінарних стягнень, інші обставини, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарне стягнення застосовується з урахуванням принципу пропорційності.

За наявності непогашених дисциплінарних стягнень до судді має бути застосовано більш суворе дисциплінарне стягнення.

Суддя, який має непогашене дисциплінарне стягнення, не може брати участі в конкурсі на зайняття посади в іншому суді.

Дисциплінарне стягнення у вигляді подання про звільнення судді з посади застосовується у разі:

- 1) вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді;

2) порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна.

Істотним дисциплінарним проступком або грубим нехтуванням обов'язками судді, що є несумісним зі статусом судді або виявляє його невідповідність займаній посаді, може бути визнаний, зокрема, будь-який з таких фактів:

1) суддя допустив поведінку, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, у тому числі в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших етичних норм та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду;

2) суддя вчинив дисциплінарний проступок, маючи непогашене дисциплінарне стягнення (крім попередження чи догани), або має два непогашених дисциплінарних стягнення;

3) встановлено факт недоброчесної поведінки судді, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї, законність джерел яких підтверджена; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим ним та членами його сім'ї майну і доходам; використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди;

4) суддю визнано судом винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією;

5) суддя не виконав вимоги рішення органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді, ухваленого на підставі пункту 4 частини першої цієї статті, або за результатами кваліфікаційного оцінювання, призначеного відповідно до пункту 4 частини першої цієї статті, суддя не підтвердив здатність здійснювати правосуддя у відповідному суді;

6) суддя умисно не подав декларацію доброчесності чи декларацію родинних зв'язків у встановлені строки або умисно задекларував недостовірні (в тому числі неповні) твердження у декларації доброчесності;

7) суддя допустив інше грубе порушення закону, що підриває суспільну довіру до суду.

Дисциплінарне стягнення до судді застосовується не пізніше трьох років із дня вчинення проступку без урахування часу тимчасової непрацездатності або перебування судді у відпустці чи здійснення відповідного дисциплінарного провадження.

У разі якщо рішенням Європейського суду з прав людини встановлені факти, які можуть бути підставою для застосування дисциплінарно-

го стягнення до судді, зазначений строк обраховується з дня набуття таким рішенням Європейського суду з прав людини статусу остаточного.

Інформація про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності також оприлюднюється на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя та на веб-сайті суду, в якому працює суддя (ст. 109 Закону України).

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Розкрийте термін «недоторканність та імунітет судді».
2. У яких випадках суддю може бути переведено до іншого суду без його згоди?
3. Які особливі порядки притягнення судді до кримінальної відповідальності, повідомлення про підозру, затримання, ув'язнення та утримання під вартою?
4. У яких випадках застосовується дисциплінарне стягнення у вигляді подання про звільнення судді з посади?
5. Юридична характеристика положення «заборона втручання у здійснення правосуддя».
6. Які існують види дисциплінарних стягнень щодо суддів?

Додаткові завдання

1. Порядок обрання судді на посаду та хто не може бути призначений на посаду судді.
2. Чи може застосуватися до судді привід?
3. У який строк суддя повинен пройти підготовку у Національній школі суддів України?
4. Підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності та порядок здійснення дисциплінарного провадження щодо судді.
5. Що означає термін «незалежність судді»?
6. До якого віку судді гарантується перебування на його посаді?

Тестові завдання

1. Відповідно до Конституції України на посаду судді може бути призначений:
 - а) громадянин України, не молодший тридцяти п'яти та не старший шістдесяти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше шість років, є компетентним, добросовісним та володіє державною мовою;
 - б) громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше шість років, є компетентним, добросовісним та володіє державною мовою;

сяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросовісним та знає державну мову;

в) особа, не молодша тридцяти та не старша шістдесяти п'яти років, яка має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентною, добросовісною та знає державну мову;

г) громадянин України, не молодший тридцяти п'яти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросовісним та знає державну мову.

2. Що не є підставою для притягнення судді до дисциплінарного стягнення:

- а) участь у страйку;
- б) неповідомлення суддею Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді;
- в) втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями;
- г) неподання або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків суддею в порядку, визначеному цим Законом?

3. Який потрібно мати стаж роботи на посаді судді, для того щоб стати суддею вищого спеціалізованого суду:

- а) не менше п'яти років;
- б) не менше семи років;
- в) не менше трьох років;
- г) не менше чотирьох років?

4. Суддя проходить підготовку у Національній школі суддів України:

- а) не рідше одного разу на рік;
- б) не рідше одного разу на два роки;
- в) не рідше одного разу на три роки;
- г) не рідше одного разу на п'ять років.

5. Хто має право подати скаргу щодо дисциплінарного проступку судді:

- а) виключно Генеральний прокурор;
- б) виключно Вища рада правосуддя;
- в) виключно голова суду;
- г) будь-яка особа?

6. Хто здійснює дисциплінарне провадження щодо судді:

- а) дисциплінарні палати Вищої ради правосуддя;
- б) Вища рада правосуддя;

- в) Генеральна прокуратура;
- г) дисциплінарна палата суду, в якому працює суддя, якого підозрюють у дисциплінарному проступку?

7. Суддею, уповноваженим здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, може бути обрано:

а) суддю зі стажем роботи суддею не менше десяти років, досвідом здійснення кримінального провадження в суді і високими морально-діловими та професійними якостями;

б) суддю зі стажем роботи суддею не менше восьми років, досвідом здійснення кримінального провадження в суді і високими морально-діловими та професійними якостями;

в) суддю зі стажем роботи суддею не менше семи років, досвідом здійснення кримінального провадження в суді і високими морально-діловими та професійними якостями;

г) суддю зі стажем роботи суддею не менше п'яти років, досвідом здійснення кримінального провадження в суді і високими морально-діловими та професійними якостями.

8. Проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися лише з дозволу суду, здійснюються:

а) на підставі рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора або його заступника, керівника регіональної прокуратури або його заступника;

б) на підставі судового рішення, ухваленого лише за клопотанням Генерального прокурора;

в) на підставі рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора або його заступника;

г) на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора або його заступника, керівника регіональної прокуратури або його заступника.

9. Рішення щодо тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя ухвалюється:

а) Вищою кваліфікаційною комісією суддів України;

б) Державною судовою адміністрацією;

в) Вищою радою правосуддя;

г) на спеціальному пленарному засіданні Вищої дисциплінарної комісії суддів.

10. У зв'язку з притягненням судді до кримінальної відповідальності загальний строк відсторонення його від здійснення правосуддя може бути:

а) не більше дев'яти місяців і на підставі вмотивованого клопотання

Генерального прокурора або його заступника;

б) не більше двох місяців і на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора або його заступника;

в) не більше чотирьох місяців і на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора або його заступника;

г) не більше шести місяців і на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора або його заступника.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 02.11.2020).

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. №2453-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 02.11.2020).

3. Про Вищу Раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19> (дата звернення: 10.11.2020).

4. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 04.06.2015 р. №192-19-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19> (дата звернення: 11.11.2020).

5. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 13.11.2020).

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011 (речення перше абзацу сьомого підпункту 3.4 пункту 3 мотивувальної частини). URL:<http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/552-pravovyyu-status-suddi> (дата звернення: 14.11.2020).

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини четвертої статті 26, частини третьої статті 31, частини другої статті 39 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (справа про стаж для зайняття посади судді в апеляційних, вищих спеціалізованих судах та Верховному Суді України) від 5 квітня 2011 року № 3-рп/2011 (речення перше абзацу сьомого підпункту 3.4 пункту 3 мотивувальної частини). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/552-pravovyyu-status-suddi> (дата звернення: 13.11.2020).

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини четвертої статті

26, частини третьої статті 31, частини другої статті 39 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (справа про стаж для зайняття посади судді в апеляційних, вищих спеціалізованих судах та Верховному Суді України) від 5 квітня 2011 року № 3-рп/2011(абзац четвертий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/552-pravovyyu-status-suddi>).дата звернення: 13.11.2020).

9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини четвертої статті 26, частини третьої статті 31, частини другої статті 39 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (справа про стаж для зайняття посади судді в апеляційних, вищих спеціалізованих судах та Верховному Суді України) від 5 квітня 2011 року № 3-рп/2011(речення друге абзацу третього пункту 4 мотивувальної частини). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/552-pravovyyu-status-suddi>).дата звернення: 19.11.2020).

10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції» (справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою) від 21 червня 2011 року № 7-рп/2011(абзац шостий підпункту 3.4 пункту 3 мотивувальної частини). Офіційний вебсайт Конституційного Суду України. URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/552-pravovyyu-status-suddi> (дата звернення: 14.11.2020).

11. Про незалежність судової влади : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 13 червня 2007 року № 8.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0008700-07> (дата звернення: 24.11.2020).

1.5. Конституційний Суд України: поняття, склад, форми роботи, структура, принципи діяльності, функції та повноваження

Наявність серед вищих органів державної влади України спеціального органу – Конституційного Суду України є однією зі складових ознак правової, демократичної держави. Саме Конституційний Суд України визначено Конституцією України, як єдиний орган, що має конституційну юрисдикцією в Україні. Саме він забезпечує верховенство основного Закону (Конституції) України, вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і надає офіційне тлумачення положень Конституції та законів України (ст. 1 За-

кону). Конституційний Суд діє на засадах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, відкритості, повного і всебічного розгляду справ, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків.

Конституційний Суд України є незалежним органом у системі судової влади. Основне його завдання – це забезпечення відповідності законів та інших нормативних актів органів законодавчої та виконавчої влади Конституції України, а також охорона конституційних прав та свобод особи.

Отже, Конституційний Суд України можна визначити, як єдиний державний орган судової гілки влади з конституційною юрисдикцією, що уповноважений здійснювати офіційне тлумачення Конституції України, діяльність якого спрямована на забезпечення її верховенства шляхом перевірки законів та у передбачених Конституцією випадках інших актів, положенням Конституції України, а також здійснює інші повноваження, передбачені Конституцією України.

Склад Конституційного Суду. Конституційний Суд розміщений тільки в м. Києві, і тому розгалуженої системи Конституційного Суду немає, але Конституційний Суд налічує 18 суддів, з яких шість призначають за квотою Президента України, шість обирають за квотою Верховної Ради України та ще шість – за квотою з'їзду суддів України. Всі судді обираються за результатами конкурсного відбору. Відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду, яких призначає Президент України, здійснює конкурсна комісія, яку створює Президент України. Підготовку питання щодо розгляду на конкурсних засадах кандидатур на посаду судді Конституційного Суду у Верховній Раді України здійснює відповідний комітет, до предмета відання якого належать питання правового статусу Конституційного Суду України. А підготовку питання щодо розгляду на конкурсних засадах кандидатур на посаду судді Конституційного Суду з'їздом суддів України – здійснює Рада суддів України.

Кількість кандидатур на посаду Судді Конституційного Суду повинна щонайменше втричі перевищувати кількість вакансій. Загальний строк проведення конкурсу для відбору кандидатур становить два місяці.

Своїх повноважень громадянин, якого обрано на посаду Судді Конституційного Суду, набуває з дня складення ним на спеціальному пленарному засіданні Суду присяги Судді Конституційного Суду (ст. 17 Закону).

Термін перебування на посаді Судді Конституційного Суду не

може перевищувати дев'ять років, до того ж такий суддя не може бути обраний чи призначений на вказану посаду повторно (ст. 16 Закону).

Загалом суддею Конституційного Суду може бути громадянин України, який знає державну мову, на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ятнадцять років, високі моральні якості, є правником із визнаним рівнем компетентності. Водночас такий громадянин не може бути призначений на посаду судді Конституційного Суду, якщо на момент призначення він: 1) є членом або обіймає посаду в політичній партії, іншій організації, яка має політичні цілі або бере участь у політичній діяльності; 2) є обраним на виборну посаду в органі державної влади чи органі місцевого самоврядування, має представницький мандат; 3) бере участь в організації або фінансуванні політичної агітації чи іншої політичної діяльності (ст. 11 Закону).

Голова Суду обирається з числа суддів КС на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду шляхом таємного голосування суддями КС – на один трирічний строк. Вибори Голови Суду проводяться не пізніше ніж через місяць з дня, коли посада Голови Суду стала вакантною.

Список кандидатів на посаду Голови Суду затверджується на спеціальному пленарному засіданні Суду відкритим голосуванням більшістю суддів Конституційного Суду, які беруть участь у спеціальному пленарному засіданні Суду, про що складається протокол, який підписує голова цього засідання. До списку кандидатів на посаду Голови Суду вноситься будь-яка кількість кандидатур, які дали згоду балотуватися на посаду Голови Суду. До того ж на спеціальному пленарному засіданні Суду кандидати на цю посаду Голови виступають із промовами, а після їх виступів, судді Конституційного Суду мають право поставити їм запитання. Суддям Конституційного Суду надається час для обговорення кандидатур на посаду Голови Суду.

Для обрання Голови Суду створюється комісія у складі трьох суддів Конституційного Суду, які не балотуються на посаду Голови Суду. Обрання Голови комісії відбувається шляхом відкритого голосування членами цієї комісії, про що складається відповідний протокол.

Комісія забезпечує виготовлення бюлетенів для таємного голосування. На звороті бюлетенів ставиться підпис головуючого на спеціальному пленарному засіданні Суду і відтиск печатки Конституційного Суду.

Комісія вносить у бюлетені для таємного голосування в алфавітному порядку прізвища, імена та по батькові кандидатів на посаду Голови

Суду. Судді Конституційного Суду розписуються про одержання бюлетенів в окремому списку. Бюлетені, що залишилися, погашаються. Заповнення бюлетеня відбувається в спеціально облаштованому приміщенні для таємного голосування.

Суддя під час голосування залишає у бюлетені для таємного голосування прізвище одного кандидата на посаду Голови Суду, закресливши прізвища інших кандидатів. Бюлетені, в яких залишено прізвища двох або більше кандидатів, є недійсними, бюлетені, в яких викреслено прізвища всіх кандидатів, є дійсними.

Головою Суду вважається обраний кандидат, за якого проголосувало не менше десяти суддів Конституційного Суду від конституційного складу Суду. Рішення спеціального пленарного засідання Суду вважається повноважним, якщо на засіданні були присутні не менше ніж дванадцять суддів Конституційного Суду.

У своїй діяльності Голова Суду здійснює представницькі, організаційні, та розпорядчі функції. У разі відсутності Голови Суду його обов'язки виконує заступник Голови Суду, а в разі відсутності обох – старший за віком суддя.

Заступник Голови Суду обирається за пропозицією Голови Суду лише на один трирічний строк таємним голосуванням. Вибори проводяться на спеціальному пленарному засіданні за присутності не менше ніж 12 суддів під головуванням Голови Суду та не пізніше ніж через місяць з дня, коли посада заступника Голови Суду стала вакантною. Для обрання заступника Голови Суду на спеціальному пленарному засіданні Суду також створюється комісія у складі трьох суддів Конституційного Суду. Заступник Голови Суду вважається обраним на посаду, якщо за нього також проголосувало не менше десяти суддів Конституційного Суду.

Заступник Голови Суду входить до одного із сенатів і головує на його засіданнях. Окрім того, заступник Голови Суду виконує за дорученням Голови Конституційного Суду України окремі його повноваження.

Для вирішення питань, пов'язаних з організаційною діяльністю Суду, скликаються спеціальні пленарні засідання Суду та засідання Суду.

Параграфом § 19 Регламенту Конституційного Суду передбачені *підстави для дострокового звільнення з посади, припинення повноважень Голови Суду та заступника Голови Суду, а саме: Голову Суду, заступника Голови Суду звільняє з посади за їх заявами Суд.*

Порядок звільнення такий: Голова Суду протягом п'яти робочих

днів скликає засідання Суду для розгляду заяви про звільнення з посади Голови Суду, заступника Голови Суду. А в разі дострокового звільнення з посади заступника Голови Суду за відсутності Голови Суду засідання скликає заступник Голови Суду. На засіданні Суду, на якому розглядається заява про звільнення з посади Голови Суду, заступника Голови Суду, не може головувати відповідно Голова Суду, заступник Голови Суду. Рішення щодо дострокового звільнення з посади Голови Суду, заступника Голови Суду вважається ухваленим, якщо за це проголосувала більшість суддів Конституційного Суду від його конституційного складу. Таке рішення ухвалюється у формі постанови Суду.

Порядок формування складу сенатів Конституційного Суду. У складі Суду діють два сенати Конституційного Суду – Перший сенат і Другий сенат. Склад сенатів Конституційного Суду формується на спеціальному пленарному засіданні Суду *шляхом жеребкування*.

Для проведення жеребкування на спеціальному пленарному засіданні Суду виготовляється по вісім закритих кульок, всередині яких знаходяться позначки із номерами «1» та «2» відповідно до нумерації сенатів Конституційного Суду.

Якщо на день проведення жеребкування до складу Суду входить менше, ніж вісімнадцять суддів Конституційного Суду, кількість кульок виготовляється відповідно до кількості суддів Конституційного Суду, які беруть участь у жеребкуванні.

Якщо у жеребкуванні бере участь непарна кількість суддів Конституційного Суду, для жеребкування виготовляється на одну кульку більше, ніж кількість суддів Конституційного Суду, які беруть у ньому участь.

Кількість кульок із номерами «1» та «2» має бути однаковою.

Судді Конституційного Суду за списком в алфавітному порядку обирають по одній кульці. Секретар судового засідання фіксує в протоколі, номер якого Сенату зазначено всередині кожної обраної кульки. Голова Суду та заступник Голови Суду участі у жеребкуванні не беруть.

Голова Суду входить до складу Першого сенату й головує на його засіданнях. Заступник Голови Суду входить до складу Другого сенату й головує на його засіданнях.

Персональний склад сенатів Конституційного Суду затверджується постановою Суду згідно з номерами сенатів Конституційного Суду, обраними суддями Конституційного Суду шляхом жеребкування.

Порядок утворення колегій суддів Конституційного Суду. У ме-

жах сенатів Конституційного Суду утворюються шість колегій суддів Конституційного Суду – по три колегії суддів Конституційного Суду в межах кожного Сенату. Колегії суддів Конституційного Суду утворюються на спеціальному пленарному засіданні Суду після утворення сенатів Конституційного Суду шляхом жеребкування.

Жеребкування проводиться щодо кожного Сенату окремо. Для проведення жеребкування на спеціальне пленарне засідання Суду виготовляється по три закриті кульки, всередині яких знаходяться позначки із номерами «1», «2», «3» відповідно до нумерації колегій суддів Конституційного Суду в кожному Сенаті.

Якщо на день проведення жеребкування до складу Сенату входить сім або вісім суддів Конституційного Суду, виготовляється по три закриті кульки, всередині яких знаходяться позначки із номерами «1», «2», а також відповідно одна або дві закриті кульки, всередині яких знаходяться позначки із номером «3».

Якщо на день проведення жеребкування до складу Сенату входить шість суддів Конституційного Суду, кульки із позначкою «3» не виготовляються; розподіл суддів Конституційного Суду проводиться між Першою та Другою колегіями суддів Конституційного Суду.

Судді Конституційного Суду кожного Сенату за списком в алфавітному порядку обирають одну з кульок. Секретар судового засідання фіксує в протоколі, номер якої Колегії обрав кожен Суддя.

Персональний склад колегій суддів Конституційного Суду із зазначенням, до складу якого Сенату вони входять, затверджується постановою Суду згідно з номерами колегій суддів Конституційного Суду, обраними суддями Конституційного Суду шляхом жеребкування.

Якщо внаслідок жеребкування утворилася неповноважна за складом Колегія, до її складу тимчасово залучають Суддю з іншої Колегії в порядку, визначеному § 23 Регламенту Конституційного Суду. Прізвище такого Судді до персонального складу Колегії не включається.

Допоміжними органами Суду з питань організації його внутрішньої діяльності є **постійні комісії**. Суд на засіданні створює з числа суддів Конституційного Суду постійні комісії Суду та затверджує положення про них. Суд шляхом відкритого голосування створює такі постійні комісії Суду: 1) з питань регламенту та етики; 2) з питань бюджету та кадрів; 3) з питань наукового забезпечення; 4) з питань міжнародних зв'язків.

У разі потреби Суд може створювати інші постійні комісії Суду, ліквідувати або реорганізовувати раніше створені, змінювати їх кількісний та персональний склад.

Кількісний склад постійних комісій Суду визначає Суд.

Кандидатури суддів Конституційного Суду для обрання до складу постійних комісій Суду пропонують судді Конституційного Суду, в тому числі шляхом самовисування. Спірні питання членства в постійних комісіях Суду вирішує Суд.

Голова постійної комісії Суду обирається більшістю суддів Конституційного Суду, що входять до складу комісії.

Голова постійної комісії Суду організовує діяльність комісії та веде її засідання.

Постійна комісія Суду є повноважною за умови присутності на її засіданні більше половини її членів.

З питань, що обговорюються на засіданні, постійна комісія Суду ухвалює рішення більшістю суддів Конституційного Суду, що входять до її складу.

До структури Конституційного Суду входить також і **Секретаріат**.

Порядок призначення на посаду та звільнення з посади керівника Секретаріату.

Керівника Секретаріату призначає на посаду та звільняє з посади Суд на своєму засіданні. Кандидатуру на посаду керівника Секретаріату пропонує Голова Суду, а в разі його відсутності – заступник Голови Суду або Суддя, який виконує обов'язки Голови Суду, з урахуванням пропозиції постійної комісії з питань бюджету та кадрів Суду. Кандидат на посаду керівника Секретаріату має відповідати кваліфікаційним вимогам, передбаченим Законом України «Про державну службу» для осіб, які претендують на зайняття посади державної служби категорії «А», та Закону України «Про Конституційний суд України».

Постанова Суду про призначення на посаду або звільнення з посади керівника Секретаріату ухвалюється відкритим голосуванням не менше ніж десятьма суддями Конституційного Суду.

Розгляд питання про призначення на посаду керівника Секретаріату здійснюється за участю кандидата на цю посаду. Під час розгляду питання про звільнення з посади керівника Секретаріату особа, яка займає цю посаду, запрошується на засідання Суду. Особі, щодо якої розглядається питання про призначення на посаду керівника Секретаріату або звільнення з цієї посади, надається час для виступу та відповідей на запитання суддів Конституційного Суду.

Постанова Суду про призначення на посаду керівника Секретаріату оприлюднюється на вебсайті не пізніше наступного робочого дня після її ухвалення.

Керівник Секретаріату може бути звільнений з посади у порядку, встановленому законодавством про державну службу та про працю.

Повноваження керівника Секретаріату визначаються Положенням про Секретаріат, затвердженим постановою Суду (§ 35 Регламенту КС).

Порядок призначення на посаду та звільнення з посади першого заступника, заступників керівника Секретаріату. Першого заступника, заступників керівника Секретаріату призначає на посаду та звільняє з посади Суд на своєму засіданні. Кандидатуру на посаду відповідно першого заступника, заступників керівника Секретаріату пропонує Голова Суду, а у разі його відсутності – заступник Голови Суду або Суддя, який виконує обов'язки Голови Суду, з урахуванням пропозицій постійної комісії з питань бюджету та кадрів Суду і керівника Секретаріату. Кандидати на посади першого заступника та заступників керівника Секретаріату мають відповідати кваліфікаційним вимогам, передбаченим Законом України «Про державну службу» для осіб, які претендують на зайняття посади державної служби категорії «А».

Постанова Суду про призначення на посаду або звільнення з посади першого заступника, заступників керівника Секретаріату ухвалюється відкритим голосуванням не менше ніж десятьма суддями Конституційного Суду.

Розгляд питання про призначення на посади першого заступника, заступників керівника Секретаріату здійснюється за участю кандидатів на ці посади. Під час розгляду питання про звільнення з посад першого заступника, заступників керівника Секретаріату особи, які займають ці посади, запрошуються на засідання Суду. Особам, щодо яких розглядається питання про призначення на посади першого заступника, заступників керівника Секретаріату або звільнення з посад першого заступника, заступників керівника Секретаріату, надається час для виступів та відповідей на запитання суддів Конституційного Суду.

Постанова Суду про призначення на посаду першого заступника, заступників керівника Секретаріату оприлюднюється на вебсайті не пізніше наступного робочого дня після її ухвалення.

Повноваження першого заступника, заступників керівника Секретаріату визначає керівник Секретаріату відповідно до Положення про Секретаріат, затвердженого постановою Суду (§ 36 Регламенту КС).

Конституційний Суд України є колегіальним органом, тож основна його діяльність пов'язана з ухваленням певних юридичних рішень, які здійснюються на засіданнях та пленарних засіданнях Конституційного Суду України.

У складі Суду діють: Велика палата, до якої входять всі судді Кон-

ституційного Суду разом головою та заступником у кількості вісімнадцяти суддів; два сенати, до складу кожного з яких входить по дев'ять суддів Конституційного Суду, та шість колегій, до складу кожної з яких входить по три судді Конституційного Суду.

Склад сенатів Конституційного Суду формується на спеціальному пленарному засіданні Суду шляхом жеребкування.

Судді Конституційного Суду за списком в алфавітному порядку обирають по одній кульці. Секретар судового засідання фіксує в протоколі, номер якого Сенату зазначено всередині кожної обраної кульки. Голова Суду та заступник Голови Суду участі у жеребкуванні не беруть. Голова Суду входить до складу Першого сенату й головує на його засіданнях. Заступник Голови Суду входить до складу Другого сенату й головує на його засіданнях. (*§ 20 Регламенту Конституційного Суду*).

Колегії суддів Конституційного Суду утворюються на спеціальному пленарному засіданні Суду після утворення сенатів Конституційного Суду, і також шляхом жеребкування, яке проводиться щодо кожного Сенату окремо.

Велика палата, сенати та колегії, кожен у межах визначених Законом «Про Конституційний Суд України» повноважень щодо конституційного провадження, діють як Конституційний Суд України.

Справи, конституційне провадження щодо яких відкрито, Сенат, Велика палата розглядають у порядку письмового або усного провадження.

Форму конституційного провадження визначають Сенат, Велика палата ухвалою, в якій можуть бути вирішені й інші питання щодо організаційного забезпечення пленарного засідання Сенату, Великої палати.

Письмове провадження є основною формою розгляду справ у Суді, а усне провадження може проводитися у випадках, коли Суд визнає, що для забезпечення повноти розгляду справи на пленарному засіданні необхідно безпосередньо заслухати учасників конституційного провадження та/або залучених учасників конституційного провадження.

За ухвалою Сенату, Великої палати у справі, яка розглядається у порядку письмового провадження, окремі питання можуть розглядатися в порядку усного провадження.

Розгляд справ на пленарних засіданнях Великої палати, Сенату здійснюється відкрито, за винятком закритої частини цих засідань, коли ухвалюється рішення, надається висновок, постановляється ухвала Суду.

Закрите пленарне засідання допускається, якщо розгляд справи на

відкритому пленарному засіданні може призвести до розголошення державної таємниці та (або) іншої інформації, що охороняється законом.

Організація, проведення закритих пленарних засідань Сенату, Великої палати, на яких розглядаються справи, пов'язані з державною таємницею, та опрацювання відповідних матеріалів здійснюються згідно з Порядком організації та забезпечення режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затвердженим Кабінетом Міністрів України, та Правилами внутрішньо об'єктового режиму в Конституційному Суді, затвердженими розпорядженням Голови Суду.

Організація, проведення закритих пленарних засідань Сенату, Великої палати, на яких розглядаються справи, пов'язані з іншою інформацією, що охороняється законом, та опрацювання відповідних матеріалів здійснюються згідно з Правилами внутрішньо об'єктового режиму у Конституційному Суді, затвердженими розпорядженням Голови Суду.

Ухвалу про розгляд справи на закритому пленарному засіданні постановляє Сенат чи Велика палата (*§ 49 Регламенту*).

Пленарні засідання є основною формою роботи Конституційного Суду України, на яких він розглядає та дає висновки у справах за конституційними поданнями, конституційними зверненнями та конституційними скаргами. А також затверджує положення про тимчасові комісії, їх персональний склад та затверджує їх голів.

Окрім пленарних засідань, відбуваються і так звані звичайні засідання, на яких Конституційний Суд затверджує, вносить зміни та доповнює Регламент Конституційного Суду України; вирішує питання пов'язані з Апаратом Конституційного Суду України та утворює постійні комісії, затверджує їх персональний склад.

Організаційною формою Конституційного суддівського самоврядування є Збори суддів Конституційного Суду, які вирішують питання, що безпосередньо не пов'язані зі здійсненням конституційного провадження та не належать до питань, що їх вирішує Суд на своїх засіданнях. Вказані збори є повноважними за умови присутності на них не менше ніж дві третини від загального складу Суду. Ухваленими зборами суддів є ті рішення, за які відкритим голосуванням проголосувало більшість голосів присутніх на зборах суддів Конституційного Суду, якщо не ухвалено рішення про таємне голосування (ст. 22 Закону).

Організаційне, аналітичне, юридичне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Конституційного Суду здійснює Секретаріат Конституційного Суду під керівництвом керівника Секретаріату.

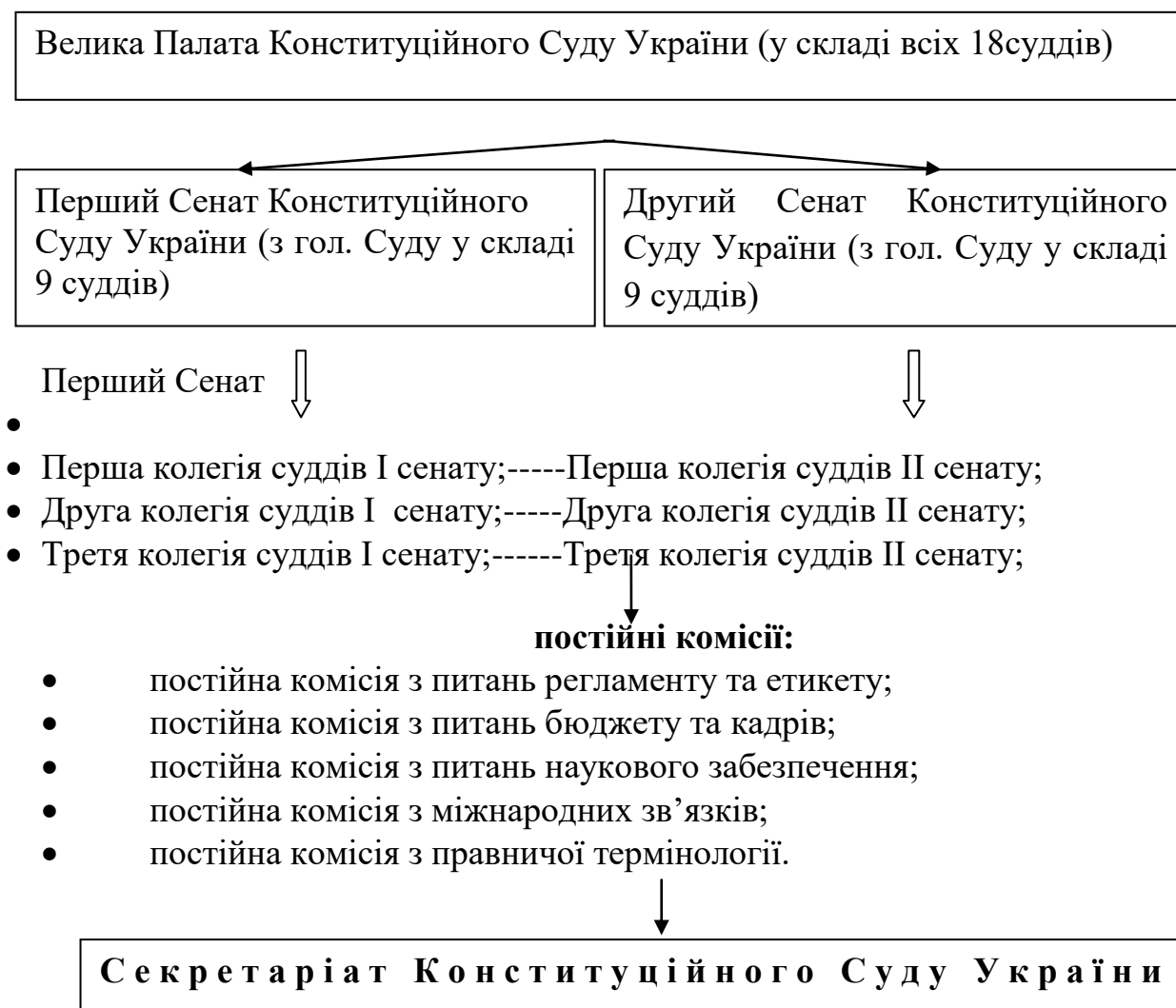
При Конституційному Суді діє і Науково-консультативна рада, яка

складається з числа висококваліфікованих фахівців у сфері права, для підготовки наукових висновків з питань діяльності Конституційного Суду.

Офіційним виданням Суду є Вісник Конституційного Суду України. На рисунку 1.2. міститься структура Конституційного Суду України.

Рис. 1.2

Структура Конституційного Суду України

Порядок організації та діяльності Конституційного Суду України, статус суддів Конституційного Суду України, підстави і порядок звернення до нього, процедура розгляду ним справ і виконання його рішень визначається Конституцією України (28 червня 1996 року), Законом України «Про Конституційний Суд України» (13 липня 2017 року) та Регламентом Конституційного Суду України (22 лютого 2018 року).

Свою діяльність Конституційний Суд України будує **на основі принципів:** верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, відкритості, повного і всебічного розгляду справ, обґрунтованості та

обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків.

Принцип *верховенства права* означає, що у своїй повсякденній діяльності Конституційний Суд України керується виключно приписами, які містяться в Конституції України та в Законі України «Про Конституційний Суд України». Ухвалюючи рішення по конкретній справі він бере до уваги обставини, які обумовлені правовими приписами.

Принцип *незалежності* в діяльності Конституційного Суду України означає абсолютну недопустимість впливу у будь-якій формі на його діяльність і зміст ухвалених рішень з боку державних чи недержавних структур або їх посадових осіб, включно з Верховною Радою та Президентом України.

Принцип *колегіальності* означає, що жодне рішення Конституційного Суду України не може бути ухвалене одноособово його Головою чи кимсь із суддів Конституційного Суду. Конституційний Суд України є колегіальним органом, в якому група суддів спільно обговорює і вирішує питання, що віднесені до його компетенції. Колегіальність в роботі Конституційного Суду України дозволяє враховувати знання та думки усіх суддів Конституційного суду під час обговорення і вирішення питань, вироблення остаточного рішення.

Принцип *гласності* полягає у широкому забезпеченні інформування засобів масової інформації щодо роботи Конституційного Суду України та ухвалених ним рішень.

Принцип *відкритості* полягає у тому, що розгляд справ КС на пленарних засіданнях Великої палати та Сенату Конституційного Суду здійснюється відкрито, за винятком закритої частини таких засідань, а саме коли розгляд справи на відкритому пленарному засіданні може призвести до розголошення державної таємниці та (або) іншої інформації, що охороняється законом.

Осіб, які виявили бажання бути присутніми на відкритій частині засідання Великої палати або Сенату КС, допускають до приміщення Суду та до Зали засідань Суду в порядку, встановленому Регламентом Конституційного Суду України.

Представники засобів масової інформації, акредитовані в Суді, можуть здійснювати відео- та фотофіксацію, вести аудіозапис відкритої частини пленарного засідання Великої палати, Сенату в порядку, встановленому Регламентом Конституційного Суду України.

Принцип *повного та всебічного розгляду справ* полягає у тому, що під час розгляду подань, звернень, скарг Конституційний Суд України зобов'язаний враховувати всі об'єктивні обставини справи, думки всіх зацікавлених сторін, які ініціювали такий розгляд, і здійснення їх гли-

бокого правового аналізу.

Принцип *обґрунтованості та обов'язковості ухвалених КС рішень* – полягає в обов'язковому мотивуванні та правовому обґрунтуванні кожного з положень прийнятого по справі рішення, з огляду на норми Конституції України. А ухвалені Конституційним Судом рішення є обов'язковими для виконання всіма державними органами і оскарженню не підлягають.

Функціями Конституційного Суду України є основні напрями чи види його діяльності, які спрямовані на виконання передбачених Конституцією України і Законом «Про Конституційний Суд України» завдань як єдиного органу конституційної юрисдикції. Функції Конституційного Суду України прямо в законодавстві не закріплені. Цим породжена дискусія в науці конституційного права щодо розуміння і системи цих функцій. Функції Конституційного Суду України класифікують за різними критеріями: за об'єктами чи сферами діяльності, способами і засобами діяльності Конституційного Суду України тощо.

Статтею 32 Закону України «Про Конституційний Суд України» визначено, що представницькі, організаційні, розпорядчі функції здійснюють Голова Суду, заступник Голови Суду, секретарі колегій. Крім того, згідно з положеннями Бюджетного кодексу України, Конституційний Суд здійснює і функцію головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення своєї діяльності.

А втім, пріоритетним напрямом діяльності Конституційного Суду є здійснення конституційного судочинства в Україні. Але це не єдина функція суду, також виділяють *функцію конституційного контролю*, яка є найоб'ємнішою за змістом і формами та полягає у: 1) вирішенні питань щодо відповідності Конституції України (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; 2) наданні висновків за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; 3) наданні висновку за зверненням Верховної Ради України щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених статтями 111 і 151 Конституції України. Зазначені положення Закону України «Про Конституційний Суд України» характеризує сам Конституційний

Суд України, власне, як орган судової влади, уповноважений розглядати і вирішувати юрисдикційні спори, і скасовувати відповідні акти законодавства, визнаючи їх неконституційними. Тому під час здійснення цього повноваження Конституційний Суд України одночасно являє собою орган конституційного контролю і орган конституційного правосуддя.

Наступною є *функція офіційного тлумачення* Основного закону України. В межах реалізації цієї функції тільки Конституційний Суд уповноважений здійснювати офіційне тлумачення положень Конституції України.

Функція захисту прав і свобод людини і громадянина – реалізується під час здійснення Конституційним Судом України чи не всіх своїх повноважень. Але більш яскраво вона проявляється під час вирішення питань щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України.

Правотворчу функцію Конституційний Суд здійснює під час визнання неконституційними закони та інші правові акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, оскільки з цього моменту вони втрачають свою чинність. А звідси, скасовуючи норму, Конституційний Суд фактично спонукає суб'єктів законодавчої ініціативи створювати нову норму, оскільки його рішення щодо скасування нормативного акта об'єктивно породжує нові права та обов'язки учасників суспільних відносин.

Арбітражна функція полягає в тому, що Конституційний Суд України вирішуючи законодавчі та інші нормативно-правові спори, у тому числі й з процедурних питань між Верховною Радою, Президентом, Кабінетом Міністрів України як сторонами конституційного провадження, є в ролі арбітра між ними під час здійснення слухання такої справи.

Управлінська функція полягає в тому, що Конституційний Суд України: обирає Голову і заступників голови Конституційного Суду України; призначає за поданням Голови Конституційного Суду України керівника Секретаріату Конституційного Суду України та ухвалює рішення про звільнення його з посади; ухвалює рішення про утворення постійних комісій, затверджує їх персональний склад тощо.

Представницька функція реалізується під час приведення Президента України до присяги, представництві Української держави у питаннях конституційної юрисдикції, а також представництві Конститу-

ційного Суду України у відносинах з органами державної влади. Виділяють також міжнародну, політичну, інформаційну, інтеграційну, координаційну функції тощо.

Формами звернення до Конституційного Суду України є конституційне подання, конституційне звернення, конституційна скарга.

Конституційне подання – це подане до КС (Президентом України або щонайменше 45 народними депутатами ВР України, або Верховним Судом, або Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, або Верховною Радою Автономної Республіки Крим) *письмове клопотання* щодо: 1) визнання акта (його окремих положень) неконституційним; 2) офіційного тлумачення Конституції України.

У конституційному поданні зазначаються: 1) суб'єкт права на конституційне подання; 2) відомості про представника суб'єкта права на конституційне подання; 3) документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційне подання, із зазначенням повного найменування, номера, дати ухвалення, джерела офіційного видання акта; 4) перелік документів і матеріалів, що додаються.

Конституційне звернення – це подане до Конституційного Суду (Президентом, ВР України, Кабінетом Міністрів України, 45 народними депутатами України) *письмове клопотання* про надання висновку щодо: 1) відповідності Конституції України чинного міжнародного договору України або міжнародного договору, що вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість; 2) відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; 3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту; 4) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України; 5) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України; 6) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України.

У конституційному зверненні зазначаються:

1) суб'єкт права на конституційне звернення;
2) відомості про представника суб'єкта права на конституційне звернення;

3) документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційне звернення, із зазначенням повного найменування, номера, дати ухвалення, джерела офіційного видання акта;

4) перелік документів і матеріалів, що додаються.

Конституцій-

ний Суд, ухвалюючи свої рішення, надає висновки, поста-новляєухвали, видає забезпечувальні накази. А якщо ним видаються акти з питань, що не пов'язані із конституційним провадженням, то їх він ухвалює у формі постанови.

Розгляд справ на пленарних засіданнях Великої палати Конституційного Суду України, Сенату Конституційного Суду України здійснюється відкрито, за винятком закритої частини цих засідань, коли ухвалюється рішення, надається висновок та постановлюється ухвала Суду.

Конституційний Суд займається й міжнародним напрямом діяльності, під час якої підтримує співпрацю з органами конституційної юрисдикції інших держав, міжнародними судами та міжнародними організаціями шляхом укладання угод про співпрацю, взаємного обміну делегаціями тощо.

Повноваження Конституційного Суду визначені в ст.7 Закону України «Про Конституційний Суд». Ними є:

1) вирішення питань щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

2) офіційне тлумачення Конституції України;

3) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України висновків щодо відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;

4) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України висновків щодо відповідності Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

5) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених статтями 111 і 151 Конституції України;

6) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;

7) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конститу-

ції України або законів України;

8) вирішення питань щодо відповідності Конституції України та законам України нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим за зверненням Президента України згідно з частиною другою статті 137 Конституції України;

9) вирішення питань щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України.

Суд не розглядає питання щодо відповідності законам України актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, актів інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, крім випадків, передбачених пунктом 28 частини першої статті 85 та частиною другою статті 137 Конституції України (прийняттям актів АР Крим, які, на думку Президента, є неконституційними).

Підставами для відмови у відкритті конституційного провадження у справі є: 1) звернення до Суду неналежним суб'єктом; 2) неналежність до повноважень Суду питань, порушених у конституційному поданні, конституційному зверненні, конституційній скарзі; 3) невідповідність конституційного подання чи конституційного звернення вимогам, передбаченим Законом України Про Конституційний Суд; 4) неприйнятність конституційної скарги; 5) втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України, крім випадків, передбачених частиною другою статті 8 цього Закону; 6) наявність рішення, висновку Суду щодо того самого предмета конституційного подання, конституційного звернення, конституційної скарги, а також ухвал Суду про відмову у відкритті конституційного провадження у справі або про закриття конституційного провадження у справі.

Суддя Конституційного Суду також наділений відповідними повноваженнями. **До повноважень судді Конституційного Суду** належить здійснення попередньої підготовки питань, щодо їх розгляду Великою палатою, Сенатом, Колегією суддів Конституційного Суду України та взяття участі у розгляді таких справ. Крім того, Суддя Конституційного Суду може публічно висловлювати свою думку щодо суті лише тих справ, у яких Суд вже ухвалив рішення чи надав висновок. Водночас повноваження судді Конституційного Суду припиняються у разі: 1) закінчення строку його повноважень; 2) досягнення ним сімдесяти років;

3) припинення громадянства України або набуття ним громадянства іншої держави, що встановлено в порядку, визначеному законом; 4) набрання чинності рішенням суду про визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним; 5) набрання чинності обвинувальним вироком щодо нього за вчинення ним злочину; 6) смерті.

Також повноваження судді припиняються у разі звільнення його за такими підставами: 1) суддя неспроможний виконувати свої повноваження за станом здоров'я; 2) суддя порушив визначені законом вимоги щодо несумісності; 3) суддя вчинив істотний дисциплінарний проступок, грубо чи систематично нехтував своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом Судді або виявило його невідповідність займаній посаді; 4) подав заяву про свою відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Відбір кандидатур та порядок призначення на посаду судді Конституційного Суду визначений статтям 12–15 Закону України «Про Конституційний Суд України» і становить такі етапи:

- відбір всіх кандидатур на посаду судді КС здійснюється на конкурсних засадах;
- щодо кандидатів, які відповідають визначеним законом вимогам, оприлюднюються їх автобіографії і мотиваційні листи та проводиться спеціальна перевірка у порядку, передбаченому Законом України «Про запобігання корупції»;
- щодо осіб, яких призначає Президент України – відбір та перевірку кандидатур здійснює конкурсна комісія, яку створює Президент України;
- щодо осіб, яких призначає Верховна Рада – відбір та перевірку здійснює відповідний комітет Верховної Ради України;
- щодо осіб, яких призначає з'їзд суддів України – відбір та проведення спеціальної перевірки організовує Рада суддів України;
- Конкурсна комісія та Рада суддів України складають списки кандидатів у кількості, яка щонайменше втричі перевищує кількість вакансій (18 осіб), рекомендованих на посаду судді Конституційного Суду;
- за результатами конкурсного відбору (від Президента) – Президент України видає указ про призначення на посаду судді Конституційного Суду;
- за результатами конкурсного відбору (від ВР) – Верховна Рада призначає суддю Конституційного Суду згідно з регламентом Верховної Ради України;
- за результатами конкурсного відбору (від з'їзду суддів) – рі-

шенням з'їзду суддів України, яке підписує голова та секретар з'їзду суддів України за результатами проведеного таємного голосування делегатами з'їзду суддів щодо кожного кандидата;

- суддя Конституційного Суду призначається на посаду на дев'ять років без права бути призначеним повторно;
- суддя Конституційного Суду набуває повноважень з дня складення ним на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду присяги відповідного змісту;
- посвідчення судді Конституційного Суду підписує Президент України.

Велика палата, Сенат, Колегія відповідно до ч.4 ст. 32 Закону мають статус органів Конституційного Суду. А відповідно, і кожен з цих органів має визначені законом повноваження.

На пленарних засіданнях Великої палати розглядаються справи, провадження в яких відкрито за конституційним поданням, конституційним зверненням, та справи, провадження в яких відкрито за конституційною скаргою, але Сенат відмовився від розгляду справи на розсуд Великої палати.

Велика Палата – розглядає питання щодо: 1) відповідності КУ (конституційності) законів України та інших правових актів ВР України, актів Президента України, актів КМ України, правових актів ВР Автономної Республіки Крим; 2) офіційного тлумачення КУ; 3) відповідності КУ чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до ВР України для надання згоди на їх обов'язковість; 4) відповідності КУ (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; 5) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту в межах, встановлених статтями 111 і 151 Конституції України; 6) відповідності законопроекту про внесення змін до КУ вимогам статей 157 і 158 Конституції України; 7) порушення ВР Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України; 8) відповідності нормативно-правових актів ВР Автономної Республіки Крим КУ та законам України; 9) відповідності КУ (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційними скаргами у разі відмови Сенату від розгляду справи на розсуд Великої палати у випадках, визначених Законом Про Конституційний Суд; 10) вирішення процедурних питань, що виникають під час конституційного провадження.

На засіданнях Сенату вирішуються питання щодо: 1) відкриття або відмови у відкритті конституційного провадження у справі за кон-

ституційною скаргою, якщо Колегія не одностайно постановила ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження; 2) тимчасового залучення Судді до складу неповноважної Колегії; 3) задоволення чи незадоволення відводу (самовідводу) Судді; 4) визнання конституційного провадження у справі невідкладним; 5) визначення форми конституційного провадження у справі; 6) розгляду справи на закритому пленарному засіданні; 7) витребування від Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Генерального прокурора, судів, інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, політичних партій, громадських об'єднань копій документів, матеріалів, а також відомостей, що стосуються справи; 8) призначення експертизи у справі, залучення до участі у конституційному провадженні спеціалістів, виклику на засідання, пленарне засідання Сенату учасників конституційного провадження, залучених учасників конституційного провадження.

На засіданні Сенату вирішуються також інші питання, пов'язані з відкриттям, відмовою у відкритті або закриттям конституційного провадження у справі, іншими процесуальними діями, клопотаннями, процедурою розгляду справ, що не віднесені до розгляду на засіданні Колегії, *Великої палати* (§ 54 Регламенту).

Сенат – розглядає питання щодо відповідності КУ (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційними скаргами, а також інші питання, визначені цим Законом.

Колегія – на засіданні Колегії вирішуються питання щодо: 1) обрання секретаря Колегії; 2) відкриття або відмови у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням, конституційним зверненням, конституційною скаргою шляхом винесення Ухвали про відкриття конституційного провадження у справі або про відмову у відкритті конституційного провадження у справі; 3) заміни Судді-доповідача у справі, якщо він не може з поважних причин (через хворобу, відрядження, відпустку тощо) упродовж трьох місяців здійснювати підготовку матеріалів справи до розгляду або його заяву про самовідвід чи заяву про відвід задоволено; 4) залучення органів та посадових осіб, свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів та інших осіб до участі у засіданні Колегії; 5) витребування від Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Генерального прокурора, судів, інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, політичних партій, громадських об'єднань копій докуме-

нтів, матеріалів, а також відомостей, що стосуються справи; б) виклику на засідання Колегії учасників конституційного провадження (їх представників), посадових осіб, експертів, спеціалістів, свідків, громадян, участь яких необхідна для забезпечення об'єктивного і повного розгляду справи; 7) повернення звернення до Суду, якщо суб'єкт звернення до Суду письмовою заявою відкликав це звернення під час його вивчення Суддею-доповідачем у справі.

На засіданні Колегії вирішуються також інші питання, пов'язані з відкриттям або відмовою у відкритті конституційного провадження у справі, іншими процесуальними діями, клопотаннями, процедурою розгляду справ, не віднесені до розгляду на засіданні Сенату, Великої палати.

Якщо Колегія постановила ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням або за конституційним зверненням, то секретар Колегії вносить пропозицію Голові Суду скликати засідання Великої палати для розгляду питань, пов'язаних із конституційним провадженням.

Якщо Колегія постановила ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням або за конституційним зверненням, то секретар Колегії передає конституційне подання або конституційне звернення на розгляд Великої палати для вирішення питання щодо відкриття конституційного провадження у справі.

Якщо Колегія постановила ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою, то секретар Колегії вносить пропозицію голові відповідного Сенату скликати його засідання для розгляду питань, пов'язаних із конституційним провадженням.

Якщо Колегія не одноставно постановила ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою, секретар Колегії передає конституційну скаргу на розгляд Сенату для вирішення питання про відкриття конституційного провадження у справі.

Ухвала про відкриття конституційного провадження у справі або про відмову у його відкритті, яку розглядають Сенат, Велика палата, є постановленою, якщо за неї проголосувала більшість суддів Конституційного Суду, які беруть участь у засіданні Сенату, Великої палати.

Суб'єкт звернення до Суду має бути повідомлений про відкриття конституційного провадження у справі в десятиденний строк з дня постановленої ухвали про відкриття конституційного провадження у справі (§ 45 Регламенту КС).

Підставами для прийняття Конституційним Судом України рішення щодо неконституційності правових актів повністю чи в їх окремих частинах є: 1) невідповідність Конституції України; 2) порушення вста-

новленої Конституцією України процедури їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності; 3) перевищення конституційних повноважень під час їх прийняття.

Водночас сам Суд є повноважним на здійснення конституційного провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів Конституційного Суду від всього складу суддів (ст. 10 Закону).

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. У чому полягає правотворча функція Конституційного Суду України?
2. Який порядок призначення на посаду судді Конституційного Суду України за квотою Президента України?
3. Який порядок призначення на посаду судді Конституційного Суду України за квотою Верховної Ради України?
4. Який порядок призначення на посаду судді Конституційного Суду України за квотою з'їзду суддів України?
5. У чому відмінність повноважень Сенату Конституційного Суду від повноважень Колегії Конституційного Суду?
6. Який порядок відбору кандидатур на посаду судді Конституційного суду України?
7. Які повноваження судді Конституційного Суду?
8. Які повноваження Великої палати Конституційного Суду?
9. Які повноваження Колегії Конституційного Суду?
10. Яка структура Конституційного Суду України?

Додаткові завдання

1. Хто має право на конституційне звернення?
2. У чому полягає функція Конституційного контролю?
3. Надайте від менш широкого розуміння до більш широкого розуміння визначення Конституційний Суд України.
4. У чому полягає управлінська функція Конституційного Суду?
5. Які питання уповноважена вирішувати Колегія Конституційного Суду України на спеціальному пленарному засіданні?
6. У чому полягає принцип обґрунтованості та обов'язковості ухвалених Конституційним Судом рішень?
7. Назвіть підстави припинення повноважень судді Конституційного Суду України у разі його звільнення?
8. Які повноваження Конституційного Суду України?
9. У чому полягає арбітражна функція Конституційного Суду України?
10. Що зазначається у змісті Конституційного подання?

Тестові завдання

1. Конституційний Суд складається з:

- а) 12 суддів Конституційного Суду;
- б) 19 суддів Конституційного Суду;
- в) 16 суддів Конституційного Суду;
- г) 18 суддів Конституційного Суду.

2. Яка кількість суддів Конституційного Суду обирається за квотою Президента України:

- а) 3 судді;
- б) 5 суддів;
- в) 4 судді;
- г) 6 суддів?

3. Яка кількість суддів Конституційного Суду обирається за квотою з'їзду суддів:

- а) 8 судді;
- б) 6 суддів;
- в) 2 судді;
- г) 9 суддів?

4. Яка кількість суддів Конституційного Суду обирається за квотою Верховної Ради України:

- а) 4 судді;
- б) 6 суддів;
- в) 3 судді;
- г) 7 суддів?

5. Термін перебування на посаді Судді Конституційного Суду не може перевищувати:

- а) дев'ять років;
- б) п'ять років;
- в) три роки;
- г) сім років.

6. Суддею Конституційного Суду може бути громадянин України, який на день призначення досяг:

- а) сорока років;
- б) сорока п'яти років;
- в) п'ятдесяти років;
- г) тридцяти п'яти років.

7. Суддею Конституційного Суду може бути громадянин України, який має стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше:

- а) п'ятнадцять років;
- б) дванадцять років;
- в) десять років;
- г) сімнадцять років.

8. Головою Суду вважається обраний кандидат, за якого проголосувало не менше:

- а) десяти суддів Конституційного Суду від конституційного складу Суду;
- б) дванадцяти суддів Конституційного Суду від конституційного складу Суду;
- в) восьми суддів Конституційного Суду від конституційного складу Суду;
- г) шести суддів Конституційного Суду від конституційного складу Суду.

9. Заступник голови Конституційного Суду обирається не пізніше ніж через:

- а) місяць з дня, коли посада заступника Голови Суду стала вакантною;
- б) два місяця з дня, коли посада заступника Голови Суду стала вакантною;
- в) двадцять днів, з моменту, коли посада заступника Голови Суду стала вакантною;
- г) п'ятнадцять днів з моменту, коли посада заступника Голови Суду стала вакантною.

10. Перший Сенат Конституційного Суду складається з:

- а) дев'яти суддів Конституційного Суду;
- б) шести суддів Конституційного Суду;
- в) трьох суддів Конституційного Суду;
- г) восьми суддів Конституційного Суду.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.

(дата звернення: 11.10. 2020 р.).

2. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 24.10.2020).

3. Про Регламент Конституційного Суду України : Постанова Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18#Text> (дата звернення: 14.10.2020).

4. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2010. № 14–15. № 16–17. Ст.133(зі змінами на 15.09.2020 р.).

Розділ 2. ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ

2.1. Система, структура, функції та повноваження прокуратури України

Прокуратура (від лат. *procurgo* – піклуюся, забезпечую, попереджую) – державний правоохоронний орган, на який покладено здійснення нагляду за додержанням та правильним застосуванням законів.

Відповідно до ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Прокуратура за своєю державно-правовою і політичною природою являє собою незалежне (автономне) державне утворення в механізмі державної влади, покликане здійснювати державний нагляд за додержанням законів і вживати заходів щодо усунення будь-яких їх порушень, від кого б вони не виходили. Вона має особливе місце серед правоохоронних органів, оскільки не належить ні до судової влади, ні до виконавчої влади, а є незалежним правоохоронним органом, що забезпечує дотримання законності в державі.

Об'єктом прокурорського нагляду є виконавча діяльність державних органів влади, місцевого самоврядування, громадських організацій та їх посадових осіб.

Предметом прокурорського нагляду є Конституція і закони України, які зобов'язані виконувати суб'єкти правовідносин, а саме – державні органи влади, місцевого самоврядування, громадські організації та їх посадові особи.

Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому Законом України «Про прокуратуру», здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Правові основи організації і діяльності прокуратури визначаються:

- Конституцією України;
- Законом України «Про прокуратуру»;
- іншими вітчизняними законодавчими актами та нормами, що

впливають із визнаних Україною міжнародних та міждержавних договорів.

Засади діяльності прокуратури. Організація діяльності прокуратури України ґрунтується на засадах, які визначені в ст.3 Закону України «Про прокуратуру», на яких «будується» вся система прокуратури, її мета, функції, повноваження і до яких належать:

- засада верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю;
- засада законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності;
- засада територіальності;
- засада презумпції невинуватості;
- засада незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо ухвалення ним рішень під час виконання службових обов'язків;
- засада політичної нейтральності прокуратури;
- засада недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади;
- засада поваги до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження у порядку, передбаченому процесуальним законом;
- засада прозорості діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання;
- засада неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки.

Функції прокуратури. Прокуратура України становить єдину систему, на яку відповідно до Конституції України та Закону України «Про прокуратуру» покладаються такі функції:

1) *підтримання державного обвинувачення в суді.* Прокурор підтримує державне обвинувачення в судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України (ст.23 Закону України «Про прокуратуру»);

2) *представництво інтересів громадянина або держави в суді у ви-*

падках, визначених Законом України «Про прокуратуру». Представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави, у випадках та порядку, встановлених законом (ст.23 Закону України «Про прокуратуру»);

3) *нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство.* Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України (ст. 25 Закону України «Про прокуратуру»);

4) *нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.* Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян в органах та установах, шляхом проведення регулярних перевірок, а також у зв'язку з необхідністю належного реагування на відомості про можливі порушення законодавства, що містяться у скаргах, зверненнях чи будь-яких інших джерелах. У межах реалізації зазначеної функції прокурор має право залучати відповідних спеціалістів (ст.26 Закону України «Про прокуратуру»).

З метою реалізації своїх функцій прокуратура здійснює міжнародну співпрацю.

На прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України.

Функції прокуратури України здійснюються виключно прокурорами. Делегування функцій прокуратури, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається.

Інформування про діяльність прокуратури:

➤ органи прокуратури не менше ніж двічі на рік інформують суспільство про свою діяльність шляхом повідомлень у засобах масової інформації;

➤ інформація про діяльність прокуратури оприлюднюється в загальнодержавних та місцевих друкованих засобах масової інформації і на офіційних вебсайтах органів прокуратури.

Система органів прокуратури. Відповідно до ст.7 Закону України «Про прокуратуру» систему прокуратури України становлять:

- 1) Офіс Генерального прокурора;
- 2) обласні прокуратури;
- 3) окружні прокуратури;
- 4) Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

Офіс Генерального прокурора є органом прокуратури вищого рівня щодо обласних та окружних прокуратур, обласна прокуратура є органом прокуратури вищого рівня щодо окружних прокуратур, розташованих у межах адміністративно-територіальної одиниці, що підпадає під територіальну юрисдикцію відповідної обласної прокуратури.

Офіс Генерального прокурора очолює Генеральний прокурор, який має двох перших заступників та заступників, а також заступника Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

У разі потреби рішенням Генерального прокурора можуть утворюватися спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури.

У системі прокуратури України діють обласні прокуратури, до яких належать:

- прокуратури областей;
- прокуратура Автономної Республіки Крим та міста Севастополя;
- Київська міська прокуратура.

Повноваження керівника обласної прокуратури. У структурі окружної прокуратури в разі потреби утворюються такі підрозділи, як відділи.

Особливості організації і діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури визначені ст.8 Закону «Про прокуратуру». Утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, визначення її структури і штату здійснюються Генеральним прокурором за погодженням з директором Національного антикорупційного бюро України.

Органи прокуратури України становлять єдину систему. Відповідно до закону єдність системи прокуратури України забезпечується:

- ✓ єдиними засадами організації та діяльності прокуратури;
- ✓ єдиним статусом прокурорів;
- ✓ єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності прокурорів;

✓ фінансуванням прокуратури виключно з Державного бюджету України;

✓ вирішенням питань внутрішньої діяльності прокуратури органами прокурорського самоврядування.

У системі прокуратури може запроваджуватися спеціалізація прокурорів.

Загальна чисельність працівників органів прокуратури становить не більше 15000 осіб, зокрема загальна чисельність прокурорів становить не більше 10000 осіб.

Гарантії незалежності прокурора забезпечуються:

▪ особливим порядком його призначення на посаду, звільнення з посади, притягнення до дисциплінарної відповідальності;

▪ порядком здійснення повноважень, визначеним процесуальним та іншими законами;

▪ заборонаю незаконного впливу, тиску чи втручання у здійснення повноважень прокурора;

▪ установленим законом порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності прокуратури;

▪ належним матеріальним, соціальним та пенсійним забезпеченням прокурора;

▪ функціонуванням органів прокурорського самоврядування;

▪ визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки прокурора, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту.

Здійснюючи функції прокуратури, прокурор є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску, втручання і керується у своїй діяльності лише Конституцією та законами України.

Вимоги до кандидатів, які призначаються на посаду прокурорів. Вимоги до кандидатів на посаду прокурора різняться залежно від рівня прокуратури, в якій особа бажає зайняти посаду прокурора.

На посаду Генерального прокурора може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту та стаж роботи в галузі права не менше десяти років, знає державну мову, має високі морально-ділові, професійні якості та організаторські здібності, та не має заборгованості зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за шість місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання.

Генеральний прокурор призначається на посаду Президентом України за згодою Верховної Ради України.

Строк повноважень Генерального прокурора становить шість років.

Та сама особа не може обіймати посаду Генерального прокурора два строки поспіль.

Прокурором Офісу Генерального прокурора може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше п'яти років та знає державну мову.

Прокурором окружної прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше двох років та знає державну мову.

Прокурором обласної прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше трьох років та знає державну мову.

Прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури може бути призначена особа, яка має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше п'яти років та знає державну мову.

Вищою юридичною освітою є освіта, здобута в Україні (або на території колишнього СРСР до 1 грудня 1991 року) за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, а також вища юридична освіта за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку.

Стажем роботи в галузі права є стаж роботи особи за спеціальністю після здобуття нею вищої юридичної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра.

Загальні права та обов'язки прокурора. *Прокурор має право:*

✓ брати участь у прокурорському самоврядуванні для вирішення питань внутрішньої діяльності прокуратури у порядку, встановленому законом;

✓ бути членом професійних спілок, утворювати громадські організації та брати в них участь з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення свого професійного рівня.

Прокурор зобов'язаний:

✓ виявляти повагу до осіб під час здійснення своїх повноважень;

✓ не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом;

✓ діяти лише на підставі, в межах та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;

✓ додержуватися правил прокурорської етики, зокрема не допускати поведінки, яка дискредитує його як представника прокуратури та може зашкодити авторитету прокуратури;

✓ щорічно проходити таємну перевірку доброчесності;

- ✓ вдосконалювати свій професійний рівень та з цією метою підвищувати кваліфікацію;
- ✓ неухильно додержуватися присяги прокурора. За порушення присяги прокурор несе відповідальність, передбачену законом.

Не може бути призначена на посаду прокурора особа, яка:

- ✓ визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною;
- ✓ має захворювання, що перешкоджає виконанню обов'язків прокурора;
- ✓ має незняту чи непогашену судимість або на яку накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Загальні умови звільнення прокурора з посади:

- неможливість виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- порушення ним вимог щодо несумісності, передбачених ст.18 Закону України «Про прокуратуру»;
- набрання чинності судовим рішенням щодо притягнення прокурора до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією;
- набрання чинності рішенням суду про визнання активів прокурора або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених ст. 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави;
- неможливість переведення на іншу посаду у зв'язку з прямим підпорядкуванням близькій особі;
- набрання чинності обвинувальним вироком суду щодо нього;
- припинення громадянства України або набуття громадянства іншої держави;
- подання заяви про звільнення з посади за власним бажанням;
- неможливість подальшого перебування на тимчасово вакантній посаді;
- ліквідація чи реорганізація органу прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду, або в разі скорочення кількості прокурорів органу прокуратури.

Повноваження прокурора припиняються у зв'язку з:

- досягненням шістдесяти п'яти років;
- смертю;
- визнанням його безвісно відсутнім або оголошенням померлим;
- рішенням відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо прокурорів, про неможливість подальшого перебування

особи на посаді прокурора.

Дисциплінарна відповідальність прокурора. Прокурора може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

- 1) невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків;
- 2) необґрунтоване зволікання з розглядом звернення;
- 3) розголошення таємниці, що охороняється законом, яка стала відомою прокуророві під час виконання повноважень;
- 4) порушення встановленого законом порядку подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 5) вчинення дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та невідкупності органів прокуратури;
- 6) систематичне (два і більше разів протягом одного року) або одноразове грубе порушення правил прокурорської етики;
- 7) порушення правил внутрішнього службового розпорядку;
- 8) втручання чи будь-який інший вплив прокурора у випадках чи порядку, не передбачених законодавством, у службову діяльність іншого прокурора, службових, посадових осіб чи суддів, у тому числі шляхом публічних висловлювань стосовно їх рішень, дій чи бездіяльності, за відсутності при цьому ознак адміністративного чи кримінального правопорушення;
- 9) публічне висловлювання, яке є порушенням презумпції невинуватості.

Види дисциплінарних стягнень:

- догана;
- заборона на строк до одного року на переведення до органу прокуратури вищого рівня чи на призначення на вищу посаду в органі прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду (крім Генерального прокурора);
- звільнення з посади в органах прокуратури.

Прокурорське самоврядування. Прокурорське самоврядування – це самостійне колективне вирішення прокурорами питань внутрішньої діяльності прокуратури, а саме: соціального захисту прокурорів та їхніх сімей, а також інші питання, що безпосередньо не пов'язані з виконанням повноважень прокурорів, з метою:

- забезпечення організаційної єдності функціонування органів прокуратури, підвищення якості роботи прокурорів;
- зміцнення незалежності прокурорів, захисту від втручання в їх

діяльність;

- участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення прокурорів, а також контролю за додержанням установлених нормативів такого забезпечення;

- обрання чи призначення прокурорів до складу інших органів у випадках та в порядку, встановлених законом.

Прокурорське самоврядування здійснюється у двох організаційних формах:

- через всеукраїнську конференцію працівників прокуратури;
- через Раду прокурорів України.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Місце прокуратури в системі органів державної влади.
2. Які функції покладаються на прокуратуру?
3. На яких засадах ґрунтується діяльність прокуратури?
4. Що входить в систему прокуратури України?
5. Правовий статус Генерального прокурора України.
6. Які гарантії незалежності прокурора передбачені Законом України «Про прокуратуру»?
7. Які є підстави для притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності?

Додаткові завдання

1. Розкрийте правові основи прокурорської діяльності.
2. Чим забезпечується єдність системи прокуратури України?
3. Охарактеризуйте функцію підтримання державного обвинувачення в суді.
4. У чому полягає представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом?
5. Розкрийте зміст прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство.
6. Розкрийте порядок зайняття посади прокурора.
7. Охарактеризуйте порядок притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності.
8. Назвіть загальні умови звільнення прокурора з посади.
9. Охарактеризуйте підстави припинення повноважень прокурора.
10. Охарактеризуйте прокурорське самоврядування та форми організації.

Тестові завдання

1. З якою періодичністю органи прокуратури повинні інформувати суспільство про свою діяльність шляхом повідомлень у засобах масової інформації:

- а) не менше ніж раз на рік;
- б) не менше ніж двічі на рік;
- в) не менше ніж раз на три місяці;
- г) без встановленої періодичності?

2. Неможливість прокурора виконувати свої повноваження за станом здоров'я є підставою для:

- а) переміщення прокурора на іншу посаду;
- б) відсторонення прокурора від посади;
- в) тимчасове заміщення прокурора;
- г) звільнення прокурора з посади.

3. Які посадові особи можуть здійснювати функції прокуратури України:

- а) як прокурори, так й інші працівники прокуратури з числа державних службовців;
- б) як прокурори, так і посадові особи інших органів державної влади, яким функції прокурорів були делеговані у встановленому законом порядку
- в) виключно прокурори;
- г) виключно особи, які займають адміністративні посади в органах прокуратури?

4. Якщо прокурор порушив встановлений законом порядок подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, він буде нести:

- а) адміністративну відповідальність;
- б) дисциплінарну відповідальність;
- в) кримінальну відповідальність;
- г) відповідальність відсутня.

5. У якому порядку утворюється Спеціалізована антикорупційна прокуратура, визначається її структура і штат:

- а) Президентом України;
- б) Генеральним прокурором України;
- в) Генеральним прокурором України за погодженням з Радою прокурорів України;
- г) Генеральним прокурором України за погодженням з директором На-

ціонального антикорупційного бюро України?

6. Яка функція прокуратури України полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави, у випадках та порядку, встановлених законом:

- а) підтримання державного обвинувачення в суді;
- б) представництво інтересів громадянина або держави в суді;
- в) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- г) нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян?

7. Яку категорію фізичних осіб має право представляти прокурор у суді:

- а) громадян України;
- б) іноземців;
- в) осіб без громадянства;
- г) всі відповіді правильні?

8. Що з переліченого є обов'язком прокурора:

- а) утворювати громадські організації;
- б) бути членом професійної спілки;
- в) вдосконалювати свій професійний рівень;
- г) брати участь у прокурорському самоврядуванні?

9. В межах якої функції прокуратури прокурори здійснюють координаційні повноваження:

- а) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- б) нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;
- в) представництво інтересів громадянина або держави в суді;
- г) підтримання державного обвинувачення в суді?

10. На який граничний строк прокурор може бути відсторонений від посади під час дисциплінарного провадження стосовно нього:

- а) один місяць;
- б) два місяці;
- в) три місяці;
- г) 45 діб

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.10.2020).
2. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: наказ Офісу Генерального Прокурора від 30.06.2020 р. № 298 URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2020).
3. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. *Голос України*. 2014. № 206.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 20.10.2020).
5. Рекомендація ПАРЄ 1604 (2003) 11 «Про роль служби публічних обвинувачів в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права». URL: https://pravo.org.ua/files/_com_split_1.pdf (дата звернення: 03.04.2020).
6. Липівський В.В. Поняття та правова природа прокурорського нагляду. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 165–169.
7. Новосад Ю. Про деякі проблемні питання, пов'язані з участю прокуратури в оперативно-розшуковому запобіганні злочинам. *Visegrad Journal of Human Rights*. 2016. № 6/2. С. 109–113.
8. Європіна Л. Предмет прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 2. С. 118–124.
9. Ключков В. Проблеми законодавчого забезпечення діяльності системи прокуратури та досудового слідства. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 254–259.

2.2. Система, структура, функції, завдання та повноваження Служби безпеки України

Служба безпеки України (СБУ) – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України.

СБУ підпорядкована Президенту України.

Систему СБУ складають:

- Центральне управління СБУ;
- регіональні органи СБУ;
- органи військової контррозвідки;

- військові формування;
- навчальні, науково-дослідні та інші заклади СБУ.

Організаційна структура СБУ визначається Президентом України.

Голова СБУ. Керівництво всією діяльністю СБУ, її Центральним управлінням здійснює голова СБУ. Він несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на Службу безпеки України.

Голова СБУ призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України.

Голова СБУ має заступників, які призначаються на посади за його поданням та звільняються з посад Президентом України.

Порядок призначення начальників органів і підрозділів СБУ. Начальники підрозділів Центрального управління СБУ: контррозвідки, військової контррозвідки, контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, захисту національної державності, боротьби з корупцією і організованою злочинною діяльністю, інформаційно-аналітичного, оперативно-технічного, оперативного документування, слідчого, по роботі з особовим складом, інших підрозділів, визначених Президентом України, а також начальники регіональних органів – обласних управлінь СБУ призначаються на посади за поданням голови СБУ та звільняються з посад Президентом України.

Порядок призначення інших посадових осіб СБУ визначається головою СБУ. Начальники регіональних органів СБУ призначаються з відома голови місцевої державної адміністрації.

Для вирішення покладених завдань СБУ може встановлювати контакти з органами безпеки іноземних держав і взаємодіяти з ними на підставі норм міжнародного права, відповідних договорів та угод.

СБУ взаємодіє з Управлінням охорони вищих посадових осіб України, правоохоронними та митними органами у порядку і на засадах, визначених законами, указами Президента України та прийнятими на їх основі актами СБУ і відповідного відомства.

Центральне управління СБУ. Центральне управління СБУ, інші органи та установи, що входять у систему СБУ, є юридичними особами, мають печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, інші печатки і штампи, рахунки в банках, у тому числі валютні.

Для організації і проведення антитерористичних операцій та координації діяльності суб'єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи залучаються до антитерористичних операцій, при СБУ функціонує Антитерористичний центр. Положення про Антитерористичний центр при СБУ затверджується Президентом України за поданням Кабінету Міністрів

України.

Центральне управління СБУ відповідає за стан державної безпеки, координує і контролює діяльність інших органів СБУ. До його складу входять апарат голови СБУ та функціональні підрозділи: контррозвідки, військової контррозвідки, контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, захисту національної державності, боротьби з корупцією і організованою злочинною діяльністю, інформаційно-аналітичний, оперативно-технічний, оперативного документування, слідчий, зв'язку, по роботі з особовим складом, адміністративно-господарський, фінансовий, військово-медичний та інші згідно з організаційною структурою СБУ.

Центральне управління СБУ видає положення, накази, розпорядження, інструкції, дає вказівки, обов'язкові для виконання у системі СБУ. Зазначені акти не підлягають виконанню, якщо в них встановлюються не передбачені законодавством додаткові повноваження органів і співробітників СБУ або антиконституційні обмеження прав та свобод громадян.

У межах своєї компетенції Центральне управління СБУ вносить Президенту України пропозиції щодо видання актів з питань збереження державної таємниці, обов'язкових для виконання органами державного управління, підприємствами, установами, організаціями і громадянами.

Колегія СБУ. У Службі безпеки України створюється колегіальний дорадчий орган – колегія, яка визначає шляхи виконання покладених на Службу безпеки України завдань, приймає рішення з основних напрямів і проблем оперативно-службової діяльності та роботи з кадрами.

Рішення колегії приймаються більшістю голосів і оголошуються наказами голови СБУ.

До складу колегії входять:

- голова СБУ;
- його заступники та інші особи, крім народних депутатів України, призначені Президентом України.

Перебування членів колегії в партіях, рухах, інших громадських об'єднаннях, що мають політичні цілі, відповідно до статті 6 цього Закону зупиняється.

Положення про колегію СБУ затверджується Президентом України.

Регіональні органи СБУ. З метою ефективного виконання своїх завдань Службою безпеки України створюються її регіональні органи: обласні управління СБУ, їх міжрайонні, районні та міські підрозділи, розміщення і територіальна компетенція яких можуть не збігатися з адміні-

стративно-територіальним поділом України. В інтересах державної безпеки органи і підрозділи СБУ можуть створюватися на окремих державних стратегічних об'єктах і територіях, у військових формуваннях. У своїй оперативно-службовій діяльності регіональні органи СБУ є незалежними від органів місцевої державної адміністрації та місцевого самоврядування, посадових осіб, партій і рухів.

Органи військової контррозвідки. Органи військової контррозвідки створюються для контррозвідувального забезпечення Збройних сил України і Державної прикордонної служби України та інших військових формувань, дислокованих на території України.

До структури СБУ належать:

1. Центральне управління СБУ.
2. Регіональні органи СБУ.
3. Центр спеціальних операцій «А».
4. Антитерористичний центр при СБУ.
5. Ситуаційний центр забезпечення кібербезпеки.
6. Навчальні заклади.
7. Галузевий державний архів СБУ.
8. Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз СБУ.
9. Військово-медичне управління.

1. Центральне управління СБУ. До складу Центрального управління входять апарат голови СБУ та функціональні підрозділи, зокрема департаменти:

- контррозвідки;
- захисту національної державності;
- контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки;
- контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки;
- охорони державної таємниці та ліцензування;
- боротьби з корупцією та організованою злочинністю;
- боротьби з тероризмом;
- захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів;
- оперативно-технічних заходів;
- оперативного документування;
- слідчий;
- інформаційно-аналітичного, кадрового, правового, господарського, фінансового, медичного та інших видів забезпечення оперативно-

службової діяльності СБУ.

2. Регіональні органи СБУ.

- Головне управління СБУ в Автономній Республіці Крим (тимчасова дислокація – м. Херсон);
- Головне управління СБУ в Донецькій і Луганській областях;
- Головне управління СБУ в місті Києві та Київській області;
- Управління СБУ у Вінницькій області;
- Управління СБУ у Волинській області;
- Управління СБУ в Дніпропетровській області;
- Управління СБУ в Житомирській області;
- Управління СБУ в Закарпатській області;
- Управління СБУ в Запорізькій області;
- Управління СБУ в Івано-Франківській області;
- Управління СБУ в Кіровоградській області;
- Управління СБУ у Львівській області;
- Управління СБУ в Миколаївській області;
- Управління СБУ в Одеській області;
- Управління СБУ Полтавської області;
- Управління СБУ в Рівненській області;
- Управління СБУ в Сумській області;
- Управління СБУ в Тернопільській області;
- Управління СБУ в Харківській області;
- Управління СБУ в Херсонській області;
- Управління СБУ в Хмельницькій області;
- Управління СБУ в Черкаській області;
- Управління СБУ в Чернівецькій області;
- Управління СБУ в Чернігівській області.

3. Центр спеціальних операцій «А». Основні завдання Центру «А»:

- припинення терористичних актів;
- протидія незаконним збройним формуванням, терористичним організаціям, розвідувально-диверсійним групам іноземних держав;
- забезпечення проведення співробітниками СБУ оперативно-розшукових, контррозвідувальних заходів, процесуальних дій;
- участь у здійсненні охорони органів державної влади та посадових осіб, а також забезпечення безпеки працівників СБУ, органів системи УДО та їх близьких родичів;
- сприяння в межах компетенції СБУ забезпеченню режиму воєнного та надзвичайного стану в разі їх оголошення.

4. *Антитерористичний центр при СБУ.* Антитерористичний центр при СБУ – це постійно діючий орган при Службі безпеки України, який

здійснює координацію діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом. Правовою основою діяльності Центру є Конституція України, Закон України «Про боротьбу з тероризмом», положення «Про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах СБУ» та інші нормативні акти.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. № 92 «Про затвердження Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків» з 2016 року в Україні функціонує Єдина державна система запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків. Система визначає маркери терористичних загроз: «СІРИЙ», «СИНІЙ», «ЖОВТИЙ» та «ЧЕРВОНИЙ».

Станом на 28 травня 2020 року визначені такі рівні терористичних загроз в Україні:

«ЧЕРВОНИЙ» (реальна загроза) – Донецька та Луганська області, АР Крим;

«ЖОВТИЙ» (імовірна загроза) – Запорізька, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська та Чернігівська області;

«СИНІЙ» (потенційна загроза) – м. Київ, Київська, Дніпропетровська, Закарпатська, Рівненська, Хмельницька, Черкаська та Чернівецька області;

«СІРИЙ» (можлива загроза) – Вінницька, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Полтавська та Тернопільська області.

5. *Ситуаційний центр забезпечення кібербезпеки.* Завдання ситуаційного центру забезпечення кібербезпеки є:

- інформаційна безпека країни;
- протидія кіберрозвідкам іноземних держав;
- боротьба з кібертероризмом і кібершпигунством;
- здійснення контррозвідувальних та оперативно-розшукових заходів;
- протидія спробам розхитати ситуацію в країні через різноманітні інформаційні «вкиди».

6. *Навчальні заклади.* До навчальних закладів СБУ належать:

1. Національна академія СБУ.
2. Інститут підготовки юридичних кадрів.

Національна академія СБУ готує контррозвідників. *В Академії функціонують:*

- Навчально-науковий інститут контррозвідувальної діяльності;
- Навчально-науковий інститут перепідготовки та підвищення

кваліфікації кадрів СБУ;

- Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки;
- Навчально-науковий центр мовної підготовки.

Інститут підготовки юридичних кадрів для СБУ є підрозділом Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

7. *Галузевий державний архів СБУ*. Галузевий державний архів СБУ є одним із найбільш відкритих і доступних серед архівів колишнього КДБ у пострадянських країнах. Матеріали, які зберігаються, охоплюють період від 1918 року до розпаду СРСР. Це майже 224 тисячі томів тільки в Києві. Також понад 735 тисяч томів – в обласних підрозділах.

8. *Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз СБУ*. **Завданням Інституту є** – розробка і виготовлення нових зразків спецтехніки. **Інститут виробляє:**

- спеціальну техніку та обладнання для антитерористичних підрозділів;
- інженерне устаткування для розмінування;
- комплекси перехоплення інформації;
- новітні експертно-криміналістичні засоби, технології і методики.

Інститут має завершений технологічний цикл розробки і виготовлення спеціальних технічних засобів (СТЗ). Тож його фахівці здійснюють всі види випробувань, гарантійного і післягарантійного обслуговування, а також ремонт спецтехніки власного виробництва. Розробки Інституту використовуються в оперативно-розшуковій, контррозвідальній і антитерористичній діяльності.

Інший важливий напрям роботи Інституту – техніко-криміналістичне забезпечення слідчих і розшукових дій.

Центр судових і спеціальних експертиз виконує 23 види експертиз за 43 спеціальностями, у тому числі:

- технічну експертизу документів;
- почеркознавчу;
- балістичну, трасологічну, вибухотехнічну;
- відео-, звукозапису;
- комп'ютерно-технічну;
- телекомунікаційну;
- наркотичних засобів і психотропних речовин;
- біологічну експертизу.

9. *Військово-медичне управління*. Військово-медичне управління (ВМУ) займається організацією охорони здоров'я в системі СБУ. ВМУ –

це своєрідний організаційно-методичний центр, який контролює роботу всіх військово-медичних підрозділів СБУ. Водночас це і лікувально-профілактичний заклад, який надає амбулаторну та стаціонарну медичну допомогу, організовує профілактику та забезпечує реабілітацію хворих з широким спектром захворювань.

Функції СБУ. До функцій СБУ необхідно відносити:

- контррозвідувальну;
- інформаційно-аналітичну;
- кримінально-процесуальну;
- профілактичну; охоронну;
- функцію сприяння СБУ іншим правоохоронним органам їх діяльності.

Інформаційно-аналітична – полягає у здійсненні відповідної роботи з метою ефективного проведення внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони та інших питань, пов'язаних із національною безпекою України.

Контррозвідувальна – полягає у проведенні спеціальних заходів, пов'язаних із забезпеченням охорони державних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, оборонного комплексу, захистом державного суверенітету від будь-яких форм розвідувально-підривної діяльності.

Кримінально-процесуальна – полягає у виявленні, припиненні, розкритті і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених законодавством до компетенції СБУ.

Профілактична – полягає у здійсненні профілактики правопорушень у сфері державної безпеки.

Охоронна – полягає у здійсненні заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці, захисту особистої безпеки громадян та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, забезпечення засекреченим і шифрованим зв'язком державних органів України і відповідних посадових осіб.

Завдання СБУ. На СБУ у межах визначеної законодавством компетенції покладається виконання таких завдань:

1) захист від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб:

- захист державного суверенітету;
- конституційного ладу;
- територіальної цілісності;
- економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу

України;

- законних інтересів держави та прав громадян;
 - 2) забезпечення охорони державної таємниці;
 - 3) попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень:
- проти миру і безпеки людства;
 - тероризму;
 - корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки;
 - інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Повноваження СБУ. Повноваження СБУ складаються з обов'язків та прав. Обов'язки покладені на СБУ в обсязі, що необхідний для виконання покладених на неї завдань, а права надані в обсязі, необхідному для виконання обов'язків.

Обов'язки СБУ. СБУ відповідно до своїх основних завдань зобов'язана:

- здійснювати інформаційно-аналітичну роботу в інтересах ефективного проведення органами державної влади та управління України внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони, соціально-економічного будівництва, науково-технічного прогресу, екології та інших питань, пов'язаних з національною безпекою України;
- здійснювати заходи контррозвідувального забезпечення дипломатичних представництв, консульських та інших державних установ, а також заходи, пов'язані з охороною державних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, безпекою громадян України за кордоном;
- виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції СБУ, проводити їх досудове розслідування; розшукувати осіб, які переховуються у зв'язку із вчиненням зазначених кримінальних правопорушень;
- здійснювати контррозвідувальні заходи з метою попередження, виявлення, припинення і розкриття будь-яких форм розвідувально-підривної діяльності проти України;
- забезпечувати захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності України від протиправних посягань з боку окремих осіб та їх об'єднань;
- здійснювати контррозвідувальне забезпечення оборонного комплексу, Збройних сил України, інших військових формувань, дислокованих на території України, енергетики, транспорту, зв'язку, а також

важливих об'єктів інших галузей господарства;

- брати участь у розробці і здійсненні відповідно до Закону України «Про державну таємницю» та інших актів законодавства заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та здійснення контролю за додержанням порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, що містять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, сприяти у порядку, передбаченому законодавством, підприємствам, установам, організаціям та підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України;

- здійснювати відповідно до законодавства профілактику правопорушень у сфері державної безпеки;

- у межах визначеної законодавством компетенції забезпечувати захист особистої безпеки громадян і осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у разі надходження від них, членів їх сімей та близьких родичів заяви, звернення керівника відповідного державного органу чи отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози їх життю, здоров'ю, житлу чи майну; брати участь у реабілітації і поновленні прав незаконно репресованих осіб;

- сприяти Державній прикордонній службі України в охороні державного кордону України;

- сприяти забезпеченню режиму воєнного та надзвичайного стану в разі їх оголошення, а також ліквідації наслідків стихійного лиха, великих аварій, катастроф, епідемій, епізоотій та інших надзвичайних ситуацій;

- подавати наявними силами і засобами, в тому числі і технічними, допомогу органам Національної поліції, іншим правоохоронним органам у боротьбі із вчиненням кримінальних правопорушень;

- брати участь у розробці заходів і вирішенні питань, що стосуються в'їзду в Україну та виїзду за кордон, перебування на її території іноземців та осіб без громадянства, прикордонного режиму і митних правил, приймати рішення про заборону в'їзду в Україну іноземцю або особі без громадянства, про скорочення строку тимчасового перебування іноземця та особи без громадянства на території України, про примусове повернення іноземця або особи без громадянства в країну походження або третю країну;

- проводити наукові дослідження і дослідно-конструкторські роботи, впроваджувати їх результати в практику діяльності СБУ;

- виконувати за дорученням Президента України інші завдання,

безпосередньо спрямовані на забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави;

- брати участь у розробленні та здійсненні заходів щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також у проведенні спеціальної перевірки щодо допуску до особливих робіт;

- забезпечувати внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та підтримання таких відомостей в актуальному стані у межах, визначених законодавством;

- здійснювати функцію технічного регулювання у сфері спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації;

- здійснювати за участю Міністерства закордонних справ України міжнародну співпрацю щодо подання пропозицій до комітетів Ради Безпеки ООН та до іноземних держав про включення (виключення) фізичних або юридичних осіб та організацій до відповідних санкційних переліків та розгляду запитів іноземних держав про включення (виключення) до (з) переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції.

Права СБУ. СБУ, її органам і співробітникам для виконання покладених на них обов'язків надається право:

- вимагати від громадян та посадових осіб припинення правопорушень і дій, що перешкоджають здійсненню повноважень СБУ, перевіряти у зв'язку з цим документи, які посвідчують їх особу, а також проводити огляд осіб, їх речей і транспортних засобів, якщо є загроза втечі підозрюваного або знищення чи приховання речових доказів злочинної діяльності;

- подавати органам державної влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям усіх форм власності обов'язкові для розгляду пропозиції з питань національної безпеки, у тому числі із забезпечення охорони державної таємниці;

- одержувати на письмовий запит керівника відповідного органу СБУ від міністерств, державних комітетів, інших відомств, підприємств, установ, організацій, військових частин, громадян та їх об'єднань дані і відомості, необхідні для забезпечення державної безпеки України, а також користуватись з цією метою службовою документацією і звітністю. Отримання від банків інформації, яка містить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність». Отримання від Центрального депозитарію цінних паперів, Національного банку України та депозитарних

установ інформації, що міститься у системі депозитарного обліку цінних паперів, здійснюється в порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про депозитарну систему України»;

- входити у порядку, погодженому з адміністрацією підприємств, установ та організацій і командуванням військових частин, на їх територію і в службові приміщення;

- складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції СБУ, проводити особистий огляд, огляд речей, вилучення речей і документів, застосовувати інші передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення;

- використовувати з наступним відшкодуванням витрат та збитків транспортні засоби, які належать підприємствам, установам і організаціям, військовим частинам і громадянам (крім транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав і організацій, транспортних засобів спеціального призначення), для проїзду до місця події, припинення кримінальних правопорушень, переслідування та затримання осіб, які підозрюються в їх вчиненні, доставки до лікувальних установ осіб, що потребують термінової медичної допомоги;

- виключно при безпосередньому припиненні кримінальних правопорушень, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції СБУ, переслідуванні осіб, що підозрюються у їх вчиненні, заходити в жилі, службові, виробничі та інші приміщення, на території і земельні ділянки та оглядати їх в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України;

- проводити гласні і негласні оперативні заходи у порядку, визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»;

- співпрацювати з громадянами України та іншими особами, в тому числі на договірних засадах, дотримуючись при цьому умов добровільності і конфіденційності цих відносин;

- користуватися на договірних засадах службовими приміщеннями підприємств, установ, організацій, військових частин, а також жилими та іншими приміщеннями громадян;

- направляти військовослужбовців СБУ для роботи на штатних посадах в інших установах, підприємствах і організаціях на час виконання конкретних завдань в інтересах контррозвідки, боротьби з корупцією та організованою злочинною діяльністю; в окремих випадках у порядку, визначеному колегією СБУ, допускається направлення на роботу таких військовослужбовців в установи, підприємства і організації за ініціативою їх керівників;

- в інтересах контррозвідки і оперативно-розшукової діяльності створювати інформаційні системи та вести оперативний облік в обсязі і порядку, що визначаються завданнями, покладеними на Службу безпеки України цим Законом;
- морально і матеріально заохочувати співробітників СБУ та інших осіб за заслуги по забезпеченню державної безпеки; представляти їх у встановленому порядку до державних нагород;
- позачергово придбавати квитки на всі види транспорту незалежно від наявності місць і поселятися в готелях при пред'явленні посвідчення про відрядження;
- безплатного проїзду всіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі), залізничного та водного транспорту приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів, а також попутним транспортом;
- видавати у разі наявності небезпеки для життя і здоров'я особам, взятим під захист, відповідно до чинного законодавства зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку.

Права СБУ у разі проведення заходів щодо боротьби з тероризмом і фінансуванням терористичної діяльності:

- одержувати в установленому законом порядку на письмову вимогу керівника органу або оперативного підрозділу СБУ від митних органів, фінансових та інших установ, підприємств, організацій (незалежно від форми власності) інформацію і документи про операції, стан рахунків і руху коштів на них за конкретний проміжок часу (з розшифруванням сум, дати призначення та контрагента платежу), вклади, внутрішньо- та зовнішньоекономічні угоди, а також завірені копії документів, на підставі яких було відкрито рахунок конкретної юридичної або фізичної особи. Отримання від банків відомості, яка містить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність». Документи та інформація повинні бути подані негайно, а якщо це неможливо – не пізніше ніж протягом 10 діб;
- залучати в установленому законодавством порядку до проведення перевірок, ревізій та експертиз кваліфікованих спеціалістів установ, організацій контрольних і фінансових органів;
- одержувати в установленому законодавством порядку за письмовими запитами керівника органу або оперативного підрозділу СБУ інформацію з автоматизованих інформаційних і довідкових систем та банків даних, створюваних Верховним Судом, Офісом Генерального прокурора, Національним банком України, Антимонопольним коміте-

том України, Фондом державного майна України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування України;

- подавати за матеріалами оперативно-розшукової діяльності до суду заяви про скасування реєстрації і припинення діяльності суб'єктів підприємництва, а також за наявності підстав, передбачених законом, подавати до суду позови про визнання недійсними угод у порядку, встановленому законодавством України;

- входити за письмовим розпорядженням керівника органу або оперативного підрозділу СБУ за службовими посвідченнями на територію, у приміщення, склади та сховища підприємств, організацій і установ (крім іноземних дипломатичних представництв) незалежно від форми власності, на пункти пропуску через державний кордон та митниць, а також у виробничі приміщення громадян, які займаються підприємницькою діяльністю;

- за постановою слідчого та з санкції відповідного прокурора по нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, а у невідкладних випадках – з наступним повідомленням прокурора протягом доби в разі загрози знищення, приховування або втрати предметів чи документів, які можуть бути використані в розкритті та розслідуванні злочинної діяльності, на строк до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення (за винятком жилих) чи інші сховища, брати їх під охорону, а також вилучати предмети і документи в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України;

- ініціювати в судовому порядку згідно із законом питання про включення (виключення) фізичних або юридичних осіб та організацій до (з) переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції;

- ініціювати в судовому порядку питання надання доступу до активів, що пов'язані з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням, за зверненням особи, яка може документально підтвердити наявність виняткових умов, викладених у відповідних резолюціях Ради Безпеки ООН, або потреби в покритті основних та надзвичайних витрат.

Підстави і порядок застосування зброї та спеціальних засобів.

Військовослужбовці СБУ мають право зберігати, носити, використовувати і застосовувати зброю та спеціальні засоби на підставах і в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію», військовими статутами Збройних сил України та іншими актами законодавства.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. В чому полягає сутність Служби безпеки України як державного органу?
2. Хто очолює Службу безпеки України?
3. Якою є система органів Служби безпеки України?
5. Якою є структура Служби безпеки України?
4. З яких підрозділів складається Центральне управління Служби безпеки України?
5. Якою є структура регіональних органів Служби безпеки України?
6. Якими є основні завдання Центру спеціальних операцій «А»?
7. Якими є основні завдання Антитерористичного центру при Службі безпеки України?
8. Якою є система маркерів терористичних загроз?
9. Які завдання ситуаційного центру забезпечення кібербезпеки Служби безпеки України?
10. Якою є структура навчальних закладів Служби безпеки України?
11. Яке призначення Галузевого державного архіву Служби безпеки України?
12. Яким є завдання Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України?
13. Чим займається Військово-медичне управління Служби безпеки України?
14. Якими є функції Служби безпеки України?
15. Якими є основні завдання Служби безпеки України?
16. Які основні права Служби безпеки України?
17. Які основні обов'язки покладаються на Службу безпеки України?

Додаткові завдання

1. Які основні напрямки діяльності Служби безпеки України?
2. Якими є засади діяльності Служби безпеки України?
3. Якою є організація діяльності Служби безпеки України?
4. Який склад кадрів Служби безпеки України?
5. Які вимоги висуваються до кандидатів на службу в Службі безпеки України?
6. Якою є правова основа діяльності Служби безпеки України?
7. Який соціальний і правовий захист військовослужбовців і працівників Служби безпеки України?
8. Хто здійснює контроль і нагляд за діяльністю Служби безпеки України?

Тестові завдання

1. Згідно із Законом України «Про Службу безпеки України», Служба безпеки України – це:

- а) державний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України;
- б) орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України;
- в) державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України;
- г) спеціальний орган зі специфічними повноваженнями із забезпечення державної безпеки;
- д) правоохоронний орган зі специфічними повноваженнями із забезпечення державної безпеки.

2. Постійний контроль за дотриманням конституційних прав громадян і законодавства в оперативно-розшуковій діяльності та діяльності у сфері охорони державної таємниці органів і підрозділів СБУ, а також контроль за відповідністю виданих СБУ положень, наказів, розпоряджень, інструкцій і вказівок Конституції і законам України здійснюється:

- а) спеціально призначеними Президентом України посадовими особами;
- б) спеціально призначеними Радою Національної безпеки і оборони України посадовими особами;
- в) спеціально призначеними Кабінетом Міністрів України посадовими особами;
- г) спеціально призначеними Верховною Радою України посадовими особами;
- д) спеціально призначеними головою СБУ посадовими особами.

3. Рішення колегії СБУ приймаються:

- а) не менше ніж двома третинами голосів і оголошуються наказами голови колегії СБУ;
- б) не менше ніж двома третинами голосів і оголошуються наказами голови СБУ;
- в) більшістю голосів і оголошуються наказами голови колегії СБУ;
- г) більшістю голосів і оголошуються наказами голови СБУ;
- д) не менше ніж двома третинами голосів і оголошуються розпорядженнями голови СБУ.

4. До складу Центрального управління СБУ входять:

- а) підрозділи захисту національної державності;
- б) підрозділи боротьби з корупцією і організованою злочинною діяль-

ністю;

- в) підрозділи інформаційної безпеки;
- г) інформаційно-аналітичні підрозділи;
- д) всі відповіді правильні.

5. У межах своєї компетенції Центральне управління СБУ:

а) вносить до Верховної Ради пропозиції щодо видання актів з питань збереження державної таємниці, обов'язкових для виконання органами державного управління, підприємствами, установами, організаціями і громадянами;

б) вносить голові СБУ пропозиції щодо видання актів з питань збереження державної таємниці, обов'язкових для виконання органами державного управління, підприємствами, установами, організаціями і громадянами;

в) вносить Прем'єр-міністру України пропозиції щодо видання актів з питань збереження державної таємниці, обов'язкових для виконання органами державного управління, підприємствами, установами, організаціями і громадянами;

г) вносить Президенту України пропозиції щодо видання актів з питань збереження державної таємниці, обов'язкових для виконання органами державного управління, підприємствами, установами, організаціями і громадянами;

д) вносить Секретарю Національної безпеки і оборони пропозиції щодо видання актів з питань збереження державної таємниці, обов'язкових для виконання органами державного управління, підприємствами, установами, організаціями і громадянами.

6. Служба безпеки України підпорядкована:

- а) Кабінету Міністрів України;
- б) Раді Національної безпеки і оборони;
- в) Президенту України;
- г) Президенту та Кабінету Міністрів України;
- д) Раді Національної безпеки і оборони та Президенту України.

7. До структури СБУ належать:

- а) Центральне управління СБУ;
- б) навчальні заклади;
- в) Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз СБУ;
- г) Галузевий державний архів СБУ;
- д) всі відповіді правильні.

8. Завданням СБУ є захист:

- а) держави та суспільства;
- б) контррозвідувального потенціалу України;
- в) фізико-економічного потенціалу України;

- г) хіміко-технологічного потенціалу України;
- д) науково-технічного потенціалу України.

9. Постійний контроль за діяльністю СБУ, дотриманням нею законодавства здійснюється:

- а) Радою Національної безпеки і оборони України;
- б) Кабінетом Міністрів України;
- в) Президентом України;
- г) Верховною Радою України;
- д) головою СБУ та Вищою радою правосуддя.

10. Положення про Антитерористичний центр при Службі безпеки України затверджується:

- а) головою Ради Національної безпеки і оборони України – за поданням колегії СБУ;
- б) головою СБУ – за поданням голови колегії СБУ;
- в) Президентом України – за поданням Кабінету Міністрів України;
- г) Президентом України – за поданням голови СБУ;
- д) головою колегії СБУ – за поданням голови СБУ.

Список використаних джерел

1. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 04.11.2020).

2. Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України :Закон України від 20 жовтня 2005 року № 3014-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3014-15#Text> (дата звернення: 04.11.2020).

3. Питання Служби безпеки України: Указ Президента України 1860/2005 від 27 грудня 2005 р.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1860/2005#Text> (дата звернення: 04.11.2020).

4. Про затвердження Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків :Постанова Кабінету Міністрів України № 92від 18 лютого 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.11.2020).

5.Служба безпеки України. Офіційний сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/>(дата звернення: 04.11.2020).

6. Юзікова Н. С. Судові та правоохоронні органи України: навч. посібк. Вид. 4-те, перероб. і допов. Київ : Істина, 2006. 320 с.

7. Терещук Г. А.Судові та правоохоронні органи України : конспект лекцій для студентів спеціальності 081 «Право» денної та заочної форм навчання. Луцьк: ЛНТУ, 2017. 109 с.

8.Бурбика М. М., Уткіна М. С.Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях) : навч. посіб. Суми : Сумський державний ун-т, 2016. 123 с.

2.3. Поняття, система, структура, функції, завдання та повноваження Державного бюро розслідувань

Державне бюро розслідувань є державним правоохоронним органом, на який Законом України «Про Державне бюро розслідувань» покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції. Державне бюро розслідувань разом із Національним антикорупційним бюро, Національним агентством з питань запобігання корупції та Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою покликані побороти корупцію, що є пріоритетним напрямом в Україні. Також Державне бюро розслідувань нарівні з іншими правоохоронними органами бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності.

До Державного бюро розслідувань від Генеральної прокуратури України перейшла функція досудового розслідування у кримінальних провадженнях, вчинених вищими посадовими особами держави, суддями та правоохоронцями.

Контроль за діяльністю Державного бюро розслідувань здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання правоохоронної діяльності.

Гранична чисельність центрального апарату та територіальних управлінь Державного бюро розслідувань становить 1600 осіб.

Державне бюро розслідувань є юридичною особою публічного права та здійснює свої повноваження безпосередньо і через такі територіальні управління:

1) територіальне управління, розташоване у місті Львові, що поширює свою діяльність на Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську області;

2) територіальне управління, розташоване у місті Хмельницькому, що поширює свою діяльність на Вінницьку, Житомирську, Рівненську, Хмельницьку, Чернівецьку області;

3) територіальне управління, розташоване у місті Миколаєві, що поширює свою діяльність на Кіровоградську, Миколаївську, Одеську області;

4) територіальне управління, розташоване у місті Мелітополі, що поширює свою діяльність на Автономну Республіку Крим, Запорізьку, Херсонську області, місто Севастополь;

5) територіальне управління, розташоване у місті Полтаві, що по-

ширює свою діяльність на Дніпропетровську, Полтавську, Сумську, Харківську області;

б) територіальне управління, розташоване у місті Краматорську, що поширює свою діяльність на Донецьку і Луганську області;

7) територіальне управління, розташоване у місті Києві, що поширює свою діяльність на місто Київ, Київську, Черкаську та Чернігівську області.

На рисунку 2.1. показані міста розташування територіальних управлінь Державного бюро розслідувань.

Рис. 2.1.

Державне бюро розслідувань є незалежним у своїй діяльності, ніхто не може втручатися у його діяльність та у діяльність його працівників. Забороняється незаконне втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших фізичних або юридичних осіб у діяльність Державного бюро розслідувань.

Державне бюро розслідувань організовується і діє на **засадах**:

1) верховенства права, відповідно до якого людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави;

2) законності;

3) справедливості;

4) неупередженості;

5) незалежності і персональної відповідальності кожного праців-

ника Державного бюро розслідувань;

6) відкритості та прозорості діяльності Державного бюро розслідувань для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам. Державне бюро розслідувань діє гласно тією мірою, що не порушує права і свободи людини і громадянина, не суперечить вимогам кримінального процесуального законодавства та законодавства про державну таємницю;

7) політичної нейтральності і позапартійності. Використання Державного бюро розслідувань у партійних, групових чи особистих інтересах не допускається. Діяльність політичних партій у Державному бюро розслідувань забороняється;

8) єдиноначальності у реалізації повноважень Державного бюро розслідувань. Принцип єдиноначальності не заперечує принципу процесуальної самостійності слідчого органу Державного бюро розслідувань.

Державне бюро розслідувань вирішує **завдання** щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

– злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої – третьої категорій посад державної служби, судьями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

– злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

– злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

Відповідно до Закону України «Про державне бюро розслідувань» основними **повноваженнями** Державного бюро розслідувань є припинення та розкриття кримінальних правопорушень та здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених правоохоронцями, судьями та вищими державними службовцями. Під час здійснення досудового розслідування

слідчі керуються порядком кримінального провадження, який визначається на території України лише кримінальним процесуальним законодавством України.

У процесі своєї роботи Державне бюро розслідувань проводить гласні та негласні оперативно-розшукові дії, слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії, розшук осіб, які переховуються, для запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень.

Керівництво діяльністю Державного бюро розслідувань здійснює його **директор**, який має першого заступника та двох заступників. Директор Державного бюро розслідувань призначається на посаду Президентом України строком на 5 років за поданням комісії з проведення конкурсу на зайняття посади директора Державного бюро розслідувань.

Після призначення на посаду директор Державного бюро розслідувань зобов'язаний не пізніше 30 днів з дня призначення на посаду підготувати стратегічну (на п'ять років) програму діяльності Державного бюро розслідувань.

Директором Державного бюро розслідувань, першим заступником директора Державного бюро розслідувань і заступником директора Державного бюро розслідувань може бути громадянин України, не молодший 35 років, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше десяти років, досвід роботи на керівних посадах не менше п'яти років, знає державну мову, не є членом жодної політичної партії, не є і не був членом організації, забороненої законом або судом, має високі моральні якості та бездоганну репутацію та за станом здоров'я спроможний виконувати відповідні службові обов'язки.

Основні **повноваження** директора Державного бюро розслідувань:

1) несе відповідальність за діяльність Державного бюро розслідувань, зокрема законність здійснюваних Державним бюро розслідувань оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування, додержання прав і свобод людини і громадянина;

2) організовує роботу Державного бюро розслідувань, призначає та звільняє першого заступника і заступників директора Державного бюро розслідувань у порядку, визначеному цим Законом, а також визначає їхні обов'язки;

3) координує і контролює діяльність центрального апарату та територіальних управлінь Державного бюро розслідувань;

4) затверджує структуру та штатну чисельність центрального апарату та територіальних органів Державного бюро розслідувань;

5) визначає відповідно до законодавства в межах граничної чисельності переліки посад у центральному апараті та територіальних управліннях Державного бюро розслідувань, що підлягають заміщенню особами рядового та начальницького складу, граничних спеціальних звань за цими посадами;

б) призначає на посади та звільняє з посад працівників центрального апарату Державного бюро розслідувань, директорів та заступників директорів територіальних управлінь Державного бюро розслідувань;

7) представляє Державне бюро розслідувань у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, а також органами іноземних держав, міжнародними організаціями тощо.

Державне бюро розслідувань через засоби масової інформації, на своєму офіційному вебсайті та в інших формах регулярно інформує суспільство про свою діяльність.

Нагляд за додержанням Державним бюро розслідувань законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування здійснює Генеральний прокурор безпосередньо та через уповноважених ним прокурорів.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Що таке Державне бюро розслідувань та які його основні завдання?
2. Хто здійснює контроль за діяльністю Державного бюро розслідувань?
3. Де розташовані територіальні підрозділи Державного бюро розслідувань?
4. Чи допускається втручання в діяльність ДБР депутатів Верховної Ради України?
5. Засади діяльності Державного бюро розслідувань?
6. Основні завдання Державного бюро розслідувань?
7. Порядок призначення директора Державного бюро розслідувань?
8. Основні вимоги до директора Державного бюро розслідування?
9. Хто здійснює нагляд за додержанням Державним бюро розслідувань законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування?
10. Якими законами та нормативно-правовими актами керуються слідчі Державного бюро розслідувань під час здійснення досудового розслідування?

Додаткові завдання

1. Які права і обов'язки у слідчих Державного бюро розслідувань?
2. У чому полягає дисциплінарна відповідальність працівників Державного бюро розслідувань?
3. Чи існують в Державному бюро розслідувань підрозділи внутрішнього контролю?
4. Як Державне бюро розслідувань взаємодіє з іншими державними органами?
5. Як здійснюється оплата праці працівників Державного бюро розслідувань?

Тестові завдання

1. Коли було ухвалено Закон України «Про Державне бюро розслідувань»:
 - а) 12.11.2015 р.;
 - б) 12.11.2014 р.;
 - в) 12.11.2016 р.;
 - г) 12.11.2017 р.?
2. Який орган не є органом досудового розслідування:
 - а) слідчі підрозділи Національної поліції;
 - б) слідчі підрозділи Державної прикордонної служби України;
 - в) слідчі підрозділи органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
 - г) слідчі підрозділи органів державного бюро розслідувань?
3. Правові засади діяльності Державного бюро розслідувань:
 - а) Конституція України, закони України, міжнародні договори, інші нормативно-правові акти, прийняті на їх основі;
 - б) Конституція України, міжнародні договори;
 - в) Конституція України, міжнародні договори, інші нормативно-правові акти, прийняті на їх основі;
 - г) виключно Конституція України.
4. Гарантії незалежності Державного бюро розслідувань:
 - а) спеціальний статус, особливий порядок добору (призначення);
 - б) спеціальний статус, особливий порядок добору (призначення), належна оплата праці, правовий захист працівників;
 - в) спеціальний статус;
 - г) спеціальний статус, особливий порядок добору (призначення), нале-

жна оплата праці, правовий захист працівників, заборона незаконного втручання в діяльність.

5. Чи бере участь Державне бюро розслідувань у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності:

- а) так;
- б) ні;
- в) за бажанням;
- г) за указом Президента України?

6. На який строк призначається директор Державного бюро розслідувань:

- а) на 3 роки;
- б) на 4 роки;
- в) на 5 років;
- г) на 2 роки?

7. Хто призначає директора Державного бюро розслідувань:

- а) Президент України;
- б) Прем'єр-міністр України;
- в) Голова Верховної Ради України;
- г) заступник голови Офісу Президента України з питань правоохоронної діяльності?

8. Скільки територіальних управлінь налічує Державне бюро розслідувань:

- а) 4;
- б) 5;
- в) 6;
- г) 7?

9. Який граничний вік перебування на посаді директора Державного бюро розслідувань:

- а) 50;
- б) 55;
- в) 60;
- г) 65?

10. Чи може директор Державного бюро розслідувань бути обраний на посаду повторно?

- а) так;
- б) ні;
- в) так, але за клопотанням Президента України;
- г) так, але за поданням Голови Верховної Ради України?

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.11.2020).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 12 квітня 2012 року №4651-VL. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (дата звернення: 09.11.2020).
4. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року №889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 09.11.2020).

2.4. Система, структура, функції, повноваження Національної поліції України

Система Національної поліції України

Систему поліції становлять:

- 1) центральний орган управління поліцією;
- 2) територіальні органи поліції.

До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань.

До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань.

У складі поліції функціонують:

- 1) кримінальна поліція;
- 2) патрульна поліція;
- 3) органи досудового розслідування;
- 4) поліція охорони;
- 5) спеціальна поліція;
- 6) поліція особливого призначення.

У системі поліції можуть утворюватися науково-дослідні установи та установи забезпечення.

Структура органів та підрозділів Національної поліції України. Структуру центрального органу управління поліції та територіальних органів поліції затверджує керівник поліції за погодженням з міністром внутрішніх справ України. Штатний розпис (штат) поліції затверджує керівник поліції.

Структуру Національної поліції становлять:

- центральний орган управління (апарат);
- міжрегіональні територіальні органи;
- головні управління поліції в областях України;
- підпорядковані державні установи.

Схематично структура Національної поліції відображена на рис. 2.2.

Рис. 2.2

Схематична структура Національної поліції

У структуру центрального органу управління (апарату) входять:

- керівництво;
- Департамент забезпечення діяльності голови;
- Департамент карного розшуку (у складі кримінальної поліції);
- Департамент протидії злочинності, пов'язаній з торгівлею людьми, та незаконній міграції (у складі кримінальної поліції);
- Департамент оперативної служби (у складі кримінальної поліції);
- Департамент оперативно-технічних заходів (у складі кримінальної поліції);
- Департамент забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами (у складі кримінальної поліції);
- Департамент превентивної діяльності;
- Управління оперативної підтримки (у складі патрульної поліції);
- Департамент «Корпус оперативно-раптової дії» (у складі поліції особливого призначення);
- Департамент міжнародного поліцейського співробітництва;
- Головне слідче управління (у складі органу досудового розслідування);
- Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування;
- Департамент інформаційно-аналітичної підтримки;
- Правовий департамент;
- Департамент кадрового забезпечення;
- Управління комунікації;
- Департамент фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку;
- Управління внутрішнього аудиту;
- Департамент управління майном;
- Департамент документального забезпечення;
- Управління вибухотехнічної служби (у складі поліції особливого призначення);
- Управління режиму та технічного захисту інформації;
- Управління дотримання прав людини;
- Управління запобігання корупції;
- Відділ організації кінологічної діяльності;
- Відділ спеціального зв'язку;
- Сектор з питань пенсійного забезпечення;
- Департамент кримінального аналізу (у складі кримінальної поліції);

ції);

- Управління авіації та поліції на воді;
- Управління дізнання (у складі органу досудового розслідування);
- Департамент захисту інтересів суспільства і держави (у складі кримінальної поліції).

До структури міжрегіональних територіальних органів поліції входять:

- Департамент патрульної поліції;
- Департамент внутрішньої безпеки (у складі кримінальної поліції);
- Департамент кіберполіції (у складі кримінальної поліції);
- Департамент стратегічних розслідувань (у складі кримінальної поліції);
- Департамент боротьби з наркозлочинністю (у складі кримінальної поліції);
- Департамент поліції охорони.

До примірної структури територіальних органів поліції (ГУНП) входять:

- 1) апарат:
 - керівництво;
 - слідче управління (у складі органу досудового розслідування);
 - управління (відділ) карного розшуку (у складі кримінальної поліції);
 - управління (відділ) боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми (у складі кримінальної поліції);
 - управління (відділ) оперативної служби (у складі кримінальної поліції);
 - управління оперативно-технічних заходів (у складі кримінальної поліції);
 - управління (відділ, сектор) кримінального аналізу (у складі кримінальної поліції);
 - управління (відділ, сектор) захисту інтересів суспільства і держави (у складі кримінальної поліції);
 - управління (відділ) превентивної діяльності (у складі патрульної поліції);
 - управління «Корпусу оперативно-раптової дії» (у складі поліції особливого призначення);
 - відділ (сектор) міжнародного поліцейського співробітництва;
 - управління (відділ) організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування;

- відділ (сектор) правового забезпечення;
- відділ (сектор) комунікації;
- відділ (сектор) організаційного забезпечення діяльності місць тимчасового тримання осіб;
- управління (відділ) кадрового забезпечення;
- управління (відділ) фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку;
- відділ (сектор) внутрішнього аудиту;
- управління (відділ) логістики та матеріально-технічного забезпечення;
- відділ (сектор) документального забезпечення;
- управління (відділ) режиму та технічного захисту інформації;
- управління (відділ) інформаційно-аналітичної підтримки;
- управління (відділ, сектор) вибухотехнічної служби (у складі поліції особливого призначення);
- відділ (сектор) спеціального зв'язку;
- сектор з питань пенсійного забезпечення;
- відділ (сектор) дізнання (у складі органу досудового розслідування)

відділ (сектор) запобігання корупції;

2) відділ поліції:

- керівництво;
- слідчий відділ (відділення) (у складі органу досудового розслідування);
- відділ (сектор) кримінальної поліції;
- відділ (сектор) превенції (у складі патрульної поліції);
- сектори реагування патрульної поліції №1–№4 (для відділів поліції, де відсутні підрозділи Департаменту патрульної поліції);
- сектор спеціальної поліції;
- відділ (сектор) моніторингу;
- сектор кадрового забезпечення;
- режимно-секретний сектор;
- канцелярія;
- сектор логістики та матеріально-технічного забезпечення;
- кінологічний сектор;
- сектор інформаційної підтримки;
- окремі посади спеціалістів спеціального зв'язку;
- сектор дізнання (у складі органу досудового розслідування);

- 3) відділення поліції (у складі відділу поліції):
 - керівництво;
 - слідче відділення (у складі органу досудового розслідування);
 - сектор кримінальної поліції;
 - сектор спеціальної поліції;
 - сектор превенції (у складі патрульної поліції);
 - сектори реагування патрульної поліції №1–№4 (для відділень поліції, де відсутні підрозділи Департаменту патрульної поліції);
 - чергова частина (за відсутності секторів реагування патрульної поліції);
 - канцелярія;
 - логістика;
 - окремі посади спеціалістів з режиму секретності, кінологічної служби;
 - сектор дізнання (у складі органу досудового розслідування);
- 4) центр забезпечення;
- 5) ізолятори тимчасового тримання;
- 6) стройовий підрозділ патрульної служби поліції особливого призначення;
- 7) стройовий підрозділ поліції особливого призначення;
- 8) тренінговий центр;
- 9) кінологічний центр;
- 10) приймальник-розподільник для дітей (у складі патрульної поліції);
- 11) стройовий підрозділ реагування патрульної поліції (забезпечення супроводження (у складі патрульної поліції));
- 12) стройовий підрозділ конвойної служби;
- 13) оркестр.

Завдання та повноваження Національної поліції України. *Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:*

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Поліція відповідно до покладених на неї завдань:

1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;

4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;

7) розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;

8) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання;

9) доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

10) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;

11) регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;

12) здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;

13) видає відповідно до закону дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху;

14) вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя

чи здоров'я;

15) вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невпізнаним трупом;

16) забезпечує безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом;

17) у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі;

18) вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі;

19) здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони;

20) здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності;

21) здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

22) здійснює у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин;

23) здійснює контроль у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення;

24) сприяє забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості;

25) виконує в межах компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону та міжнародних договорів України;

26) здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до зако-

ну;

27) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), здійснює привід осіб за рішенням тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, а також вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних виконавців, приватних виконавців та інших осіб, які беруть участь у вчиненні виконавчих дій, здійснює привід у виконавчому провадженні, здійснює розшук боржника чи дитини у виконавчому провадженні у випадках, передбачених законом або рішенням суду.

Залучення для проведення виконавчих дій працівників поліції здійснюється за вмотивованою постановою виконавця, яка надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем проведення відповідної виконавчої дії. Відмова у залученні поліції для проведення виконавчих дій допускається лише з підстав залучення особового складу цього територіального органу поліції до припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень, а також для подолання наслідків масштабних аварій чи інших масштабних надзвичайних ситуацій;

28) забезпечує інформування Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, про хід досудового розслідування, вжиття заходів для розшуку осіб, зниклих безвісти, у тому числі осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, для внесення даних до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;

29) виявляє транспортні засоби особистого користування, тимчасово ввезені на митну територію України громадянами більше ніж на 30 діб та не зареєстровані в Україні у встановлені законодавством строки;

30) вживає заходів для виявлення неправомірного керування транспортними засобами, щодо яких порушено обмеження, встановлені Митним кодексом України, а саме: порушено строки їх тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту; транспортні засоби використовуються для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні; транспортні засоби передано у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили їх на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту, а також заходів для виявлення неправомірного розкомплектування таких транспортних засобів.

Виконання інших (додаткових) повноважень може бути покладене на поліцію виключно законом. Повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення:

- 1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України;
- 2) користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади;
- 3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу;
- 4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями.

Поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, необхідні для виконання покладених на неї повноважень.

Обов'язки поліцейських Національної поліції України. *Поліцейський зобов'язаний:*

- 1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;
- 2) професійно виконувати службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;
- 3) поважати і не порушувати прав і свобод людини;
- 4) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;
- 5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;
- 6) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

Поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він обіймає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

Звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук.

Додаткові обов'язки, пов'язані з проходженням поліцейським служби в поліції, можуть бути покладені на нього виключно законом.

Порядок обрання, призначення на посаду поліцейських Національної поліції України. Призначення на посади поліцейських здійснюють посадові особи органів (закладів, установ) поліції відповідно до номенклатури посад, яку затверджує Міністерство внутрішніх справ України.

У разі проведення конкурсу для визначення кандидата для призначення на відповідну посаду призначення на посади поліцейських здійснюють посадові особи органів (закладів, установ) поліції згідно з номенклатурою посад, яку затверджує Міністерство внутрішніх справ України, та відповідно до результатів конкурсу.

Призначення на посади курсантів (слухачів) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, здійснюють керівники таких закладів.

Призначення та звільнення з посад поліцейських здійснюється наказами посадових осіб органів (закладів, установ) поліції.

Накази про зарахування поліцейських курсантами, слухачами денної форми навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, є підставою для звільнення таких осіб зі штатних посад, які вони обіймають в органах (закладах, установах) поліції.

Випускники вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, після закінчення навчання призначаються на посади в органах (закладах, установах) поліції наказами посадових осіб органів (закладів, установ) поліції.

Перед вибуттям до нового місця служби поліцейський має здати посаду: здати всю службову документацію, спеціальні засоби, зброю, матеріальні цінності, закріплені за поліцейським, не пізніше ніж через місяць від дня одержання органом (закладом, установою) витягу з наказу про переміщення по службі.

До зазначеного строку не зараховується час перебування поліцейського у відпустці, відрядженні, на лікарняному.

На службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України ві-

ком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які знають українську мову.

Вимоги щодо рівня фізичної підготовки для поліцейських та кандидатів, які вступають на службу в поліції, затверджує Міністерство внутрішніх справ України.

Незалежно від професійних та особистих якостей, рівня фізичної підготовки та стану здоров'я на службу в поліції не можуть бути прийняті особи які:

1) відмовляються від взяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень та/або від складання Присяги поліцейського, визначених законом;

2) особи, які звільнені або мали бути звільнені з посад на підставі Закону України «Про очищення влади».

Громадяни України, які виявили бажання вступити на службу в поліції, з метою визначення стану їхнього здоров'я зобов'язані пройти медичні обстеження, а також перевірку рівня фізичної підготовки, психофізіологічне обстеження, обстеження на предмет виявлення алкогольної, наркотичної та токсичної залежності в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України.

Громадяни України, які виявили бажання вступити на службу в поліції, за їхньою згодою проходять тестування на поліграфі.

Відповідно до порядку, встановленого законом, щодо осіб, які претендують на службу в поліції, проводиться спеціальна перевірка, порядок проведення якої визначається законом та іншими нормативно-правовими актами.

Для забезпечення прозорого добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських на підставі об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей кожного поліцейського, відповідності їх посаді, визначення перспективи службового використання в органах поліції утворюються постійні поліцейські комісії.

До складу поліцейської комісії апарату центрального органу управління поліції входять п'ять осіб:

1) два представники, визначені міністром внутрішніх справ України, не з числа поліцейських;

2) один представник, визначений керівником поліції;

3) два представники громадськості, рекомендовані Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, з числа осіб, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний ав-

торитет.

До складу поліцейської комісії територіальних органів поліції входять п'ять осіб:

- 1) один представник, визначений міністром внутрішніх справ України, не з числа поліцейських;
- 2) один представник, визначений керівником поліції;
- 3) один представник, визначений керівником відповідного територіального органу (закладу, установи) поліції;
- 4) два представники громадськості, обрані відповідною обласною радою, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, Київською міською радою, Севастопольською міською радою з числа осіб, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет.

Поліцейські комісії територіальних органів поліції діють на постійній основі.

Порядок діяльності поліцейських комісій визначається міністром внутрішніх справ України з урахуванням положень цього Закону.

З метою добору осіб, здатних професійно виконувати повноваження поліції та посадові обов'язки за відповідною вакантною посадою, у випадках, передбачених Законом України «Про Національну поліцію», проводиться конкурс на службу в поліції та/або на зайняття вакантної посади (далі конкурс).

Проведення конкурсу здійснюється з урахуванням рівня професійної компетентності, особистих якостей і досягнень кандидатів на прийняття на службу та зайняття вакантної посади.

Конкурс на службу в поліції обов'язково проводиться серед осіб, які вперше приймаються на службу в поліції з призначенням на посади молодшого складу поліції.

Комплектуванню в порядку просування по службі посад молодшого, середнього та вищого складу поліції, крім випадку, передбаченого частиною третьою цієї статті, за рішенням керівника, уповноваженого призначати на такі посади, може передувати або проведення конкурсу, або проведення атестації.

Конкурс проводиться відповідно до Типового порядку проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади (далі – Типовий порядок проведення конкурсу), що затверджується міністром внутрішніх справ України.

Типовий порядок проведення конкурсу визначає:

- 1) умови проведення конкурсу;
- 2) вимоги щодо оприлюднення інформації про вакантну посаду

державної служби та оголошення про проведення конкурсу;

- 3) повноваження поліцейської комісії під час проведення конкурсу;
- 4) порядок прийняття та розгляду документів для участі в конкурсі;
- 5) порядок проведення тестування, співбесіди, інших видів оцінювання кандидатів на службу в поліції та/або зайняття вакантних посад;
- 6) методи оцінювання кандидатів на службу в поліції та/або на зайняття вакантних посад державної служби.

Рішення про оголошення конкурсу ухвалює керівник органу поліції, якому надано право приймати громадян на службу в поліції та/або призначати на відповідну вакантну посаду.

Конкурс проводиться відповідною поліцейською комісією.

Інформація (оголошення) про вакантні посади в поліції і про проведення конкурсу оприлюднюється відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» і Типового порядку проведення конкурсу на офіційному веб-сайті центрального органу управління поліції, відповідного територіального органу (закладу, установи) поліції.

В оголошенні про проведення конкурсу зазначаються:

- 1) місцезнаходження поліцейської комісії, яка проводить конкурс;
- 2) назва вакантної посади;
- 3) стислий зміст службових обов'язків;
- 4) умови грошового забезпечення;
- 5) вимоги до освітньо-кваліфікаційного рівня, напряму підготовки (спеціальності), досвіду роботи, у тому числі в поліції, та інші вимоги до рівня професійної компетентності кандидата на посаду відповідно до кваліфікаційних вимог до цієї посади, а також вимог до осіб, що приймаються на службу в поліції;
- 6) інформація щодо строковості чи безстроковості призначення на посаду;
- 7) перелік документів, необхідних для участі в конкурсі, та строк їх подання;
- 8) дата і місце проведення конкурсу;
- 9) прізвище, номер телефону та адреса електронної пошти особи, яка надає додаткову інформацію з питань проведення конкурсу.

Строк подання документів для участі в конкурсі не може становити менше 10 та більше 30 календарних днів з дня опублікування оголошення про проведення конкурсу.

Особа, яка бажає взяти участь у конкурсі, подає у визначеному порядку до поліцейської комісії такі документи:

- 1) письмову заяву про участь у конкурсі, у якій також зазначається про надання особою згоди на проведення спеціальної перевірки відпові-

дно до Закону України «Про запобігання корупції» і на обробку персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»;

2) копію паспорта громадянина України;

3) копії документів про освіту;

4) особову картку визначеного зразка, автобіографію та фотографії розміром і в кількості, визначених Типовим порядком проведення конкурсу;

5) декларацію, визначену Законом України «Про запобігання корупції»;

6) копію трудової книжки (якщо є);

7) медичну довідку про стан здоров'я, форму і порядок надання якої визначають спільно центральний орган виконавчої влади з реалізації державної політики у сфері державної служби та центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

8) копію військового квитка або посвідчення особи військовослужбовця (для військовозобов'язаних або військовослужбовців).

Особа, яка бажає взяти участь у конкурсі, перед складанням кваліфікаційного іспиту пред'являє поліцейській комісії паспорт громадянина України.

Заборонено вимагати від особи, яка претендує на зайняття вакантної посади в поліції, документи, не визначені цією статтею, якщо надання інших документів не визначено законом.

Особа, яка бажає взяти участь у конкурсі, має право додати до заяви про участь у конкурсі інші документи, крім визначених у Законі України «Про Національну поліцію».

Служба персоналу (кадрового забезпечення) органу поліції, де проходить конкурс, проводить перевірку документів, поданих кандидатами, на відповідність загальним вимогам та інформує про це поліцейську комісію.

Кандидати, які пройшли перевірку, передбачену частиною першою цієї статті, проходять тестування, співбесіду та інші види оцінювання відповідно до Типового порядку проведення конкурсу.

У разі подання заяви про участь у конкурсі лише однією особою така особа проходить у встановленому порядку конкурсний відбір, за результатами якого ухвалюється рішення про її прийняття на службу до поліції та/або призначення на посаду або про відмову в такому прийнятті та/або призначенні.

Засідання поліцейської комісії під час проведення конкурсу є пра-

вомочним, якщо на ньому присутні не менше ніж дві третини її членів.

Під час засідання поліцейської комісії під час проведення конкурсу її члени:

1) вивчають результати проведеної перевірки документів кандидатів;

2) проводять відбір кандидатів з використанням видів оцінювання відповідно до Типового порядку проведення конкурсу;

3) проводять співбесіду з кандидатами з урахуванням результатів тестування;

4) особисто оцінюють рівень професійної компетентності претендентів, які відповідають умовам конкурсу, та визначають в особистому порядку їхній загальний рейтинг;

5) за результатами складення загального рейтингу претендентів, які відповідають умовам конкурсу, визначають переможця конкурсу.

Рішення поліцейської комісії за результатами конкурсу вважається ухваленим, якщо за нього проголосувала більшість від її складу.

Рішення поліцейської комісії оформлюється протоколом, який присутні на її засіданні члени комісії підписують не пізніше наступного дня після проведення засідання.

Інформація про переможців конкурсу оприлюднюється не пізніше наступного дня після підписання протоколу засідання поліцейської комісії відповідно до Типового порядку проведення конкурсу.

На вакантну посаду поліцейського призначається переможець конкурсу в разі його проведення.

Службові відносини особи, яка вступає на службу в поліції, розпочинаються з дня видання наказу про призначення на посаду поліцейського.

Призначення на посаду поліцейського здійснюється безстроково (до виходу на пенсію або у відставку), за умови успішного виконання службових обов'язків.

Строкове призначення здійснюється в разі заміщення посади поліцейського на період відсутності особи, за якою відповідно до закону зберігається посада поліцейського, та посад, призначенню на які передують укладення контракту.

Керівник поліції призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій міністра внутрішніх справ України.

Перший заступник та заступники керівника поліції призначаються на посаду та звільняються з посади міністром внутрішніх справ України за поданням керівника поліції.

Керівником та заступниками керівника поліції може бути призначена особа, яка:

- 1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію;
- 2) має вищу повну юридичну освіту;
- 3) має стаж роботи в галузі права не менше ніж сім років;
- 4) має досвід роботи на керівних посадах не менше ніж п'ять років.

Керівники територіальних органів поліції призначаються на посади та звільняються з посад керівником поліції за погодженням з міністром внутрішніх справ України.

Заступників керівників територіальних органів поліції призначає на посади та звільняє з посад керівник територіального органу поліції.

Керівником, заступником керівника територіального органу поліції може бути призначена особа, яка:

- 1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію;
- 2) має вищу повну юридичну освіту;
- 3) має стаж роботи в галузі права не менше ніж п'ять років;
- 4) має досвід роботи на керівних посадах не менше одного року.

Не може бути поліцейським:

1) особа, визнана недієздатною або обмежено дієздатною особою;

2) особа, засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, у тому числі судимість якої погашена чи знята у визначеному законом порядку;

3) особа, яка має непогашену або незняту судимість за вчинення кримінального правопорушення, крім реабілітованої;

4) особа, щодо якої було припинено кримінальне провадження з не-реабілітуючих підстав;

5) особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;

6) особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск;

7) особа, яка має захворювання, що перешкоджає проходженню служби в поліції. Перелік захворювань, що перешкоджають проходженню служби в поліції, затверджується Міністерством внутрішніх справ України спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

8) особа, яка втратила громадянство України та/або має громадянс-

тво (підданство) іноземної держави, або особа без громадянства;

9) особа, яка надала заздалегідь неправдиву інформацію під час прийняття на службу в поліції.

Поліцейський звільняється зі служби в поліції, а служба в поліції припиняється:

1) у зв'язку із закінченням строку контракту;

2) через хворобу – за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції;

3) за віком – у разі досягнення встановленого для нього цим Законом граничного віку перебування на службі в поліції;

4) у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів;

5) через службову невідповідність;

6) у зв'язку із реалізацією дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України;

7) за власним бажанням;

8) у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу до інших міністерств і відомств (організацій);

9) у зв'язку з прямим підпорядкуванням близькій особі;

9-1) у зв'язку з наявністю реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб;

10) у разі набрання чинності рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення, а також рішенням суду про визнання його активів або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави;

11) у зв'язку з набуттям громадянства або підданства іншої держави.

Днем звільнення зі служби в поліції вважається день видання наказу про звільнення або дата, зазначена в наказі про звільнення.

День звільнення вважається останнім днем служби.

Порядок утворення та ліквідації органів Національної поліції України. Територіальні органи поліції утворюються як юридичні особи публічного права в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах та як міжрегіональні

(повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи у межах граничної чисельності поліції і коштів, визначених на її утримання.

Територіальні органи поліції утворює, ліквідує та реорганізовує Кабінет Міністрів України за поданням міністра внутрішніх справ України на підставі пропозицій керівника поліції.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Складіть схему за однією з обраних тем:

Поліція та її підрозділи.

Повноваження Національної поліції України.

Порядок обрання, призначення на посаду поліцейських Національної поліції України.

Порядок утворення та ліквідації органів Національної поліції України.

2. Підберіть джерела наукової та навчальної літератури на цю тему, які вийшли протягом останніх 3 років (не менше 5 джерел).

Додаткові завдання

1. Підготувати на вибір реферат, презентацію, есе чи наукові тези доповіді за однією з рекомендованих тем. Тема для написання есе та наукових тез доповідей додатково узгоджується з викладачем. Рекомендовані теми:

Поняття та система Національної поліції України.

Правова основа діяльності Національної поліції України.

Завдання Національної поліції України.

Повноваження Національної поліції України.

Поняття поліцейських заходів та їх види.

Принципи діяльності Національної поліції України.

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення поліції.

Громадський контроль за діяльністю поліції.

2. Підготуйте кросворд на цю тему.

Тестові завдання

1. Завдання Національної поліції – це:

а)забезпечення публічної безпеки і порядку;

б)охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;

в)забезпечення особистої безпеки осіб, які підлягають захисту;

г)протидія злочинності;

д)надання в межах, визначених законом, допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій

потребують такої допомоги.

2. У складі поліції не функціонують підрозділи:

- а) кримінальна поліція;
- б) дізнання;
- в) патрульна поліція;
- г) органи досудового розслідування;
- д) поліція охорони.

3. Керівником та заступниками керівника поліції може бути призначена особа, яка:

а) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію; має вищу повну юридичну освіту; має стаж роботи в галузі права не менше ніж п'ять років; має досвід роботи на керівних посадах не менше ніж п'ять років;

б) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію, має вищу повну юридичну освіту; має стаж роботи в галузі права не менше ніж п'ять років; має досвід роботи на керівних посадах не менше ніж сім років;

в) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію; має вищу повну юридичну освіту; має стаж роботи в галузі права не менше ніж сім років; має досвід роботи на керівних посадах не менше ніж п'ять років;

г) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію; має юридичну освіту; має стаж роботи в галузі права не менше ніж сім років; має досвід роботи на керівних посадах не менше ніж п'ять років;

д) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію; має вищу юридичну освіту; має стаж роботи в галузі права не менше ніж дев'ять років; має досвід роботи на керівних посадах не менше ніж сім років.

4. Повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення:

а) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України;

б) моніторинг IP-адрес;

в) користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади;

г) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу;

д) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями.

5. Поліцейський звільняється зі служби в поліції, а служба в поліції припиняється:

а) у зв'язку із закінченням строку контракту;

б) через хворобу;

в) за віком;

г) у зв'язку з наявністю реального чи потенційного конфлікту інтересів;

д) у зв'язку із реалізацією дисциплінарного стягнення.

6. Систему поліції становлять:

- а) науково-дослідні установи органу поліції;
- б) установи забезпечення діяльності поліції;
- в) департамент поліції;
- г) центральний орган управління поліцією;
- д) територіальні органи поліції.

7. Керівник поліції призначається на посаду та звільняється з посади:

- а) Кабінетом Міністрів України за поданням міністра внутрішніх справ України;
- б) міністром внутрішніх справ України;
- в) Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій міністра внутрішніх справ України;
- г) Прем'єр-міністром України відповідно до подання міністра внутрішніх справ України;
- д) Президентом України за поданням міністра внутрішніх справ України.

8. На службу в поліції можуть бути прийняті:

а) громадяни України віком від 18 років, які мають середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які знають українську мову;

б) громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які знають українську мову;

в) громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, які знають українську мову;

г) громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які знають українську мову;

д) громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які знають українську мову.

9. До структури міжрегіональних територіальних органів поліції не входить:

- а) Департамент патрульної поліції;
- б) Департамент внутрішньої безпеки (у складі кримінальної поліції);
- в) Департамент кіберполіції (у складі кримінальної поліції);
- г) Департамент стратегічних розслідувань (у складі кримінальної поліції).

ції);

д) Департамент протидії злочинності, пов'язаній з торгівлею людьми, та незаконній міграції (у складі кримінальної поліції).

10. У структуру центрального органу управління (апарату) не входить:

а) Департамент карного розшуку (у складі кримінальної поліції);

б) Департамент протидії злочинності, пов'язаній з торгівлею людьми, та незаконній міграції (у складі кримінальної поліції);

в) Департамент оперативної служби (у складі кримінальної поліції);

г) Департамент оперативно-технічних заходів (у складі кримінальної поліції);

д) Департамент боротьби з наркозлочинністю (у складі кримінальної поліції).

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv#Text>.
4. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року.
6. Положення про Міністерство внутрішніх справ України : затв. Постановою КМ України від 28 жовтня 2015 р. № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п>.
7. Управління органами Національної поліції України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка ; [О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Стильна типографія, 2017. 580 с.
8. Денисюк Д.С. Завдання Національної поліції України: проблеми законодавчого закріплення. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 100–104.
9. Денисюк Д.С. Правові основи діяльності Національної поліції України в умовах верховенства права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2016. Вип. 39(1). С. 133–135.
10. Денисюк Д.С. Місце та особливості діяльності Національної поліції України в системі органів публічної адміністрації. *Право і суспільство*. 2016. № 4. С. 115–120.
11. Крищенко А.Є. Завдання та функції Національної поліції як учасника адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 121-130.
12. Крищенко А.Є. Забезпечення публічної безпеки і порядку як завдання Національної поліції України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 120–129.

13. Фільштейн І. В. Відокремлення завдань, функцій і структури органів внутрішніх справ та Національної поліції – один з напрямків реформування правоохоронної системи України (на досвіді Міністерства внутрішніх справ та поліції Грузії). *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Вип. 4. С. 210–216.

14. Чирик С.В. Правові принципи діяльності Національної поліції України. *Інформація і право*. 2015. № 3. С. 123–127.

15. Шевчук Г. Принципи та завдання діяльності Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 120–124.

2.5. Структура, функції, завдання та повноваження Державної прикордонної служби України

Система Державної прикордонної служби України. Систему Державної прикордонної служби України становлять:

- 1) адміністрація Державної прикордонної служби України;
- 2) частини центрального підпорядкування;
- 3) регіональні управління Державної прикордонної служби України.

У системі Державної прикордонної служби України є також навчальні заклади, науково-дослідні установи, підрозділи спеціального призначення та органи забезпечення.

Структура Державної прикордонної служби України. *Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення і має таку загальну структуру:*

- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону;
- територіальні органи центрального органу виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони державного кордону;
- Морська охорона, яка складається із загонів морської охорони;
- органи охорони державного кордону – прикордонні загони, окремі контрольно-пропускні пункти, авіаційні частини;
- розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону.

Загальна чисельність Державної прикордонної служби України становить 53000 осіб, у тому числі 45000 військовослужбовців.

Структура адміністрації ДПСУ:

- керівництво;

- управління кадрового менеджменту;
- управління апаратної роботи;
- управління юридичного забезпечення;
- режимно-секретне управління;
- фінансово-економічне управління;
- управління внутрішнього аудиту;
- управління внутрішньої та власної безпеки;
- Департамент охорони державного кордону;
- Департамент організації роботи, планування та контролю;
- Департамент оперативно-розшукової діяльності;
- Департамент персоналу;
- Департамент матеріального та технічного забезпечення.

До частин центрального підпорядкування входять:

- Чернігівський прикордонний загін імені князя Володимира Великого;
- Житомирський прикордонний загін імені Січових Стрільців;
- 10-й мобільний прикордонний загін;
- Окремий контрольно-пропускний пункт «Київ»;
- Головний центр зв'язку, автоматизації та захисту інформації;
- Національна академія Державної прикордонної служби імені Б. Хмельницького;
- Головний центр підготовки особового складу Державної прикордонної служби України імені генерал-майора Ігоря Момота;
- Державний ліцей-інтернат з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус» імені І.Г. Харитоненка;
- Окрема комендатура охорони і забезпечення;
- Головний центр обробки спеціальної інформації;
- Головний експертно-криміналістичний центр;
- Головний військово-медичний клінічний центр (Центральний клінічний госпіталь);
- Санітарно-епідеміологічний загін з місцем дислокації (м. Київ);
- Санітарно-епідеміологічний загін з місцем дислокації (м. Львів);
- Санітарно-епідеміологічний загін з місцем дислокації (м. Одеса);
- Клінічний санаторій «Аркадія»;
- Санаторій «Прикордонник–Немирів»;
- Санаторій «Моршин–Прикордонник»;
- Спортивний комітет;
- Академічний ансамбль пісні і танцю України;

- Галузевий державний архів;
- Центральний музей.

До структури регіональних управлінь Державної прикордонної служби України входять:

- Східне регіональне управління;
- Західне регіональне управління;
- Південне регіональне управління;
- Північне регіональне управління;
- Центральне регіональне управління;
- Донецько-Луганське регіональне управління;
- Азов-Чорноморське регіональне управління;
- Регіональне управління морської охорони.

Функції Державної прикордонної служби України. *Основними функціями Державної прикордонної служби України є:*

- охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;

- здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї осіб, транспортних засобів, вантажів, а також виявлення і припинення випадків незаконного їх переміщення;

- охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та контроль за реалізацією прав і виконанням зобов'язань у цій зоні інших держав, українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій;

- ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України згідно із законами України «Про розвідувальні органи України» та «Про оперативно-розшукову діяльність»;

- участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів;

- участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом, а також припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій, що порушили порядок перетинання державного кордону України;

- участь у здійсненні державної охорони місць постійного і тимча-

сового перебування Президента України та посадових осіб, визначених у Законі України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»;

– охорона закордонних дипломатичних установ України;
– координація діяльності військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України та пропуску до тимчасово окупованої території і з неї, а також діяльності державних органів, що здійснюють різні види контролю під час перетинання державного кордону України та пропуску до тимчасово окупованої території і з неї або беруть участь у забезпеченні режиму державного кордону, прикордонного режиму і режиму в пунктах пропуску через державний кордон України та в контрольних пунктах в'їзду–виїзду.

Завдання та повноваження Державної прикордонної служби України. На Державну прикордонну службу України покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні.

На Державну прикордонну службу України відповідно до визначених законом завдань покладаються:

1) припинення будь-яких спроб незаконної зміни проходження лінії державного кордону України;

2) припинення у взаємодії з відповідними правоохоронними органами збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні України;

3) участь у взаємодії із Збройними силами України та іншими військовими формуваннями у відбитті вторгнення або нападу на територію України збройних сил іншої держави або групи держав;

4) участь у виконанні заходів територіальної оборони, а також заходів, спрямованих на додержання правового режиму воєнного і надзвичайного стану;

5) організація запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням, протидію яким законодавством віднесено до компетенції Державної прикордонної служби України, їх виявлення та припинення, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення згідно із законами;

6) здійснення прикордонного контролю і пропуску в установленому порядку осіб, транспортних засобів, вантажів в разі наявності належно оформлених документів після проходження ними митного та за потреби

інших видів контролю, а також реєстрація іноземців та осіб без громадянства, які в установленому порядку прибувають в Україну, та їх паспортних документів у пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду–виїзду, а також здійснення фіксації біометричних даних іноземців та осіб без громадянства під час здійснення прикордонного контролю в пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду–виїзду;

6-1) здійснення у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України перевірки засобів автомобільного та залізничного транспорту, що в'їжджають в Україну, та вантажів, що ввозяться в Україну всіма видами транспорту, з використанням стаціонарних та/або переносних приладів радіаційного контролю з метою виявлення випадків перевищення допустимого рівня іонізуючого випромінювання;

7) участь в укладанні міжнародних договорів України з прикордонних питань та з питань взаємних поїздок громадян, а також забезпечення їх виконання;

8) запобігання та недопущення перетинання державного кордону України особами, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну або яких тимчасово обмежено у праві виїзду з України, у тому числі згідно з дорученнями правоохоронних органів, постановами державного виконавця; розшук у пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду–виїзду осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду, ухиляються від відбуття кримінальних покарань; виконання в установленому порядку інших доручень правоохоронних та уповноважених законом державних органів, у тому числі доручень митних органів щодо інформування митних органів про факт наміру перетинання державного кордону України особами, стосовно яких митними органами було виявлено порушення митних правил;

9) виявлення причин та умов, що призводять до порушень законодавства про державний кордон України, вжиття в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення;

10) здійснення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності, а також здійснення контррозвідувальних заходів в інтересах забезпечення захисту державного кордону України;

11) контроль за дотриманням прикордонного режиму;

12) прийняття заяв про визнання осіб біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, у порядку, визначеному Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»;

13) встановлення за погодженням з митними органами та керівниками відповідних підприємств, на території яких розміщено пункти пропуску через державний кордон режиму у пунктах пропуску через державний кордон України, контроль за його додержанням;

14) контроль за дотриманням невійськовими суднами та військовими кораблями встановленого порядку плавання і перебування в територіальному морі та внутрішніх водах України;

15) прийняття в установленому порядку рішень про примусове повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурора про підстави прийняття такого рішення;

15-1) прийняття в установленому порядку рішень про розміщення іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, у пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України, з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурора;

15-2) виконання рішень адміністративного суду про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства, затриманих в межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України;

16) здійснення самостійно або у взаємодії з органами Національної поліції і органами Служби безпеки України в межах контрольованих прикордонних районів контролю за дотриманням іноземцями та особами без громадянства, а також біженцями, особами, які потребують додаткового захисту, та особами, яким надано притулок в Україні, установлених правил перебування на її території;

17) охорона, конвоювання та тримання затриманих осіб і плавзасобів до моменту їх передачі органам прикордонної охорони або іншим уповноваженим органам суміжної держави, іншим правоохоронним органам України або суду;

18) виконання відповідно до законодавства системи особливих заходів щодо захисту військовослужбовців та працівників Державної прикордонної служби України від зазіхань на життя, здоров'я, честь, майно у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також їхніх близьких родичів;

19) протидія і запобігання кримінальним та іншим правопорушенням особового складу Державної прикордонної служби України;

20) участь у межах своєї компетенції у взаємодії з органами Служби безпеки України, органами Національної поліції та іншими правоохоронними органами у боротьбі з тероризмом і виконанні інших покладених на них завдань;

21) прикордонно-представницька робота та участь прикордонних представників у роботі спільних міжнародних комісій з розгляду прикордонних спорів, інцидентів, конфліктів;

22) здійснення самостійно або разом із спеціально уповноваженими на те органами виконавчої влади і посадовими особами контролю у районах несення служби за збереженням природних ресурсів і підводної культурної та археологічної спадщини, додержанням правил промислової та іншої діяльності, охороною довкілля;

23) інформування відповідних державних органів та громадян про аварії, пожежі, катастрофи, стихійне лихо та інші надзвичайні події на державному кордоні України, у прикордонній смузі та в контрольованих прикордонних районах;

23-1) надання за запитами виконавчої дирекції Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття або центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, відомостей, що зберігаються в інформаційних системах, у тому числі банках даних, стосовно осіб, які в період одержання допомоги по безробіттю перетинали державний кордон України або перебували за межами України;

23-2) надання центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, під час здійснення верифікації та моніторингу державних виплат у порядку та обсягах, визначених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, разом з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, відомостей стосовно реципієнтів, які перетинали державний кордон України або в'їжджали/виїжджали на тимчасово окуповану територію України через контрольні пункти в'їзду – виїзду;

24) охорона закордонних дипломатичних установ України;

24-1) охорона підводної культурної та археологічної спадщини;

25) участь у межах своєї компетенції у забезпеченні державної охорони місць постійного і тимчасового перебування Президента України та посадових осіб, визначених у Законі України «Про державну охорону

органів державної влади України та посадових осіб»;

26) взаємодія під час охорони державного кордону України з відповідними органами іноземних держав у порядку, який устанавлюється міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

27) забезпечення зберігання документів демаркації державного кордону України в устанавленому законодавством України порядку;

28) забезпечення затриманим особам з моменту їх затримання права захищати себе особисто або користуватися правовою допомогою захисника;

29) інформування в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги про кожний випадок затримання осіб згідно з дорученням правоохоронних органів України та адміністративного затримання осіб, крім випадків, якщо особа захищає себе особисто чи запросила захисника.

Порядок обрання, призначення на посаду Державної прикордонної служби України. Керівництво Державною прикордонною службою України та діяльністю центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, здійснює голова Державної прикордонної служби України. Голова Державної прикордонної служби України несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на Державну прикордонну службу України.

Голову Державної прикордонної служби України призначає на посаду Президент України за поданням Прем'єр-міністра України та припиняє його повноваження на цій посаді. Голова Державної прикордонної служби України має заступників, які призначаються Президентом України за поданням голови Державної прикордонної служби України.

Начальники регіональних управлінь призначаються на посади головою Державної прикордонної служби України.

До особового складу Державної прикордонної служби України входять військовослужбовці та працівники Державної прикордонної служби України.

Стосовно осіб, які претендують на службу в Державній прикордонній службі України, за їх письмовою згодою проводиться спеціальна перевірка в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції».

Особи, які претендують на службу в Державній прикордонній службі України, до призначення на відповідну посаду подають декларацію

особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку та на умовах, що встановлені Законом України «Про запобігання корупції», та зобов'язані повідомити керівництву органу чи підрозділу, на посаду в якому вони претендують, про близьких їм осіб, що працюють у цьому органі чи підрозділі.

На службу в Державній прикордонній службі України не може бути прийнята особа, яка має не погашену або не зняту судимість за вчинення злочину, крім реабілітованої, або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Комплектування Державної прикордонної служби України військовослужбовцями і проходження ними військової служби здійснюються на підставі Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу». Уповноважені посадові особи Державної прикордонної служби України попередньо вивчають склад призовників та здійснюють їх добір у військових комісаріатах.

Трудові відносини працівників Державної прикордонної служби України регулюються законодавством про працю, державну службу та укладеними трудовими договорами (контрактами). Перелік посад працівників Державної прикордонної служби України, які відповідно до їх службових повноважень можуть залучатися до оперативно-службової діяльності, визначається головою Державної прикордонної служби України.

На військовослужбовців Державної прикордонної служби України, крім військовослужбовців строкової служби, курсантів військових навчальних закладів, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки, поширюються інші вимоги та обмеження, встановлені Законом України «Про запобігання корупції».

Військовослужбовці Державної прикордонної служби України, крім військовослужбовців строкової служби, курсантів військових навчальних закладів, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки, військовослужбовців військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, військової служби за призовом осіб офіцерського складу, а також військових посадових осіб з числа військовослужбовців військової служби за контрактом осіб рядового складу, військової служби за контрактом осіб сержантського і старшинського складу, військовослужбовців молодшого офіцерського складу військової служби за контрактом осіб офіцерського складу, зобов'язані подавати щороку до 1 квітня декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку та на умо-

вах, що встановлені Законом України «Про запобігання корупції».

Звільнення від подання щорічної декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбачених цією частиною, не поширюється на військовослужбовців, які проходять військову службу у підрозділах комплектування Державної прикордонної служби України.

Посадові особи Державної прикордонної служби України (крім військовослужбовців), яких притягнуто до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення, звільняються з роботи у триденний строк з дня одержання органом Державної прикордонної служби України копії відповідного судового рішення. Військовослужбовці Державної прикордонної служби України, яких притягнуто до відповідальності за вчинення адміністративного корупційного правопорушення, пов'язаного з порушенням обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції», або кримінального правопорушення, підлягають звільненню із служби.

Військовослужбовці та працівники Державної прикордонної служби України зобов'язані вживати заходів щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, передбачених Законом України «Про запобігання корупції».

Військовослужбовці та працівники Державної прикордонної служби України на період військової служби та роботи зупиняють членство в політичних партіях.

Військовослужбовці та працівники Державної прикордонної служби України можуть бути членами громадських організацій, статутні положення яких не суперечать засадам діяльності Державної прикордонної служби України, і можуть брати участь у їх роботі у вільний від виконання службових обов'язків час.

Організація військовослужбовцями і працівниками Державної прикордонної служби України страйків та участь у їх проведенні не допускаються.

Військовослужбовці Державної прикордонної служби України, звільнені з військової служби, зараховуються в запас Збройних сил України.

Права та обов'язки працівників Державної прикордонної служби України. Органам, підрозділам, військовослужбовцям, а також працівникам Державної прикордонної служби України, які відповідно до їх службових обов'язків можуть залучатися до оперативно-службової дія-

льності, для виконання покладених на Державну прикордонну службу України завдань надається право:

1) розташовувати прикордонні наряди, пересуватися під час виконання службових обов'язків на будь-яких ділянках місцевості, перебувати на земельних ділянках, у житлових та інших приміщеннях громадян за їх згодою або без їх згоди у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, з повідомленням про це протягом двадцяти чотирьох годин прокурора, а також на території і в приміщеннях підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності з повідомленням про це їх адміністрації;

2) відповідно до законів та інших нормативно-правових актів виключно в інтересах кримінального судочинства, міжнародної співпраці в боротьбі з організованою злочинністю, а також з метою забезпечення національної безпеки України здійснювати контрольований (під оперативним контролем) пропуск через державний кордон України осіб у пунктах пропуску або поза ними. Рішення на такий пропуск ухвалює голова Державної прикордонної служби України;

3) перевіряти в осіб, які прямують через державний кордон України, документи на право в'їзду в Україну або виїзду з України, робити в них відповідні відмітки і у випадках, передбачених законодавством, тимчасово їх затримувати або вилучати;

4) шляхом опитування осіб з'ясовувати підстави перетинання державного кордону України, в'їзду на тимчасово окуповану територію або виїзду з неї, не пропускати через державний кордон України, на тимчасово окуповану територію або з неї осіб без дійсних документів на право перетинання кордону або для в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї, осіб, які надали заздалегідь неправдиві відомості під час одержання зазначених документів, осіб, яким Державною прикордонною службою України за порушення законодавства з прикордонних питань та про правовий статус іноземців чи за мотивованим письмовим рішенням суду та правоохоронних органів або постановою державного виконавця не дозволяється в'їзд в Україну або тимчасово обмежено право виїзду з України; робити в документах зазначених осіб відповідні відмітки;

5) відповідно до законодавства ухвалювати рішення щодо надання дозволу на перетинання державного кордону у спрощеному порядку;

6) самостійно, а в разі перебування транспортних засобів, товарів та інших предметів, що переміщуються через державний кордон України, під митним контролем – разом з митними органами проводити відпові-

дно до законодавства огляд, у разі потреби – і супроводження зазначених транспортних засобів, товарів та предметів;

7) здійснювати згідно з дорученнями правоохоронних органів України затримання в пунктах пропуску осіб, які прямують через державний кордон України, осіб, які прямують через контрольні пункти в'їзду–виїзду та розшуковуються за підозрою у вчиненні злочину, переховуються від органів досудового розслідування та суду, ухиляються від відбуття кримінального покарання та в інших випадках, передбачених законодавством України;

8) надавати за згодою митних органів та компетентних органів суміжних держав дозвіл на перетинання особами державного кордону України осіб, переміщення транспортних засобів, вантажів поза пунктами пропуску через державний кордон України за наявності невідкладних обставин, пов'язаних з ліквідацією надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і їх наслідків, загрози людському життю та за відсутності загрози національній безпеці України;

9) за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері авіаційного транспорту, та Міністерством оборони України надавати дозвіл щодо вильоту і посадки повітряних суден з аеропортів (аеродромів), у яких відсутні пункти пропуску через державний кордон України;

10) створювати і використовувати в інтересах розвідки, контррозвідувального забезпечення охорони державного кордону України, оперативно-розшукової діяльності, участі у боротьбі з організованою злочинністю та протидії незаконній міграції інформаційні системи, у тому числі банки даних щодо осіб, які перетнули державний кордон України, осіб, які вчинили правопорушення, протидію яким віднесено до компетенції Державної прикордонної служби України, осіб, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну або тимчасово обмежується право виїзду з України, недійсних, викрадених і втрачених документів на право виїзду за кордон та в інших випадках, передбачених законами України;

11) визначати разом із заінтересованими підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності місця і тривалість зупинок (стоянок) транспортних засобів, що здійснюють міжнародні перевезення пасажирів та вантажів у пунктах пропуску через державний кордон України або здійснюють відповідні перевезення через контрольні пункти в'їзду – виїзду;

12) вимагати від фізичних осіб припинення правопорушень і дій,

що перешкоджають здійсненню повноважень Державної прикордонної служби України;

13) у випадках та в порядку, передбачених законами України, розглядати справи про правопорушення, накладати стягнення або передавати матеріали про правопорушення на розгляд інших уповноважених органів виконавчої влади або судів;

14) здійснювати адміністративне затримання осіб на підставах і на строки, визначені законами, у тому числі іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перетнули державний кордон України, стосовно яких прийнято в установленому порядку рішення про передачу їх прикордонним органам суміжної держави, на час, необхідний для такої передачі;

15) здійснювати на підставах та в порядку, установлених законами, особистий огляд затриманих, а також оглядати і в разі потреби вилучати речі, що можуть бути речовими доказами або заподіяти шкоду здоров'ю людей;

16) тримати осіб, затриманих в адміністративному порядку, в спеціально обладнаних для цих цілей приміщеннях;

17) проводити відповідно до закону судову експертизу паспортних документів, які згідно із законодавством використовуються під час перетинання державного кордону України;

18) відповідно до своєї компетенції обмежувати або тимчасово забороняти у випадках, які спричиняються обставинами, пов'язаними із забезпеченням охорони державного кордону України, та проведенням навчань і бойових стрільб, виконання різних робіт, переміщення транспортних засобів, плавзасобів і доступ осіб на окремі ділянки місцевості чи об'єкти у прикордонній смузі, контрольованих прикордонних районах, за винятком робіт на будовах, що виконуються відповідно до міжнародних договорів, та на будовах державного значення і робіт, пов'язаних з ліквідацією наслідків стихійного лиха та осередків особливо небезпечних інфекційних захворювань;

19) здійснювати автоматизований обмін інформацією про транспортні засоби, що перетнули державний кордон України, з територіальними органами Міністерства внутрішніх справ України. Зупиняти та оглядати в межах прикордонної смуги, контрольованих прикордонних районів самостійно, а за їх межами – разом з відповідними підрозділами Національної поліції транспортні засоби, а також перевіряти документи, що посвідчують особу водія та пасажирів, наявність поліса обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (страхового сертифіката «Зелена ка-

ртка»), а також здійснювати контроль за сплатою сум накладених стягнень за вчинені адміністративні правопорушення, розгляд справ про які законом віднесено до компетенції Державної прикордонної служби України. При цьому вантаж, який перевозиться транспортними засобами під митним контролем, підлягає такому оглядові тільки разом з митними органами;

20) використовувати у порядку, встановленому законодавством, водний і повітряний простір України, морські та річкові порти, аеропорти та аеродроми (посадкові майданчики), розташовані на території України, незалежно від їх відомчої належності і призначення, одержувати навігаційну, метеорологічну, гідрографічну та іншу інформацію, необхідну для забезпечення польотів і кораблеводіння;

21) у встановленому законодавством порядку виконувати польоти на літальних апаратах Державної прикордонної служби України на повітряних трасах, за маршрутами поза трасами, а також за встановленими маршрутами у прикордонній смузі, контрольованих прикордонних районах та виключній (морській) економічній зоні України;

22) здійснювати плавання на кораблях, катерах, суднах забезпечення по всій акваторії внутрішніх вод, територіального моря, прилеглої зони і виключної (морської) економічної зони України, підходити до берега, будь-яких причалів (пристаней) і здійснювати висадку на них особового складу Державної прикордонної служби України;

23) надавати дозвіл на заходження іноземних військових кораблів у внутрішні води, на рейди та в порти України, у тому числі відповідно до прийнятих у встановленому порядку рішень про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України, схвалених Верховною Радою України;

24) проводити в установленому порядку огляд українських та іноземних невійськових суден, що допустили порушення законодавства під час плавання і перебування в прилеглої зоні, територіальному морі, внутрішніх водах, а також під час стоянки суден у портах України, супроводжувати їх кораблями та катерами Державної прикордонної служби України в порти або за межі територіальних вод України;

25) зупиняти та оглядати в установленому порядку судна і плавзасоби, що ведуть промисел риби та інших водних живих ресурсів, здійснюють пошук, дослідження та операції, пов'язані з таким промислом, виконують інші роботи у виключній (морській) економічній зоні України, прилеглої зоні та територіальному морі; перевіряти документи на ведення рибного промислу та виконання інших робіт;

26) зупиняти або припиняти рибний промисел, морські наукові дос-

лідження, інші роботи у територіальному морі, прилеглий зоні, виключній (морській) економічній зоні та внутрішніх водах України в разі відсутності відповідного дозволу (погодження) або порушення правил їх проведення, установлених законодавством;

26-1) зупиняти та оглядати в установленому порядку судна і плавзасоби, що знаходяться в зоні охорони підводної культурної та археологічної спадщини, перевіряти документи (дозволи), що підтверджують право на перебування в охоронюваній зоні та (чи) проведення наукових археологічних досліджень;

27) відвідувати, оглядати та перебувати на штучних островах, в установках і спорудах, що знаходяться у виключній (морській) економічній зоні, територіальному морі та внутрішніх водах України, а також перевіряти документи, які посвідчують право на проведення робіт, спорудження штучних островів, установок, споруд і встановлення зон безпеки навколо них;

28) затримувати судна, що допускають порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону України, прилеглу зону України або норм міжнародного права, і доставляти їх в один з відкритих для заходження іноземних невійськових суден портів України;

29) тимчасово обмежувати мореплавство та забороняти вихід у море українських невійськових суден і плавзасобів незалежно від форми власності, які допустили порушення встановленого порядку плавання і перебування у прилеглий зоні, територіальному морі та внутрішніх водах України;

30) забороняти сходження на берег і перебування на березі членів екіпажів іноземних невійськових суден та інших осіб, що перебувають на них і допустили правопорушення під час плавання та перебування в територіальному морі, внутрішніх водах, а також під час стоянки суден у портах України;

31) здійснювати розвідувальні, контррозвідувальні та оперативно-розшукові заходи згідно із законами України;

32) здійснювати за домовленістю з авіаперевізниками в іноземних аеропортах попередню перевірку правових підстав для в'їзду в Україну іноземців та осіб без громадянства;

33) у взаємодії з митними органами та іншими державними органами здійснювати заходи щодо недопущення незаконного переміщення через державний кордон України вантажів, стосовно яких законодавством встановлено заборони і обмеження, вилучати такі вантажі в разі здійснення спроби переміщення їх через державний кордон України або самостійно в ході проведення оперативно-розшукових заходів та пере-

давати їх за призначенням у встановленому порядку;

34) запрошувати осіб до підрозділів Державної прикордонної служби України для з'ясування обставин незаконного перетинання державного кордону України, порушення режиму державного кордону, прикордонного режиму, режиму в пунктах пропуску через державний кордон України, контрольних пунктах в'їзду – виїзду, порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї, а також інших правопорушень, розгляд справ про які законом віднесено до компетенції Державної прикордонної служби України. У разі потреби з'ясування обставин зазначених порушень може здійснюватися і в інших місцях;

35) на підставах, передбачених законами, скорочувати строк перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів;

36) користуватися на договірних засадах службовими приміщеннями підприємств, установ та організацій усіх форм власності, військових частин військових формувань, а також житловими та іншими приміщеннями громадян;

37) використовувати у встановленому порядку транспортні засоби, плавзасоби громадян, підприємств, установ та організацій усіх форм власності (крім транспортних засобів, плавзасобів дипломатичних та інших представництв іноземних держав та організацій) для проїзду до місця незаконного перетинання державного кордону України, припинення злочину, доставки до лікувальних закладів осіб, що потребують термінової медичної допомоги, з наступним відшкодуванням витрат і збитків цим громадянам, підприємствам, установам та організаціям згідно із законодавством;

38) використовувати засоби електричного зв'язку центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності під час припинення збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні України, відбиття вторгнення на територію України збройних формувань, ліквідації диверсійно-розвідувальних груп, а також в інших випадках на умовах, погоджених у встановленому порядку, з наступним відшкодуванням пов'язаних з цим витрат згідно із законодавством;

39) подавати органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування обов'язкові для розгляду пропозиції щодо припинення порушень законодавства з питань охорони державного кордону України та усунення передумов до їх вчинення;

40) одержувати в установленому законом порядку за письмовими запитами керівників підрозділів з оперативно-розшукової роботи чи ро-

звідувального органу відомості з автоматизованих інформаційних і довідкових систем та банків даних, створюваних Верховним Судом, Офісом Генерального прокурора, Національним банком України, Антимонопольним комітетом України, Фондом державного майна України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування України;

41) матеріально і морально заохочувати осіб, які надають Державній прикордонній службі України допомогу у виконанні покладених на неї завдань;

42) співпрацювати відповідно до законодавства з іноземними дипломатичними і консульськими установами в питаннях, що належать до компетенції Державної прикордонної служби України і стосуються обмеження чи поновлення прав іноземців та осіб без громадянства;

43) взаємодіяти з питань охорони державного кордону України, протидії незаконній міграції, незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, транскордонній злочинності, контрабандній діяльності з компетентними органами та військовими формуваннями іноземних держав, міжнародними організаціями в порядку і на засадах, установлених законодавством;

44) під час безпосереднього виконання завдань з охорони державного кордону при несенні служби у складі прикордонних нарядів або здійсненні оперативно-розшукової діяльності безоплатно користуватися всіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі), засобами залізничного, водного транспорту приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів, а також попутним транспортом;

45) у порядку, передбаченому законодавством, одержувати і використовувати земельні ділянки для розміщення стаціонарних технічних засобів та інженерних споруд на державному кордоні України, розташування органів, підрозділів, навчальних закладів, підприємств, установ та організацій Державної прикордонної служби України, пунктів (місць) тимчасового тримання осіб, базування кораблів і катерів, авіаційних підрозділів, стрільбищ і навчальних полів тощо;

46) у порядку, визначеному міжнародними договорами України, здійснювати спільний прикордонний контроль та інші заходи з охорони державного кордону на території суміжних держав;

47) закріплювати на форменому одязі, службових транспортних засобах автоматичну фото- і відеотехніку та використовувати отриману з неї інформацію для запобігання, виявлення або фіксування правопорушень та забезпечення публічної безпеки і правопорядку в пунктах про-

пуску (пунктах контролю) через державний кордон України, контрольних пунктах в'їзду - виїзду, а також у контрольованих прикордонних районах та у межах виключної (морської) економічної зони України.

У випадках, передбачених законом, посадові та службові особи Державної прикордонної служби України здійснюють також і інші повноваження.

Порядок утворення та ліквідації органів Державної прикордонної служби України. З метою ефективного виконання покладених на Державну прикордонну службу України завдань центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, утворюються територіальні органи – регіональні управління.

Положення про регіональні управління затверджується головою Державної прикордонної служби України.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Заповніть порівняльну таблицю.

Основні завдання прикордонної авіації	Основні завдання морської охорони

2. Складіть схему за однією з обраних тем:
Структура Державної прикордонної служби.
Напрями діяльності Державної прикордонної служби.
Взаємодія органів Державної прикордонної служби з іншими правоохоронними органами.

3. Підберіть джерела наукової та навчальної літератури на цю тему, які вийшли протягом останніх 3 років (не менше 5 джерел).

4. Підготуйте тестові завдання на цю тему (не менше 5 запитань).

Додаткові завдання

Підготувати на вибір реферат, презентацію, есе чи наукові тези доповіді за однією з рекомендованих тем. Тема для написання есе та наукових тез доповідей додатково узгоджується з викладачем. Рекомендовані теми:

1. Основні завдання Адміністрації Державної прикордонної служби.
2. Правовий статус співробітників прикордонної служби України.
3. Порядок перетинання кордону іноземцями та особами без громадянства.
4. Історія Державної прикордонної служби України.
5. Порядок здійснення пропуску осіб до окремих районів Донецької та Луганської областей.

Тестові завдання

1. На Державну прикордонну службу України покладаються завдання щодо:
 - а) забезпечення недоторканності державного кордону;
 - б) забезпечення охорони державного кордону;
 - в) забезпечення захисту державного кордону;
 - г) забезпечення суверенності державного кордону.
2. Органами охорони державного кордону є виключно:
 - а) прикордонні загони, окремі контрольно-пропускні пункти та авіаційні частини;
 - б) прикордонний загін та авіаційна частина;
 - в) прикордонний загін та окремий контрольно-пропускний пункт;
 - г) контрольно-пропускний пункт.
3. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» був прийнятий:
 - а) у 2001 році;
 - б) у 2003 році;
 - в) у 2008 році;
 - г) у 2014 році.
4. До структури Державної прикордонної служби України входять:
 - а) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону;
 - б) портова охорона;
 - в) підрозділи зовнішньої розвідки;
 - г) підрозділи охорони морських кордонів.
5. До основних функцій Державної прикордонної служби України не належить:
 - а) охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;

б) здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї осіб, транспортних засобів, вантажів, а також виявлення і припинення випадків незаконного їх переміщення;

в) взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями під час здійснення покладених на Державну прикордонну службу України завдань;

г) участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів.

6. Що таке розвідувальні органи України:

а) спеціально уповноважені законом органи;

б) спеціально уповноважені законом органи на здійснення оперативно-розшукової діяльності;

в) спеціально уповноважені законом органи на здійснення розвідувальної діяльності;

г) уповноважені законом органи на здійснення контррозвідувальної діяльності?

7. Що таке розвідувальна інформація:

а) усні та зафіксовані на матеріальних носіях (у тому числі у зразках виробів і речовин) відомості;

б) усні та зафіксовані на матеріальних носіях (у тому числі у зразках виробів і речовин) відомості, які неможливо отримати офіційним шляхом;

в) усні та зафіксовані на матеріальних носіях (у тому числі у зразках виробів і речовин) відомості, які неможливо отримати офіційним шляхом, про реальні та потенційні можливості, плани, наміри і дії іноземних держав, організацій та окремих осіб, що загрожують національним інтересам України;

г) усні та зафіксовані на матеріальних носіях (у тому числі у зразках виробів і речовин) відомості, які неможливо отримати офіційним шляхом, про реальні та потенційні можливості, плани, наміри і дії іноземних держав, організацій та окремих осіб, що загрожують національним інтересам України, а також про події і обставини, що стосуються національної безпеки і оборони?

8. Визначте найбільш повний перелік принципів діяльності Державної прикордонної служби України:

а) законність та позапартійність;

б) законність, повага до прав людини та громадянина, позапартійність;

в) законність, повага до прав людини та громадянина, позапартійність, поєднання гласних, негласних і конспіративних форм і методів діяльності;

г) законність, повага до прав людини та громадянина, позапартійність, поєднання гласних, негласних і конспіративних форм і методів діяльності, єдиноначальність, колегіальність при розробці важливих рішень.

9. Що здійснює морська охорона Державної прикордонної служби України:

а) охорону державного кордону на морі, річках, озерах та інших водоймах;

б) охорону державного кордону на морі, річках, озерах та інших водоймах; контроль за плаванням і перебуванням українських та іноземних невійськових суден і військових кораблів у прилеглий зоні, територіальному морі та внутрішніх водах України;

в) охорону державного кордону на морі, річках, озерах та інших водоймах; контроль за плаванням і перебуванням українських та іноземних невійськових суден і військових кораблів у прилеглий зоні, територіальному морі та внутрішніх водах України, заходженням іноземних невійськових суден і військових кораблів у внутрішні води і порти України та перебуванням у них; охорону суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні та контроль за реалізацією прав і виконанням зобов'язань у цих зонах інших держав, українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій;

г) охорону суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні?

10. Що є органами забезпечення державної прикордонної служби:

а) підприємства, установи, а також підрозділи технічного, матеріального, медичного та інших видів забезпечення її діяльності, які функціонують як самостійно, так і в складі відповідно центрального органу виконавчої влади;

б) підприємства, установи, а також підрозділи технічного, матеріального, медичного та інших видів забезпечення її діяльності;

в) підприємства, установи;

г) підрозділи технічного, матеріального, медичного та інших видів забезпечення?

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.
2. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15/conv#Text>.
3. Положення про Міністерство внутрішніх справ України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п>.

4. Про затвердження Положення про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України: наказ МВС України від 30.11.2018 р. № 971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1468-18#Text>.

5. Галанюк Я.С. Пріоритетні напрями подальшого розвитку взаємодії державної прикордонної служби України з органами публічної влади України у сфері прикордонної безпеки. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. Серія : Державне управління. 2018. № 2. С. 41–47.

6. Галанюк Я.С. Теоретичні основи взаємодії органів публічної влади з державною прикордонною службою України у сфері прикордонної безпеки. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2015. № 3–4. С. 104–115.

7. Галанюк Я.С. Удосконалення механізмів взаємодії Державної прикордонної служби України з органами державної влади та місцевого самоврядування. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Державне управління. 2018. Т. 29(68). № 1. С. 47–54.

8. Ільченко О.В. Актуальні питання, щодо визначення діяльності Державної прикордонної служби України, як суб'єкта правоохоронної діяльності. *Митна справа*. 2013. №2(86). С. 199–204.

9. Корж І.Ф. Державна прикордонна служба України: правовий статус та місце в системі сектору безпеки і оборони. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : Юридичні науки. 2017. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2017_2_3.

10. Король М.О. Поняття та сутність компетенції Державної прикордонної служби України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 226–234.

11. Савенко І.М. Принципи та функції державної прикордонної служби України. *Демократичне врядування*. 2015. Вип. 15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_26.

12. Савенко І.М. Покращення організаційної структури прикордонної служби України. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 7–8. С. 5–11.

2.6. Система, структура, функції, завдання та повноваження Державної служби з надзвичайних ситуацій

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної

справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності.

ДСНС очолює голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій міністра внутрішніх справ.

Голова ДСНС:

1) очолює ДСНС, здійснює керівництво її діяльністю, представляє ДСНС у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами, організаціями в Україні та за її межами;

2) організовує та контролює відповідно до компетенції виконання в апараті ДСНС, її територіальних органах Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, наказів МВС;

3) вносить на розгляд міністра внутрішніх справ пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у відповідній сфері, зокрема розроблені ДСНС проекти законів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, а також позицію щодо проектів, розробниками яких є інші міністерства;

4) вносить на розгляд міністра внутрішніх справ проекти нормативно-правових актів МВС з питань, що належать до компетенції ДСНС;

5) подає міністрові внутрішніх справ для затвердження плани роботи ДСНС;

6) забезпечує виконання ДСНС наказів МВС та доручень міністра внутрішніх справ з питань, що належать до компетенції ДСНС;

7) забезпечує взаємодію ДСНС з визначеним міністром внутрішніх справ структурним підрозділом МВС, відповідальним за взаємодію з ДСНС;

8) забезпечує додержання встановленого міністром внутрішніх справ порядку обміну інформацією між МВС і ДСНС та вчасність її подання;

9) звітує перед міністром внутрішніх справ про виконання планів роботи ДСНС та покладених на неї завдань, усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності ДСНС, її територіальних органів, а також про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

10) розподіляє обов'язки між своїми заступниками;

11) затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату ДСНС;

12) призначає на посаду та звільняє з посади за погодженням з міністром внутрішніх справ керівників та заступників керівників самос-

тійних структурних підрозділів апарату ДСНС, призначає на посаду та звільняє з посади інших осіб начальницького складу, державних службовців і працівників апарату ДСНС;

13) визначає з числа посадових осіб апарату ДСНС головного державного інспектора України, заступника головного державного інспектора України, старших державних інспекторів України та державних інспекторів України з нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки;

14) призначає на посаду за погодженням з міністром внутрішніх справ та головами відповідних місцевих держадміністрацій та звільняє з посади керівників територіальних органів ДСНС;

15) призначає на посаду за погодженням з міністром внутрішніх справ та звільняє з посади заступників керівників територіальних органів ДСНС;

16) визначає з числа посадових осіб територіальних органів ДСНС головних державних інспекторів, заступників головних державних інспекторів та державних інспекторів з нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки на відповідній території;

17) утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, установи, організації, затверджує положення про них (їх статuti), в установленому порядку призначає на посаду та звільняє з посади їх керівників, здійснює в межах повноважень, передбачених законом, інші функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління ДСНС;

18) скасовує повністю чи в окремій частині акти територіальних органів ДСНС;

19) забезпечує реалізацію державної політики щодо державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті ДСНС;

20) забезпечує формування в установленому порядку кадрового резерву ДСНС, організацію підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, державних службовців і працівників ДСНС та осіб, включених до кадрового резерву;

21) вирішує в установленому порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, державних службовців і працівників апарату ДСНС, керівників територіальних органів ДСНС, присвоює їм ранги державних службовців (якщо інше не передбачено законом);

22) присвоює в установленому порядку спеціальні звання служби

цивільного захисту до полковника служби цивільного захисту включно та класну кваліфікацію особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, вносить в установленому порядку Президентіві України подання щодо присвоєння спеціальних звань вищого начальницького складу служби цивільного захисту;

23) вносить в установленому порядку подання щодо представлення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, державних службовців і працівників апарату ДСНС, її територіальних органів до відзначення державними нагородами;

24) залучає осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, державних службовців і працівників територіальних органів ДСНС, а за домовленістю з керівниками – державних службовців і працівників міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій до розгляду питань, що належать до компетенції ДСНС;

25) утворює комісії, робочі та експертні групи;

26) скликає та проводить наради з питань, що належать до компетенції ДСНС;

27) підписує накази ДСНС;

28) дає в межах повноважень, передбачених законом, доручення, обов'язкові для виконання особами рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, державними службовцями і працівниками апарату ДСНС, її територіальних органів, органів і підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту;

29) затверджує структуру територіальних органів ДСНС за погодженням з міністром внутрішніх справ, а також їх штатний розпис та кошторис;

30) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голова ДСНС здійснює загальне керівництво Оперативно-рятувальною службою цивільного захисту.

Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту складається з органів управління, аварійно-рятувальних формувань центрального підпорядкування, аварійно-рятувальних формувань спеціального призначення, спеціальних авіаційних та інших формувань, державних пожежно-рятувальних підрозділів (частин), навчальних центрів, формувань та підрозділів забезпечення.

Порядок організації та проведення органами управління та формуваннями Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж, а також орга-

нізація їх взаємодії з іншими органами управління та силами цивільного захисту визначаються статутом дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, затвердженим центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

До повноважень ОРС ЦЗ належать:

1) аварійно-рятувальне обслуговування на договірній основі об'єктів підвищеної небезпеки та окремих територій, що перебувають у власності, володінні або користуванні суб'єктів господарювання, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

2) виконання робіт із запобігання виникненню та мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій і щодо захисту від них населення і територій;

3) подання місцевим державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування та суб'єктам господарювання пропозиції щодо поліпшення протиаварійного стану об'єктів підвищеної небезпеки та окремих територій, що перебувають у власності, володінні або користуванні суб'єктів господарювання, та усунення виявлених порушень вимог щодо дотримання техногенної безпеки;

4) невідкладне інформування керівників суб'єктів господарювання, що експлуатують об'єкти підвищеної небезпеки, про виявлення порушень вимог пожежної та техногенної безпеки;

5) захист навколишнього природного середовища та локалізація зони впливу шкідливих і небезпечних факторів, що виникають під час аварій та катастроф;

6) забезпечення готовності своїх органів управління, сил і засобів до дій за призначенням;

7) проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у разі їх виникнення;

8) пошук і рятування людей на уражених об'єктах і територіях, надання у можливих межах невідкладної, у тому числі медичної допомоги, особам, які перебувають у небезпечному для життя й здоров'я стані, на місці події та сприяння їх евакуації до лікувальних закладів;

9) ліквідація особливо небезпечних проявів надзвичайних ситуацій в умовах екстремальних температур, задимленості, загазованості, загрози вибухів, обвалів, зсувів, затоплень, радіаційного та бактеріального зараження, інших небезпечних проявів;

10) здійснення гасіння пожеж;

11) забезпечення охорони від пожеж підприємств, установ, організацій та інших об'єктів на підставі договорів в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

12) проведення піротехнічних робіт, пов'язаних із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боєприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються у терористичних цілях), крім територій, які надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, військових навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних сил України, інших військових формувань;

13) здійснення аварійно-рятувального забезпечення туристичних груп та окремих туристів;

14) проведення лікувально-профілактичних заходів та санаторно-курортного лікування осіб рядового і начальницького складу, ветеранів служби цивільного захисту (війни) та членів їх сімей;

15) здійснення перевезень матеріально-технічних засобів, призначених для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та надання гуманітарної допомоги постраждалим внаслідок таких ситуацій;

16) організація ремонту та технічного обслуговування аварійно-рятувальних засобів, розроблення та виробництво їх окремих зразків;

17) здійснення заходів в межах компетенції стосовно охорони державної таємниці, захисту іншої інформації з обмеженим доступом.

Основними завданнями ДСНС є:

1) реалізація державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

2) здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб;

3) внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначених сферах;

4) реалізація в межах повноважень, передбачених законом, державної політики у сфері волонтерської діяльності.

ДСНС відповідно до покладених на неї завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів Укра-

їни, нормативно-правових актів міністерств та подає їх в установленому порядку міністрові внутрішніх справ;

2) здійснює безпосереднє керівництво діяльністю єдиної державної системи цивільного захисту;

3) формує проекти планів у сфері цивільного захисту державного рівня на мирний час та в особливий період, подає їх міністрові внутрішніх справ для внесення в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України, організовує планування заходів цивільного захисту центральними та місцевими органами виконавчої влади;

4) проводить підготовку органів управління функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту та їх ланок;

5) вносить національному органу стандартизації в установленому порядку пропозиції щодо необхідності створення та припинення діяльності технічних комітетів стандартизації у сфері цивільного захисту;

6) здійснює заходи щодо створення, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту, ведення їх обліку, забезпечує разом з відповідними органами та підрозділами цивільного захисту, місцевими держадміністраціями здійснення контролю за готовністю значених споруд до використання за призначенням;

7) здійснює заходи щодо впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту, готує пропозиції щодо віднесення населених пунктів та об'єктів національної економіки до груп (категорій) із цивільного захисту;

8) здійснює заходи щодо радіаційного і хімічного захисту, координує та контролює здійснення заходів щодо захисту населення і територій у разі виникнення радіаційних аварій та надзвичайних ситуацій, пов'язаних із виливом (викидом) небезпечних хімічних речовин;

9) здійснює разом із центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями прогнозування імовірності виникнення надзвичайних ситуацій, визначає показники ризику та здійснює районування території України щодо ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

10) веде державний облік, реєструє та зберігає матеріали гідрометеорологічних спостережень, веде інформаційну базу гідрометеорологічних даних та даних про стан навколишнього природного середовища;

11) видає експертні висновки про рівень надзвичайної ситуації, веде їх облік;

12) координує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади, суб'єктів господарювання щодо здійснення заходів з ева-

куації населення;

13) забезпечує здійснення заходів з мінімізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пов'язаних із технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності під час проведення антитерористичних операцій, а також проводить просвітницьку та практично-навчальну роботу з метою підготовки населення до дій в умовах вчинення терористичного акту;

14) залучає підрозділи пошуково-рятувальних сил та аварійно-рятувальних служб центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та координує їх діяльність під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного і регіонального рівня, організовує проведення пошуково-рятувальних робіт та здійснює контроль за їх проведенням;

15) організовує та здійснює заходи з професійної підготовки особового складу органів і підрозділів цивільного захисту та психологічного захисту населення у разі загрози виникнення і виникнення надзвичайних ситуацій;

16) проводить через підрозділи Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту піротехнічні роботи, пов'язані із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боєприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються у терористичних цілях), за винятком територій, на яких розміщені і постійно дислокуються військові частини, установи, військові навчальні заклади, підприємства та організації Збройних сил, інших військових формувань, утворених відповідно до законів;

17) вносить міністрові внутрішніх справ пропозиції щодо формування переліку суб'єктів господарювання, галузей та окремих територій, що підлягають постійному та обов'язковому аварійно-рятувальному обслуговуванню, а також порядку здійснення такого обслуговування;

18) здійснює атестацію та сертифікацію аварійно-рятувальних служб і рятувальників;

19) забезпечує гасіння пожеж, рятування людей, надання допомоги в ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха та інших видів небезпечних подій, що становлять загрозу життю або здоров'ю людей чи призводять до завдання матеріальних збитків;

20) створює оперативний матеріальний резерв для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків тощо.

ДСНС для виконання покладених на неї завдань має право в установленому порядку:

1) залучати:

підрозділи пошуково-рятувальних сил та аварійно-рятувальних служб центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного і регіонального рівня та проведення пошуково-рятувальних робіт;

представників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, фахівців підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до компетенції ДСНС;

органи, організації, сили та засоби центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками) до участі в навчаннях з питань цивільного захисту;

2) одержувати безоплатно інформацію, документи і матеріали від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до компетенції ДСНС;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

5) використовувати телебачення і радіомовлення для оприлюднення повідомлень про надзвичайні ситуації;

6) здійснювати представництво України в міжнародних організаціях з питань цивільного захисту.

Структуру ДСНС становлять:

1) апарат Державної служби України з надзвичайних ситуацій;

2) територіальні органи ДСНС України та підпорядковані підрозділи;

3) підрозділи центрального підпорядкування апарату ДСНС України;

4) заклади освіти та науково-дослідні установи;

5) підприємства, установи, організації сфери управління.

До основних підрозділів апарату ДСНС належать:

1) Департамент запобігання надзвичайним ситуаціям;

2) Департамент реагування на надзвичайні ситуації;

- 3) Департамент організації заходів цивільного захисту;
- 4) Департамент економіки і фінансів;
- 5) Департамент ресурсного забезпечення;
- 6) Адміністративний департамент;
- 7) Департамент персоналу;
- 8) Управління авіації та авіаційного пошуку і рятування;
- 9) Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці;
- 10) Управління гідрометеорології;
- 11) Юридичне управління;
- 12) Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва;
- 13) Управління власної безпеки та протидії корупції;
- 14) Відділ взаємодії із засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю;
- 15) Відділ внутрішнього аудиту;
- 16) Відділ впровадження реформ органів та підрозділів цивільного захисту;
- 17) Сектор гендерної рівності.

До територіальних органів ДСНС України та їх підпорядкованих підрозділів належать:

- 1) Головні управління (управління) ДСНС України в областях та місті Києві;
- 2) аварійно-рятувальні загони спеціального призначення;
- 3) загони технічної служби;
- 4) державні пожежно-рятувальні загони;
- 5) державні пожежно-рятувальні частини;
- 6) державні пожежно-рятувальні пости;
- 7) частини технічної служби;
- 8) центри забезпечення діяльності;
- 9) оперативно-координаційні центри.

Систему закладів освіти та науково-дослідних установ ДСНС становлять:

- 1) Національний університет цивільного захисту України в місті Харкові;
- 2) Львівський державний університет безпеки життєдіяльності;
- 3) Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України;
- 4) Вище професійне училище Львівського державного університету безпеки життєдіяльності;

- 5) Міжрегіональний центр гуманітарного розмінування та швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій;
- 6) Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту;
- 7) Український гідрометеорологічний інститут;
- 8) навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності в областях та місті Києві тощо.

Відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, визначення повноважень органів державної влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, прав та обов'язків громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності регулюються **Кодексом цивільного захисту України**.

Цивільний захист – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період.

Відповідно до ст.17 Кодексу цивільного захисту України, якою регламентуються повноваження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, ДСНС:

- 1) здійснює безпосереднє керівництво діяльністю єдиної державної системи цивільного захисту;
- 2) формує проекти планів у сфері цивільного захисту державного рівня на мирний час та особливий період і подає їх на розгляд Кабінету Міністрів України, організовує планування заходів цивільного захисту центральними та місцевими органами виконавчої влади;
- 3) проводить підготовку органів управління функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту та їх ланок;
- 4) здійснює оповіщення та інформування центральних та місцевих органів виконавчої влади про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, здійснює методичне керівництво щодо створення і належного функціонування систем оповіщення цивільного захисту різних рівнів;
- 5) залучає підрозділи пошуково-рятувальних сил та аварійно-рятувальних служб центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій усіх форм власності та координує їх діяльність під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державно-

го і регіонального рівнів, організовує проведення пошуково-рятувальних робіт та здійснює контроль за їх проведенням;

6) забезпечує гасіння пожеж, рятування людей та надання допомоги в ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха та інших деяких видів небезпечних подій, що становлять загрозу життю або здоров'ю населення чи призводять до завдання матеріальних збитків;

7) організовує та забезпечує охорону від пожеж підприємств, установ, організацій та інших об'єктів на підставі договорів в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

8) здійснює організацію авіаційного пошуку і рятування повітряних суден, що зазнають або зазнали лиха, координує проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт авіаційними силами і засобами центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій усіх форм власності;

9) бере участь у роботі комісій з розслідування авіаційних подій;

10) здійснює безпосереднє управління заходами з переведення єдиної державної системи цивільного захисту з режиму функціонування у мирний час на функціонування в умовах особливого періоду;

11) бере участь у розробленні мобілізаційного плану держави;

12) розгортає у разі проведення мобілізації спеціальні формування, призначені для виконання окремих завдань цивільного захисту міст, віднесених до груп цивільного захисту, та суб'єктів господарювання, віднесених до категорій цивільного захисту;

13) веде облік осіб, які проходять службу цивільного захисту, а також тих, які уклали контракт про перебування у резерві служби цивільного захисту;

14) визначає потребу у фінансових та матеріально-технічних ресурсах органів та підрозділів цивільного захисту для виконання ними завдань особливого періоду та у разі проведення цільової мобілізації, подає відповідні пропозиції до центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного і соціального розвитку;

15) здійснює координацію, організацію та методичне керівництво щодо визначення стану готовності функціональних і територіальних підсистем до вирішення завдань цивільного захисту у мирний час та в особливий період;

16) формує та реалізує заходи державної політики щодо створення, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту, ведення їх обліку;

17) формує та реалізує заходи державної політики щодо впрова-

дження інженерно-технічних заходів цивільного захисту, забезпечує нормативно-правове регулювання у цій сфері, здійснює роботу щодо віднесення населених пунктів та об'єктів національної економіки до груп (категорій) з цивільного захисту, виконує функції з нормування у будівництві щодо заходів цивільного захисту під час проєктування та будівництва;

18) формує та реалізує заходи державної політики у сфері радіаційного і хімічного захисту, координує та контролює здійснення заходів щодо захисту населення і територій у разі виникнення радіаційних аварій та надзвичайних ситуацій, пов'язаних з виливом (викидом) небезпечних хімічних речовин, встановлює вимоги для засобів радіаційного і хімічного захисту населення та аварійно-рятувальних формувань;

19) здійснює прогнозування спільно з центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями імовірності виникнення надзвичайних ситуацій, визначає показники ризику та здійснює районування території України щодо ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

20) здійснює реалізацію державної політики стосовно заходів з евакуації населення, координує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади, суб'єктів господарювання з цих питань;

21) забезпечує у межах своїх повноважень реалізацію державної політики з питань медичного та біологічного захисту населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

22) здійснює ліквідацію медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій, надання екстреної медичної допомоги у зоні надзвичайної ситуації (осередку ураження) постраждалим та рятувальникам, заходи з медичного забезпечення (лікувально-профілактичні, санітарно-гігієнічні, медичне постачання та санаторно-курортне лікування) осіб рядового і начальницького складу, ветеранів служби цивільного захисту (війни) та членів їхніх сімей;

23) видає експертні висновки про рівень надзвичайної ситуації, веде їх облік;

24) забезпечує виконання заходів з мінімізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пов'язаних з технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності під час проведення антитерористичних операцій, проводить просвітницьку та практично-навчальну роботу з метою підготовки населення до дій в умовах вчинення терористичного акту;

25) виконує піротехнічні роботи, пов'язані зі знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після

воєн, сучасних боеприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються в терористичних цілях), крім територій, які надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військових навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних сил України, інших військових формувань, затверджує порядок організації таких робіт та порядок взаємодії під час їх виконання;

26) затверджує статут дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту;

27) затверджує порядок організації внутрішньої, гарнізонної та караульної служб у підпорядкованих органах та підрозділах;

28) здійснює атестацію та сертифікацію аварійно-рятувальних служб і рятувальників;

29) здійснює контроль за готовністю авіаційних сил та засобів пошуку і рятування до проведення пошуку і рятування, за організацією пошуково-рятувального забезпечення польотів повітряних суден авіації центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності;

30) вносить до відповідних органів пропозиції щодо припинення польотів у разі порушення вимог нормативних документів з питань пошуково-рятувального забезпечення до усунення недоліків;

31) затверджує порядок організації використання авіаційних сил і засобів для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт на території України;

32) проводить експертизи надзвичайних ситуацій та визначає їх рівні;

33) затверджує загальнодержавні правила техногенної та пожежної безпеки, а також вимоги, інструкції і методики, інші нормативно-правові акти у сфері техногенної та пожежної безпеки, які є обов'язковими для всіх підприємств, установ, організацій;

34) здійснює нормативно-правове регулювання щодо порядку організації та здійснення державного нагляду у сферах пожежної і техногенної безпеки, дозвільно-реєстраційної діяльності, оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення, порядку та умов застосування запобіжних заходів;

35) затверджує перелік критеріїв, за якими проводиться розмежування категорій зон радіоактивно забруднених територій;

36) затверджує відомчі норми і правила щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших

джерел іонізуючого випромінювання;

37) здійснює виконання актів Верховної Ради України, Президента України про надання Україною гуманітарної допомоги іншим державам, у тому числі організовує закупівлю послуг із завантаження, вивезення та складування вантажів, здійснює їх супроводження до місця призначення та передачу отримувачам гуманітарної допомоги;

38) затверджує перелік центрів медико-психологічної реабілітації, порядок проходження медико-психологічної реабілітації, положення про медико-психологічну реабілітацію та відповідність санаторно-курортних установ вимогам медико-психологічної реабілітації;

42) визначає основні напрями розвитку відомчої науки, є замовником наукових робіт, бере участь у проведенні прикладних науково-дослідних робіт щодо всебічного розвитку напрямів своєї відповідальності, перевіряє, переглядає та скасовує галузеві стандарти з питань цивільного захисту, рятувальної справи та гідрометеорологічної діяльності;

43) організовує та визначає порядок проведення професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту;

44) організовує навчання з питань цивільного захисту посадових осіб центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування і суб'єктів господарювання, організовує розроблення, розглядає та затверджує програми з навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, організовує та контролює їх виконання;

45) встановлює порядок підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту;

46) здійснює функції з організації та навчально-методичного забезпечення навчання (підвищення кваліфікації за цільовим призначенням) керівних кадрів і фахівців центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, на яких поширюється дія законів у сфері цивільного захисту, затверджує навчальні плани і програми післядипломної професійної освіти;

47) затверджує навчальні програми перепідготовки та підвищення кваліфікації робітничих кадрів сфери цивільного захисту;

48) затверджує типові положення про територіальні курси, навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності;

49) затверджує освітньо-професійні програми підготовки магістрів для професійної діяльності на державній службі у сфері цивільного за-

хисту в межах напряму підготовки «Державне управління»;

50) бере участь у формуванні державного оборонного замовлення;

51) здійснює реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, територіальних органах, спеціальних формуваннях і підрозділах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління;

52) здійснює міжнародне співробітництво у сфері цивільного захисту;

53) створює та веде Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів;

54) здійснює інші повноваження відповідно до Конституції та законів України.

Права та обов'язки громадян у сфері цивільного захисту регламентовані в ст.21 Кодексу цивільного захисту України.

Громадяни України мають право на:

1) отримання інформації про надзвичайні ситуації або небезпечні події, що виникли або можуть виникнути, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі;

2) забезпечення засобами колективного та індивідуального захисту та їх використання;

3) звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань захисту від надзвичайних ситуацій;

4) участь у роботах із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у складі добровільних формувань цивільного захисту;

5) отримання заробітної плати за роботу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації у разі залучення до таких робіт згідно з трудовими договорами;

6) соціальний захист та відшкодування відповідно до законодавства шкоди, заподіяної їхньому життю, здоров'ю та майну внаслідок надзвичайних ситуацій або проведення робіт із запобігання та ліквідації наслідків;

7) медичну допомогу, соціально-психологічну підтримку та медико-психологічну реабілітацію у разі отримання фізичних і психологічних травм.

Громадяни України зобов'язані:

1) дотримуватися правил поведінки, безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях;

2) дотримуватися заходів безпеки у побуті та повсякденній трудо-

вій діяльності, не допускати порушень виробничої і технологічної дисципліни, вимог екологічної безпеки, охорони праці, що можуть призвести до надзвичайної ситуації;

3) вивчати способи захисту від надзвичайних ситуацій та дій у разі їх виникнення, надання домедичної допомоги постраждалим, правила користування засобами захисту;

4) повідомляти службі екстреної допомоги населенню про виникнення надзвичайних ситуацій;

5) у разі виникнення надзвичайної ситуації до прибуття аварійно-рятувальних підрозділів вживати заходів для рятування населення і майна;

6) дотримуватися протиепідемічного, протиепізоотичного та протиепіфітотичного режимів, режимів радіаційного захисту;

7) виконувати правила пожежної безпеки, забезпечувати будівлі, які їм належать на праві приватної власності, первинними засобами пожежогасіння, навчати дітей обережному поводженню з вогнем.

Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, у разі виникнення надзвичайних ситуацій користуються тими самими правами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Основними завданнями сил цивільного захисту є:

1) проведення робіт та вжиття заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, захисту населення і територій від них;

2) проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

3) гасіння пожеж;

4) ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій в умовах екстремальних температур, задимленості, загазованості, загрози вибухів, обвалів, зсувів, затоплень, радіоактивного, хімічного забруднення та біологічного зараження, інших небезпечних проявів;

5) проведення піротехнічних робіт, пов'язаних із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боєприпасів та підричних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються у терористичних цілях), крім територій, які надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, військових навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань;

6) проведення вибухових робіт для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;

- 7) проведення робіт щодо життєзабезпечення постраждалих;
- 8) надання екстреної медичної допомоги постраждалим у районі надзвичайної ситуації і транспортування їх до закладів охорони здоров'я;
- 9) здійснення перевезень матеріально-технічних засобів, призначених для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та надання гуманітарної допомоги постраждалим внаслідок таких ситуацій;
- 10) надання допомоги іноземним державам щодо проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 11) проведення аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання та окремих територій, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій.

Сили цивільного захисту можуть залучатися до проведення відновлювальних робіт.

Служба цивільного захисту є державною службою особливого характеру, яка забезпечує пожежну охорону, захист населення і територій від негативного впливу надзвичайних ситуацій, вживає заходів щодо запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, ліквідації їх наслідків у мирний час та в особливий період.

Особами рядового і начальницького складу служби цивільного захисту (далі – особи рядового і начальницького складу) є громадяни, які у добровільному порядку прийняті на службу цивільного захисту за контрактом і яким присвоєно відповідно до цього Положення спеціальні звання.

Склад осіб, які перебувають на службі цивільного захисту, поділяється на рядовий і начальницький. Начальницький склад поділяється на молодший, середній, старший і вищий.

Особам рядового і начальницького складу присвоюються такі спеціальні звання:

- рядовий склад: рядовий служби цивільного захисту;
- молодший начальницький склад: молодший сержант служби цивільного захисту, сержант служби цивільного захисту, старший сержант служби цивільного захисту, старшина служби цивільного захисту, прапорщик служби цивільного захисту, старший прапорщик служби цивільного захисту;
- середній начальницький склад: молодший лейтенант служби цивільного захисту, лейтенант служби цивільного захисту, старший лейтенант служби цивільного захисту, капітан служби цивільного захисту;

– старший начальницький склад: майор служби цивільного захисту, підполковник служби цивільного захисту, полковник служби цивільного захисту;

– вищий начальницький склад: генерал-майор служби цивільного захисту, генерал-лейтенант служби цивільного захисту, генерал-полковник служби цивільного захисту, генерал служби цивільного захисту України.

Особи рядового і начальницького складу мають право на письмові звернення: пропозиції, заяви та скарги або звернення особисто до посадових осіб, органів і до суду в разі:

– ухвалення незаконних рішень чи вчинення дій (бездіяльності) щодо них керівниками (начальниками) або іншими особами рядового і начальницького складу, порушення їх прав, законних інтересів та свобод;

– незаконного покладення на них обов'язків або незаконного притягнення до відповідальності;

– виникнення інших питань, пов'язаних із службовою діяльністю.

Особи рядового і начальницького складу, що подали заяви чи скарги, в яких містяться заздалегідь неправдиві відомості, притягуються до відповідальності згідно із законом.

Особи рядового і начальницького складу зобов'язані:

чесно і сумлінно додержуватися Присяги служби цивільного захисту, виконувати закони України;

добросовісно і в повному обсязі виконувати покладені на них згідно із займаною посадою службові обов'язки;

проходити службу цивільного захисту в тих органах і підрозділах цивільного захисту і в тих місцях, де це викликано інтересами служби;

додержуватися норм професійної та службової етики;

зупинити членство в політичних партіях, організаціях чи рухах на період проходження служби цивільного захисту;

додержуватися вимог антикорупційного законодавства;

берегти та підтримувати у належному стані передані їм у користування майно і техніку;

постійно підвищувати рівень професійних знань, удосконалювати свою майстерність;

виявляти повагу до колег по службі, дотримуватися правил внутрішнього розпорядку, носіння встановленої форми одягу, вітання та етикету;

щороку проходити комплексний медичний огляд, а у разі потреби – цільовий медичний огляд, психофізіологічне обстеження і тестування.

У разі прийняття рішення про переміщення по службі в іншу місцевість, призначення на іншу посаду за станом здоров'я або надання відпустки у зв'язку з хворобою – проходити медичну комісію за місцем медичного обліку;

сприяти підтриманню порядку і дисципліни;

звертатись із службових питань до свого безпосереднього керівника (начальника) і з його дозволу – до старшого прямого керівника (начальника), з особистих питань – до свого безпосереднього керівника (начальника), а у разі, коли він нездатний їх вирішити – до старшого прямого керівника (начальника);

доповідати своєму безпосередньому керівникові (начальникові) про події та обставини, що стосуються виконання службових обов'язків, а також про зроблені їм іншими керівниками (начальниками) зауваження;

додержуватися вимог безпеки, вживати заходів до запобігання захворюванню, травматизму, підвищувати повсякденно фізичну загартованість і тренуваність, утримуватися від шкідливих для здоров'я звичок;

своєчасно подавати відомості про себе, що мають значення для проходження служби цивільного захисту (зміна місця проживання, здобуття освіти, притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності тощо);

повідомляти безпосередньому керівникові (начальникові) про місце свого перебування під час відпустки та у разі відсутності на службі з інших поважних причин (перебування на лікарняному тощо);

з гідністю і честю поводитися в позаслужбовий час.

Особи начальницького складу зобов'язані дотримуватися вимог та обмежень, установлених Законом України «Про запобігання корупції».

До персоналу (кадрів) органів управління та сил цивільного захисту належать особи рядового і начальницького складу, які проходять службу цивільного захисту за контрактом, державні службовці та інші працівники, з якими укладається трудовий договір.

Перелік посад, що підлягають заміщенню особами рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, та перелік посад для їх призначення затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Перелік посад, що підлягають заміщенню особами вищого начальницького складу служби цивільного захисту, та граничних спеціальних звань за цими посадами затверджується Президентом України.

Для доукомплектування сил цивільного захисту на час мобілізації

центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, створюється у порядку, передбаченому ст. 107 Кодексу цивільного захисту, резерв служби цивільного захисту.

Трудові відносини працівників органів управління та сил цивільного захисту регулюються законодавством про працю, державну службу та укладеними трудовими договорами (контрактами).

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. У чому полягає сутність Державної служби України з надзвичайних ситуацій, як державного органу?
2. Хто очолює Державну службу України з надзвичайних ситуацій?
3. Якими є повноваження голови Державної служби України з надзвичайних ситуацій?
4. Якими є основні завдання Державної служби України з надзвичайних ситуацій?
5. Якими є функції Державної служби України з надзвичайних ситуацій?
6. В яких положеннях регламентуються можливості взаємодії Державної служби України з надзвичайних ситуацій із іншими органами державної влади?
7. Які підрозділи входять до структури Державної служби України з надзвичайних ситуацій?
8. Якими є основні підрозділи апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій?
9. Якою є система територіальних органів Державної служби України з надзвичайних ситуацій?
10. Якою є система закладів освіти та науково-дослідних установ Державної служби України з надзвичайних ситуацій?
11. Якими є повноваження Державної служби України з надзвичайних ситуацій?

Додаткові завдання

1. Якими є права громадян України у сфері цивільного захисту?
2. Якими є обов'язки громадян України у сфері цивільного захисту?
3. Якими є обов'язки іноземців та осіб без громадянства у сфері цивільного захисту?
4. Якими є основні завдання сил цивільного захисту?
5. Що являє собою служба цивільного захисту?

6. Як класифікуються спеціальні звання осіб, які перебувають на службі цивільного захисту?
7. Якими є права осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту?
8. Що зобов'язані особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту?
9. У чому полягають завдання Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту?
10. Яким органом проводяться експертизи надзвичайних ситуацій?

Тестові завдання

1. Державна служба України з надзвичайних ситуацій є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується:
 - а) Кабінетом Міністрів України через міністра внутрішніх справ;
 - б) міністром внутрішніх справ через Кабінет Міністрів України;
 - в) Кабінетом Міністрів України через Генерального прокурора;
 - г) міністром внутрішніх справ через Раду національної безпеки і оборони.
2. Державну службу України з надзвичайних ситуацій очолює:
 - а) Генеральний прокурор;
 - б) міністр внутрішніх справ;
 - в) голова;
 - г) Прем'єр-міністр України.
3. Накази Державної служби України з надзвичайних ситуацій підписує:
 - а) Генеральний прокурор;
 - б) міністр внутрішніх справ;
 - в) голова;
 - г) Прем'єр-міністр України.
- 4) Цивільний захист – це функція держави, спрямована на:
 - а) захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від агресії ворожих збройних сил шляхом запобігання таким ситуаціям;
 - б) захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період;
 - в) захист територій і територіальних громад від епідемій та епізоотій;

г) захист територій і територіальних громад від паводків та землетрусів.

5. До основних завдань сил цивільного захисту не належить:

- а) гасіння пожеж;
- б) проведення аварійно-рятувальних робіт;
- в) проведення вибухових робіт для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;
- г) проведення переговорів з озброєними злочинцями.

6. Затвердження структури територіальних органів Державної служби України з надзвичайних ситуацій належить до компетенції:

- а) голови Ради національної безпеки і оборони;
- б) міністра внутрішніх справ;
- в) голови ДСНС за погодженням з міністром внутрішніх справ;
- г) Прем'єр-міністра України.

7. Відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій регулюються:

- а) Законом України «Про цивільний захист населення»;
- б) Кримінальним процесуальним кодексом України;
- в) Цивільним процесуальним кодексом України;
- г) Кодексом цивільного захисту України.

8. Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту входить до складу:

- а) Державної служби України з надзвичайних ситуацій;
- б) Міністерства внутрішніх справ;
- в) Міністерства охорони здоров'я України;
- г) Міністерства охорони навколишнього середовища України.

9. До спеціальних звань осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту не належить звання:

- а) капрал служби цивільного захисту;
- б) старший прапорщик служби цивільного захисту;
- в) генерал-майор служби цивільного захисту;
- г) генерал служби цивільного захисту України.

10. На період проходження служби цивільного захисту особи рядового і начальницького складу:

- а) зобов'язані зупинити членство в політичних партіях;
- б) можуть бути членами політичних партій;

- в) можуть бути членами опозиційної партії;
- г) можуть бути членами партії, що входить до складу коаліційної більшості в парламенті.

Список використаних джерел

1. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету міністрів України від 16 грудня 2015 року №1052. Дата оновлення: 28.03.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.10.2020).

2. Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 року № 593. Дата оновлення: 18.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/593-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.10.2020).

3. Положення про Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту Державної служби України з надзвичайних ситуацій: наказ МВС України від 03 липня 2014 року №631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0853-14#Text> (дата звернення: 01.11.2020).

4. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02 жовтня 2012 року №5403-VI. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#n1321> (дата звернення: 21.10.2020).

5. Методичні рекомендації щодо організації правової роботи у сфері управління ДСНС: наказ ДСНС від 29 березня 2019 року № 199. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0199388-19#Text> (дата звернення: 21.10.2020).

6. Методичні рекомендації щодо здійснення відомчого контролю за станом службової діяльності та готовності до дій за призначенням органів та підрозділів ДСНС: наказ ДСНС від 07 листопада 2018 року № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0650388-18#Text> (дата звернення: 21.10.2020).

7. Інструкція щодо організації взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій і Міністерством охорони здоров'я України в разі виникнення надзвичайних ситуацій: наказ МВС України, МОЗ України від 03 квітня 2018 року №275/600. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0479-18#Text> (дата звернення: 21.10.2020).

8. Порядок спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами: наказ МВС України від 24 липня 2017 року №621. Дата оновлення: 06.08.2019. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-17#Text> (дата звернення: 21.10.2020).

9. Положення про Український гідрометеорологічний центр Державної служби України з надзвичайних ситуацій: наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 26 липня 2001 року №759 (у редакції наказу ДСНС від 08.11.2006 №577). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0577388-16#Text> (дата звернення: 21.10.2020).

10. Положення про вахтовий метод проходження служби (виконання роботи) особами рядового і начальницького складу та працівниками органів та підрозділів цивільного захисту в зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення: наказ МВС України від 27 липня 2016 року №722. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1186-16#Text> (дата звернення: 21.10.2020).

11. Положення про Об'єднаний центр з координації пошуку, звільнення незаконно позбавлених волі осіб у районі здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях: наказ СБУ, МОУ, МВС України від 08 квітня 2019 року №573/152/252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0413-19#n7> (дата звернення: 21.10.2020).

2.7. Система, структура, функції, завдання та повноваження Національної гвардії України

Національна гвардія України (далі НГУ) є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій.

Національна гвардія України бере участь відповідно до закону у взаємодії зі Збройними силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони.

Основними функціями Національної гвардії України є:

1) захист конституційного ладу України, цілісності її території від спроб зміни їх насильницьким шляхом;

2) охорона громадського порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян;

3) участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян;

4) забезпечення охорони органів державної влади, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, участь у здійсненні заходів державної охорони органів державної влади та посадових осіб;

5) охорона ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

6) охорона спеціальних вантажів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

7) охорона дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні;

8) охорона центральних баз матеріально-технічного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України;

9) участь у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, а також заходів щодо недопущення масового переходу державного кордону з території суміжних держав;

10) участь у спеціальних операціях із знешкодження озброєних злочинців, припиненні діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій на території України, а також у заходах, пов'язаних із припиненням терористичної діяльності;

11) участь у припиненні масових заворушень;

12) участь у відновленні правопорядку у разі виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, розблокуванні або припиненні протиправних дій у разі захоплення важливих державних об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

13) участь у підтриманні або відновленні правопорядку в райо-

нах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю та здоров'ю населення;

14) участь у відновленні конституційного правопорядку у разі здійснення спроб захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, у відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

15) участь у ліквідації наслідків надзвичайних або кризових ситуацій на об'єктах, що нею охороняються;

16) участь у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану;

17) участь у виконанні завдань територіальної оборони;

18) оборона важливих державних об'єктів, спеціальних вантажів, переліки яких визначаються Президентом України, Кабінетом Міністрів України, центральних баз матеріально-технічного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України;

19) участь у припиненні групових протиправних дій осіб, узятих під варту, засуджених, а також ліквідації наслідків таких дій в установах попереднього ув'язнення, виконання покарань;

20) забезпечення внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та підтримання таких відомостей в актуальному стані у межах, визначених законодавством.

Принципи діяльності Національної гвардії України:

1) верховенство права;
2) забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина;

3) позапартійність;

4) безперервність;

5) законність;

6) відкритість для демократичного цивільного контролю;

7) прозорість;

8) відповідальність;

9) централізованого керівництва;

10) єдиноначальності.

У діяльності Національної гвардії України забороняється застосування тортур, катувань та інших жорстких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведіння та покарання.

Національна гвардія України у своїй діяльності керується Конституцією України, Законом України «Про Національну гвардію

України» та іншими законами України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами.

Обов'язки Національної гвардії України. Національна гвардія України відповідно до покладених на неї законом завдань та функцій зобов'язана:

1) забезпечувати захист та охорону життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань;

2) брати участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку, у тому числі під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових заходів;

3) вживати заходів, спрямованих на запобігання, виявлення кримінальних (адміністративних) правопорушень;

4) забезпечувати охорону об'єктів, що охороняються Національною гвардією України;

5) забезпечувати пропускний режим на об'єктах, що охороняються Національною гвардією України;

6) забезпечувати охорону спеціальних вантажів, у тому числі ядерних матеріалів, під час їх перевезення територією України;

7) забезпечувати охорону органів державної влади, здійснення заходів державної охорони органів державної влади та посадових осіб, а також брати участь в охороні громадського порядку під час офіційних візитів та інших заходів за участю посадових осіб України та іноземних держав, щодо яких здійснюється державна охорона на території України;

8) вживати заходів щодо припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій;

9) брати участь в антитерористичних операціях;

10) вживати заходів щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, осіб, які вчинили втечу з місць позбавлення волі, дезертирів;

11) надавати допомогу в ліквідації наслідків природних, техногенних, екологічних катастроф;

12) брати участь у заходах, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, а також у заходах щодо недопущення масового переходу державного кордону з тери-

торії суміжних держав;

13) брати участь у міжнародному співробітництві, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, у порядку і на умовах, визначених законами України;

14) брати участь у відновленні конституційного правопорядку, порушеного при спробах захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, а також у відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, порушеної в результаті здійснення протиправних дій, у тому числі на підґрунті міжнародних і міжконфесійних конфліктів;

15) підтримувати або відновлювати правопорядок у районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення;

16) розблоковувати або припиняти протиправні дії у разі захоплення важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

17) протидіяти масовим заворушенням;

18) формувати в особливий період військові частини і підрозділи та обороняти важливі державні об'єкти, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, спеціальні вантажі, у тому числі ядерні матеріали, під час їх перевезення територією України;

19) вести воєнні (бойові) дії у разі збройного конфлікту чи загрози нападу на Україну;

20) виконувати завдання територіальної оборони;

21) виконувати заходи правового режиму воєнного стану;

22) брати участь у припиненні групових протиправних дій осіб, узятих під варту, засуджених, а також у ліквідації їх наслідків в установах попереднього ув'язнення, виконання покарань.

Загальна структура та організація діяльності Національної Гвардії України. До складу Національної гвардії України входять:

1) головний орган військового управління Національної гвардії України;

2) оперативно-територіальні об'єднання Національної гвардії України;

3) з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, навчальні військові частини (центри), бази, заклади охорони здоров'я та

установи, що не входять до складу оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України.

Організаційно Національна гвардія України складається з органів військового управління (головного органу військового управління Національної гвардії України та органів військового управління оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України), з'єднань, військових частин (підрозділів), вищих військових навчальних закладів, навчальних військових частин (центрів), баз, закладів охорони здоров'я та установ.

До складу з'єднання Національної гвардії України можуть входити бригади, полки, батальйони, загони, роти тощо, а до складу військової частини Національної гвардії України можуть входити підрозділи (батальйони, ескадрильї, загони, роти тощо), спеціальні комендатури (комендатури), вузли зв'язку, центри, групи, взводи.

Для організації фізкультурно-оздоровчої і спортивної діяльності в Національній гвардії України відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» можуть створюватися заклади фізичної культури і спорту, зокрема спортивні комітети, клуби, бази тощо, а для забезпечення розвитку спорту вищих досягнень – спортивні команди.

Положення про головний орган військового управління Національної гвардії України затверджується Президентом України. Положення про органи військового управління оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України, з'єднання, військові частини (підрозділи), навчальні військові частини (центри), статuti (положення) вищих військових навчальних закладів, баз, закладів охорони здоров'я та установ Національної гвардії України затверджуються міністром внутрішніх справ України.

Загальна чисельність Національної гвардії України не перевищує 60 тисяч осіб. У разі необхідності чисельність Національної гвардії України може бути збільшена відповідним законом.

В особливий період чисельність Національної гвардії України збільшується на кількість особового складу, призованого на військову службу на виконання указів Президента України про мобілізацію, затверджених законами України.

Головний орган військового управління Національної гвардії України, оперативно-територіальні об'єднання Національної гвардії України та їх органи військового управління, з'єднання, військові частини і підрозділи Національної гвардії України дислокуються на території держави відповідно до зон відповідальності (оперативного реагування), дислокації об'єктів, що охороняються, та місць виконання служ-

бово-бойових завдань.

Передислокація, зміна місця розташування та визначення зон відповідальності (оперативного реагування) оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України та їх органів військового управління, з'єднань, військових частин і підрозділів, навчальних військових частин (центрів), баз, закладів охорони здоров'я та установ Національної гвардії України здійснюються за рішенням міністра внутрішніх справ України.

Головний орган військового управління Національної гвардії України, органи військового управління оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, навчальні військові частини (центри), бази, заклади охорони здоров'я та установи Національної гвардії України є юридичними особами, мають печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, інші печатки та штампи, рахунки в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, та у відповідних банківських установах.

Оперативно-територіальне об'єднання Національної гвардії України (далі – оперативно-територіальне об'єднання) є основною військово-адміністративною одиницею Національної гвардії України.

Оперативно-територіальне об'єднання створюється в межах чисельності Національної гвардії України і призначене для виконання завдань і функцій, покладених на Національну гвардію України в межах відповідної зони відповідальності (оперативного реагування).

Органом військового управління оперативно-територіального об'єднання є територіальне управління Національної гвардії України (далі – територіальне управління НГУ).

Територіальне управління НГУ забезпечує керівництво службово-бойовою, адміністративно-господарською, фінансовою та повсякденною діяльністю з'єднань, військових частин і підрозділів, що входять до складу оперативно-територіального об'єднання.

Основними завданнями територіального управління НГУ є:

1) забезпечення безпосереднього керівництва з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами, що входять до складу оперативно-територіального об'єднання, їх бойової та мобілізаційної готовності, комплектування їх особовим складом, озброєнням, військовою технікою і матеріально-технічними засобами;

2) підготовка всіх видів службово-бойової діяльності підпорядкованих з'єднань, військових частин і підрозділів та координація їх спільних дій під час виконання завдань за призначенням;

3) участь у забезпеченні реалізації державної політики з питань діяльності Національної гвардії України;

4) організація виконання підпорядкованими з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами завдань, покладених на оперативно-територіальне об'єднання;

5) планування в межах своєї компетенції застосування з'єднань, військових частин і підрозділів, що входять до складу оперативно-територіального об'єднання.

2. Територіальне управління НГУ відповідно до покладених на нього завдань:

1) організовує застосування підпорядкованих з'єднань, військових частин і підрозділів до виконання покладених завдань у мирний та воєнний час, під час забезпечення заходів правового режиму надзвичайного, воєнного стану та підготовки і виконання завдань територіальної оборони в межах визначеної зони відповідальності (оперативного реагування);

2) розробляє і подає на затвердження командувачу Національної гвардії України проекти рішень та планів застосування підпорядкованих з'єднань, військових частин і підрозділів у межах визначеної зони відповідальності (оперативного реагування);

3) здійснює підготовку підпорядкованих з'єднань, військових частин та підрозділів до виконання службово-бойових завдань;

4) організовує збір, узагальнення та аналіз даних оперативної обстановки в зоні відповідальності (оперативного реагування) та суміжних регіонах, прогнозує тенденції її розвитку;

5) готує та надає пропозиції до Головного управління Національної гвардії України щодо потреби в особовому складі, озброєнні, військовій техніці, матеріально-технічних засобах та іншому майні для виконання покладених на оперативно-територіальне об'єднання завдань;

6) готує та надає пропозиції командувачу Національної гвардії України щодо оптимізації загальної структури та чисельності з'єднань, військових частин та підрозділів оперативно-територіального об'єднання;

7) у межах своєї компетенції керує кадровою роботою та надає пропозиції до Головного управління Національної гвардії України щодо комплектування посад номенклатури командувача Національної гвардії України;

8) організовує виконання заходів щодо призову, прийняття, проходження служби та звільнення в запас військовослужбовців, які відслужили встановлені строки служби;

9) організовує виклик та направлення резервістів (призваних військовозобов'язаних, визначених мобілізаційними планами) для підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, визначає організацію та порядок проведення;

10) проводить інформаційно-аналітичну роботу в з'єднаннях, військових частинах і підрозділах оперативно-територіального об'єднання, подає до Головного управління Національної гвардії України підсумкові та поточні оперативно-службові (звітно-інформаційні) документи і статистичні звіти;

11) організовує внутрішню службу у підпорядкованих з'єднаннях, військових частинах і підрозділах;

12) здійснює заходи щодо охорони державної таємниці та службової інформації;

13) забезпечує, організовує та здійснює приховане управління з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами, технічний захист інформації в територіальному управлінні НГУ, організовує та здійснює функціонування спеціального зв'язку;

14) забезпечує в межах компетенції підготовку та проведення заходів міжнародного співробітництва, які проводяться на території підпорядкованих з'єднань, військових частин та підрозділів;

15) аналізує суспільно-політичну обстановку в зоні відповідальності (оперативного реагування) та організовує проведення заходів протидії їх негативному інформаційно-психологічному впливу на морально-психологічний стан особового складу;

16) організовує роботу з особовим складом щодо морально-психологічного забезпечення підтримання належного рівня бойової готовності, бойової та спеціальної підготовки виконання службово-бойових завдань, зміцнення військової дисципліни та профілактики правопорушень;

17) забезпечує соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей;

18) запобігає і протидіє корупційним правопорушенням військовослужбовців та працівників територіального управління НГУ, з'єднань, військових частин та підрозділів оперативно-територіального об'єднання;

19) забезпечує в межах своєї компетенції розгляд заяв і звернень, що надійшли до територіального управління НГУ;

20) організовує та здійснює виконання заходів щодо забезпечення безпеки дорожнього руху;

21) організовує всебічне забезпечення підпорядкованих з'єднань,

військових частин і підрозділів озброєнням, військовою технікою, матеріально-технічними засобами, здійснює контроль за їх використанням та збереженістю, планує військові перевезення;

22) здійснює перерозподіл матеріально-технічних засобів та іншого майна між з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами в межах оперативно-територіального об'єднання;

23) організовує, контролює та сприяє виконанню в підпорядкованих з'єднаннях, військових частинах та підрозділах вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища;

24) забезпечує суворе дотримання фінансової дисципліни, економне та доцільне витрачання коштів, організацію фінансового контролю, організацію бухгалтерського обліку в підпорядкованих з'єднаннях, військових частинах і підрозділах;

25) організовує належну експлуатацію, своєчасний ремонт жилих і нежилих будинків, водопровідно-каналізаційних мереж і споруд, своєчасну підготовку їх до зими, а також казарменого інвентарю й меблів, утримання в належному стані території, на якій розквартировані з'єднання, військові частини і підрозділи оперативно-територіального об'єднання;

26) відповідно до законодавства забезпечує використання земельних ділянок, виділених для потреб з'єднань, військових частин і підрозділів оперативно-територіального об'єднання.

3. У процесі виконання покладених завдань територіальне управління НГУ організовує і підтримує взаємодію з органами внутрішніх справ, структурними підрозділами центральних та місцевих органів виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, органами прокуратури, Управлінням державної охорони України, Збройними силами України, правоохоронними органами спеціального призначення, громадськими об'єднаннями та релігійними організаціями, що розташовані в межах зони його відповідальності (оперативного реагування), а також з населенням.

Командувач Національної гвардії України

1. Безпосереднє військове керівництво Національної гвардії України здійснює командувач Національної гвардії України, який одночасно є начальником головного органу військового управління Національної гвардії України.

Безпосереднє військове керівництво Національної гвардії України – це діяльність, спрямована на здійснення заходів щодо розвитку Національної гвардії України, її технічного оснащення, підготовки та всебічного забезпечення, визначення основ її застосування, а також управлін-

ня нею під час виконання службово-бойових завдань.

2. Командувач Національної гвардії України призначається на посаду Президентом України за поданням міністра внутрішніх справ України та звільняється з посади Президентом України.

3. Командувач Національної гвардії України має першого заступника та чотирьох заступників, які належать до вищого командування Національної гвардії України.

Перший заступник та заступники командувача Національної гвардії України призначаються на посади за поданням командувача Національної гвардії України та звільняються з посад Президентом України.

Керівники структурних підрозділів головного органу військового управління Національної гвардії України, органів військового управління оперативно-територіальних об'єднань та вищих військових навчальних закладів Національної гвардії України призначаються на посаду за погодженням з Президентом України і звільняються з посади міністром внутрішніх справ України.

Керівники військових частин (підрозділів) Національної гвардії України призначаються за погодженням з міністром внутрішніх справ України та звільняються з посади командувачем Національної гвардії України.

4. У разі неможливості виконання командувачем Національної гвардії України службових обов'язків (відрядження, хвороба, інші поважні причини) його обов'язки тимчасово виконує перший заступник командувача Національної гвардії України.

5. У разі звільнення командувача Національної гвардії України з посади до призначення іншої особи на цю посаду Президент України за поданням міністра внутрішніх справ України призначає виконуючого обов'язки командувача Національної гвардії України.

Права військовослужбовців Національної гвардії України

Військовослужбовці Національної гвардії України з метою виконання покладених на Національну гвардію України завдань мають право:

1) у разі залучення до виконання завдань з охорони громадського порядку здійснювати превентивні та поліцейські заходи примусу відповідно до Закону України «Про Національну поліцію»;

2) затримувати, доставляти та/або передавати ким, адміністрації об'єктів, що охороняються Національною гвардією України, осіб, які порушили встановлений перепускний режим або вчинили напад на об'єкт, що охороняється Національною гвардією України;

3) затримувати, доставляти та/або передавати уповноваженим державним органам озброєних осіб під час здійснення антитерористичних операцій;

4) затримувати осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень, та осіб, які вчинили втечу з місць позбавлення волі, дезертирів;

5) розблокувати та/або припиняти протиправні дії у разі заблокування органів військового управління, з'єднань, військових частин (підрозділів), навчальних військових частин (центрів), баз, закладів охорони здоров'я та установ Національної гвардії України, військових колон, транспорту Національної гвардії України, захоплення важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

6) проводити огляд транспортних засобів і вантажів під час виконання Національною гвардією України покладених на неї завдань в районі проведення антитерористичної операції або спеціальної операції, передбаченої пунктом 10 частини першої статті 2 цього Закону, а також на контрольно-пропускних пунктах об'єктів, що охороняються Національною гвардією України;

7) на підставах, передбачених цим та іншими законами, застосовувати заходи фізичного впливу, а також зберігати, носити і застосовувати спеціальні засоби та зброю;

8) під час виконання службових обов'язків користуватися безоплатно всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі);

9) безперешкодно використовувати в невідкладних випадках засоби електронного зв'язку центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, а засоби зв'язку, що належать фізичним особам, – за їх згодою;

10) використовувати з наступним відшкодуванням витрат та збитків у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, транспортні і плавучі засоби фізичних або юридичних осіб незалежно від форми власності (крім транспортних засобів дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав в Україні, транспортних засобів спеціального призначення) для припинення кримінального правопорушення, проїзду до місця події, стихійного лиха, супроводження до лікувальних закладів осіб, які потребують термінової медичної допомоги, для переслідування правопорушників та їх супроводження або конвою-

вання до територіальних органів Національної поліції;

11) взаємодіяти з уповноваженими посадовими особами правоохоронних органів, Збройних сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, органів прокуратури, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування.

Заходи фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, озброєння та бойової техніки військовослужбовцями Національної Гвардії. Військовослужбовці Національної гвардії України мають право застосовувати заходи фізичного впливу, а в разі виключної потреби і спеціальні засоби, вогнепальну зброю, озброєння та бойову техніку в порядку та у випадках, передбачених цим Законом, а під час несення внутрішньої та вартової служб – відповідно Статутом внутрішньої служби та Статутом гарнізонної та вартової служб Збройних сил України.

Військовослужбовці Національної гвардії України зобов'язані проходити спеціальну підготовку, а також періодичну перевірку на здатність до дій, пов'язаних із застосуванням заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, озброєння та бойової техніки, та на вміння надавати домедичну допомогу потерпілим.

У разі застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, крім засобів індивідуального захисту (шоломів, бронежилетів та іншого спеціального екіпірування), вогнепальної зброї, озброєння та бойової техніки військовослужбовці Національної гвардії України зобов'язані:

1) попередити про намір їх використання, надати при цьому особам, щодо яких можуть бути застосовані заходи фізичного впливу, спеціальні засоби, вогнепальна зброя, озброєння та бойова техніка, достатньо часу для виконання своїх вимог (попередження може бути зроблено голосом, а у разі значної відстані або звернення до великої групи людей – через гучномовні установки, і в кожному випадку бажано мовою, зрозумілою для осіб, проти яких ці засоби застосовуватимуться, а також українською мовою не менше ніж двічі з наданням часу, достатнього для припинення правопорушення), крім випадків, коли зволікання із застосуванням заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, озброєння та бойової техніки створює реальну загрозу життю та здоров'ю особового складу Національної гвардії України, поліцейського, персоналу дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав в Україні, інших осіб, а також може спричинити тяжкі наслідки або якщо таке попередження є неможливим чи недоречним у ситуації, що склалася;

2) у кожному випадку застосування спеціальних засобів у найкоротші строки забезпечити надання потерпілим домедичної допомоги, повідомивши лікарів і медичні заклади, який засіб застосовано;

3) доповісти своєму безпосередньому командиру (начальнику) про самостійне застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, озброєння та бойової техніки для повідомлення прокурору.

Про поранення або смерть, що сталися внаслідок застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, озброєння та бойової техніки, військовослужбовці Національної гвардії України зобов'язані негайно письмово доповісти безпосередньому командиру (начальнику) для повідомлення прокурору.

Застосування військовослужбовцями Національної гвардії України заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, озброєння та бойової і спеціальної техніки з перевищенням повноважень, наданих законом, тягне відповідальність, встановлену законом.

Правовий статус військовослужбовців Національної гвардії України. Формений одяг і знаки розрізнення. Військовослужбовець Національної гвардії України під час виконання покладених на нього службових обов'язків є представником влади і перебуває під захистом держави.

Законні вимоги та розпорядження посадових і службових осіб Національної гвардії України під час виконання ними службових обов'язків є обов'язковими до виконання фізичними та юридичними особами. У разі невиконання законних вимог особового складу Національної гвардії України, вчинення інших дій, що перешкоджають виконанню ними службових обов'язків, винні особи несуть відповідальність згідно із законом.

Військовослужбовці Національної гвардії України мають право на носіння військової форми одягу із знаками розрізнення, зразки якої та загальні вимоги до знаків розрізнення розробляються та затверджуються Міністерством оборони України.

Зразки спеціального одягу, взуття та спорядження військовослужбовців Національної гвардії України, засоби індивідуального захисту та інші предмети їх речового майна розробляються Міністерством внутрішніх справ України та затверджуються Міністерством оборони України.

Правила носіння військової форми одягу та зразки знаків розрізнення для військовослужбовців Національної гвардії України розробляються та затверджуються Міністерством внутрішніх справ України.

Норми забезпечення військовослужбовців Національної гвардії

України військовою формою одягу, спеціальним одягом, взуттям та спорядженням, а також іншими предметами речового майна визначаються Міністерством внутрішніх справ України.

Військовослужбовцям Національної гвардії України видається службове посвідчення, зразок якого затверджується міністром внутрішніх справ України.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Яким формуванням та з якими функціями є Національна гвардія України?
2. Які функції виконує НГ України?
3. Ким та в який спосіб призначається командувач НГ України?
4. Якою є сучасна структура НГ України?
5. Які основні права військовослужбовців НГ України?
6. Назвіть обов'язки військовослужбовців під час застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, озброєння та бойової техніки?

Додаткові завдання

1. Ознайомитись із Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України». Як Ви розумієте види дисциплінарної відповідальності військовослужбовців?
2. Розглянути наказ МВС № 772 від 05.08.2014 р. «Про затвердження Інструкції з організації службової кінології в Національній гвардії України». З якою метою в цій структурі запроваджена службова кінологія?

Тестові завдання

1. Національна Гвардія України є:
 - а) військовим формуванням із захисними функціями;
 - б) цивільним формуванням із воєнізованими функціями;
 - в) військовим формуванням із правоохоронними функціями;
 - г) частиною Збройних сил України.
2. Основними функціями Національної Гвардії України **НЕ** є:
 - а) захист конституційного ладу України, цілісності її території від спроб зміни їх насильницьким шляхом;
 - б) участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших

масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян;

в) охорона спеціальних вантажів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

г) охорона місця події до приїзду слідчо-оперативної групи.

3. В якій статті Закону «Про Національну гвардію України», вказані принципи діяльності:

а) ст. 3;

б)ст. 5;

в)ст.10;

г)ст. 7?

4. До складу Національної гвардії України **НЕ** входить:

а) оперативно-територіальні об'єднання Національної гвардії України;

б) головний орган військового управління Національної гвардії України;

в) з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, навчальні військові частини (центри), бази, заклади охорони здоров'я та установи, що не входять до складу оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України;

г) ізолятори тимчасового тримання, що знаходяться під охороною Національної гвардії України.

5. Національна гвардія України входить до:

а) Міністерства внутрішніх Справ;

б)Міністерства оборони України;

в) Збройних сил України;

г) Національної поліції України.

6. Зразки спеціального одягу, взуття та спорядження військовослужбовців Національної гвардії України, засоби індивідуального захисту та інші предмети їх речового майна розробляються та затверджуються:

а) Збройними силами України та міністром оборони України;

б) Міністерством охорони здоров'я та міністром ДСНС;

в) Міністерством внутрішніх справ України та затверджуються Міністерством оборони України;

г)командувачем Національної Гвардії.

7. Вибраковування службових собак, відповідно до Інструкції з організації службової кінології в Національній гвардії України, здійснюється:

а) три рази на рік;

б)один раз на рік;

в)два рази на рік;

г) не здійснюється.

8. Для здійснення контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина у сфері національної безпеки і оборони, правоохоронної діяльності затверджується:

а) представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у справах захисту прав військовослужбовців;

б) член Уповноваженої комісії Верховної Ради України з прав людини у справах захисту прав військовослужбовців;

в) представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у справах захисту прав поліцейських;

г) представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у справах захисту прав цивільних осіб.

9. Дата створення Національної Гвардії України:

а) 12.03.2015 р.;

б) 12.04.2014 р.;

в) 12.03.2014 р.;

г) 11.03.2015 р.

10. Соціальний захист працівників Національної гвардії України забезпечується на загальних підставах відповідно до законодавства про працю та про:

а) державну службу;

б) цивільну службу;

в) військову службу;

г) соціальну службу.

Список використаних джерел

1. Про Національну Гвардію України : Закон України від 12 березня 2014 р. № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення: 19.11.2020).

2. Про затвердження Положення про орган військового управління оперативно-територіального об'єднання Національної гвардії України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16 липня 2014 р. № 681 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0890-14#Text> (дата звернення: 19.11.2020).

3. Про затвердження Інструкції з організації службової кінології в Національній гвардії України: наказ Міністерства внутрішніх справ від 05.08.2014 р. № 772. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.11.2020).

4. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон Укра-

їни від 24 березня 1999 р. № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (дата звернення: 19.11.2020).

5. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 19.11.2020).

6. Про Національну поліцію України: Закон України від 2 липня 2015 р. №580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 19.11.2020).

7. Про затвердження Інструкції з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13 жовтня 2014 р. № z1375-14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1375-14#Text> (дата звернення: 19.11.2020).

2.8. Система, структура, функції, завдання та повноваження Державної міграційної служби України

Державна міграційна служба України (ДМС) – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Систему Державної міграційної служби України становлять:

- апарат ДМС;
- територіальні органи ДМС;
- пункти тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства;
- пункти тимчасового розміщення біженців;
- Державне підприємство «Документ».

Структура Державної міграційної служби України:

- керівництво;
- Департамент організаційного забезпечення;
- Департамент інформатизації, телекомунікацій та захисту інформації;
- Департамент з питань громадянства, паспортизації та реєстрації;

- Департамент у справах іноземців та осіб без громадянства;
- Департамент юридичного забезпечення;
- Управління міжнародних зав'язків;
- Управління персоналу;
- Управління фінансового забезпечення та бухгалтерської служби;
- Управління ресурсно-господарського забезпечення та капітального будівництва;
- Управління комунікацій та електронних сервісів;
- Відділ стандартизації, контролю та моніторингу;
- Відділ з питань запобігання та виявлення корупції;
- Відділ внутрішнього аудиту;
- Режимно-секретний сектор;
- головний спеціаліст з мобілізаційної роботи.

Територіальні органи ДМС:

- Центральне міжрегіональне управління ДМС у м. Києві та Київській області;
- Управління ДМС у Вінницькій області;
- Управління ДМС у Волинській області;
- Головне управління ДМС у Дніпропетровській області;
- Головне управління ДМС у Донецькій області;
- Управління ДМС у Житомирській області;
- Головне управління ДМС у Закарпатській області;
- Управління ДМС у Запорізькій області;
- Управління ДМС в Івано-Франківській області;
- Управління ДМС у Кіровоградській області;
- Головне управління ДМС у Львівській області;
- Управління ДМС у Миколаївській області;
- Головне управління ДМС в Одеській області;
- Управління ДМС у Полтавській області;
- Управління ДМС у Рівненській області;
- Управління ДМС у Сумській області;
- Управління ДМС у Тернопільській області;
- Головне управління ДМС у Харківській області;
- Управління ДМС у Херсонській області;
- Управління ДМС у Хмельницькій області;
- Управління ДМС у Черкаській області;
- Управління ДМС у Чернівецькій області;
- Управління ДМС у Чернігівській області.

Пункти тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства:

- Державна установа «Миколаївський пункт перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні ДМС України»;
- Чернігівський пункт перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні ДМС України;
- Волинський пункт перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні ДМС України.

Пункти тимчасового розміщення біженців:

- Пункт тимчасового розміщення біженців у Закарпатській області;
- Державна установа «Пункт тимчасового розміщення біженців у м. Одеса»;
- Пункт тимчасового розміщення біженців у м. Яготині Київської області.

Функції Державної міграційної служби України. *ДМС відповідно до покладених на неї завдань:*

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх міністрові внутрішніх справ;

2) проводить аналіз міграційної ситуації в Україні, проблем біженців та інших категорій мігрантів, розробляє поточні та довгострокові прогнози із зазначених питань;

3) здійснює у межах компетенції провадження з питань прийняття до громадянства України і про припинення громадянства України та подає відповідні документи на розгляд Комісії при Президентові України з питань громадянства, а також забезпечує виконання рішень Президента України з питань громадянства;

4) приймає відповідно до законодавства рішення про встановлення належності до громадянства України, оформлення набуття громадянства України та їх скасування;

5) готує пропозиції щодо визначення квоти імміграції на календарний рік;

6) приймає рішення про видачу дозволу на імміграцію, відмову в його видачі та скасування такого дозволу;

7) бере участь у межах, визначених законодавством, у вирішенні

питань трудової міграції та питань, пов'язаних із навчанням в Україні іноземців та осіб без громадянства;

8) здійснює оформлення і видачу документів для тимчасового або постійного проживання в Україні, а також виїзду за її межі, вилучає такі документи та проставляє в документах, що посвідчують особу іноземців та осіб без громадянства, відмітки про заборону в'їзду в Україну в передбачених законодавством випадках;

9) приймає рішення про продовження (скорочення) строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України, про добровільне повернення або примусове повернення іноземців та осіб без громадянства до країн їх громадянської належності або країн походження, звертається до судів з позовами про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства, здійснює заходи, пов'язані з примусовим видворенням іноземців та осіб без громадянства з України;

10) здійснює оформлення і видачу громадянам України документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство, тимчасово затримує та вилучає такі документи у передбачених законодавством випадках;

11) здійснює ідентифікацію осіб, в тому числі тих, які звернулися із заявами про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, а також іноземців та осіб без громадянства, які втратили документи, що посвідчують особу, та підлягають видворенню або реадмісії;

12) виконує функції замовника з виготовлення та постачання бланків документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, і документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус, а також товарів, робіт і послуг для забезпечення створення і функціонування Єдиного державного демографічного реєстру;

13) здійснює розроблення зразків заяв про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та довідки про звернення за захистом в Україні;

14) приймає рішення про визнання іноземців та осіб без громадянства біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, про втрату, позбавлення статусу біженця або додаткового захисту і про скасування рішення про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту;

15) збирає та аналізує інформацію про наявність у країнах походження біженців та осіб, які потребують додаткового та тимчасового захисту в Україні, умов, за яких такий захист надається;

16) надсилає компетентним органам влади інших держав запити

щодо наявності в таких державах членів сім'ї осіб, які подали заяви про визнання біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, чи яких було визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, і правових підстав для возз'єднання сімей;

17) розглядає скарги на рішення про відмову у прийнятті заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, про відмову в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, і скасування зазначених рішень, якщо вони були прийняті з порушенням законодавства;

18) вживає у межах компетенції заходів для сприяння реалізації прав біженців та інших категорій мігрантів;

19) здійснює оформлення і видачу посвідчення біженця, посвідчення особи, якій надано додатковий захист в Україні, а також інших документів, передбачених законодавством для цих категорій осіб;

20) видає проїзні документи іноземцям та особам без громадянства, яких було визнано біженцями іншими країнами – учасниками Конвенції про статус біженців 1951 року та/або Протоколу щодо статусу біженців 1967 року;

21) забезпечує функціонування пунктів тимчасового розміщення біженців та пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні;

22) бере участь у реалізації державної політики у сфері волонтерської діяльності щодо надання допомоги біженцям;

23) подає МВС для подальшого внесення Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо необхідності прийняття рішення про тимчасовий захист (припинення тимчасового захисту), веде реєстрацію осіб, яким надано такий захист;

24) контролює дотримання органами реєстрації законодавства з питань реєстрації місця проживання фізичних осіб;

24-1) надає органам реєстрації методологічну та технічну допомогу у забезпеченні взаємодії між реєстрами територіальних громад;

25) веде облік осіб, які отримали або які претендували на отримання статусу біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, осіб, які набули (припинили) громадянство України, та осіб, яким надано (скасовано) дозвіл на імміграцію в Україну, на всіх етапах проведення відповідних процедур;

26) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю ДМС, її територіальних органів та територіальних підрозділів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління;

27) надає в установленому законодавством порядку органам ведення Державного реєстру виборців та іншим органам виконавчої влади передбачені законодавством відомості;

28) забезпечує створення, удосконалення, розвиток, супроводження та підтримку функціонування Єдиного державного демографічного реєстру, Єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами, Національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства, розпорядником яких є ДМС, а також здійснює заходи із захисту інформації в них;

29-1) надає послуги з видачі засобів електронного цифрового підпису в установленому законодавством порядку;

30) забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, формування інформаційних ресурсів (баз, банків даних) щодо персональних даних фізичних осіб (у тому числі їх біометричних даних, параметрів), інших інформаційних ресурсів, необхідних для виконання покладених на ДМС завдань;

31) здійснює відповідно до закону заходи щодо запобігання та протидії нелегальній (незаконній) міграції, іншим порушенням міграційного законодавства;

32) здійснює міжнародне співробітництво, бере участь у розробленні проєктів та укладенні міжнародних договорів України з питань громадянства, міграції, біженців, осіб, які потребують інших форм захисту, реєстрації фізичних осіб та реадмісії, забезпечує в межах своїх повноважень виконання укладених міжнародних договорів України;

33) здійснює відповідно до закону державний контроль за дотриманням законодавства у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів у передбачених законодавством випадках, притягає порушників до адміністративної відповідальності;

34) оформлює, видає, обмінює, пересилає, вилучає, повертає державі, знищує документи з безконтактним електронним носієм;

35) здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління ДМС;

36) надає адміністративні послуги відповідно до закону;

36-1) удосконалює процедури надання адміністративних послуг, у тому числі шляхом впровадження електронних сервісів, зокрема електронної черги, оплати вартості адміністративних послуг платіжними картками;

36-2) взаємодіє з адміністратором Єдиного державного демографічного реєстру, у тому числі з питань, пов'язаних із забезпеченням належного функціонування та адміністрування Єдиного державного демографічного реєстру;

37) формує державне замовлення на підготовку фахівців у відповідній сфері;

38) виконує у межах повноважень, передбачених законом, правозастосовні і правоохоронні функції;

39) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Завдання та повноваження Державної міграційної служби України. Основними завданнями ДМС є:

1) реалізація державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів;

2) внесення на розгляд міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

На утворені територіальні органи та територіальні підрозділи ДМС може покладатися виконання окремих завдань за міжрегіональним принципом.

ДМС з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в апараті ДМС, її територіальних органах та територіальних підрозділах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління;

2) організовує проведення конкурсу на зайняття вакантних посад державної служби в апараті ДМС, керівників територіальних органів ДМС та їх заступників, керівників територіальних підрозділів ДМС, в установленому порядку призначає керівників підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління, забезпечує в межах повноважень, визначених законом, організацію підвищення рівня професійної компетенції державних службовців і працівників апарату ДМС, її територіальних органів;

3) контролює та координує діяльність територіальних органів та територіальних підрозділів ДМС;

4) надає територіальним органам та територіальним підрозділам методичну і практичну допомогу, проводить перевірки їх діяльності;

5) організовує планово-фінансову роботу в апараті ДМС, її територіальних органах та територіальних підрозділах, пунктах тимчасового розміщення біженців, пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку в установленому законодавством порядку;

6) взаємодіє з громадськими об'єднаннями та міжнародними неурядовими організаціями, в тому числі тими, що надають гуманітарну та інші види допомоги біженцям та іншим категоріям мігрантів, шляхом реалізації спільних проєктів (програм);

7) забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

8) організовує ведення діловодства та архівне зберігання документів в апараті ДМС відповідно до встановлених правил.

ДМС здійснює свої повноваження безпосередньо і через утворені в установленому порядку територіальні органи та територіальні підрозділи, у тому числі міжрегіональні.

ДМС під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

Порядок обрання, призначення на посаду голови Державної міграційної служби України. ДМС очолює голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства про державну службу.

Голова ДМС має трьох заступників, у тому числі одного першого, які призначаються та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства про державну службу.

Голова ДМС:

– призначає на посаду та звільняє з посади за погодженням з міністром внутрішніх справ керівників і заступників керівників самостійних структурних підрозділів апарату ДМС, призначає на посади та звільняє з посад інших державних службовців і працівників апарату ДМС;

– призначає на посаду за погодженням з міністром внутрішніх справ та головами відповідних місцевих держадміністрацій та звільняє з посади керівників територіальних органів ДМС;

– призначає на посаду за погодженням з міністром внутрішніх справ заступників керівників територіальних органів ДМС та звільняє їх з посади;

– призначає на посаду та звільняє з посади керівників територіальних підрозділів ДМС та їх заступників у порядку, передбаченому законодавством про державну службу.

Право на державну службу мають повнолітні громадяни України, які добре знають державну мову та яким присвоєно ступінь вищої освіти не нижче:

1) магістра – для посад категорій «А» і «Б»;

2) бакалавра, молодшого бакалавра – для посад категорії «В».

На державну службу не може вступити особа, яка:

1) досягла шістдесятип'ятирічного віку;

2) в установленому законом порядку визнана недієздатною або дієздатність якої обмежена;

3) має судимість за вчинення умисного кримінального правопорушення, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку;

4) відповідно до рішення суду позбавлена права займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, або займати відповідні посади;

5) піддавалася адміністративному стягненню за правопорушення, пов'язане з корупцією, – протягом трьох років з дня набрання відповідним рішенням суду чинності;

6) має громадянство іншої держави;

7) не пройшла спеціальну перевірку або не надала згоду на її проведення;

8) підпадає під заборону, встановлену Законом України «Про очищення влади».

Під час реалізації громадянами права на державну службу не допускаються будь-які форми дискримінації, визначені законодавством.

Вимогами до осіб, які претендують на вступ на державну службу, є як

загальні вимоги до їхньої професійної компетентності, так і спеціальні.

Особа, яка претендує на зайняття посади державної служби, повинна відповідати таким загальним вимогам:

1) для посад категорії «А» – загальний стаж роботи не менше семи років; досвід роботи на посадах державної служби категорій «А» чи «Б» або на посадах не нижче керівників структурних підрозділів в органах місцевого самоврядування, або досвід роботи на керівних посадах у відповідній сфері не менше ніж три роки; добре знання державної мови, знання іноземної мови, яка є однією з офіційних мов Ради Європи;

2) для посад категорії «Б» у державному органі, юрисдикція якого поширюється на всю територію України, та його апараті – досвід роботи на посадах державної служби категорій «Б» чи «В» або досвід служби в органах місцевого самоврядування, або досвід роботи на керівних посадах підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності не менше двох років, добре знання державної мови;

3) для посад категорії «Б» у державному органі, юрисдикція якого поширюється на територію однієї або кількох областей, міста Києва або Севастополя, та його апараті – досвід роботи на посадах державної служби категорій «Б» чи «В» або досвід служби в органах місцевого самоврядування, або досвід роботи на керівних посадах підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності не менше двох років, добре знання державної мови;

4) для посад категорії «Б» в іншому державному органі, крім тих, що зазначені у пунктах 2 і 3 цієї частини, – досвід роботи на посадах державної служби категорій «Б» чи «В» або досвід служби в органах місцевого самоврядування, або досвід роботи на керівних посадах підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності не менше одного року, добре знання державної мови;

5) для посад категорії «В» – наявність вищої освіти ступеня не нижче молодшого бакалавра або бакалавра за рішенням суб'єкта призначення, добре знання державної мови.

Спеціальні вимоги до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорій «Б» і «В», визначаються суб'єктом призначення з урахуванням рекомендацій, затверджених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби.

Особи, які претендують на зайняття посад державної служби категорії «А», мають відповідати типовим вимогам (включно із спеціальними), затвердженим Кабінетом Міністрів України.

Спеціальні вимоги до осіб, які претендують на зайняття посад дер-

жавної служби, також можуть визначатися суб'єктом призначення у контракті про проходження державної служби (у разі укладення) у порядку, передбаченому Кабінетом Міністрів України.

Вступ на державну службу здійснюється шляхом призначення громадянина України на посаду державної служби за результатами конкурсу.

Прийняття громадян України на посади державної служби без проведення конкурсу забороняється, крім випадків, передбачених цим Законом.

Особа, яка вступає на посаду державної служби вперше, набуває статусу державного службовця з дня публічного складення нею Присяги державного службовця, а особа, яка призначається на посаду державної служби повторно, – з дня призначення на посаду.

На посаду державної служби призначається особа, визначена переможцем конкурсу.

Рішення про призначення на посаду державної служби приймається суб'єктом призначення після проведення співбесіди з кандидатом та підписання з ним контракту про проходження державної служби (у разі укладення). Таке рішення приймається не пізніше п'яти календарних днів з дня надходження результатів спеціальної перевірки у випадку та порядку, передбачених законодавством у сфері запобігання корупції.

Державна служба припиняється:

- 1) у разі втрати права на державну службу або його обмеження;
- 2) у разі закінчення строку призначення на посаду державної служби;
- 3) за ініціативою державного службовця або за угодою сторін;
- 4) за ініціативою суб'єкта призначення;
- 5) у разі настання обставин, що склалися незалежно від волі сторін;
- 6) у разі незгоди державного службовця на проходження державної служби у зв'язку із зміною її істотних умов;
- 7) у разі досягнення державним службовцем 65-річного віку, якщо інше не передбачено законом;
- 8) у разі застосування заборони, передбаченої Законом України «Про очищення влади»;
- 9) з підстав, передбачених контрактом про проходження державної служби (у разі укладення).

Права Державної міграційної служби України. ДМС для виконання покладених на неї завдань має право:

- 1) залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого

самоврядування, а також підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками);

2) одержувати безоплатно від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також від громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на ДМС завдань;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до її компетенції;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

5) проводити перевірки стану додержання органами виконавчої влади, громадянами, органами реєстрації, підприємствами, установами та організаціями вимог законодавства у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів і вносити пропозиції щодо усунення причин порушення таких вимог;

6) ініціювати проведення спільних перевірок з правоохоронними органами та іншими центральними органами виконавчої влади у межах повноважень, передбачених законом;

7) створювати умови для тимчасового тримання іноземців та осіб без громадянства, затриманих за незаконне перебування на території України, до вирішення питання щодо їх примусового видворення або поміщення до пункту тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, шляхом виділення приміщень в територіальних органах ДМС.

Порядок утворення та ліквідації підрозділів Державної міграційної служби України. Структуру апарату ДМС затверджує її голова за погодженням з міністром внутрішніх справ.

Органи ДМС створюються, реорганізуються та ліквіднуються Кабінетом Міністрів України за пропозицією голови ДМС в межах граничної чисельності державних службовців та працівників ДМС і коштів, передбачених на її утримання.

Голова ДМС утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, установи та організації, що належать до сфери управління ДМС, затверджує їх положення (статути), в установленому порядку призначає на посади та звільняє з посади їх керівників.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Складіть схему за однією з обраних тем:
Структура Державної міграційної служби України
Напрями діяльності Державної міграційної служби України
Взаємодія органів Державної міграційної служби України з іншими правоохоронними органами.
2. Підберіть джерела наукової та навчальної літератури на цю тему, які вийшли протягом останніх 3 років (не менше 5 джерел).
3. Підготуйте тестові завдання на цю тему (не менше 5 запитань).

Додаткові завдання

1. Підготувати на вибір реферат, презентацію, есе чи наукові тези доповіді за однією з рекомендованих тем. Тема для написання есе та наукових тез доповідей додатково узгоджується з викладачем. Рекомендовані теми:
Основні завдання Державної міграційної служби України.
Правовий статус співробітників Державної міграційної служби України.
Історія Державної міграційної служби України.

Тестові завдання

1. Який орган не належить до системи ДМС:
а) апарат ДМС;
б) територіальні органи ДМС;
в) міжрегіональні територіальні органи ДМС;
г) Державне підприємство «Документ»?
2. Що не належить до функцій ДМС:
а) проводить аналіз міграційної ситуації в Україні, проблем біженців та інших категорій мігрантів, розробляє поточні та довгострокові прогнози із зазначених питань;
б) готує пропозиції щодо визначення квоти імміграції на календарний рік;
в) реалізація державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів;
г) приймає рішення про видачу дозволу на імміграцію, відмову в його видачі та скасування такого дозволу?

3. До основних завдань ДМС належить:

а) внесення на розгляд міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів;

б) формування державного замовлення на підготовку фахівців у відповідній сфері;

в) виконання у межах повноважень, передбачених законом, правозастосовних і правоохоронних функцій;

г) надання адміністративних послуг відповідно до закону.

4. Голова ДМС призначається на посаду та звільняється з посади:

а) міністром внутрішніх справ;

б) Кабінетом Міністрів України;

в) Президентом України;

г) Верховною Радою України.

5. Керівників територіальних органів ДМС призначає та звільняє з посади:

а) міністр внутрішніх справ;

б) голова ДМС;

в) голова ДМС за погодженням з міністром внутрішніх справ та головами відповідних місцевих держадміністрацій;

г) голова ДМС за погодженням з міністром внутрішніх справ.

6. Заступників керівників територіальних органів ДМС призначає та звільняє з посади:

а) міністр внутрішніх справ;

б) голова ДМС;

в) голова ДМС за погодженням з міністром внутрішніх справ та головами відповідних місцевих держадміністрацій;

г) голова ДМС за погодженням з міністром внутрішніх справ.

7. Що не належить до прав ДМС:

а) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

б) ініціювати проведення спільних перевірок з правоохоронними органами та іншими центральними органами виконавчої влади у межах повноважень, передбачених законом;

в) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до її компетенції;

г) відповідно до законодавства приймати рішення щодо надання дозво-

лу на перетинання державного кордону у спрощеному порядку?

8. Положення про ДМС затверджено:

- а) законом України;
- б) постановою Кабінету Міністрів України;
- в) наказом Президента України;
- г) наказом МВС України.

9. Структуру апарату ДМС затверджує:

- а) міністр внутрішніх справ;
- б) голова ДМС;
- в) голова ДМС за погодженням з міністром внутрішніх справ;
- г) міністр внутрішніх справ за погодженням з головою ДМС.

10. Органи ДМС створюються, реорганізуються та ліквідуються:

- а) Кабінетом Міністрів України;
- б) Кабінетом Міністрів України за пропозицією голови ДМС;
- в) міністром внутрішніх справ;
- г) головою ДМС.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.
2. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 року № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/889-19/conv>.
3. Положення про Міністерство внутрішніх справ України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п>.
4. Положення про Державну міграційну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-п/conv#Text>.
5. Гурін Д. Правовий статус Державної міграційної служби в забезпеченні реалізації державної політики у сфері міграції. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 144–148.
6. Денисюк С. Ф. Повноваження правоохоронних органів у міграційній сфері. *Актуальні проблеми державного управління*. 2009. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdy_2009_1_55.pdf
7. Єрмаков Ю.В. Державна міграційна служба України як основний суб'єкт здійснення адміністративної процедури у сфері міграції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 3(28). Т. 2. С. 51–55.
8. Єфремова М.О. Адміністративно-правовий статус Державної міграційної служби України у системі органів публічної адміністрації. *Митна справа*. 2015. № 3(2). С. 210–214.
9. Єфремова М.О. Адміністративно-правовий статус Державної мігра-

ційної служби України: питання теорії та практики. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2015. Вип. 1(2). С. 192–196.

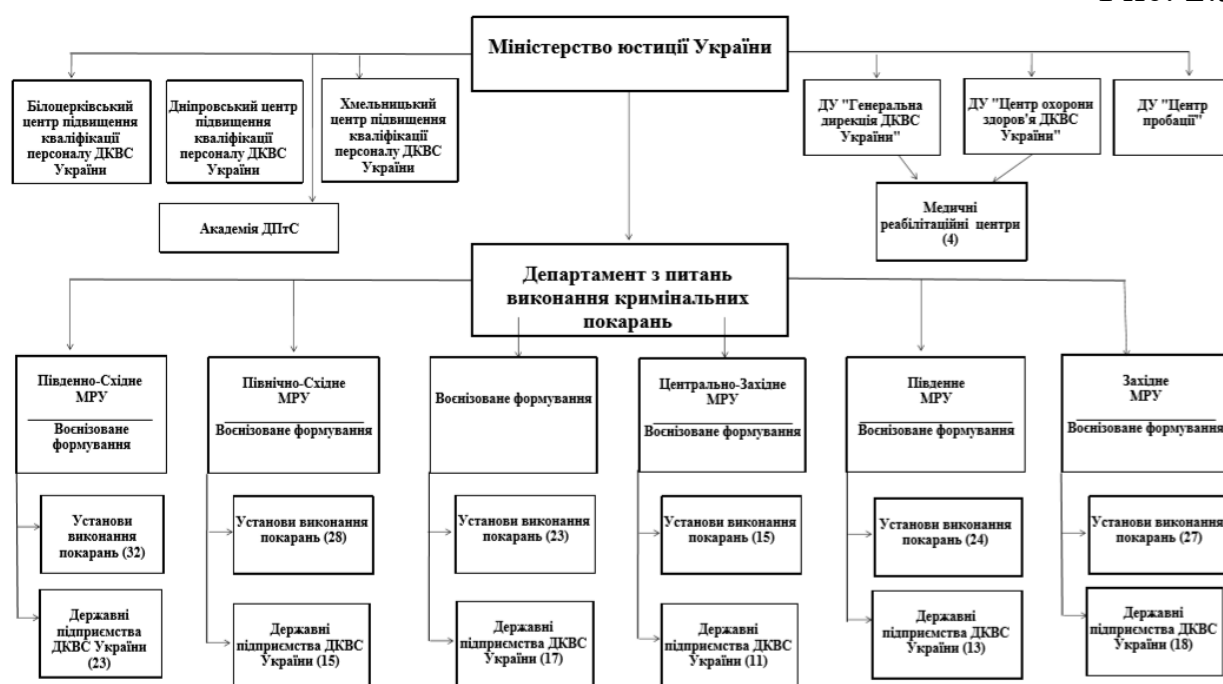
10. Мартянова Р.А. Удосконалення взаємодії органів Державної міграційної служби України з органами влади щодо забезпечення державної безпеки всередині держави. *Університетські наукові записки*. 2018. № 2. С. 220–236.

2.9. Система, структура, функції, завдання та повноваження Державної кримінально-виконавчої служби України

Державна кримінально-виконавча служба України (далі ДКВС України) відповідно до Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» здійснює правозастосовні та правоохоронні функції і складається з центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальних органів управління, кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ і організацій, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України.

На рисунку 2.3. показана структура Державної кримінальної виконавчої служби в системі Міністерства юстиції України.

Рис. 2.3.

Основними завданнями Державної кримінально-виконавчої служби України є:

1) реалізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, за допомогою визначення основних напрямів діяльності міжрегіональних територіальних органів з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ та організацій, утворених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – органи і установи);

2) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації;

3) забезпечення формування системи наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються до засуджених та осіб, узятих під варту;

4) контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту.

ДКВС України відповідно до покладених на неї завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх міністрові юстиції України;

2) аналізує результати діяльності органів і установ, готує на їх основі та подає міністрові юстиції України пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування органів і установ;

3) забезпечує виконання державних цільових програм розвитку органів і установ;

4) бере участь у розробленні та виконанні державних комплексних програм протидії злочинності;

5) організовує та контролює виконання вироків суду та інших судових рішень і застосування передбачених законом засобів виправлення засуджених;

6) забезпечує дотримання вимог законодавства в органах і установах;

7) забезпечує здійснення заходів стосовно запобігання вчиненню кримінальних правопорушень і дисциплінарних проступків засудженими та особами, узятими під варту, а також заходів щодо них для припи-

нення кримінальних правопорушень і дисциплінарних проступків;

8) забезпечує виявлення кримінальних правопорушень, учинених в органах і установах;

9) організовує здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

10) забезпечує контроль за організацією охорони установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, дотриманням правопорядку та забезпеченням безпеки в них;

11) організовує забезпечення безпеки осіб, які тримаються в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, підрозділами таких установ та слідчих ізоляторів;

12) організовує і контролює оперативно-розшукову діяльність органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, налагоджує взаємодію з органами, до складу яких входять підрозділи, що провадять таку діяльність;

13) здійснює довідково-інформаційне та методичне забезпечення органів і установ;

14) забезпечує функціонування власної системи внутрішньої безпеки;

15) здійснює управління об'єктами державної власності;

16) організовує облік та реєстрацію засуджених та осіб, узятих під варту;

17) визначає вид установи виконання покарань, у якій відбуватимуть покарання засуджені до позбавлення волі;

18) здійснює розподіл засуджених, переводить їх та осіб, узятих під варту, з однієї установи до іншої;

19) здійснює видачу осіб (екстрадицію), а також прийом громадян України, засуджених за кордоном, для відбування покарання на території України та передачу іноземців, засуджених судами України, для відбування покарання за кордоном, забезпечує транзитне перевезення через територію України осіб, узятих під варту, або засуджених згідно із законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

20) забезпечує виконання актів амністії та помилування, проводить перевірки дотримання органами і установами вимог нормативно-правових актів, які регламентують порядок оформлення матеріалів до клопотання про помилування;

21) організовує проведення соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими, залучає до її проведення представників релігійних і благодійних організацій, громадських об'єднань, творчих спілок,

фізичних осіб;

22) сприяє спостережним комісіям та громадським об'єднанням у здійсненні громадського контролю за дотриманням прав і законних інтересів засуджених під час виконання кримінальних покарань;

23) організовує у взаємодії із Міністерством освіти і науки України професійно-технічне і загальноосвітнє навчання засуджених та надання освітніх послуг особам, узятим під варту;

24) організовує проведення медичної практики, здійснення санітарно-епідеміологічного нагляду, медичного контролю за станом здоров'я засуджених та осіб, узятих під варту, надання їм медичної допомоги, забезпечує належний санітарно-епідемічний стан в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах і на їх території;

25) взаємодіє з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськими об'єднаннями щодо підготовки засуджених до звільнення з установ виконання покарань;

26) організовує залучення засуджених до суспільно корисної оплачуваної праці;

27) здійснює державний нагляд за безпечним веденням робіт персоналом органів і установ, засудженими та особами, узятими під варту;

28) установлює і підтримує зв'язки з міжнародними організаціями, у встановленому законодавством порядку укладає угоди з відповідними органами іноземних держав про співробітництво у сфері виконання кримінальних покарань, протидії злочинності та з інших питань, що належать до компетенції Державної кримінально-виконавчої служби України;

29) здійснює розгляд звернень громадян та юридичних осіб з питань, пов'язаних із діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України;

30) забезпечує виконання завдань, визначених Законом України «Про пробацію»;

31) здійснює інші повноваження, визначені законом.

ДКВС України з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в органах і установах;

2) здійснює добір персоналу на службу/роботу в Державну кримінально-виконавчу службу України, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення їх кваліфікації;

3) організовує планово-фінансову роботу в органах і установах, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресур-

сів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку в установленому законодавством порядку;

4) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, разом з відповідними центральними органами виконавчої влади контроль за використанням державних коштів, передбачених для реалізації проєктів, виконання програм, у тому числі міжнародних;

5) є державним замовником з оборонного замовлення та на поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг за державні кошти для задоволення потреб національної безпеки, проєктування і капітального будівництва об'єктів органів і установ;

6) здійснює заходи щодо централізованої закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти для потреб органів і установ;

7) забезпечує моніторинг виробничо-господарської діяльності підприємств установ виконання покарань, аналізує результати такої діяльності, надає допомогу зазначеним підприємствам у встановленні господарських зв'язків, бере участь у формуванні та розміщенні державного замовлення;

8) організовує проведення наукових досліджень, дослідно-конструкторських і проєктно-технологічних робіт, координує роботу органів і установ пов'язану із сертифікацією, стандартизацією, метрологією, винахідництвом і раціоналізацією;

9) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, вирішення питань цивільного захисту, стабільну роботу органів і установ в умовах особливого періоду і надзвичайного стану, додержання правового режиму надзвичайного чи воєнного стану в разі його введення в Україні або в окремих її місцевостях, здійснення інших заходів відповідно до законодавства;

10) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

11) визначає потребу органів і установ у матеріально-технічних ресурсах, енергоносіях, продуктах харчування, капітальних вкладеннях для будівництва, реконструкції, розширення, технічного переоснащення і капітального ремонту, виконання проєктно-вишукувальних робіт і робіт з типового проєктування об'єктів органів і установ; організовує і забезпечує раціональне та ефективне використання усіх видів енергетичних ресурсів та води, впровадження енергозберігаючих заходів в органах і установах;

12) здійснює нагляд за технічним станом будівель, споруд та об'єктів інженерної інфраструктури, автотранспортних засобів органів і

установ;

13) забезпечує виконання завдань з пожежної безпеки щодо захисту життя і здоров'я громадян, державної власності від пожеж та підтримання належного рівня пожежної безпеки в органах і установах, проводить експертизу проєктної та іншої документації відповідно до нормативних-правових актів з пожежної безпеки;

14) забезпечує установи виконання покарань та слідчі ізолятори інженерно-технічними засобами охорони і нагляду, спеціальними засобами захисту та активної оборони, системами зв'язку і управління, зброєю, боєприпасами, бойовою та спеціальною технікою, протипожежними засобами, технікою та автомобілями, контролює їх розподіл, зберігання і використання;

15) організовує в межах повноважень, передбачених законом, роботу щодо комплектування, зберігання, обліку та використання архівних документів, що пов'язані з діяльністю органів і установ;

16) сприяє діяльності профспілкового руху та громадських об'єднань, статутні положення яких не суперечать засадам діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України та вимогам законодавства;

17) забезпечує висвітлення діяльності органів і установ, зокрема через засновані нею в установленому порядку засоби масової інформації та власний веб-сайт (<https://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/index>), організовує проведення семінарів, конференцій з питань, що належать до її компетенції;

18) організовує ведення діловодства у порядку, встановленому законодавством;

19) провадить у встановленому порядку редакційно-видавничу діяльність, зокрема видає газети, журнали, бюлетені, збірники нормативно-правових актів та інші матеріали з питань діяльності органів і установ;

20) взаємодіє з Антитерористичним центром при СБУ у питаннях боротьби з тероризмом та здійснює заходи щодо запобігання та припинення злочинів терористичної спрямованості на об'єктах органів і установ;

21) забезпечує виконання завдань у сфері пробації.

Права та обов'язки посадових і службових осіб органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів.

1. Посадові та службові особи органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів зобов'язані:

1) виконувати покарання відповідно до вимог кримінально-виконавчого законодавства;

2) забезпечувати дотримання прав людини і громадянина, реалізацію законних прав та інтересів засуджених і осіб, узятих під варту, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань;

3) виконувати вироки, постанови і ухвали суду, а також рішення, прийняті прокурорами і слідчими в установленому законом порядку і в межах їх компетенції; тримати осіб, узятих під варту;

4) застосовувати передбачені законом засоби виправлення і ресоціалізації засуджених; сприяти трудовому та побутовому влаштуванню осіб, звільнених від відбування покарання, та їх соціальній адаптації;

5) забезпечувати виконання актів амністії та помилування;

6) забезпечувати правопорядок, додержання вимог режиму, правил внутрішнього розпорядку в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах і на прилеглих до них територіях та вимагати від засуджених і осіб, узятих під варту, інших осіб виконання ними обов'язків, установлених законом;

7) проводити реєстрацію засуджених і осіб, узятих під варту, їх фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку та дактилоскопію;

8) забезпечувати безпеку засуджених і осіб, узятих під варту, персоналу і громадян, які перебувають на території установ виконання покарань та слідчих ізоляторів;

9) припиняти адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений законодавством порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань;

10) запобігати вчиненню кримінальних правопорушень та дисциплінарних проступків в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах; приймати і реєструвати заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення і події, своєчасно приймати щодо них рішення;

11) забезпечувати охорону, ізоляцію та нагляд за засудженими і особами, узятими під варту; здійснювати заходи щодо розшуку осіб, які вчинили втечу з установ виконання покарань і слідчих ізоляторів, та засуджених, які ухиляються від покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;

12) виявляти, припиняти кримінальні правопорушення, вчинені в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, брати участь в їх розкритті у порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України;

13) брати участь у боротьбі з тероризмом у межах своїх повноважень;

14) виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню криміналь-

них правопорушень і порушень режиму в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, а також вчиненню кримінальних правопорушень засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, вживати в межах своїх повноважень заходів до їх усунення;

15) створювати належні умови для тримання засуджених і осіб, узятих під варту, їх комунально-побутового і медико-санітарного забезпечення;

16) організовувати загальноосвітнє і професійно-технічне навчання засуджених та залучати їх до праці;

17) забезпечувати додержання вимог законодавства з охорони державної таємниці, праці та навколишнього середовища, санітарно-епідеміологічного нагляду і правил пожежної безпеки;

18) здійснювати контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням або умовно-достроково;

19) забезпечувати правовий і соціальний захист персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України та членів їхніх сімей;

20) здійснювати інші повноваження, передбачені законом.

2. Посадові і службові особи органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів мають право:

1) вимагати від засуджених, осіб, узятих під варту, та інших осіб, які перебувають на території та в приміщеннях органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, додержання норм кримінально-виконавчого законодавства;

2) проводити огляд і обшук засуджених та осіб, узятих під варту, їх речей, огляд інших осіб та їх речей, транспортних засобів, які знаходяться на територіях установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, підприємств установ виконання покарань і на прилеглих до них територіях, на яких установлені режимні вимоги, а також вилучати заборонені для використання в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах речі та документи;

3) тимчасово обмежувати або забороняти відповідно до законодавства рух транспорту на прилеглих до установ виконання покарань та слідчих ізоляторів територіях, не допускати громадян на ці території або зобов'язувати їх там залишатися чи покинути ці території з метою додержання вимог режиму, захисту життя і здоров'я громадян;

4) у разі здійснення заходів щодо розшуку та затримання засуджених і осіб, узятих під варту, які вчинили втечу, або засуджених, які ухиляються від відбування покарання, у місцях, де імовірна їх поява:

а) входити безперешкодно в будь-який час доби на територію і в приміщення підприємств, установ і організацій, а за згодою власників -

також у жилі та підсобні приміщення громадян і перебувати в них;

б) зупиняти та проводити огляд транспортних засобів;

в) перевіряти у громадян документи, що посвідчують їх особу;

г) затримувати і доставляти до правоохоронних органів осіб, які розшукуються;

г) проводити особистий огляд затриманих осіб та речей, що знаходяться при них;

5) одержувати безперешкодно від підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та об'єднань громадян відомості, матеріали та іншу допомогу, необхідні для виконання покладених завдань;

б) запроваджувати в установленому законом порядку режим особливих умов в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах;

7) застосовувати і використовувати фізичну силу, спеціальні засоби і зброю на підставах і в порядку, передбачених Законом України "Про Національну поліцію" та іншими законами України;

8) здійснювати оперативно-розшукові заходи згідно із законами України;

9) складати протоколи про адміністративні правопорушення, здійснювати адміністративне затримання і застосовувати інші заходи, передбачені законодавством про адміністративні правопорушення;

10) проводити медичний огляд засуджених і осіб, узятих під варту, з метою виявлення фактів вживання спиртних напоїв, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших засобів, що одурманюють, призначати медичне обстеження засуджених;

11) використовувати засоби масової інформації для розшуку засуджених і осіб, узятих під варту, які вчинили втечу;

12) приймати згідно із законом у володіння і користування від установ, організацій і підприємств незалежно від форм власності, а також громадян матеріально-технічні ресурси, кошти і майно;

13) користуватися безоплатно при виконанні службових обов'язків усіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі), залізничного і водного транспорту приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів;

14) здійснювати інші права, передбачені законом.

Кримінально-виконавча інспекція - орган, який виконує покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт та здійснює контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням або умовно-достроково, а також звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років.

Кримінально-виконавча інспекція здійснює функції та повноваження, передбачені законом та іншими нормативно-правовими актами.

Установи виконання покарань та слідчі ізолятори утворюються і ліквідуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та виконують функції, передбачені законом та іншими нормативно-правовими актами. Законодавством визначаються особливості відвідування цих установ і слідчих ізоляторів та спеціальні вимоги режиму доступу на їх територію.

Воєнізовані формування - підрозділи, які відповідно до закону діють у складі органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, призначені для їх охорони та запобігання і припинення дій, що дезорганізують роботу виправних установ.

Підприємства установ виконання покарань є державними підприємствами, які здійснюють господарську діяльність та професійно-технічне навчання засуджених.

Підприємства установ виконання покарань здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства з урахуванням таких особливостей:

1) засновником підприємств установ виконання покарань є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, який затверджує їх статuti;

2) створення, реорганізація і ліквідація підприємств установ виконання покарань, розпорядження їх майном здійснюються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань;

3) підприємства установ виконання покарань визначають структуру управління і штати в порядку, встановленому законодавством;

4) керівниками підприємств установ виконання покарань є за посадами заступники начальників установ виконання покарань;

5) порядок призначення і звільнення з посад, права, обов'язки та умови служби працівників підприємств установ виконання покарань, які мають спеціальні звання рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, визначаються відповідно до законодавства;

6) трудові відносини засуджених регулюються законодавством про працю з урахуванням вимог кримінально-виконавчого законодавства;

7) свою діяльність підприємства установ виконання покарань планують з урахуванням можливості організації професійно-технічного навчання, формування трудових навичок у засуджених;

8) засуджені залучаються до праці з урахуванням наявних виробни-

чих потужностей підприємств установ виконання покарань;

9) підприємствам установ виконання покарань створюються сприятливі умови в залученні до виготовлення продукції (виконання окремих видів робіт, надання послуг) для регіональних потреб;

10) підприємства установ виконання покарань мають право на пільги зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) відповідно до законів з питань оподаткування;

11) підприємства установ виконання покарань не можуть бути засновниками (учасниками) суб'єктів господарювання, щодо них не може бути порушено провадження у справі про банкрутство.

ДКВС України сьогодні становить складну систему органів (структур), що підпорядковані та входять до складу Міністерства юстиції України і спрямовані на реалізацію завдань у сфері виконання кримінальних покарань. Основними з цих органів можна вважати такі:

- 1) Державна установа «Генеральна дирекція ДКВС України»;
- 2) Державна установа «Центр охорони здоров'я ДКВС України»;
- 3) Державна установа «Центр пробації»;
- 4) Білоцерківський центр підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України;
- 5) Дніпропетровський центр підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України;
- 6) Хмельницький центр підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України;
- 7) Академія ДПтС;
- 8) Департамент з питань виконання кримінальних покарань, що складається з територіальних органів управління, до яких входять:
 - а) Південно-Східне міжрегіональне управління;
 - б) Північно-Східне міжрегіональне управління;
 - в) Центральне-Західне міжрегіональне управління;
 - г) Південне міжрегіональне управління;
 - д) Західне міжрегіональне управління.

Водночас кожне міжрегіональне управління складається з:

- воєнізованого формування;
- установ виконання покарань;
- державних підприємств ДКВС України.

Відповідно до Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, утворюється, реорганізовується та ліквідується Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України.

Він також узагальнює практику застосування законодавства з питань, що стосуються завдань Державної кримінально-виконавчої служби України, розробляє пропозиції, спрямовані на його вдосконалення, і вносить їх на розгляд Міністерству юстиції України.

Центральний орган виконавчої влади є державним замовником з оборонного замовлення та на поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг за державні кошти для задоволення потреб національної безпеки.

Керівництво Державною кримінально-виконавчою службою України та діяльністю центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань здійснює керівник центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, який несе персональну відповідальність за виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Керівника та його заступників призначає за поданням Прем'єр-міністра України та звільняє з посад Президент України.

Генеральну дирекцію ДКВС України очолює начальник, який призначається на посаду та звільняється з посади міністром юстиції України у встановленому законодавством порядку.

Основними напрямками діяльності ДУ «Генеральна дирекція ДКВС України» є:

1. Збір, узагальнення та подання Мін'юсту оперативної інформації, що надходить від чергових частин органів і установ ДКВС України.

2. Виконання функцій замовника під час закупівлі товарів, робіт та послуг відповідно до вимог законодавства про забезпечення потреб органів і установ ДКВС України.

3. Здійснення управління та контролю у сфері ресурсного забезпечення, матеріально-технічних ресурсах, необхідних для здійснення діяльності, у тому числі комунальних послугах, продуктах харчування та речовому забезпеченні, органів і установ ДКВС.

4. Здійснення координації господарської діяльності медичних реабілітаційних центрів ДКВС України.

5. Реалізація повноважень Мін'юсту з використання матеріального резерву Мін'юсту (для установ виконання покарань та слідчих ізоляторів).

6. Здійснення діяльності у сферах будівництва, реконструкції, розширення, перепрофілювання і технічного переоснащення, у тому числі проектування, оцінки технічного стану під час планування та проектування ремонту будівель, споруд та об'єктів інженерної інфраструктури,

обліку нерухомого майна в органах і установах ДКВС України, а також підприємств установ виконання покарань забезпечення мобілізаційних потреб держави, а також здійснення моніторингу житлово-побутового забезпечення персоналу органів і установ, а також ДКВС України.

7. Виконання функцій замовника (забудовника) з будівництва, реконструкції, розширення, перепрофілювання і технічного переоснащення, у тому числі проектування, будівель житлових і нежитлових, захисних споруд цивільного захисту та інженерних споруд органів і установ ДКВС України, а також підприємств установ виконання покарань та сприяння впровадженню у будівництво прогресивних і енергозберігаючих проектних рішень, нових будівельних матеріалів, конструкцій, виробів і технологій.

8. Надання послуг з обстеження технічного стану будівель і споруд, технічного нагляду на об'єктах будівництва, технічної інвентаризації нерухомого майна, сертифікації енергетичної ефективності та складання кошторисної документації на капітальний та поточний ремонт об'єктів органів і установ ДКВС України, а також підприємств установ виконання покарань.

Державна установа «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» (далі – ЦОЗ ДКВС України) є бюджетним неприбутковим закладом охорони здоров'я, що здійснює господарську діяльність з медичної практики. ЦОЗ ДКВС України створений для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України із забезпечення надання якісних медичних послуг засудженим та особам, узятим під варту, медичного забезпечення персоналу ДКВС України, державного санітарно-епідеміологічного нагляду в місцях провадження господарської діяльності ЦОЗ ДКВС України та на їх території.

У структурі ЦОЗ ДКВС України діють відокремлені структурні підрозділи – філії (далі – Філії), до складу яких входять медичні частини, лікарняні заклади та фельдшерські пункти, які провадять господарську діяльність з медичної практики відповідно до законодавства. Філії не є юридичними особами та здійснюють частину делегованих функцій ЦОЗ ДКВС України відповідно до мети (цілей), завдань та функцій.

Основними завданнями ЦОЗ ДКВС є:

1. Реалізація державної політики у сфері охорони здоров'я в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах.

2. Здійснення відповідно до законодавства та в межах компетенції заходів щодо:

– організації медичного забезпечення та контролю за станом здо-

ров'я засуджених та осіб, узятих під варту;

– організації медичного забезпечення та профілактичного оздоровлення персоналу ДКВС України;

– профілактики та зниження захворюваності серед засуджених та осіб узятих під варту, зменшення первинного виходу на інвалідність та смертності;

– організації належного санітарно-гігієнічного та протиепідемічного нагляду в місцях провадження господарської діяльності ЦОЗ ДКВС України та на їх територіях;

– координації медичної діяльності медичних реабілітаційних центрів ДКВС України.

3. Організація, координація та контроль за виконанням заходів з надання медичної допомоги, що здійснюються Філіями.

4. Визначення потреби у видатках бюджету на утримання ЦОЗ ДКВС України та здійснення заходів з медичного забезпечення засуджених осіб узятих під варту, та персоналу ДКВС України.

ДУ «Центр пробації» є неприбутковою державною установою, створеною для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України з питань пробації і безпосереднього спрямування та координації діяльності уповноважених органів з питань пробації, що належить до сфери управління Мін'юсту. Діяльність Центру пробації спрямовується та координується заступником міністра юстиції України відповідно до розподілу обов'язків.

Основними завданнями Центру пробації є:

1) організаційно-методичне та практичне забезпечення завдань пробації відповідно до принципів, закріплених законодавством про пробацію;

2) здійснення наглядової пробації, соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію, забезпечення судів інформацією, що характеризує обвинувачених (досудові доповіді);

3) виконання кримінальних покарань у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт;

4) здійснення контролю за виконанням покарання у вигляді штрафу;

5) здійснення нагляду за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, а також звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років;

б) забезпечення направлення засуджених до обмеження волі, які на час винесення вироку не перебували під вартою, до кримінально-

виконавчих установ відкритого типу;

7) виконання адміністративних стягнень у виді громадських робіт та виправних робіт;

8) організація підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк;

9) організація взаємодії та контролю за діяльністю уповноважених органів з питань пробації;

10) моніторинг ефективності заходів пробації та розробка пропозицій щодо їх удосконалення і подальшого розвитку пробації в Україні з урахуванням міжнародних стандартів пробації;

11) забезпечення взаємодії з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, судами, установами та організаціями, науковими та навчальними закладами з питань реалізації завдань, визначених законодавством про пробацію;

12) формування вимог до професії та кваліфікаційних характеристик персоналу Центру пробації, підрозділів уповноважених органів з питань пробації та підготовка пропозицій щодо його відбору та навчання;

13) створення ефективної комунікації Центру пробації, уповноважених органів з питань пробації та громадськості, що базується на принципах прозорості, довіри та партнерської взаємодії;

14) здійснення міжнародного партнерства у сфері пробації;

15) складання проекту кошторису видатків на утримання Центру пробації, уповноважених органів з питань пробації з обґрунтуваннями та детальними розрахунками;

16) підготовка пропозицій до паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання.

Департамент з питань виконання кримінальних покарань є міжрегіональним територіальним органом Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань. Діяльність Департаменту спрямовується та координується заступником Міністерства юстиції України відповідно до розподілу обов'язків. Департамент є органом Державної кримінально-виконавчої служби України та реалізує повноваження Мін'юсту у сфері виконання кримінальних покарань.

Основні завдання Департаменту:

1) контроль та моніторинг за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізації законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту;

2) організація забезпечення безпеки осіб, які тримаються в устано-

вах виконання покарань і слідчих ізоляторах, підрозділами таких установ та слідчих ізоляторів;

3) здійснення охорони засуджених, осіб, узятих під варту, під час медичного обстеження і лікування в територіальних закладах охорони здоров'я;

4) визначення виду установи виконання покарань, у якій відбуватимуться покарання засуджених до позбавлення волі, здійснення розподілу, проведення їх та осіб, узятих під варту, з однієї установи до іншої;

5) видачі осіб (екстрадиції), а також прийому громадян України, засуджених за кордоном, для відбування покарання на території України та передачу іноземців, засуджених судами України, для відбування покарання за кордоном, забезпечення транзитного перевезення через територію України осіб, узятих під варту, або засуджених згідно із законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

б) організація процесу позитивних змін засуджених, їх свідоме відновлення в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві (ресоціалізація);

7) організація проведення соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими, які відбувають покарання в установах виконання покарань, залучення до її проведення представників релігійних і благодійних організацій, громадських об'єднань, творчих спілок, фізичних осіб;

8) забезпечення виконання актів амністії та помилування;

9) організація загальноосвітнього та професійно-технічного навчання засуджених в установах виконання покарань;

10) впровадження міжнародних стандартів та передового досвіду у сфері дотримання прав людини і громадянина.

Для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України Кабінетом Міністрів України утворюються територіальні органи управління – управління (відділи) в Автономній Республіці Крим, областях, місті Києві та Київській області, місті Севастополі. На сьогодні це міжрегіональні управління Міністерства юстиції України:

а) Південно-Східне міжрегіональне управління;

б) Північно-Східне міжрегіональне управління;

в) Центрально-Західне міжрегіональне управління;

г) Південне міжрегіональне управління;

д) Західне міжрегіональне управління.

Територіальні органи управління здійснюють керівництво оперативно-службовою та фінансово-господарською діяльністю підпорядкованих їм органів і установ та виконують функції, передбачені положеннями про територіальні органи управління.

Кожне міжрегіональне управління, що репрезентує територіальні органи управління, складається з:

- воєнізованого формування;
- установ виконання покарань;
- державних підприємств ДКВС України.

Воєнізовані формування – підрозділи, які відповідно до закону діють у складі органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, призначені для їх охорони та запобігання і припинення дій, що дезорганізують роботу виправних установ.

Підрозділ безпосередньо підпорядковується відповідному міжрегіональному управлінню, є відокремленим підрозділом без права юридичної особи.

Підрозділ очолює командир, який призначається на посаду і звільняється з посади наказом начальника міжрегіонального управління, якому безпосередньо підпорядковується Підрозділ, за погодженням із Департаментом.

Основними завданнями підрозділу є:

1. Запобігання і припинення дій, що дезорганізують роботу УВП і СІЗО, інших злочинів на об'єктах ДКВС України та здійснення їх охорони.
2. Участь у заходах щодо забезпечення режиму та його основних вимог в УВП і СІЗО.
3. Здійснення заходів щодо запобігання та припинення злочинів терористичної спрямованості на об'єктах ДКВС України.

Функціями підрозділу є:

1. Запобігання та припинення злочинів терористичної спрямованості на об'єктах ДКВС України, у тому числі в межах антитерористичної операції, що здійснюється АТЦ або координаційною групою при відповідному регіональному органі СБ України відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом».

2. Участь у заходах щодо розшуку і затримання засуджених і осіб, узятих під варту, які вчинили втечу з-під варту або самовільно залишили місце відбування покарання.

3. Виконання заходів, передбачених уведенням надзвичайного чи воєнного стану, режиму особливих умов у районі розташування об'єктів ДКВС України у випадках стихійного лиха, епідемій, аварій важливих

для життєзабезпечення систем, масових заворушень, проявів групової непокори засуджених і осіб, узятих під варту, в разі нападу (у тому числі збройного) або виникнення реальної загрози такого нападу на об'єкти ДКВС України, припинення групових протиправних дій засуджених і осіб, узятих під варту, та ліквідації їх наслідків.

4. Участь в організації переміщення особливо небезпечних засуджених та засуджених до довічного позбавлення волі до місць відбuvання покарань.

5. Участь у заходах з організації охорони об'єктів ДКВС України.

6. Організація і проведення навчань, практичних тренувань особового складу груп швидкого реагування УВП і СІЗО.

7. Сприяння оперативним підрозділам Департаменту, міжрегіональним управлінням, УВП і СІЗО у проведенні оперативно-розшукових заходів.

8. Проведення оглядів і обшуків території житлової та виробничої зон, речей засуджених і осіб, узятих під варту, оглядів інших осіб та їх речей, транспортних засобів, які знаходяться на території об'єктів ДКВС України, на якій встановлені режимні вимоги, а також вилучення заборонених речей і документів.

9. Забезпечення правопорядку, додержання законодавства України та іншими нормативно-правовими актами порядку виконання і відбuvання покарання в УВП і СІЗО та на прилеглий до них території.

10. Забезпечення безпеки засуджених і осіб, узятих під варту, персоналу і громадян, які перебувають на об'єктах ДКВС України.

Установи виконання покарань та слідчі ізолятори утворюються і ліквідуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та виконують функції, передбачені законом та іншими нормативно-правовими актами.

Види установ виконання покарань передбачені Кримінально-виконавчим кодексом України. Тож установами виконання покарань є:

- арештні доми;
- кримінально-виконавчі установи;
- спеціальні виховні установи;
- слідчі ізолятори.

Підприємства установ виконання покарань є державними підприємствами, які здійснюють господарську діяльність та професійно-технічне навчання засуджених.

Підприємства установ виконання покарань здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства з урахуванням таких особливостей:

- 1) засновником підприємств установ виконання покарань є центра-

льний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, який затверджує їх статuti;

2) створення, реорганізація і ліквідація підприємств установ виконання покарань, розпорядження їх майном здійснюються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань;

3) підприємства установ виконання покарань визначають структуру управління і штати в порядку, встановленому законодавством;

4) керівниками підприємств установ виконання покарань є за посадами заступники начальників установ виконання покарань;

5) порядок призначення і звільнення з посад, права, обов'язки та умови служби працівників підприємств установ виконання покарань, які мають спеціальні звання рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, визначаються відповідно до законодавства;

б) трудові відносини засуджених регулюються законодавством про працю з урахуванням вимог кримінально-виконавчого законодавства;

7) свою діяльність підприємства установ виконання покарань планують з урахуванням можливості організації професійно-технічного навчання, формування трудових навичок у засуджених;

8) засуджені залучаються до праці з урахуванням наявних виробничих потужностей підприємств установ виконання покарань;

9) підприємствам установ виконання покарань створюються сприятливі умови в залученні до виготовлення продукції (виконання окремих видів робіт, надання послуг) для регіональних потреб;

10) підприємства установ виконання покарань мають право на пільги зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) відповідно до законів з питань оподаткування;

11) підприємства установ виконання покарань не можуть бути засновниками (учасниками) суб'єктів господарювання, щодо них не може бути порушено провадження у справі про банкрутство.

До персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України належать особи рядового і начальницького складу (далі – особи рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої служби), спеціалісти, які не мають спеціальних звань, та інші працівники, які працюють за трудовими договорами в Державній кримінально-виконавчій службі України (далі – працівники кримінально-виконавчої служби).

Посадові та службові особи органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів зобов'язані:

1) виконувати покарання відповідно до вимог кримінально-

виконавчого законодавства;

2) забезпечувати дотримання прав людини і громадянина, реалізацію законних прав та інтересів засуджених і осіб, узятих під варту, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань;

3) виконувати вирoki, постанови і ухвали суду, а також рішення, прийняті прокурорами і слідчими в установленому законом порядку і в межах їх компетенції; тримати осіб, узятих під варту;

4) застосовувати передбачені законом засоби виправлення і ресоціалізації засуджених; сприяти трудовому та побутовому влаштуванню осіб, звільнених від відбування покарання, та їх соціальній адаптації;

5) забезпечувати виконання актів амністії та помилування;

6) забезпечувати правопорядок, додержання вимог режиму, правил внутрішнього розпорядку в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах і на прилеглих до них територіях та вимагати від засуджених і осіб, узятих під варту, інших осіб виконання ними обов'язків, установлених законом;

7) проводити реєстрацію засуджених і осіб, узятих під варту, їх фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку та дактилоскопію;

8) забезпечувати безпеку засуджених і осіб, узятих під варту, персоналу і громадян, які перебувають на території установ виконання покарань та слідчих ізоляторів;

9) припиняти адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений законодавством порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань;

10) запобігати вчиненню кримінальних правопорушень та дисциплінарних проступків в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах; приймати і реєструвати заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення і події, своєчасно приймати щодо них рішення;

11) забезпечувати охорону, ізоляцію та нагляд за засудженими і особами, узятими під варту; здійснювати заходи щодо розшуку осіб, які вчинили втечу з установ виконання покарань і слідчих ізоляторів, та засуджених, які ухиляються від покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;

12) виявляти, припиняти кримінальні правопорушення, вчинені в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, брати участь в їх розкритті у порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України;

13) брати участь у боротьбі з тероризмом у межах своїх повноважень;

14) виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень і порушень режиму в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, а також вчиненню кримінальних правопорушень засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, вживати в межах своїх повноважень заходів до їх усунення;

15) створювати належні умови для тримання засуджених і осіб, узятих під варту, їх комунально-побутового і медико-санітарного забезпечення;

16) організовувати загальноосвітнє і професійно-технічне навчання засуджених та залучати їх до праці;

17) забезпечувати додержання вимог законодавства з охорони державної таємниці, праці та навколишнього середовища, санітарно-епідеміологічного нагляду і правил пожежної безпеки;

18) здійснювати контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням або умовно-достроково;

19) забезпечувати правовий і соціальний захист персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України та членів їхніх сімей;

20) здійснювати інші повноваження, передбачені законом.

Посадові і службові особи органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів мають право:

1) вимагати від засуджених, осіб, узятих під варту, та інших осіб, які перебувають на території та в приміщеннях органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, додержання норм кримінально-виконавчого законодавства;

2) проводити огляд і обшук засуджених та осіб, узятих під варту, їх речей, огляд інших осіб та їх речей, транспортних засобів, які знаходяться на територіях установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, підприємств установ виконання покарань і на прилеглих до них територіях, на яких установлені режимні вимоги, а також вилучати заборонені для використання в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах речі та документи;

3) тимчасово обмежувати або забороняти відповідно до законодавства рух транспорту на прилеглих до установ виконання покарань та слідчих ізоляторів територіях, не допускати громадян на ці території або зобов'язувати їх там залишатися чи покинути ці території з метою додержання вимог режиму, захисту життя і здоров'я громадян;

4) у разі здійснення заходів щодо розшуку та затримання засуджених і осіб, узятих під варту, які вчинили втечу, або засуджених, які ухиляються від відбування покарання, у місцях, де імовірна їх поява:

а) входити безперешкодно в будь-який час доби на територію і в

приміщення підприємств, установ і організацій, а за згодою власників – також у жилі та підсобні приміщення громадян і перебувати в них;

б) зупиняти та проводити огляд транспортних засобів;

в) перевіряти у громадян документи, що посвідчують їх особу;

г) затримувати і доставляти до правоохоронних органів осіб, які розшукуються;

г) проводити особистий огляд затриманих осіб та речей, що знаходяться при них;

5) одержувати безперешкодно від підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та об'єднань громадян відомості, матеріали та іншу допомогу, необхідні для виконання покладених завдань;

б) запроваджувати в установленому законом порядку режим особливих умов в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах;

7) застосовувати і використовувати фізичну силу, спеціальні засоби і зброю на підставах і в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію» та іншими законами України;

8) здійснювати оперативно-розшукові заходи згідно із законами України;

9) складати протоколи про адміністративні правопорушення, здійснювати адміністративне затримання і застосовувати інші заходи, передбачені законодавством про адміністративні правопорушення;

10) проводити медичний огляд засуджених і осіб, узятих під варту, з метою виявлення фактів вживання спиртних напоїв, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших засобів, що одурманюють, призначати медичне обстеження засуджених;

11) використовувати засоби масової інформації для розшуку засуджених і осіб, узятих під варту, які вчинили втечу;

12) приймати згідно із законом у володіння і користування від установ, організацій і підприємств незалежно від форм власності, а також громадян матеріально-технічні ресурси, кошти і майно;

13) користуватися безоплатно під час виконання службових обов'язків усіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі), залізничного і водного транспорту приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів;

14) здійснювати інші права, передбачені законом.

Особи рядового чи начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України зобов'язані вживати заходів щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, передбачених Законом України «Про запобігання корупції».

Особи рядового і начальницького складу та працівники криміналь-

но-виконавчої служби не можуть бути членами політичних партій.

Трудові відносини працівників кримінально-виконавчої служби регулюються законодавством про працю, державну службу та укладеними трудовими договорами (контрактами).

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Якими є завдання Державної кримінально-виконавчої служби України?
2. Які функції виконує ДКВС України?
3. Хто очолює ДКВС України? Ким призначається керівник ДКВС України?
4. Якою є сучасна структура ДКВС України?
5. Що таке воєнізоване формування у системі ДКВС України?
6. Які державні установи створені у системі ДКВС України?

Додаткові завдання

1. Ознайомитись з Реформою пенітенціарної системи України. Що передбачає Реформа?
2. Розглянути Концепцію розвитку пенітенціарної системи України. З якою метою проводиться реформування та розвиток наявної системи виконання покарань?

Тестові завдання

1. Основними завданнями Державної кримінально-виконавчої служби України НЕ є:
 - а) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації;
 - б) контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту;
 - в) запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (щодо адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами);
 - г) забезпечення формування системи наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються до засуджених та осіб, узятих під варту.

2. Державна кримінально-виконавча служба України відповідно до покладених на неї завдань:

а) організовує забезпечення безпеки осіб, які тримаються в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, підрозділами таких установ та слідчих ізоляторів;

б) здійснює безпосереднє керівництво діяльністю єдиної державної системи цивільного захисту;

в) скасовує рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також інших органів, акти яких відповідно до законодавства підлягають державній реєстрації;

г) здійснює підготовку органів управління функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту та їх ланок.

3. Державна кримінально-виконавча служба України відповідно до закону складається з:

а) центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальних органів управління, кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ і організацій, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України;

б) центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальних органів управління, кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ і організацій, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України;

в) центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ і організацій, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України;

г) центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальних органів управління, кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ і організацій,

створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України.

4. До системи навчальних закладів ДКВС України НЕ входить:
- а) Білоцерківський центр підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України;
 - б) Академія ДПтС;
 - в) Хмельницький центр підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України;
 - г) Вінницький центр підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України.

5. Яка державна установа входить до складу ДКВС України:

- а) Державна служба якості освіти України;
- б) Державна установа «Центр пробації»;
- в) Державна установа «Центр превентивної медицини МВС України»;
- г) Державна установа «Центробслуговування МВС України»?

6. Воєнізованими формуваннями є:

а) підрозділи, які відповідно до закону діють у складі органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, призначені для їх охорони та запобігання і припинення дій, що дезорганізують роботу виправних установ;

б) підрозділи, які відповідно до закону діють у складі слідчих ізоляторів, призначені для їх охорони та запобігання і припинення дій, що дезорганізують роботу виправних установ;

в) службові особи, які відповідно до закону діють у складі органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, призначені для їх охорони та запобігання і припинення дій, що дезорганізують роботу виправних установ;

г) відділи, які відповідно до закону діють у складі органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, призначені для їх охорони та запобігання і припинення дій, що дезорганізують роботу виправних установ.

7. Воєнізоване формування очолює:

а) керівник, який призначається на посаду і звільняється з посади наказом начальника міжрегіонального управління, якому безпосередньо підпорядковується Підрозділ, за погодженням із Департаментом;

б) командир, який призначається на посаду і звільняється з посади наказом начальника міжрегіонального управління, якому безпосередньо підпорядковується Підрозділ, за погодженням із Департаментом;

в) посадова особа, яка призначається на посаду і звільняється з посади наказом начальника міжрегіонального управління, якому безпосередньо підпорядковується Підрозділ, за погодженням із Департаментом;

г) керівник, який призначається на посаду і звільняється з посади нака-

зом начальника Департаменту.

8. Державна установа «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» є:

а) бюджетним прибутковим закладом охорони здоров'я, що здійснює медичну діяльність. ЦОЗ ДКВС України створений для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України із забезпечення надання якісних медичних послуг засудженим та особам, узятим під варту, медичного забезпечення персоналу ДКВС України, державного санітарно-епідеміологічного нагляду в місцях провадження господарської діяльності ЦОЗ ДКВС України та на їх території;

б) громадським неприбутковим закладом охорони здоров'я, що здійснює господарську діяльність з медичної практики. ЦОЗ ДКВС України створений для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України із забезпечення надання якісних медичних послуг засудженим та особам, узятим під варту, медичного забезпечення персоналу ДКВС України, державного санітарно-епідеміологічного нагляду в місцях провадження господарської діяльності ЦОЗ ДКВС України та на їх території;

в) бюджетним неприбутковим закладом охорони здоров'я, що здійснює господарську діяльність з медичної практики. ЦОЗ ДКВС України створений для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України із забезпечення надання якісних медичних послуг засудженим та особам, узятим під варту, медичного забезпечення персоналу ДКВС України, державного санітарно-епідеміологічного нагляду в місцях провадження господарської діяльності ЦОЗ ДКВС України та на їх території;

г) громадським прибутковим закладом охорони здоров'я, що здійснює господарську діяльність з медичної практики. ЦОЗ ДКВС України створений для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України із забезпечення надання якісних медичних послуг засудженим та особам, узятим під варту, медичного забезпечення персоналу ДКВС України, державного санітарно-епідеміологічного нагляду в місцях провадження господарської діяльності ЦОЗ ДКВС України та на їх території.

9. Територіальні органи управління ДКВС України становлять:

- а) міжрегіональні управління;
- б) обласні управління;
- в) регіональні управління;
- д) місцеві та окружні управління.

10. Підприємства установ виконання покарань є:

а) обласними підприємствами, які здійснюють господарську діяльність та професійно-технічне навчання засуджених;

- б) місцевими установами, підприємствами, організаціями, які здійснюють господарську діяльність та професійно-технічне навчання засуджених;
- в) державними підприємствами, які здійснюють господарську діяльність та професійно-технічне навчання засуджених;
- г) громадськими підприємствами, які здійснюють господарську діяльність та професійно-технічне навчання засуджених.

Список використаних джерел

1. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2713-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text>(дата звернення: 10.11.2020).
2. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.11.2020).
3. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.11.2020).
4. Про утворення державної установи «Центр пробації» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 655-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2017-%D1%80#Text>(дата звернення: 10.11.2020).
3. Про затвердження Положення про Державну установу «Центр пробації» : наказ Міністерства юстиції України від 22 лютого 2019 р. №561/5. URL: <http://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/> (дата звернення: 10.11.2020).
4. Про утворення державної установи «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 684-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.11.2020).
5. Про утворення міжрегіонального територіального органу Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 709. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/709-2017-п> (дата звернення: 10.11.2020).
6. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>(дата звернення 10.11.2020) (дата звернення: 10.11.2020).
7. Про затвердження Положення про територіальне (міжрегіональне) воєнізоване формування Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 06.02.2017 р. № 292/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0177-17#Text> (дата звернення: 10.11.2020).

2.10. Поняття, система, структура, функції, завдання та повноваження Служби судової охорони

У сучасних складних умовах розбудови України як правової, демократичної держави важливе значення має реформування системи правосуддя з врахуванням кращих зарубіжних практик.

Проблема відсутності охорони судових установ постала однією з актуальніших з моменту ліквідації 7 листопада 2015р. спецпідрозділів органів Міністерства внутрішніх справ України «Грифон», що призвело до вільного доступу до приміщень судів осіб, які перешкоджали роботі суддів, порушували громадський порядок, зривали судові засідання, що мало наслідком порушення права людини на звернення до суду по захист прав і свобод, а також становило реальну загрозу життю чи здоров'ю суддів, працівників апарату та відвідувачів суду.

Тимчасово питання забезпечення безпеки функціонування судів було вирішено шляхом залучення до їх охорони Національної поліції України (далі – НПУ) та Національної гвардії України (далі – НГУ), що знайшло своє закріплення в постановках Кабінету Міністрів України «Про забезпечення охорони судів, інших органів та установ судової системи, а також установ судових експертиз» від 9 листопада 2015 р. № 906 (втратила чинність 05.12.2017)», «Про затвердження переліків судів, органів та установ системи правосуддя, охорона яких здійснюється підрозділами Національної поліції та Національної гвардії» від 1 грудня 2017 р. № 902 (втратила чинність 29.09.2020). Хоча це надалі призвело до часткового відволікання працівників відповідних підрозділів НПУ та НГУ від виконання основних завдань, які покладені на ці правоохоронні органи. Стало нагальним питання створення окремого органу за прикладом зарубіжних країн, який би виконував функцію з охорони судів, органів та установ системи правосуддя.

Надалі судова реформа та міжнародні зобов'язання України певним чином зумовили вирішення цього питання. Зокрема, 5 серпня 2018р. набули чинності зміни в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» у зв'язку з ухваленням Закону України «Про Вищий антикорупційний суд». У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» з'явилась Глава 4 «Служба судової охорони» (ст. 160–165), у якій визначено питання забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах Службою судової охорони (далі – ССО), її статус та повноваження.

Проте слід наголосити на тому, що сьогодні забезпечують охорону

судів чотири державних суб'єкти: НПУ, НГУ, ССО та Управління державної охорони (далі – УДО). УДО відповідно до своїх повноважень забезпечує охорону Конституційного Суду України та Верховного Суду.

На рисунку 2.4. показано становлення служб по охороні судів в Україні починаючи з 2003 року.

Рис. 2.4

У сучасних умовах саме ССО, з врахуванням кращих зарубіжних практик, покликана забезпечити реалізацію принципу незалежності суддів та їх недоторканності, що є важливою гарантією самостійності судової влади й умовою судового захисту прав людини й основоположних свобод. В основу розвитку української судової охорони покладено саме досвід діяльності та подолання складних ситуацій Служби шерифів Канади.

ССО була сформована 4 квітня 2019 року з моменту затвердження рішенням Вищої ради правосуддя відповідного Положення про Службу судової охорони.

Відповідно до ч.1 ст. 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» **Служба судової охорони** визначена як *державний орган у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах.*

ССО у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, актами Вищої ради правосуддя та Державної судової адміністрації України, іншими актами законодавства.

Становлення Служби в сучасних умовах відбувається згідно із Стратегією розвитку Служби судової охорони до 2022 року, яка затверджена наказом голови Служби від 28 грудня 2019 року №286.

Система Служби судової охорони. ССО підзвітна Вищій раді правосуддя та підконтрольна Державній судовій адміністрації України (ст. 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

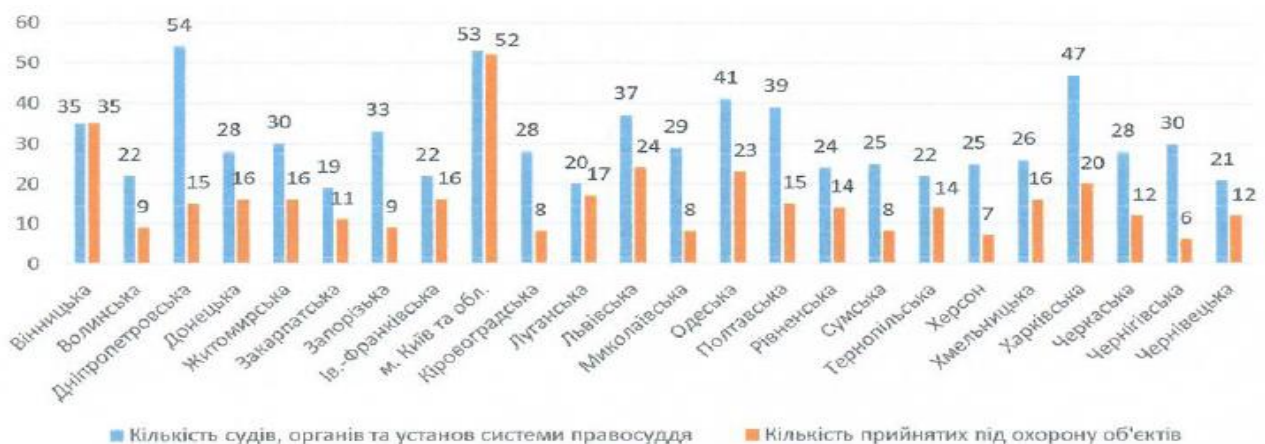
ССО складається з центрального органу управління (Центральний апарат), розташований у м. Києві та територіальних підрозділів (територіальні управління) Служби. На цей час утворено 24 територіальних управління ССО.

Сьогодні в Службі працює більше 5 тис. співробітників та працівників, що становить 35,7% від запланованого штату, передбаченого Стратегією розвитку Служби судової охорони до 2022 року.

Станом на **30 вересня 2020 року** Службою прийнято під охорону 383 (44,8%) органи системи правосуддя (далі – об’єкти охорони), серед яких: 330 судів, Вища рада правосуддя, Державна судова адміністрація України, 22 територіальних управління Державної судової адміністрації України, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Національна школа суддів України, 4 регіональні відділення Національної школи суддів України, центральний орган управління Служби судової охорони та 24 територіальні управління Служби судової охорони.

Кількість прийнятих територіальними управліннями Служби судів, органів та установ системи правосуддя під охорону (станом на 30.09.2020) показана на рисунку 2.5.

Рис. 2.5

Сьогодні процес поступової передачі судів, охорону яких тимчасово здійснюють підрозділи НПУ та НГУ, до ССО врегульовано Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків судів, органів та установ системи правосуддя, охорона яких тимчасово здійснюється підрозділами Національної поліції та Національної гвардії» від 23 вересня 2020 р. № 874. Зокрема, в ній передбачено, що органи та підрозділи НПУ, НГУ припиняють охорону відповідних об'єктів (суду, іншого органу чи установи системи правосуддя) з дати, зазначеної в повідомленні Служби судової охорони про взяття цього об'єкта під охорону.

Структура Служби судової охорони. Структуру та штатну чисельність центрального органу управління та територіальних підрозділів Служби затверджує голова Служби за погодженням з Державною судовою адміністрацією України. В структурі територіальних управлінь Служби створені та функціонують: орган Управління, підрозділи охорони, підрозділи швидкого реагування (функціонують у 9 територіальних управліннях), підрозділи особистої безпеки суддів (функціонують у 9 територіальних управліннях).

У структурі територіального управління Служби судової охорони у м. Києві та Київської області є окремий підрозділ, які забезпечує безпеку Вищого антикорупційного суду України. З вересня 2020 року у Службі відкрито Навчальний центр, який є структурним підрозділом територіального управління Служби судової охорони у Вінницькій області й забезпечує підготовку кваліфікованих кадрів для потреб Служби судової охорони, їх перепідготовку та підвищення кваліфікації.

Функції Служби судової охорони. Відповідно до ст. 160 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на Службу покладено виконання функцій з: підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу. Переважно ці функції належать до правоохоронних. Слід наголосити, що системний аналіз положень ст. 160–162 Глави 4 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» дає підстави віднести ССО до інших державних органів, які виконують правоохоронну функцію, але в системі правосуддя.

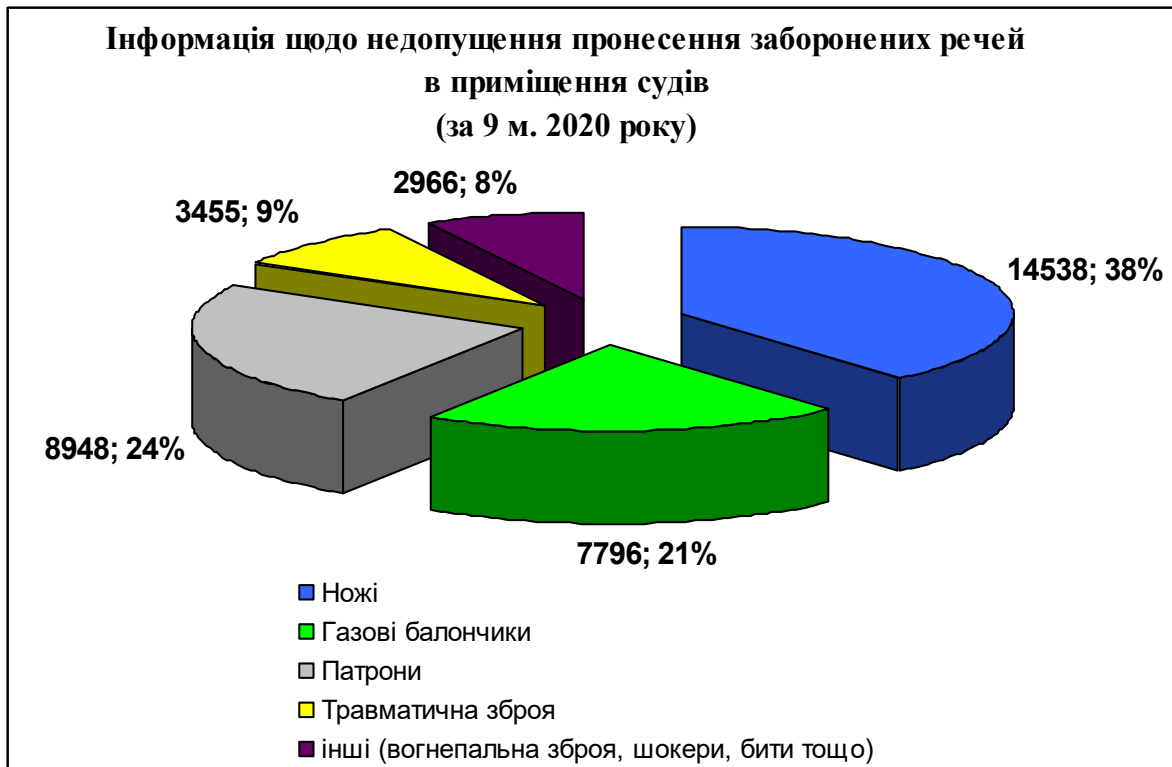
Завдання та повноваження Служби судової охорони. Основними завданнями Служби відповідно до ст. 162 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», п. 12 Положення про Службу судової охорони є:

- 1) підтримання громадського порядку в суді;
- 2) припинення проявів неповаги до суду;
- 3) охорона приміщень суду, органів та установ системи правосуддя;
- 4) виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду;
- 5) забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу.

Упродовж 9 місяців 2020 року на об'єктах охорони Службою не допущено до пронесення в приміщення судів майже 37,7 тис. заборонених до пронесення предметів, з яких 153 одиниці вогнепальної зброї. Більшість з таких предметів становлять: ножі (38%), патрони (24%), балончики, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії (21%), травматична зброя (9%).

На рисунку 2.6. показані результати роботи Служби судової охорони щодо недопущення пронесення заборонених речей в приміщення судів за вказаний період часу.

Рис. 2.6

За 9 місяців 2020 року співробітниками ССО на об'єктах охорони: 1) було припинено 39 випадків вчинення протиправних та хуліганських дій; 2) забезпечено безпеку учасників судового процесу та підтримано громадський порядок під час проведення майже 1,5 млн судових засідань. Службою вживаються посилені заходи безпеки під час проведення резонансних процесів та засідань (за 9 м. 2020 року кількість таких засідань сягала 1,43 тис.).

ССО відповідно до покладених на неї завдань: 1) забезпечує пропуск осіб до будинків (приміщень) судів, органів та установ системи правосуддя (далі – об'єкти охорони) та на їх територію транспортних засобів; 2) забезпечує підтримання та реагує на порушення громадського порядку під час розгляду справ судом, вживає заходів щодо припинення проявів неповаги до суду; 3) здійснює заходи щодо охорони, забезпечення недоторканності та цілісності приміщень судів, органів і установ системи правосуддя, недоторканності та цілісності розташованого у таких приміщеннях майна, запобігання, недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього; 4) здійснює заходи щодо запобігання загрозам особистій безпеці суддів, членів їх сімей, працівників суду, а також у суді – учасників судового процесу, виявлення та нейтралізації таких загроз; вживає у разі надходження від судді відповідної заяви необхідних заходів для забезпечення безпеки судді, членів його сім'ї; реагує в межах наданих законом повноважень на протиправні дії, пов'язані із посяганням на суддів, членів їх сімей, працівників суду, учасників судового процесу; 5) здійснює спеціальні заходи щодо забезпечення безпеки суддів, працівників апарату суду, співробітників Служби судової охорони та їх близьких родичів; 6) вживає заходи негайного реагування на кожний випадок протиправних дій, що став їй відомий, щодо суддів, працівників апарату суду, співробітників Служби судової охорони та їх близьких родичів; 7) забезпечує захист життя, здоров'я, гідності, житла та майна осіб, взятих під захист, відповідно до характеру загрози; 8) своєчасно повідомляє підзахисних осіб про зміну або скасування заходів щодо їх безпеки; 9) здійснює забезпечення особистої безпеки суддів Вищого антикорупційного суду та особистої безпеки членів їхніх сімей та збереження їхнього майна; у разі потреби за заявою судді Вищого антикорупційного суду забезпечує цілодобову охорону особистої безпеки судді та членів його сім'ї, а також тимчасове розміщення таких осіб у місцях, що гарантують їхню безпеку; за заявою судді Вищого антикорупційного суду забезпечує цілодобову охорону особистого або службового житла судді; 10) здійснює заходи у межах компетенції стосовно запобігання, виявлення і припинення терористичних актів, злочи-

нів терористичної спрямованості на об'єктах охорони та взаємодіє з іншими суб'єктами боротьби з тероризмом з питань застосування сил та засобів Служби; 11) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і громадській безпеці, що виникли на об'єктах охорони внаслідок вчинення протиправних дій; 12) здійснює заходи у межах компетенції щодо рятування людей, забезпечення їх безпеки, охорони майна в разі стихійного лиха та надзвичайних ситуацій, ліквідації їх наслідків на об'єктах охорони; 13) вживає заходів для надання домедичної допомоги особам, які постраждали внаслідок вчинення протиправних дій, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я на об'єктах охорони; 14) сприяє в межах компетенції забезпеченню на об'єктах охорони правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації в разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості; 15) у межах інформаційно-аналітичної діяльності формує бази (банки) даних, здійснює інформаційно-аналітичну роботу, а також обробку персональних даних у межах повноважень, передбачених законом; 16) забезпечує криптографічний захист інформації, яка є власністю держави, та інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої визначена законом; 17) здійснює ведення діловодства, електронного документообігу та архівного зберігання документів відповідно до встановлених норм законодавства; 18) вживає заходів щодо забезпечення протипожежної безпеки в будівлях, приміщеннях Центрального апарату та територіальних підрозділах, а також на територіях, на яких вони розташовані; 19) здійснює організацію медичного забезпечення (в тому числі санаторно-курортного лікування) співробітників Служби; 20) здійснює експлуатацію, обслуговування технічних засобів охоронного призначення, озброєння, транспорту, засобів зв'язку, приміщень, які надані Службі для виконання покладених на неї завдань; 21) здійснює в межах повноважень міжнародне співробітництво з метою вдосконалення роботи Служби; 22) здійснює професійне навчання співробітників Служби; 23) здійснює моніторинг оперативної обстановки, вивчає, аналізує і узагальнює результати та ефективність своєї діяльності, інформує у порядку та спосіб, які передбачені законом, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також громадськість про провадження діяльності; 24) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції та/або бере участь у розробці проєктів нормативно-правових актів у межах повноважень, визначених законом, щодо вдосконалення діяльності Служби та в установленому поряд-

ку подає їх до відповідних державних органів; 25) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Порядок обрання та призначення на посаду. Співробітниками Служби є громадяни, які в добровільному порядку прийняті на службу до Служби, склали Присягу співробітника Служби та яким присвоєно відповідне спеціальне спеціальні звання.

Водночас порядок обрання та призначення на посаду співробітників Служби регулюється Порядком проведення конкурсу для призначення на посади співробітників Служби судової охорони, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 30.10.2018 р. № 3308/0/15-18 (далі – Порядок) та Положенням про проходження служби співробітниками Служби судової охорони, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1052/0/15-19 (далі – Положення).

Тож Порядком визначено процедуру проведення конкурсу на зайняття вакантних посад голови Служби судової охорони, його заступників, співробітників центрального органу управління Служби судової охорони, керівників і заступників керівників територіальних підрозділів Служби судової охорони, співробітників територіальних підрозділів Служби судової охорони, метою якого є добір осіб, здатних професійно виконувати посадові обов'язки.

Рішення про оголошення конкурсу на зайняття вакантної посади: 1) голови ССО, його заступників приймає Вища рада правосуддя; 2) співробітників центрального органу управління ССО, керівників і заступників керівників територіальних підрозділів ССО приймається головою ССО; 3) співробітників ССО у територіальних підрозділах ССО приймається керівниками відповідних територіальних підрозділів ССО.

Надалі призначення на посади співробітників Служби (крім призначення на рівнозначні або нижчі посади) здійснюється виключно за результатами конкурсу, що проводиться Державною судовою адміністрацією України в Порядку, визначеному Вищою радою правосуддя.

На службу із зарахуванням до молодшого складу приймаються на конкурсній основі громадяни України з повною загальною середньою освітою, які досягли 18-річного віку, відповідають кваліфікаційним вимогам і здатні за своїми особистими, діловими і моральними якостями, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я виконувати службові обов'язки.

Прийняття на службу здійснюється з урахуванням кваліфікаційних вимог, критеріїв професійної придатності, фахової підготовленості та дотриманням рівних прав жінок та чоловіків.

Особи, які успішно пройшли конкурсний відбір, приймаються на службу та призначаються на посади молодшого складу, проходять первинну професійну підготовку, а на посади середнього складу – перепідготовку у відповідних навчальних закладах.

Склад співробітників поділяється на молодший, середній і вищий. Співробітникам присвоюються такі спеціальні звання: молодший склад – рядовий Служби, капрал Служби, сержант Служби, старший сержант Служби; середній склад – молодший лейтенант Служби, лейтенант Служби, старший лейтенант Служби, капітан Служби, майор Служби, підполковник Служби, полковник Служби; вищий склад – генерал Служби.

Граничний вік перебування на службі: 1) співробітники, які мають спеціальні звання молодшого складу Служби, перебувають на службі до досягнення ними 55-річного віку; 2) особи, які мають спеціальні звання середнього та вищого складу Служби, залежно від присвоєних їм спеціальних звань, перебувають на службі до досягнення ними такого віку: до підполковника Служби – 55 років; полковника Служби, генерала Служби – 60 років.

На співробітників Служби поширюються обмеження та вимоги, встановлені Законом України «Про запобігання корупції», а також передбачені для співробітників Законом України «Про Національну поліцію» обмеження, пов'язані зі службою в поліції.

Соціальний і правовий захист співробітників та членів їхніх сімей забезпечується відповідно до законодавства. Грошове забезпечення співробітників здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Щодо соціального захисту, то співробітникам Служби гарантується соціальний захист в обсягах та порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію» для поліцейських, за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених на фінансування Служби.

Права та обов'язки співробітників Служби судової охорони. Співробітники Служби користуються правами і виконують службові обов'язки відповідно до законодавства та положень про Службу судової охорони та про проходження служби співробітниками Служби судової охорони.

Зокрема відповідно до ч.2 ст. 162 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», п. 14 Положення про Службу судової охорони співробітникам Служби для здійснення покладених на них повноважень *надається право:*

1) вимагати від осіб, які входять до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, пред'явлення документа, що посвідчує особу; перевіряти в осіб, які входять до приміщень суду, органів і установ системи правосуддя, документи, що посвідчують особу, та за наявності обґрунтованих підстав вважати, що перебування особи на об'єктах охорони створює загрозу безпеці суддів, працівників суду, об'єктів охорони, порушення громадського порядку, обмежувати допуск таких осіб до об'єктів охорони;

2) здійснювати поверхневу перевірку осіб, які входять на об'єкти охорони, шляхом їх візуального огляду та огляду їх речей, проведення по поверхні вбрання осіб спеціальним приладом або засобом;

3) затримувати осіб, які незаконно проникли або намагаються незаконно проникнути на об'єкти охорони, перевіряти у них документи, що посвідчують особу, здійснювати у встановленому законом порядку особистий огляд затриманих та огляд їх речей, які є при них, і передавати їх правоохоронним органам;

4) не допускати громадян до окремих приміщень об'єктів охорони, вимагати від них залишатися на конкретних місцях або залишити їх, тимчасово обмежувати фактичне володіння річчю, якщо це необхідно для забезпечення громадського порядку в суді, забезпечення особистої безпеки суддів та членів їх сімей, працівників суду, безпеки учасників судового процесу;

5) використовувати інформаційні ресурси в порядку, встановленому для Національної поліції України Законом України «Про Національну поліцію», одержувати в установленому порядку від керівників органів державної влади України, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності за письмовим запитом голови Служби або його заступників відомості, необхідні для здійснення покладених на Службу повноважень;

6) вживати заходів з метою запобігання протиправним посяганням на суддів, членів їхніх сімей, працівників суду, умисному пошкодженню або знищенню майна об'єктів охорони;

7) застосовувати технічні прилади і технічні засоби, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засоби фото- і кінозйомки, відеозапису;

8) використовувати спеціальні звукові та світлові сигнальні пристрої на транспортних засобах у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

9) оглядати територію, будинки, приміщення суду, органів і установ системи правосуддя;

10) залучати за погодженням з керівниками правоохоронних та інших державних органів їх працівників, співробітників, військовослужбовців, технічні та інші засоби;

11) зберігати, носити і застосовувати вогнепальну зброю та спеціальні засоби. Використовувати та застосовувати зброю, заходи фізичного впливу та спеціальні засоби в порядку та випадках, визначених Законами України «Про Національну поліцію» та «Про охоронну діяльність»;

12) одержувати в установленому законодавством порядку від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань;

13) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, установ та іншими технічними засобами тощо.

У своїй діяльності, згідно з вимогами Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони, співробітники Служби зокрема зобов'язані:

1) чесно і сумлінно додержуватися Присяги співробітника Служби, виконувати закони України;

2) демонструвати культурне та чемне спілкування із громадянами, не допускати порушень законодавства;

3) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) інструкцій, наказів керівництва;

4) забезпечувати цілісність об'єктів охорони та недоторканність майна, що зберігається на цих об'єктах, недоторканність і безпеку суддів, членів їхніх сімей, працівників суду, а також у межах суду – учасників судового процесу;

5) знати свої функціональні обов'язки, порядок несення служби, особливості розташування об'єктів охорони, вразливі для нападу місця й належно забезпечувати охорону об'єктів;

6) здійснювати заходи щодо припинення посягання на об'єкти охорони, майно та працівників Служби, порушення режиму роботи об'єкта охорони та/або режиму в зоні його охорони, пропускну режиму;

7) затримувати осіб, які вчиняють протиправні дії, для подальшої передачі їх правоохоронним органам;

8) негайно повідомляти Національну поліцію України про протиправні посягання на об'єкти охорони та інші протиправні дії, вчинені як

на об'єкті, так і на прилеглий до нього території, про осіб, підозрюваних у вчиненні протиправних дій;

9) забезпечувати недоторканність місця вчинення злочину або адміністративного правопорушення до прибуття представників правоохоронних органів;

10) утримувати зброю, спеціальні засоби, засоби зв'язку та автотранспорту в постійній готовності для застосування та використання за призначенням;

11) негайно повідомляти підрозділи пожежної охорони про виявлення пожежі на об'єкті охорони і вживати заходів для її ліквідації відповідно до правил з пожежної безпеки та охорони праці;

12) зберігати таємницю, що охороняється законом, а також конфіденційну інформацію про діяльність на об'єктах охорони, не розголошувати відомостей про приватне життя громадян, що стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

13) дотримуватися правил особистої безпеки під час поводження зі зброєю, вимог охорони праці та пожежної безпеки тощо.

Порядок утворення та ліквідації органу. Положенням про Службу судової охорони, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1051/0/15-19 (в редакції від 03.12.2019 р.), визначено порядок утворення та ліквідації територіальних підрозділів та підрозділів Центрального апарату Служби.

Рішення про утворення територіальних підрозділів Служби приймається головою Служби за погодженням з Державною судовою адміністрацією України. Також голова Служби приймає рішення (без погодження з Державною судовою адміністрацією України) про утворення, ліквідацію, реорганізацію підрозділів Центрального апарату Служби.

Граничну чисельність центрального органу управління та територіальних підрозділів Служби затверджує Державна судова адміністрація України.

Структуру та штатну чисельність центрального органу управління та територіальних підрозділів Служби затверджує голова Служби за погодженням з Державною судовою адміністрацією України.

Питання ліквідації Служби регулюється виключно шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про судоустрій і статус судів».

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Служба судової охорони – це?
2. У чому полягають основні повноваження Служби судової охорони?
3. Кому підзвітна та підконтрольна Служба судової охорони?
4. Система та структура Служби судової охорони.
5. Права та обов'язки співробітників Служби судової охорони.

Додаткові завдання

1. Правові підстави застосування фізичної сили, спеціальних засобів, вогнепальної зброї співробітниками Служби судової охорони.
2. Порядок взаємодії Служби судової охорони з іншими правоохоронними органами.
3. Хто приймає рішення про утворення територіальних підрозділів Служби судової охорони?
4. Як регулюється питання соціального і правового захисту співробітників Служби судової охорони та членів їх сімей?
5. Які обмеження згідно з чинним законодавством покладаються на співробітників Служби судової охорони під час проходження служби?

Тестові завдання

1. Служба судової охорони це:
 - а) державний орган виконавчої влади для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах;
 - б) державний орган у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах;
 - в) виконавчий орган у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах;
 - г) правильна відповідь відсутня.
2. Положення «Про Службу судової охорони» затверджено:
 - а) рішенням Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1051/0/15-19;
 - б) Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;
 - в) рішенням Державної судової адміністрації;
 - г) наказом голови служби судової охорони.
3. На Службу судової охорони, згідно з вимогами ст. 162 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» покладено такі повноваження:
 - а) забезпечує пропуск осіб до будинків (приміщень) судів, органів та

установ системи правосуддя та на їх територію транспортних засобів.

б) забезпечує підтримання та реагує на порушення громадського порядку при розгляді справ судом, вживає заходів до припинення проявів неповаги до суду.

в) здійснює заходи з охорони, забезпечення недоторканності та цілісності приміщень судів, органів і установ системи правосуддя, недоторканності та цілісності розташованого у таких приміщеннях майна, запобігання, недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього;

г) всі варіанти відповідей правильні.

4. Кому підзвітна Служба судової охорони:

а) Вищій раді правосуддя;

б) Раді суддів України;

в) Державній судовій адміністрації України;

г) Міністерству внутрішніх справ України?

5. Співробітниками Служби судової охорони є громадяни, які:

а) прийняті на службу до Служби, склали Присягу співробітника Служби;

б) пройшли конкурсний відбір, склали Присягу співробітника Служби та яким присвоєно відповідне спеціальне спеціальні звання;

в) склали Присягу співробітника Служби та яким присвоєно відповідне спеціальне спеціальні звання;

г) у добровільному порядку прийняті на службу до Служби, склали Присягу співробітника Служби та яким присвоєно відповідне спеціальне спеціальні звання.

6. Службі судової охорони та її співробітникам для здійснення покладених на них повноважень, згідно з вимогами ст. 162 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», надано право:

а) вимагати від осіб, які входять до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, пред'явлення документа, що посвідчує особу; перевіряти в осіб, які входять до приміщень суду, органів і установ системи правосуддя, документи, що посвідчують особу, та за наявності обґрунтованих підстав вважати, що перебування особи у приміщенні суду, органу, установи системи правосуддя створює загрозу безпеці суддів, працівників апарату суду, органів і установ системи правосуддя, порушення громадського порядку, обмежувати допуск таких осіб до приміщень суду, органів і установ системи правосуддя;

б) варіанти відповідей перелічені у пунктах 1–4;???

в) здійснювати поверхневу перевірку осіб, які входять до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, шляхом їх візуального огляду та огляду їх речей, проведення по поверхні вбрання осіб спеціальним прила-

дом або засобом.

г) затримувати осіб, які незаконно проникли або намагаються незаконно проникнути до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, перевіряти у них документи, що посвідчують особу, здійснювати у встановленому законом порядку особистий огляд затриманих та огляд їх речей, які є при них, і передавати їх правоохоронним органам.

7. Що із зазначеного не належить до повноважень Служби судової охорони:

а) забезпечує пропуск осіб до будинків (приміщень) судів, органів та установ системи правосуддя та на їх територію транспортних засобів;

б) забезпечує підтримання та реагує на порушення громадського порядку при розгляді справ судом, вживає заходів до припинення проявів неповаги до суду;

в) розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;

г) здійснює заходи з охорони, забезпечення недоторканності та цілісності приміщень судів, органів і установ системи правосуддя, недоторканності та цілісності розташованого у таких приміщеннях майна, запобігання, недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього?

8. Згідно із спільним наказом ДСА України та Служби судової охорони від 30.01.2020 р. № 43/61 «Про затвердження Примірних правил пропуску осіб до будинків (приміщень) судів, органів та установ системи правосуддя та на їх територію транспортних засобів» забороняється пропуск до будинків (приміщень) судів, інших органів та установ системи правосуддя осіб:

а) з явними ознаками алкогольного, наркотичного сп'яніння;

б) з кухонними, складними, сувенірними ножами, кортиками, шаблями;

в) з ознаками психічного розладу;

г) всі варіанти відповідей правильні.

9. Як затверджується структура та штатна чисельність центрального органу управління та територіальних підрозділів Служби судової охорони:

а) структуру та штатну чисельність центрального органу управління та територіальних підрозділів Служби судової охорони затверджує голова Служби без будь-якого погодження;

б) структуру та штатну чисельність центрального органу управління та територіальних підрозділів Служби судової охорони затверджує голова Служби за погодженням з Державною судовою адміністрацією України;

в) структуру та штатну чисельність центрального органу управління та територіальних підрозділів Служби судової охорони затверджує Державна судова адміністрація України;

г) структуру та штатну чисельність центрального органу управління та територіальних підрозділів Служби судової охорони затверджує голова Служби за погодженням з Вищою радою правосуддя?

10. На співробітників поширюються обмеження та вимоги, встановлені:
- а) Законом України «Про запобігання корупції» та Законом України «Про національну поліцію»;
 - б) Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;
 - в) тільки Законом України «Про запобігання корупції»;
 - г) тільки Законом України «Про національну поліцію».

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Верховна Рада України*. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 21.10.2020).

2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. Дата оновлення: 20.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 21.10.2020).

3. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» : Закон України від 12 липня 2018 року № 2509-VIII. Дата оновлення: 12.07.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2509-19> (дата звернення: 21.10.2020).

4. Про Вищий антикорупційний суд : 7 червня 2018 року № 2447-VIII. Дата оновлення: 30.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19> (дата звернення: 21.10.2020).

5. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII. Дата оновлення: 24.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12> (дата звернення: 24.10.2020).

6. Про затвердження переліків судів, органів та установ системи правосуддя, охорона яких тимчасово здійснюється підрозділами Національної поліції та Національної гвардії : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2020 р. № 874. Дата оновлення: 23.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-2020> (дата звернення: 21.10.2020).

7. Про грошове забезпечення співробітників Служби судової охорони : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2019 р. № 289. Дата оновлення: 03.04.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/289-2019> (дата звернення: 21.10.2020).

8. Положення про Службу судової охорони, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1051/0/15-19. Дата оновлення:

03.12.2019.URL:<http://www.vru.gov.ua/act/18007>(дата звернення: 21.10.2020).

9. Порядок проведення конкурсу для призначення на посади співробітників Служби судової охорони, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 30.10.2018 р. № 3308/0/15-18.Дата оновлення: 04.06.2019. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3308910-18> (дата звернення: 21.10.2020).

10. Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1052/0/15-19.Дата оновлення: 04.04.2019. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1052910-19> (дата звернення: 21.10.2020).

12. Примірні правила пропуску осіб до будинків (приміщень) судів, органів та установ системи правосуддя та на їх територію транспортних засобів, затвержені спільним наказом ДСА України та ССО від 30 січня 2020 року № 43/61. Дата оновлення: 22.06.2020. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0043750-20> (дата звернення: 21.10.2020).

13. Про затвердження норм й зразків належності однострою співробітників Служби судової охорони і правил його носіння : наказ Державної судової адміністрації України від 20 серпня 2019 року № 812. Дата оновлення:20.08.2019. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/14/812_SSO_uni-form (дата звернення: 21.10.2020).

14. Стратегія розвитку Служби судової охорони до 2022 року : затв. наказом голови Служби від 28 грудня 2019 року №286.Дата оновлення: 28.12.2019.URL:<https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/818650/> (дата звернення: 21.10.2020).

15. Про затвердження Порядку взаємодії Служби судової охорони з Національною поліцією України, Національною гвардією України, Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Службою безпеки України : спільний наказ Державної судової адміністрації, Служби судової охорони, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України від 27 лютого 2020 року № 96/112/194/60.

16. Огляд забезпечення охорони об'єктів судів, органів та установ системи правосуддя, підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, забезпечення в суді безпеки учасників судового процесу та виконання функцій з державного забезпечення особистої безпеки суддів за 09 місяців 2020 року. *Служба судової охорони*. Київ, 2020. 12 с.

17. Показники діяльності Служби судової охорони. URL:<https://sso.gov.ua/sluzhbova-diyalnist/>(дата звернення: 21.10.2020).

2.11. Система, структура, функції, завдання та повноваження Національного антикорупційного бюро України

Національне антикорупційне бюро України (далі – Національне бюро) є державним правоохоронним органом, що має широкі силові повноваження, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, а також запобігання вчиненню нових. Національне бюро є юридичною особою публічного права. Закон України «Про національне антикорупційне бюро» був прийнятий 14 жовтня 2014 року, а саме бюро було створено Указом Президента України від 16 квітня 2015 року. Національне бюро є юридичною особою публічного права.

Створення Національного бюро – частина інституційної реформи органів, які здійснюють досудове розслідування і кримінальне переслідування в корупційних правопорушеннях. Воно було необхідне в Україні для удосконалення механізму протидії корупційним проявам. Національне бюро знаходиться поза системою правоохоронних органів, є автономним. Подібні структури наявні також у США, Польщі, Франції та Ізраїлі.

Місією Національного бюро є очищення влади від корупції заради побудови та розвитку успішного суспільства та ефективної держави.

Логотипом Національного антикорупційного бюро України є поєднання геометричної фігури та напису «Національне антикорупційне бюро України». Фігура є прямокутною трапецією з прямими кутами правої сторони жовтого кольору і символізує промінь світла.

На рисунку 2.7. зображено логотип Національного антикорупційного бюро України.

Рис. 2.7.

Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції.

Принципами антикорупційної політики Національного бюро є засади доброчесності (integrity), прозорості (transparency), відкритості (openness) та дотримання корпоративних правил (compliance), які перебувають у системному зв'язку із загальними принципами діяльності Національного бюро й принципами державної служби.

Національне бюро є інституційним та операційно незалежним органом, що гарантується заборонаю незаконного втручання у його діяльність. Водночас за діяльністю Національного бюро здійснюється парламентський та громадський контроль. З метою забезпечення прозорості та цивільного контролю за його діяльністю при Національному бюро утворено Раду громадського контролю у складі 15 осіб, яку сформовано на засадах відкритого та прозорого конкурсу.

Національне бюро складається з центрального і територіальних управлінь. Директор Національного бюро має право утворити не більше семи управлінь або додаткові територіальні управління.

Антикорупційна політика Національного бюро реалізується через систему управління заходами протидії корупції у Національному бюро, побудовану відповідно до вимог Національного стандарту ISO 37001:2018 (ISO 37001:2016, IDT), положень антикорупційного законодавства, VI Program та кращих практик сфери запобігання та протидії корупції.

Ключовими елементами зазначеної системи є:

1. Воля та лідерство вищого керівництва.
2. Політика, що забороняє корупційні практики.
3. Підрозділ, який відповідає за реалізацію антикорупційної політики

Національного бюро.

4. Оцінка корупційних ризиків.
5. Система внутрішнього контролю та внутрішній аудит.
6. Прозора кадрова політика.
7. Правила врегулювання конфлікту інтересів.
8. Комунікація (інформування) та антикорупційне навчання.
9. Заходи запобігання корупційним порушенням з боку осіб, що діють в інтересах чи від імені підприємства.
10. Заохочення та захист викривачів корупції.

11. Заходи реагування на факти корупційних та пов'язаних з ними порушень.

12. Оцінювання дієвості, періодичний перегляд та вдосконалення системи.

Станом на листопад 2020 року НАБУ має таку **структуру**:

- керівництво;
- головний підрозділ детективів;
- другий підрозділ детективів;
- оперативно-технічне управління;
- управління аналітики та обробки інформації;
- управління бухгалтерського обліку та звітності;
- управління інформаційних технологій;
- управління забезпечення фінансовими ресурсами, майном та контролю за їх використанням;
- юридичне управління;
- управління по роботі з громадськістю;
- управління зовнішніх комунікацій;
- управління внутрішнього контролю;
- територіальні управління;
- управління спеціальних операцій;
- відділ по роботі з персоналом;
- відділ документообігу;
- режимно-секретний відділ;
- відділ забезпечення роботи директора бюро.

Керівництво діяльністю Національного бюро здійснює його **директор**, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України.

Директором Національного бюро може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше десяти років, досвід роботи на керівних посадах в органах влади, установах, організаціях, у тому числі за кордоном, або міжнародних організаціях не менше ніж п'ять років, знає державну мову та здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки. Директор Національного бюро призначається строком на сім років. Ніхто не може призначатись на посаду повторно.

Директор Національного бюро звільняється з посади в разі:

- 1) подання письмової заяви про припинення повноважень за власним бажанням;

- 2) призначення чи обрання на іншу посаду за його згодою;
- 3) досягнення шістдесяти п'яти років;
- 4) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- 5) набрання чинності рішенням суду про визнання його недієздатним або обмеження його цивільної дієздатності, визнання його безвісно відсутнім чи оголошення його померлим;
- 6) набрання чинності обвинувальним вироком суду стосовно нього;
- 7) припинення його громадянства України або виїзду на постійне місце проживання за межі України;
- 9) невчасного подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 10) набуття громадянства іншої держави та інших.

Директора Національного бюро призначає конкурсна комісія у складі 9 осіб, 3 з яких призначає Президент України, 3 особи призначає Кабінет Міністрів та 3 – Верховна Рада України. Рішення Конкурсної комісії вважається прийнятим, якщо за нього на засіданні проголосувало не менше п'яти членів Конкурсної комісії.

Основні повноваження директора Національного бюро:

- 1) несе відповідальність за діяльність Національного бюро, зокрема законність здійснюваних Національним бюро оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування, додержання прав і свобод осіб;
- 2) організовує роботу Національного бюро, визначає обов'язки першого заступника, заступників директора Національного бюро;
- 3) координує і контролює діяльність його центрального та територіальних управлінь;
- 4) затверджує кошторис, структуру та штатну чисельність центрального та територіальних управлінь Національного бюро;
- 5) видає у межах повноважень накази і розпорядження, дає доручення, які є обов'язковими для виконання працівниками Національного бюро;
- 6) призначає на посади та звільняє з посад працівників Національного бюро;
- 7) затверджує перспективні, поточні та оперативні плани роботи Національного бюро та інші.

На рисунку 2.8. показана підслідність кримінальних проваджень, у яких розслідування здійснює Національне антикорупційне бюро.

ПІДСЛІДНІСТЬ НАБУ

Детективи здійснюють досудове розслідування кримінальних корупційних правопорушень, передбачених статтями Кримінального кодексу України

<p>Стаття 191 Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.</p>	<p>Стаття 364 Зловживання владою або службовим становищем (наприклад, свідоме порушення закону всупереч інтересам служби з метою отримання для себе або інших осіб матеріальних благ, якщо це спричинило матеріальну шкоду державі на суму, яка в 100 і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян (станом на 01.01.2020 > 105 100 грн).</p>
<p>Стаття 206² Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (наприклад, привласнення майна підприємства, установи або організації з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації (може бути однією з форм так званого "рейдерства").</p>	<p>Стаття 366¹ Декларування недостовірної інформації (наприклад, зазначення неправдивої інформації в електронній декларації, якщо така інформація відрізняється від достовірної на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених законом на час вчинення злочину (станом на 01.01.2020 > 525 500 грн).</p>
<p>Стаття 209 Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.</p>	<p>Стаття 368 Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (наприклад, прийняття пропозиції (усно, письмово або в іншій формі) або безпосереднє одержання службовою особою "хабара").</p>
<p>Стаття 210 Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (наприклад, коли бюджетні кошти призначаються для проведення ремонтних робіт на об'єктах соціальної сфери, а фактично використовуються для придбання нових меблів керівнику державного органу за його ж рішенням (понад 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що станом на 01.01.2020 становить 1 051 000 грн).</p>	<p>Стаття 368⁵ Незаконне збагачення (набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на 6500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи (станом на 01.01.2020 > 6 831 500 грн).</p>
<p>Стаття 211 Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону.</p>	<p>Стаття 369 Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (наприклад, пропозиція (усно, письмово або в іншій формі) або безпосереднє надання "хабара" службовій особі).</p>
<p>Стаття 354 Підкуп працівника підприємства, установи чи організації (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), (наприклад, надання "хабара" рядовому співробітнику будь-якого державного органу (окрім правоохоронних) за "пришвидщення" оформлення документів або вчинення інших дій на користь "хабародавця").</p>	<p>Стаття 369² Зловживання впливом (наприклад, обіцянка за певну винагороду незаконно посприяти у вирішенні "проблемних питань" з іншою службовою особою).</p>
	<p>Стаття 410 Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.</p>

Обов'язки Національного бюро:

1) здійснює оперативно-розшукові заходи з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також в оперативно-розшукових справах, витребуваних від інших правоохоронних органів;

2) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також проводить досудове розслідування інших кримінальних правопорушень у випадках, визначених законом;

3) вживає заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації у кримінальних правопорушеннях, віднесених до підслідності Національного бюро, здійснює діяльність щодо зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт;

4) взаємодіє з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків;

5) здійснює інформаційно-аналітичну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро;

6) забезпечує особисту безпеку працівників Національного бюро та інших визначених законом осіб, захист від протиправних посягань на

осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у підслідних йому кримінальних правопорушеннях;

7) забезпечує на умовах конфіденційності та добровільності співпрацю з особами, які повідомляють про корупційні правопорушення;

8) звітує про свою діяльність у порядку, визначеному цим Законом, та інформує суспільство про результати своєї роботи;

9) здійснює міжнародне співробітництво у межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України;

10) вживає заходів щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості, надсилає Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі матеріали для вирішення питання про пред'явлення позову про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави;

11) збирає і надсилає Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі матеріали для вирішення питання про пред'явлення позову про визнання недійсними угод у випадках, передбачених законодавством України.

Основні **права** Національного бюро:

1) заводити оперативно-розшукові справи, здійснювати гласні та негласні оперативно-розшукові заходи;

2) витребувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи та кримінальні провадження, що стосуються кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Національного бюро;

3) витребувати від інших правоохоронних та державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій інформацію, необхідну для виконання обов'язків Національного бюро;

4) знайомитися в державних органах, органах місцевого самоврядування із документами та іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень;

5) отримувати від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб, яка необхідна для виконання обов'язків Національного бюро;

6) опечатувати архіви, каси, приміщення (за винятком жилих) чи інші сховища, брати їх під охорону, а також вилучати предмети і доку-

менти у порядку;

7) залучати на добровільній основі, у тому числі на договірних засадах кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців, з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів для забезпечення виконання повноважень Національного бюро;

8) створювати спільні слідчі групи, що включають оперативних та слідчих працівників;

9) у разі пред'явлення службового посвідчення входити безперешкодно до державних органів, органів місцевого самоврядування та зони митного контролю, а за письмовим розпорядженням директора Національного бюро або його заступника – безперешкодно проходити до військових частин та установ, пунктів пропуску через державний кордон України та інші.

Контроль за діяльністю Національного бюро здійснюється Комітетом Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією. З метою попередження, виявлення та розслідування правопорушень у діяльності працівників Національного бюро в його складі діють підрозділи внутрішнього контролю, що підпорядковуються безпосередньо директорів Національного бюро. У разі виявлення інформації про можливе вчинення працівником Національного бюро кримінального правопорушення, підрозділ внутрішнього контролю негайно повідомляє про це Генерального прокурора України чи його заступника.

Для розгляду питань застосування дисциплінарних стягнень до працівників Національного бюро утворюється Дисциплінарна комісія у складі п'яти осіб.

Підрозділи внутрішнього контролю здійснюють моніторинг способу життя працівників Національного бюро з метою встановлення відповідності рівня життя працівника майну і доходам цього працівника та його членів сім'ї згідно з декларацією про майно, доходи, витрати та зобов'язання фінансового характеру.

Національне бюро через засоби масової інформації, на своєму офіційному вебсайті та в інших формах регулярно інформує суспільство про свою діяльність.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Структура Національного бюро?
2. Керівництво Національного бюро?
3. Історія становлення Національного бюро?
4. Розташування територіальних управлінь Національного бюро?
5. Зміст та принципи діяльності Національного бюро?
6. Підслідність Національного бюро?
7. Кодекс етики працівника Національного бюро?
8. Антикорупційна програма Національного бюро?
9. Форми звернення до Національного бюро?
10. Порядок проведення конкурсу на зайняття посад у Національному бюро?

Додаткові завдання

1. Яке законодавство у своїй діяльності використовує Національне бюро?
2. Що таке «Відкритий офіс» Національного бюро?
3. Місія та символіка Національного бюро?
4. Особи, підслідні Національному бюро?
5. Гарантії незалежності Національного бюро?

Тестові завдання

1. Коли був прийнятий Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України»:

- а) 16 квітня 2015 р;
- б) 2 липня 2015 р.;
- в) 25 березня 1992 р.;
- г) 29 лютого 2016 р.?

2. Гранична чисельність центрального та територіальних управлінь Національного бюро становить:

- а) 700 осіб, у тому числі не більше 500 осіб начальницького складу;
- б) 700 осіб, у тому числі не більше 100 осіб начальницького складу;
- в) 700 осіб, у тому числі не більше 450 осіб начальницького складу;
- г) 700 осіб, у тому числі не більше 300 осіб начальницького складу.

3. Директор Національного бюро призначається на посаду:
- а) Кабінетом Міністрів України;
 - б) Президентом України;
 - в) міністром внутрішніх справ України;
 - г) Верховною Радою України.
4. Директор Національного бюро призначається строком на:
- а) 5 років;
 - б) 3 роки;
 - в) 1 рік;
 - г) 7 років.
5. Скільки строків підряд одна і та сама особа не може обіймати посаду директора Національного бюро?
- а) два строки підряд;
 - б) три строки підряд;
 - в) чотири строки підряд;
 - г) правильна відповідь відсутня.
6. Правові засади діяльності Національного бюро України:
- а) Конституція України, міжнародні договори України, Закон України «Про національне антикорупційне бюро» та інші закони України, а також прийняті відповідно до них інші нормативно-правові акти;
 - б) виключно Конституція України;
 - в) виключно Закон України «Про національне антикорупційне бюро»;
 - г) Конституція України та інші нормативно-правові акти.
7. Чи допускається використання Національного бюро в партійних, групових чи особистих інтересах:
- а) не допускається;
 - б) допускається в окремих випадках;
 - в) допускається за письмовою згодою директора Національного бюро;
 - г) допускається за письмовою згодою керівника підрозділу.
8. Структура, штатний розпис, положення про структурні підрозділи, посадові інструкції працівників Національного бюро затверджуються:
- а) Президентом України;
 - б) директором Національного бюро;
 - в) міністром внутрішніх справ України;
 - г) Кабінетом Міністрів України.

9. Для розгляду питань застосування дисциплінарних стягнень до працівників Національного бюро утворюється Дисциплінарна комісія у складі:

- а) 5 осіб;
- б) 3 осіб;
- в) 12 осіб;
- г) 7 осіб.

10. Контроль за діяльністю Національного бюро здійснюється:

- а) Президентом України;
- б) Верховною Радою;
- в) Кабінетом Міністрів України;
- г) Міністерством внутрішніх справ.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>(дата звернення: 09.11.2020).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 12 квітня 2012 року №4651-VL. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>(дата звернення: 09.11.2020).

3. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року №1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>(дата звернення: 09.11.2020).

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року №1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>(дата звернення: 09.11.2020).

5. Проект антикорупційної програми Національного антикорупційного бюро України 2020–2022 роки. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/page_uploads/15.10/proyekt_ap_nabu_2020-2022.pdf

2.12. Система, структура, функції, завдання та повноваження Державної фіскальної служби України

Державна фіскальна служба України є центральним органом виконавчої влади, який реалізує:

- державну податкову політику;
- державну політику у сфері митної справи;
- державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також порушеннями законодавства з питань сплати єдиного внеску¹.

Державна фіскальна служба створена на базі Міністерства доходів і зборів України, яке свого часу було створено шляхом об'єднання Державної податкової служби та Державної митної служби.

Завданнями Державної фіскальної служби України є:

- 1) *реалізація державної податкової політики та політики у сфері:*
 - державної митної справи;
 - державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів;
 - державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів;
 - державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску;
 - державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської дія-

¹ Єдиний соціальний внесок – обов'язковий платіж до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, що справляється в Україні з метою забезпечення страхових виплат за наявними видами загальнообов'язкового державного соціального страхування. Єдиний внесок замінив собою чотири окремі відрахування: до Пенсійного фонду; до фондів страхування на випадок безробіття; із тимчасової втрати працездатності; від нещасних випадків на виробництві.

льності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів;

2) *внесення на розгляд міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування:*

- державної податкової політики;
- державної політики у сфері державної митної справи;
- державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів;
- державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів;
- державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску;
- державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів.

Правову основу діяльності Державної фіскальної служби України становлять:

- Конституція України;
- Податковий кодекс України;
- Митний кодекс України;
- Кримінальний процесуальний кодекс України;
- Положення про Державну фіскальну службу України.

Структура Державної фіскальної служби України. Державну фіскальну службу очолює голова Державної фіскальної служби, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України.

Заступники голови Державної фіскальної служби України. Голова Державної фіскальної служби України має двох заступників, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України.

Перший заступник голови – із здійснення заходів щодо боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства та законодавства з питань сплати єдиного внеску.

Заступник голови – із здійснення державної митної справи.

Перший заступник та заступник голови Державної фіскальної служби України:

- підзвітні та підконтрольні голові Державної фіскальної служби України;
- забезпечують виконання завдань Державної фіскальної служби України у сферах, що закріплюються окремо за кожним із заступників.

Колегія Державної фіскальної служби України може утворюватися для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Державної фіскальної служби України, обговорення найважливіших напрямів її діяльності у Державній фіскальній службі України. Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, інших постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів приймає голова Державної фіскальної служби України. Кількісний та персональний склад колегії, інших постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів визначає голова Державної фіскальної служби України.

Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу. Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у Державній фіскальній службі України можуть утворюватися постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Центральний апарат Державної фіскальної служби України складається з управлінь та секторів, які реалізують окремий напрям діяльності Державної фіскальної служби України або забезпечують діяльність Центрального апарату та голови Державної фіскальної служби України. До центрального апарату входять:

- управління забезпечення діяльності Служби;
- управління охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації;
- головне слідче управління фінансових розслідувань;
- головне управління боротьби з фінансовими злочинами;
- управління аналітичної роботи, прогнозування та оцінки ризиків;
- управління координаційного забезпечення податкової міліції;
- управління роботи з персоналом;
- управління фінансово-бухгалтерського забезпечення;
- управління правового забезпечення;
- управління матеріально-технічного забезпечення;
- головне управління внутрішньої безпеки;
- сектор запобігання та виявлення корупції;

- сектор внутрішнього аудиту;
- відділ внутрішнього контролю;
- управління з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації.

Територіальні органи Державної фіскальної служби України виконують завдання Державної фіскальної служби на місцях. Такими органами є:

- у Вінницькій області – Головне управління ДФС у Вінницькій області та Вінницька митниця ДФС;
- у Волинській області – Головне управління ДФС у Волинській області та Волинська митниця ДФС;
- у Дніпропетровській області – Головне управління ДФС у Дніпропетровській області та Дніпропетровська митниця ДФС;
- у Донецькій області – Головне управління ДФС у Донецькій області та Донецька митниця ДФС;
- у Житомирській області – Головне управління ДФС у Житомирській області та Житомирська митниця ДФС;
- у Закарпатській області – Головне управління ДФС у Закарпатській області та Закарпатська митниця ДФС;
- у Запорізькій області – Головне управління ДФС у Запорізькій області та Запорізька митниця ДФС;
- в Івано-Франківській області – Головне управління ДФС в Івано-Франківській області та Івано-Франківська митниця ДФС;
- у Київській області – Головне управління ДФС у Київській області та Київська митниця ДФС;
- у Кіровоградській області – Головне управління ДФС у Кіровоградській області та Кіровоградська митниця ДФС;
- у Луганській області – Головне управління ДФС у Луганській області та Луганська митниця ДФС;
- у Львівській області – Головне управління ДФС у Львівській області та Львівська митниця ДФС;
- у Миколаївській області – Головне управління ДФС у Миколаївській області та Миколаївська митниця ДФС;
- в Одеській області – Головне управління ДФС в Одеській області та Одеська митниця ДФС;
- у Полтавській області – Головне управління ДФС у Полтавській області та Полтавська митниця ДФС;
- у Рівненській області – Головне управління ДФС у Рівненській області та Рівненська митниця ДФС;
- у Сумській області – Головне управління ДФС у Сумській обла-

сті та Сумська митниця ДФС;

– у Тернопільській області – Головне управління ДФС у Тернопільській області та Тернопільська митниця ДФС;

– у Харківській області – Головне управління ДФС у Харківській області та Харківська митниця ДФС;

– у Херсонській області – Головне управління ДФС у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, Митниця ДФС у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі;

– у Хмельницькій області – Головне управління ДФС у Хмельницькій області та Хмельницька митниця ДФС;

– у Черкаській області – Головне управління ДФС у Черкаській області та Черкаська митниця ДФС;

– у Чернівецькій області – Головне управління ДФС у Чернівецькій області та Чернівецька митниця ДФС;

– у Чернігівській області – Головне управління ДФС у Чернігівській області та Чернігівська митниця ДФС;

– у м. Києві – Головне управління ДФС у м. Києві та Київська міська митниця ДФС;

– офіс великих платників податків ДФС.

Навчальні та наукові заклади:

- Національний університет державної податкової служби України;
- Державний науково-дослідний інститут митної справи;
- Науково-дослідний інститут фінансового права.

Повноваження Державної фіскальної служби України. Державна фіскальна служба, виконуючи покладені на неї завдання, уповноважена:

• узагальнювати практику застосування законодавства з питань, що належать до компетенції Державної фіскальної служби України, розробляти пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подавати їх міністру фінансів;

• розробляти форми податкових декларацій (розрахунків), звітності та інших документів;

• здійснювати адміністрування податків і зборів, митних та інших платежів, єдиного внеску, забезпечувати контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою їх нарахування та сплати до бюджету і відповідних позабюджетних фондів;

• контролювати своєчасність подання платниками податків та єди-

ного внеску передбаченої законом звітності, своєчасність, достовірність, повноту нарахування та сплати податків і зборів, єдиного внеску, митних та інших платежів;

- здійснювати застосування адміністративного арешту (арешту) майна платників податків та/або зупинення видаткових операцій на їх рахунках у банках, фінансових санкцій до платників єдиного внеску;

- здійснювати погашення податкового боргу платників податків, а також стягнення своєчасно ненарахованих та/або несплачених сум єдиного внеску з платників єдиного внеску;

- ініціювати застосування до платників податків та платників єдиного внеску судових процедур банкрутства;

- контролювати: (а) дотримання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності і громадянами устанавленого законодавством порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України; (б) застосування відповідно до закону заходів тарифного та нетарифного регулювання під час переміщення товарів через митний кордон України і після завершення операцій митного контролю та митного оформлення; (в) правильність визначення митної вартості товарів відповідно до закону, а також правильність визначення країни походження та класифікації згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД) товарів, що переміщуються через митний кордон України;

- вживати заходів щодо захисту прав інтелектуальної власності у процесі зовнішньоекономічної діяльності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів;

- проводити верифікацію (встановлення достовірності) сертифікатів про походження товарів з України та здійснювати у випадках, устанавлених міжнародними договорами, видачу сертифікатів про походження;

- готувати пропозиції щодо прогнозу доходів бюджетів і надходжень єдиного внеску з урахуванням прогнозу макроекономічних показників і тенденцій розвитку світової економіки;

- виявляти кримінальні та інші правопорушення у сфері оподаткування, митній та бюджетній сферах, а також встановлювати місцезнаходження платників податків, опитувати їх засновників, посадових осіб;

- проводити оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, а також вживати заходів щодо відшкодування завданих державі збитків;

- здійснювати розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні правопорушення у сфері оподаткування, митній та бюджетній сферах;

- отримувати і реєструвати заяви, повідомлення та іншу інформацію про кримінальні та інші правопорушення у сфері оподаткування та бюджетній сфері, приймати щодо них передбачені законом рішення;
- здійснювати кримінальне провадження у справах про порушення митних правил та у справах про адміністративні правопорушення;
- проводити дослідження і експертну діяльність у податковій та митній сферах;
- здійснювати контрольні-дозвільні процедури з переміщення товарів (вантажів) у районі проведення антитерористичної операції;
- здійснювати разом з митними органами іноземних держав заходи щодо вдосконалення процедури пропуску через державний кордон України товарів і транспортних засобів, їх митного контролю та митного оформлення;
- впроваджувати спрощені митні процедури відповідно до законодавства та сприяти створенню відповідних умов для полегшення торгівлі, сприяти транзиту, збільшенню товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України;
- надавати консультації відповідно до Податкового та Митного кодексів України, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску;
- запобігати та протидіяти контрабанді та порушенням митних правил на митній території України;
- виявляти причини та умови, що сприяли вчиненню контрабанди та інших правопорушень у сфері державної митної справи, вживати заходів до їх усунення;
- здійснювати контроль за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів та забезпечувати міжгалузеву координацію у цій сфері.

Також для виконання покладених на Державну фіскальну службу завдань, остання має право:

- залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні деяких питань вчених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також підприємств, установ та організацій;
- отримувати безоплатно від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також від громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань, а також фінансову і статистичну звітність у порядку та на підставах, визначених законом;
- скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити

наукові конференції, семінари з питань, що належать до її компетенції;

- користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

- запрошувати платників податків або їх представників для перевірки правильності нарахування та своєчасності сплати податків, зборів, митних та інших платежів;

- під час проведення перевірок у платників податків – фізичних осіб, а також у посадових осіб платників податків – юридичних осіб перевіряти документи, що посвідчують особу;

- отримувати від платників податків, а також надавати в межах, передбачених законом, документи в електронному вигляді;

- вимагати під час документальних перевірок від платників податків, що перевіряються, проведення інвентаризації основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, коштів;

- вимагати від платників податків, що перевіряються, зняття залишків товарно-матеріальних цінностей, готівки;

- вимагати під час проведення перевірок виготовлення і надання засвідчених підписом платника податків або його посадовою особою та скріплених печаткою (у разі її наявності) копій первинних документів, які свідчать про порушення податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на ДФС, та отримувати їх у платників податків у встановленому Податковим кодексом України порядку;

- вимагати під час проведення перевірок від посадових або службових осіб платника податків залучення повноважних осіб для спільного з працівниками ДФС зняття показань внутрішніх та зовнішніх лічильників, якими обладнані технічні пристрої, що використовуються у процесі провадження діяльності, яка перевіряється;

- вилучати в установленому законодавством порядку під час проведення перевірок у підприємств, установ та організацій, фізичних осіб – підприємців та фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, копії документів, що підтверджують заниження розміру заробітної плати (доходу) та інших виплат, на які нараховується єдиний внесок;

- доступу під час проведення перевірок до територій, приміщень (крім житла громадян) та іншого майна, що використовуються для провадження господарської діяльності та/або є об'єктами оподаткування або використовуються для отримання доходів (прибутку) чи пов'язані з іншими об'єктами оподаткування та/або можуть бути джерелом погашення податкового боргу в порядку, передбаченому Податковим кодек-

сом України;

- надсилати платникам податків в межах повноважень, передбачених законом, у разі виявлення порушень вимог законодавства письмові запити щодо надання засвідчених належно копій документів, безпосередньо пов'язаних із виявленими порушеннями;

- вимагати від керівників та відповідних посадових осіб фізичних і юридичних осіб – платників податків, які перевіряються, припинення дій, що перешкоджають здійсненню законних повноважень службовими (посадовими) особами ДФС, усунення виявлених порушень податкового, митного та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на ДФС, та контролювати виконання законних вимог службових (посадових) осіб ДФС;

- проводити, зокрема у взаємодії з іншими правоохоронними органами, спеціальні заходи, у тому числі контрольовані поставки щодо виявлення, попередження, припинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, а також заходи з переміщення товарів під негласним контролем;

- організувати взаємодію і обмін інформацією з митними, правоохоронними органами та іншими органами іноземних держав з питань протидії незаконному переміщенню наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів;

- визначати у передбачених Податковим кодексом України випадках суми податкових та грошових зобов'язань платників податків;

- порушувати в установленому законом порядку питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні податкового, митного, бюджетного законодавства та законодавства про єдиний внесок;

- отримувати від органів виконавчої влади необхідну інформацію, пов'язану з обчисленням та сплатою податків, зборів, платежів, у випадках, передбачених законодавством, а також відомості, необхідні для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств, установ та організацій усіх форм власності;

- отримувати безоплатно від платників податків, а також від установ Національного банку, банків та інших фінансових установ довідки у порядку, встановленому Законом України «Про банки і банківську діяльність» та Податковим кодексом України, довідки та/або копії документів про наявність банківських рахунків, а на підставі рішення суду – інформацію про обсяг та обіг коштів на рахунках, зокрема про ненадходження в установлені строки валютної виручки від суб'єктів господа-

рювання;

- отримувати безоплатно від органів державної влади, Національного банку, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів під час здійснення ними владних управлінських функцій відповідно до законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень, від юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців, самозайнятих осіб, податкових агентів, фізичних осіб інформацію, необхідну для забезпечення реєстрації та обліку платників податків, об'єктів оподаткування та об'єктів, пов'язаних з оподаткуванням, для формування та ведення Єдиного банку даних про платників податків – юридичних осіб та інших реєстрів, Державного реєстру фізичних осіб – платників податків;

- стягувати з установ банків та інших фінансово-кредитних установ пеню за несвоєчасне виконання ними рішень суду та доручень платників податків про сплату податків та інших платежів;

- отримувати від нотаріусів на письмові запити інформацію про вступ фізичної особи у права спадкоємця з обов'язковим зазначенням повних даних про таку особу та даних про майно, отримане за правом спадкування;

- звертатися у передбачених законом випадках до суду;

- вчиняти правочини, спрямовані на забезпечення виконання функцій, передбачених законодавством;

- здійснювати інші повноваження, визначені законом.

Податкова міліція. Для боротьби з податковими правопорушеннями у складі Державної фіскальної служби діє податкова міліція.

Вимоги до кандидата на службу в податковій міліції. До податкової міліції приймаються на контрактній основі особи, які:

- є громадянами України;

- мають відповідну освіту;

- здатні за своїми особистими, діловими, моральними якостями та станом здоров'я виконувати обов'язки відповідно до покладених на податкову міліцію завдань.

Не може бути прийнята на службу до податкової міліції особа, яка:

- має не погашену або не зняту в установленому порядку судимість за вчинення злочину, крім реабілітованої;

- протягом останнього року притягалася до адміністративної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення.

Особам, яких прийнято на службу до податкової міліції на посади рядового і начальницького складу, присвоюються спеціальні звання (від рядового податкової міліції до генерал-полковника податкової міліції).

На податкову міліцію покладено виконання таких завдань:

- запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у сфері оподаткування та бюджетній сфері, їх розкриття, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні та інші правопорушення у сфері оподаткування та бюджетній сфері;
- запобігання і протидія корупції у контролюючих органах та виявлення її фактів;
- забезпечення безпеки діяльності працівників контролюючих органів, захисту їх від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням службових обов'язків.

Для виконання зазначених завдань податкова міліція *уповноважена*:

- приймати, реєструвати і розглядати заяви, повідомлення та іншу інформацію про кримінальні та інші правопорушення;
- вживати заходів щодо виявлення і розслідування злочинів, пов'язаних з відмиванням, легалізацією, розкраданням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями;
- виявляти кримінальні та інші правопорушення у сфері оподаткування, митній та бюджетній сферах, встановлювати місцезнаходження платників податків, проводити опитування їх засновників, посадових осіб;
- проводити оперативно-розшукову діяльність;
- проводити досудове розслідування та вживати заходів щодо відшкодування завданих державі збитків;
- здійснювати розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні та інші правопорушення у сфері оподаткування та бюджетній сфері;
- виявляти причини і умови, що сприяли вчиненню злочинів та інших правопорушень у сфері оподаткування та бюджетній сфері, вживає заходів до їх усунення;
- передавати відповідним правоохоронним органам матеріали за фактами правопорушень, за які законом передбачено кримінальну відповідальність, якщо їх розслідування не належить до компетенції податкової міліції (у такому разі слідчі податкової міліції зобов'язані самостійно розпочати досудове розслідування і повідомити прокурора про те, що розслідуване кримінальне правопорушення їм не підслідне);
- забезпечувати безпеку діяльності контролюючих органів та їх працівників, а також захист працівників від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням ними службових обов'язків;
- здійснювати заходи щодо запобігання і протидії корупції у контролюючих органах та виявлення фактів корупції, а також усунення нас-

лідків корупційних правопорушень;

- складати протоколи та розглядати справи про адміністративні правопорушення;
- збирати, аналізувати, узагальнювати інформацію щодо порушень у сфері оподаткування та бюджетній сфері;
- прогнозувати тенденції розвитку негативних процесів кримінального характеру, пов'язаних з оподаткуванням.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Які напрями державної політики покликана реалізовувати Державна фіскальна служба України?
2. Який із заступників голови Державної фіскальної служби України закріплений за напрямом діяльності по боротьбі з порушеннями податкового законодавства?
3. Які є територіальні органи Державної фіскальної служби України?
4. Чи уповноважені підрозділи Державної фіскальної служби здійснювати оперативно-розшукові заходи та досудове розслідування?

Додаткові запитання

1. Нормативно-правові акти, якими у своїй діяльності керується Державна фіскальна служба України.
2. Порядок взаємодії Державної фіскальної служби з іншими правоохоронними органами.
3. Вимоги до кандидата на службу в податковій міліції.
4. Завдання Державної фіскальної служби щодо боротьби з кримінальними правопорушеннями.
5. Структура Центрального апарату Державної фіскальної служби України.

Тестові завдання

1. Державна фіскальна служба України:
 - а) є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну податкову політику;
 - б) розслідує економічні злочини;
 - в) розподіляє використання бюджетних коштів;
 - г) здійснює державну політику щодо потреб охорони державного кордону.

2. Завданнями Державної фіскальної служби України є:

- а) реалізація державної податкової політики у банківській сфері;
- б) реалізація державної податкової політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів;
- в) контроль за якістю друкування національної валюти;
- г) нагляд за діяльністю Національного банку України.

3. Не є завданням Державної фіскальної служби України:

- а) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної податкової політики;
- б) внесення пропозицій щодо забезпечення державної політики у сфері державної митної справи;
- в) реалізація державної податкової політики у сфері державної митної справи;
- г) реалізація державної податкової політики у сфері фінансів.

4. Колегія Державної фіскальної служби України:

- а) утворюється для погодженого вирішення питань щодо розгляду кандидатур на призначення на посади в податковій міліції;
- б) утворюється для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Державної фіскальної служби України;
- в) утворюється для вирішення питань щодо звільнення голови Державної фіскальної служби України;
- г) утворюється для вирішення питань щодо обрання голови Державної фіскальної служби України.

5. Державна фіскальна служба України:

- а) реалізує державну політику щодо страхування;
- б) реалізує державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- в) здійснює політику щодо прийняття Державного бюджету;
- г) здійснює боротьбу з організованою злочинністю щодо економіки України.

6. Не може бути прийнята на службу до податкової міліції особа:

- а) якій не виповнилося 19 років;
- б) яка не має освіти в галузі економіки;
- в) протягом останнього року притягалася до адміністративної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення;
- г) якій не виповнилося 18 років.

7. До територіальних органів Державної фіскальної служби в Дніпропетровській області належать:

- а) Головне управління ДФС у Дніпропетровській області;
- б) Головне управління ДФС у Дніпропетровській області та Дніпропетровська митниця ДФС;
- в) Департамент ДФС у Дніпропетровській області;
- г) Дніпропетровська митниця ДФС.

8. З яких підрозділів складається Центральний апарат Державної фіскальної служби України

- а) сектори, департаменти;
- б) управління, сектори;
- в) управління;
- г) сектори.

9. Податкова міліція має право:

- а) проводити оперативно-розшукову діяльність щодо нетяжких злочинів;
- б) проводити оперативно-розшукову діяльність;
- в) не уповноважена проводити оперативно-розшукову діяльність;
- г) проводити оперативно-розшукову діяльність з дозволу прокурора.

10. Для виконання своїх завдань податкова міліція уповноважена:

- а) порушувати кримінальну справу;
- б) приймати, реєструвати і розглядати заяви, повідомлення та іншу інформацію про кримінальні та інші правопорушення;
- в) вилучати грошові кошти, що отримані незаконним шляхом;
- г) виносити постанови про арешт майна, що отримано протиправним шляхом.

Рекомендовані нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>(дата звернення: 20.10.2020).

2. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.10.2020).

3. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>(дата звернення: 20.10.2020).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.10.2020).

5. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08 липня 2010 року № 2464-VI.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення: 20.10.2020).

6. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21 червня 2018 року №2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 20.10.2020).

7. Положення про Державну фіскальну службу України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 року № 236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.10.2020).

2.13. Система, структура, функції, завдання та повноваження Військової служби правопорядку у Збройних силах України

Військовий правопорядок – це об’єктивна необхідність і закономірність розвитку Збройних Сил, яка слугує взірцем для військовослужбовців у виборі ними поведінкових рішень. Військовий правопорядок вимагає, щоб відносини між військовослужбовцями формувалися на засадах соціальної справедливості, товариської взаємодопомоги та дружби. На них покладається підвищена юридична відповідальність, а виконання обов’язку щодо захисту Вітчизни часто пов’язане з ризиком для життя. Він ґрунтується на високій свідомості й організованості військовослужбовців, на їх глибокій переконаності в справедливості та доцільності правил, установлених нормативними правовими актами.

Складовою військового правопорядку є статутний порядок – система відносин між військовослужбовцями, яка формується відповідно до приписів військових статутів і настанов.

Військова служба – особливий вид державної служби, де уклад життя, побут і діяльність особового складу детально регламентовані положенням про проходження військової служби. Військовослужбовці мають специфічний статус, реалізація їх прав обумовлена певними обмеженнями. Необхідним етапом зміцнення військової дисципліни у військах є створення єдиної системи військових правоохоронних і інших органів, які забезпечують підтримку військової дисципліни та профілактику правопорушень, що ґрунтуються на розвинених інститутах юридичної відповідальності. Військовий правопорядок не встановлюється сам собою, він досягається шляхом постійної цілеспрямованої діяльності органів військового управління, військових посадових осіб, а також спеціально створених для цих цілей органів і структур – органів військової прокуратури, військово-слідчих органів, підрозділів юридичної

служби, військової служби правопорядку. Зважаючи на те, що головним призначенням зазначених органів є здійснення правоохоронної діяльності в Збройних Силах, інших військах, військових формуваннях і органах, а метою діяльності – забезпечення військового правопорядку, є всі підстави назвати зазначені структури в Збройних силах України – **військовими правоохоронними органами**.

Військова служба правопорядку в Збройних силах України створена з метою зміцнення законності, правопорядку й військової дисципліни у Збройних силах України, забезпечення конституційних прав та свобод військовослужбовців.

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України – спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних сил України, призначене для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців Збройних сил України у місцях дислокації військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях; для запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у Збройних Силах України, їх припинення; для захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників Збройних сил України, а також для захисту майна Збройних сил України від розкрадання та інших протиправних посягань, а також для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах.

Служба правопорядку у своїй діяльності керується Конституцією України, Законом України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» та іншими, виданими відповідно до них нормативно-правових актів.

Діяльність Служби правопорядку будується на принципах законності, поваги до особи, її прав і свобод, соціальної справедливості, централізованого керівництва та єдиноначальності, взаємодії з громадськістю.

Чисельний склад органів управління, підрозділів Служби правопорядку, їх дислокація визначаються міністром оборони України з огляду на умови дислокації військ (сил).

Гранична чисельність військовослужбовців і працівників Служби правопорядку не може перевищувати 1,5 відсотка загальної чисельності Збройних Сил України.

Фінансування Служби правопорядку здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, які виділяються на утримання Збройних Сил України і передбачаються у кошторисі Міністерства оборони України окремим рядком.

Служба правопорядку створюється на базі відповідних структурних підрозділів і служб Міністерства оборони України, функції яких покладені на Службу правопорядку.

Служба правопорядку складається з:

1) органів управління:

– Головного управління Служби правопорядку Збройних Сил України;

– Центрального управління Служби правопорядку по місту Києву і Київській області та територіальних управлінь Служби правопорядку;

– зональних відділів (відділень) Служби правопорядку;

2) підрозділів Служби правопорядку:

– охорони військових об'єктів;

– патрульно-постової служби;

– безпеки дорожнього руху;

– спеціального призначення;

3) Навчального центру Служби правопорядку.

Рішення про створення відповідних підрозділів Служби правопорядку приймає міністр оборони України.

Загальне керівництво Службою правопорядку здійснює міністр оборони України через начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України.

Безпосереднє керівництво Службою правопорядку здійснює Головне управління Служби правопорядку Збройних Сил України.

Зони діяльності органів управління та підрозділів Служби правопорядку визначає міністр оборони України.

Начальник Головного управління Служби правопорядку Збройних Сил України та його заступники, начальники Центрального та територіальних управлінь Служби правопорядку та їх заступники призначаються на посади міністром оборони України за поданням начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України.

Начальники управлінь Головного управління Служби правопорядку Збройних сил України та начальники відділів Центрального та територіальних управлінь, начальники зональних відділів (відділень) Служби правопорядку, їх заступники, командир дисциплінарного батальйону, керівники підрозділів охорони військових об'єктів, патрульно-постової служби, безпеки дорожнього руху, спеціального призначення, начальник Навчального центру Служби правопорядку призначаються на посади начальником Генерального штабу – Головнокомандувачем Збройних Сил України за поданням начальника Головного управління Служби правопорядку.

Структура Служби правопорядку:

– **Головне управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України** А0880, м. Київ;

• Відділ протидії диверсіям та терористичним актам;

– **93-й окремий батальйон Військової служби правопорядку** А2424, м. Київ;

• Відділення спеціального призначення

– **138-й центр спеціального призначення** (протидії диверсіям та терористичним атакам) А0952, м. Васильків Київської області;

– **307-й дисциплінарний батальйон Військової служби правопорядку** А0488, м. Київ;

– **25-й навчальний центр Військової служби правопорядку** А1666, м. Львів;

– **Центральне управління** (по м. Києву і Київській області) А2100, м. Київ

Зона відповідальності: м. Київ, Київська область;

– **Білоцерківське зональне відділення**, м. Біла Церква

Зона відповідальності: Білоцерківський, Володарський, Кагарлицький, Миронівський, Рокитнянський, Сквирський, Таращанський, Фастівський, Тетіївський, Богуславський райони;

– **Житомирський зональний відділ**, м. Житомир

Зона відповідальності: Житомирська область;

• Новоград-Волинське відділення;

– **Полтавський зональний відділ**, м. Полтава

Зона відповідальності: Полтавська, Сумська області;

• Сумське зональне відділення

• Група ВСП (м. Конотоп)

– **Черкаський зональний відділ**, м. Черкаси

Зона відповідальності: Черкаська область

• Група ВСП Черкаського ЗВ ВСП, м. Умань

– **Чернігівський зональний відділ**, м. Чернігів

Зона відповідальності: Чернігівська область

• Група ВСП Чернігівського ЗВ ВСП, смт. Десна

– **Західне територіальне управління** А0583, м. Львів

Зона відповідальності: Львівська область

• Відділ спеціального призначення

• Яворівське зональне відділення

– **3-й спеціальний відділ** А2736, м. Львів

• Відділення спеціального призначення

- **Рівненський зональний відділ**, м. Рівне
Зона відповідальності: Рівненська, Волинська області
 - Володимир-Волинське зональне відділення
- **Тернопільський зональний відділ**, м. Тернопіль
Зона відповідальності: Тернопільська, Івано-Франківська області
 - Івано-Франківське зональне відділення
- **Ужгородський зональний відділ**, м. Ужгород
Зона відповідальності: Закарпатська область
 - Мукачівське зональне відділення
- **Хмельницький зональний відділ**, м. Хмельницький
Зона відповідальності: Хмельницька область
- **Південне територіальне управління А1495**, м. Одеса
Зона відповідальності: Одеська область
 - Відділ спеціального призначення
 - Відділення ВСП м. Білгород-Дністровський
- **Вінницький зональний відділ**, м. Вінниця
Зона відповідальності: Вінницька область
 - Відділення спеціального призначення
- **Миколаївський зональний відділ**, м. Миколаїв
Зона відповідальності: Миколаївська, Кіровоградська області
 - Кіровоградське зональне відділення
- **Херсонський зональний відділ**, м. Херсон
Зона відповідальності: Херсонська область
- **Східне територіальне управління А 2256**, м. Дніпро
Зона відповідальності: Дніпропетровська область
 - Криворізьке зональне відділення
 - Відділення ВСП смт. Черкаське Новомосковського району
- **Спеціальний відділ («Сармат») А2176**, м. Запоріжжя
 - Відділення спеціального призначення
- **Запорізький зональний відділ**, м. Запоріжжя
Зона відповідальності: Запорізька область
- **Донецький зональний відділ**, м. Краматорськ
Зона відповідальності: Донецька область
- **Луганський зональний відділ**, м. Сєверодонецьк
Зона відповідальності: Луганська область
- **Харківський зональний відділ**, м. Харків
Зона відповідальності: Харківська область
 - Чугуївське відділення Харківського ЗВ ВСП

На Службу правопорядку покладається здійснення таких функцій:

1) попереджувати, виявляти, припиняти кримінальні та інші правопорушення, вчинені у військових частинах, а також в інших місцях військовослужбовцями, військовозобов'язаними під час проходження ними зборів та працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків;

2) приймати та реєструвати заяви і повідомлення про злочини та інші правопорушення, вчинені у військових частинах, а також в інших місцях військовослужбовцями, військовозобов'язаними під час проходження ними зборів та працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків, своєчасно приймати стосовно них обґрунтовані і законні рішення;

3) припиняти адміністративні правопорушення і здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, що віднесені до компетенції Служби правопорядку Кодексом України про адміністративні правопорушення;

4) виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та інших правопорушень у Збройних Силах України, вживати заходів щодо їх усунення, брати участь у правовому вихованні військовослужбовців, працівників Збройних Сил України;

5) розшукувати і затримувати військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, які самовільно залишили військові частини чи місця служби або не з'явилися в строк без поважних причин на військову службу, а також тих, які переховуються від органів досудового розслідування або суду, чи засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання;

6) брати участь у проведенні профілактичної роботи серед військовослужбовців, схильних до вчинення правопорушень, сприяти військовому командуванню, органам військового управління в забезпеченні військової дисципліни серед військовослужбовців;

7) забезпечувати у передбачених законом випадках виконання кримінальних покарань стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до тримання в дисциплінарному батальйоні або до кримінального покарання у вигляді арешту;

8) запобігати диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах;

9) взаємодіяти з військовими формуваннями, утвореними відповід-

но до законів України, органами Національної поліції, іншими правоохоронними органами, у тому числі обмінюватися з ними інформацією для виявлення правопорушень;

10) проводити розшук вогнепальної зброї, бойових припасів до неї або вибухових речовин, викрадених або втрачених у військових частинах;

11) виконувати в установленому законом порядку і в межах своєї компетенції доручення слідчого, прокурора, ухвали суду та постанов суддів;

12) здійснювати в межах своєї компетенції нагляд за дорожнім рухом військових транспортних засобів, контроль за виконанням у Збройних Силах України вимог законодавства з питань забезпечення безаварійного використання техніки; вести облік та розподіл номерних знаків, реєстрацію військових транспортних засобів Збройних Сил України;

13) погоджувати в установленому законодавством порядку з відповідними органами перевезення великогабаритних, великовагових і небезпечних вантажів транспортними засобами Збройних сил України, забезпечувати їх супроводження та контроль за дотриманням особливих умов, правил, норм і стандартів з організації перевезення зазначених вантажів;

14) брати участь у виконанні завдань військовими частинами у разі їх залучення в установленому законом порядку до проведення робіт під час введення режиму воєнного або надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях;

15) забезпечувати збереження знайдених, вилучених у затриманих та заарештованих осіб, які тримаються на гауптвахті, документів, речей, цінностей та іншого майна, а також передавати органам Національної поліції документи і речі цивільних осіб, затриманих на території військових частин (військових об'єктів);

16) охороняти та конвоювати затриманих чи взятих під варту військовослужбовців та військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, а також тих, що відбувають покарання у дисциплінарному батальйоні;

17) надавати у межах своєї компетенції допомогу органам державної влади, органам місцевого самоврядування, військовому командуванню, органам військового управління та їх представникам, громадським організаціям у провадженні їх законної діяльності у разі протидії їм або небезпеки з боку правопорушників – військовослужбовців Збройних Сил України;

18) повідомляти не пізніше ніж у триденний строк про вчинення

військовослужбовцями та військовозобов'язаними під час проходження ними зборів кримінальних та інших правопорушень командирів (начальників) військових частин, до особового складу яких належать такі особи, а відповідного прокурора – негайно;

19) повідомляти органи державної влади та органи місцевого самоврядування, військове командування, органи військового управління, громадськість за місцем служби або роботи особи, в тому числі цивільних громадян, які незаконно перебували на території військової частини або військового об'єкта і вчинили протиправні дії, про вчинення ними правопорушення, провадження стосовно якого належить до компетенції Служби правопорядку;

20) брати участь у підготовці та проведенні гарнізонних заходів.

Військове командування та органи військового управління Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування, військовослужбовці та громадяни зобов'язані сприяти Службі правопорядку у виконанні нею своїх завдань.

Військовослужбовці Служби правопорядку під час виконання покладених на них завдань мають повноваження:

1) вимагати від військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів та від інших осіб у військовій формі одягу, звільнених з військової служби в запас або відставку з правом її носіння, дотримання громадського порядку, правил носіння військової форми одягу, припинення правопорушень, а також дій, що перешкоджають здійсненню завдань і функцій Служби правопорядку, а в разі невиконання зазначених вимог застосовувати заходи примусу, передбачені статтями 9–11 Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України»;

2) перевіряти у військовослужбовців і військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, на території військових частин (військових об'єктів) також в інших осіб документи, що посвідчують їх особу, та інші документи, необхідні для з'ясування питань, що належать до компетенції Служби правопорядку, а також у разі підозри їх у вчиненні кримінальних чи інших правопорушень;

3) викликати військовослужбовців і військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, а також на території військових частин (військових об'єктів), для дачі пояснень у справах про правопорушення, що

знаходяться в її провадженні;

4) затримувати і тримати військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів на гауптвахтах Служби правопорядку з метою застосування тимчасового запобіжного заходу, крім випадків, визначених військовими статутами Збройних сил України, на строки, встановлені законом:

– підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, обвинувачених (підсудних), які переховуються від органів досудового розслідування або суду, засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання;

– які вчинили дії, що створюють реальну загрозу для оточення, або які виявили непокору законній вимозі військовослужбовця Служби правопорядку;

5) затримувати осіб у військовій формі одягу, які мають виражені ознаки психічного розладу і створюють у зв'язку з цим реальну небезпеку для оточення, з негайним повідомленням лікувального закладу або командирів (начальників) військовослужбовців для вирішення питання щодо їх негайного огляду у відповідних лікувальних закладах;

6) відповідно до вимог цього та інших законів України проводити особистий огляд або обшук затриманих військовослужбовців і військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, а на території військових частин (військових об'єктів), а також військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів на гауптвахтах Служби правопорядку, огляд речей, що знаходяться при них, транспортних засобів і вилучати документи та предмети, що можуть бути речовими доказами або є небезпечними для оточення;

7) складати протоколи про адміністративні правопорушення стосовно військовослужбовців у випадку та в порядку, передбачених законами України, а також у разі вчинення адміністративних правопорушень іншими особами;

8) у випадках та в порядку, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, передавати матеріали про адміністративні правопорушення на розгляд органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про такі адміністративні правопорушення;

9) передавати матеріали про дисциплінарні правопорушення, вчинені військовослужбовцями і військовозобов'язаними під час проходження ними зборів, на розгляд відповідних командирів (начальників)

військових частин;

11) вести облік кримінальних та інших правопорушень у Збройних Силах України та проводити періодичні звірки з даними відповідних прокуратур;

12) у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, яких застали на місці вчинення злочину, заходити в жилі та інші приміщення, що належать громадянам, на територію і в приміщення державних органів, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності з наступним повідомленням про це прокурора протягом 24 годин;

13) в установленому порядку входити на територію та в приміщення військових частин та оглядати їх;

14) входити на військові об'єкти та ділянки місцевості, що охороняються вартами, з метою припинення кримінальних правопорушень, переслідування військовослужбовців та інших осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, з дозволу осіб, яким варти підпорядковані, та в присутності чергового військової частини або його помічника;

15) перебувати на військових об'єктах, території і в приміщеннях військових частин у встановленому законами порядку для забезпечення безпеки військовослужбовців та інших громадян, попередження чи припинення кримінального правопорушення, виявлення і затримання осіб, які його вчинили;

16) отримувати на письмовий запит від військових частин, а також від підприємств, установ і організацій незалежно від їх підпорядкування і форми власності, у тому числі від громадських організацій, відомості, необхідні у кримінальних провадженнях та у зв'язку з матеріалами про правопорушення, що знаходяться у провадженні Служби правопорядку;

17) вносити у межах своєї компетенції відповідним органам виконавчої влади, військовому командуванню, органам військового управління, органам місцевого самоврядування, громадським організаціям або посадовим особам підприємств, установ та організацій незалежно від їх підпорядкування і форми власності подання щодо усунення порушень закону, причин і умов, що їм сприяють. Не пізніше як у місячний строк по поданню має бути вжито необхідних заходів і про результати повідомлено особу, яка його надіслала;

17¹) проводити в межах компетенції спеціальну перевірку стосовно осіб, які претендують на зайняття військових посад у Збройних Силах України, пов'язаних з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків;

18) відповідно до своєї компетенції у разі потреби тимчасово обмежувати або забороняти доступ військовослужбовців та інших осіб на окремі ділянки місцевості чи об'єкти для забезпечення державної таємниці, громадського порядку і безпеки, охорони життя і здоров'я людей, збереження речових доказів;

19) під час проведення заходів щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, а також за обставин, що загрожують життю і здоров'ю людей, обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг; зупиняти і оглядати з цією метою транспортні засоби, перевіряти у водіїв документи на право користування та керування ними;

20) зупиняти військові транспортні засоби Збройних сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, у разі порушення їх водіями правил дорожнього руху, за наявності ознак, що свідчать про технічну несправність транспорту або забруднення ним довкілля, а також відомостей про те, що він використовується з протиправною метою чи не за призначенням, з метою їх огляду і перевірки у водіїв документів на право користування та керування транспортними засобами, дорожніх листів, відповідності вантажів, що перевозяться, товарно-транспортним документам. Проводити технічний огляд транспортних засобів Збройних Сил України;

21) регулювати дорожній рух на автомобільних дорогах і вулицях під час проходження колон військових транспортних засобів; організувати і забезпечувати супроводження цих колон та транспортних засобів спеціального призначення;

22) направляти у разі необхідності на медичний огляд водіїв військових транспортних засобів. Затримувати та відстороняти від керування військовими транспортними засобами осіб, які перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, а також тих, які не мають документів на право керування або користування транспортними засобами, вживати щодо водіїв інші заходи, передбачені законодавством;

23) використовувати передбачені відповідними нормативно-правовими актами технічні засоби для виявлення та фіксації порушень правил дорожнього руху, забороняти використання військових транспортних засобів, технічний стан яких загрожує безпеці дорожнього руху чи довкілля або номери агрегатів яких не відповідають записам у реєстраційних документах; затримувати і доставляти в установленому законодавством порядку військові транспортні засоби для тимчасового тримання на спеціальних майданчиках чи стоянках;

24) перевіряти у військових частинах виконання контрольних і

профілактичних заходів щодо забезпечення безпеки дорожнього руху;

25) брати участь у розслідуванні дорожньо-транспортних пригод, вчинених за участю водіїв транспортних засобів Збройних Сил України, осіб, які керували транспортними засобами Збройних Сил України під час вчинення дорожньо-транспортної пригоди;

26) сприяти командирам військових частин в усуненні порушень правил утримання шляхів, які знаходяться на територіях дислокації військових частин, обмежувати або забороняти проведення ремонтно-будівельних та інших робіт чи заходів на зазначених шляхах, якщо при цьому не дотримуються вимоги правил дорожнього руху;

27) вносити уповноваженому державному органу пропозиції про анулювання дозволів на придбання, зберігання і носіння зброї та боеприпасів, а також спеціальних засобів самооборони, виданих військово-службовцям та іншим громадянам, які проживають на територіях дислокації військових частин та зловживають спиртними напоями, вживають наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги без призначення лікаря, хворіють на психічні захворювання, та в інших випадках, передбачених законом. Орган управління Служби правопорядку, який надіслав пропозиції, повідомляється про наслідки їх розгляду не пізніше ніж у місячний строк;

28) у межах своєї компетенції та у встановленому законом порядку вилучати у військовослужбовців та інших осіб, які незаконно перебувають на території військової частини або військового об'єкта чи здійснюють протиправні дії, предмети і речі, заборонені або обмежені в обігу, а також документи з ознаками підробки і передавати їх відповідним органам виконавчої влади;

30) використовувати безперешкодно транспортні засоби, що належать військовим частинам (крім транспортних засобів спеціального призначення), для проїзду до місця події, доставки в лікувальні заклади осіб, які потребують невідкладної медичної допомоги, переслідування правопорушників та їх доставки у відповідний підрозділ Служби правопорядку чи в орган Національної поліції;

31) під час службових відряджень військовослужбовці Служби правопорядку мають право бронювати та позачергово придбавати квитки на всі види транспорту, розміщуватися в готелях з пред'явленням службового посвідчення і посвідчення про відрядження. У разі невідкладних службових поїздок військовослужбовці Служби правопорядку забезпечуються квитками на всі види транспорту незалежно від наявності місць;

32) зберігати, носити і застосовувати спеціальні засоби та зброю у

встановленому законом порядку.

Військовослужбовці Служби правопорядку мають право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю у випадках і в порядку, передбачених Законом України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» та іншими законами України.

Застосуванню фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї повинно передувати попередження про намір їх використання, якщо є така можливість. Без попередження фізичний вплив, спеціальні засоби і зброя можуть застосовуватися лише в разі виникнення безпосередньої загрози життю або здоров'ю військовослужбовців чи інших осіб.

Забороняється застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю до жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків вчинення ними групового нападу, що загрожує життю і здоров'ю людей, військовослужбовців Служби правопорядку, або збройного нападу чи збройного опору.

Військовослужбовці Служби правопорядку мають право застосовувати заходи фізичного впливу, в тому числі прийоми рукопашного бою, для припинення правопорушень, подолання протидії законним вимогам військовослужбовців Служби правопорядку, якщо інші способи не забезпечили виконання покладених на них обов'язків.

У разі неможливості уникнути застосування фізичної сили вона не повинна перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на Службу правопорядку завдань і функцій, і має зводитися до мінімально можливого завдання шкоди здоров'ю правопорушників та інших громадян. У разі завдання їм шкоди військовослужбовці Служби правопорядку забезпечують надання необхідної першої медичної допомоги потерпілим у найкоротший строк.

Про застосування фізичної сили, спеціальних засобів, поранення або смерть, що сталися внаслідок застосування фізичного впливу і спеціальних засобів, а також про всі випадки застосування зброї військовослужбовець Служби правопорядку протягом 24 годин зобов'язаний письмово доповісти безпосередньому начальнику для повідомлення прокурора у встановленому законом порядку.

Перевищення повноважень під час застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Військовослужбовці Служби правопорядку під час здійснення слу-

жбових обов'язків мають право застосовувати наручники, гумові кийки, засоби зв'язування, речовини сльозоточивої та дратівної дії, світлозвукові пристрої відволікаючої дії, пристрої для відкриття приміщень і примусової зупинки транспорту, водомети, бронемашини та інші спеціальні і транспортні засоби, а також використовувати службових собак у таких випадках:

1) для захисту військовослужбовців, інших осіб і самозахисту від нападу та інших дій, що створюють загрозу їх життю або здоров'ю;

2) для припинення масових безпорядків у військових частинах, а також групових порушень громадського порядку військовослужбовцями;

3) для відбиття нападу без застосування зброї на військові містечка, військові об'єкти, будівлі, приміщення, споруди і транспортні засоби Збройних сил України або їх звільнення у разі захоплення;

4) для затримання, конвоювання до місця розташування органу управління або підрозділу Служби правопорядку, в органи Національної поліції осіб, які вчинили правопорушення, а також тримання осіб, взятих під варту, якщо зазначені особи чинять опір військовослужбовцям Служби правопорядку або є підстави вважати, що вони можуть втекти чи завдати шкоди оточуючим чи собі;

5) для звільнення заручників, захоплених на території військової частини.

Вид спеціального засобу, час початку та інтенсивність його застосування визначаються з урахуванням обставин, що склалися, характеру кримінального чи іншого правопорушення і особи, яка їх вчиняє.

Перелік спеціальних засобів та правила їх застосування затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства оборони України, погодженим з Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством охорони здоров'я України та Офісом Генерального прокурора.

Військовослужбовці Служби правопорядку під час здійснення службових обов'язків мають право застосовувати вогнепальну зброю, що є крайнім заходом і допускається у разі, коли інші заходи виявилися неефективними або якщо за умовами обстановки застосування інших заходів є неможливим.

Військовослужбовці Служби правопорядку, крім визначених військовими статутами Збройних сил України порядку і правил застосування зброї і фізичної сили, мають право застосовувати вогнепальну зброю у таких випадках:

1) для захисту військовослужбовців, інших громадян від нападу, що

загрожує їх життю і здоров'ю, а також звільнення заручників, захоплення на території військової частини;

2) для відбиття групового або збройного нападу на військовослужбовця Служби правопорядку або членів його сім'ї чи іншого нападу, якщо їх життю або здоров'ю загрожує небезпека;

3) для відбиття нападу на об'єкти, що знаходяться під охороною, конвої, приміщення, споруди, транспортні засоби військових частин, а також звільнення їх у разі захоплення;

4) для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочинів і яка намагається втекти;

5) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожує життю і здоров'ю військовослужбовця Служби правопорядку;

б) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю громадян або військовослужбовця Служби правопорядку.

Забороняється застосовувати і використовувати вогнепальну зброю, якщо від цього можуть постраждати сторонні особи.

Військовослужбовці Служби правопорядку мають право використовувати зброю також для подання сигналу тривоги або виклику допомоги, для знешкодження тварини, яка загрожує життю і здоров'ю громадян та військовослужбовця Служби правопорядку.

Військовослужбовці Служби правопорядку мають право дістати вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважають, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути передбачені законом підстави для її застосування.

Спроби особи, яка затримується військовослужбовцем Служби правопорядку з приведеною в готовність вогнепальною зброєю, наблизитися до нього, скоротивши при цьому визначену ним відстань, чи доторкнутися до його зброї дають військовослужбовцю Служби правопорядку право застосовувати вогнепальну зброю згідно з цим Законом.

Комплектування та проходження служби. Служба правопорядку комплектується офіцерським складом, сержантами та солдатами відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», а також працівниками Збройних Сил України.

Військовослужбовці, які відбираються на військову службу у Службу правопорядку на посади офіцерів, сержантського і рядового складу, проходять добір та перевірку щодо професійної придатності до служби

у цій Службі. Після професійного добору відповідно до вимог, що затверджуються Міністерством оборони України, кандидати отримують професійну підготовку за фаховими напрямками у Навчальному центрі Служби правопорядку.

Порядок і строки проходження військової служби військовослужбовцями Служби правопорядку, присвоєння їм військових звань та звільнення їх з військової служби визначаються відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», відповідних положень про проходження військової служби.

Соціальний і правовий захист військовослужбовців, членів їх сімей та працівників Служби правопорядку. Соціальний і правовий захист військовослужбовців Служби правопорядку та членів їх сімей здійснюється відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», інших нормативно-правових актів.

Соціальний захист працівників Служби правопорядку забезпечується відповідно до законодавства про працю, інших нормативно-правових актів.

Відповідальність військовослужбовців Служби правопорядку. Військовослужбовець Служби правопорядку у межах своїх повноважень, самостійно приймає рішення, крім випадків, передбачених Законом України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», і несе за свої протиправні дії або бездіяльність відповідальність у встановленому законом порядку.

Контроль за діяльністю Служби правопорядку, дотриманням нею законодавства здійснюється **міністром оборони України**.

Парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини Службою правопорядку здійснюється Верховною Радою України відповідно до Конституції України та законів України.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Сутність і призначення військової служби?
2. На яких принципах базується діяльність Служби правопорядку?
3. Структура Служби правопорядку?
4. Скільки функцій покладається на Службу правопорядку? Назвіть основні.
5. Які повноваження мають військовослужбовці Служби правопорядку?

ку?

6. Яким основним нормативно-правовим актом регулюється застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї військовослужбовцями Служби правопорядку?

7. Відповідальність військовослужбовців ВСП за свої дії або бездіяльність?

Додаткові завдання

1. Мета створення Військової служби правопорядку.
2. Переваги та недоліки діяльності ВСП.
3. Розробіть анкету для оцінки рівня розвитку професійних та моральних якостей військовослужбовців.

Тестові завдання

1. Система відносин між військовослужбовцям, яка формується відповідно до приписів військових статутів і настанов, – це:

- а) внутрішня служба;
- б) статутний порядок;
- в) відносини підлеглості;
- г) статутні відносини.

2. Метою створення Військової служби правопорядку в Збройних силах України НЕ є:

- а) зміцнення законності;
- б) забезпечення правопорядку в ЗСУ;
- в) забезпечення конституційних прав та свобод військовослужбовців;
- г) порушення військової дисципліни в ЗСУ.

3. Чи керується Служба правопорядку у своїй діяльності Конституцією України?

- а) ні;
- б) частково;
- в) так;
- г) залежно від ситуації.

4. Чисельний склад органів управління, підрозділів Служби правопорядку, їх дислокація визначаються:

- а) міністром оборони України;
- б) міністром внутрішніх справ;
- в) Прем'єр-міністром України;
- г) Президентом України.

5. Гранична чисельність військовослужбовців і працівників Служби правопорядку не може перевищувати:

- а) 2,5 відсотка загальної чисельності Збройних сил України;
- б) 3,6 відсотка загальної чисельності Збройних сил України;
- в) 1,5 відсотка загальної чисельності Збройних сил України;
- г) 1,9 відсотка загальної чисельності Збройних сил України.

6. Служба правопорядку складається з:

- а) тільки органів управління;
- б) органів управління, підрозділів Служби порятунку, Навчального центру Служби правопорядку;
- в) органів управління, підрозділів Служби порятунку, патрульно-постової служби;
- г) Головного та Центрального управління Служби правопорядку Збройних сил України.

7. Безпосереднє керівництво Службою правопорядку здійснює:

- а) Головне управління Служби правопорядку Збройних сил України;
- б) міністр оборони України;
- в) начальник Головного управління Служби правопорядку Збройних Сил України;
- г) Начальник Центрального та територіальних управлінь Служби правопорядку.

8. Головне управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України знаходиться в місті:

- а) Миколаїв;
- б) Дніпро;
- в) Харків;
- г) Київ.

9. Фінансування Служби правопорядку здійснюється за рахунок коштів:

- а) республіканського бюджету АРК;
- б) Державного бюджету України;
- в) обласного бюджету Київської області;
- г) бюджет м. Васильків Київської області.

10. Соціальний і правовий захист військовослужбовців Служби правопорядку та членів їх сімей:

- а) не здійснюється взагалі;
- б) здійснюється частково;
- в) здійснюється;

г) законом не прописано цей пункт.

Список використаних джерел

1. Положення про Головне управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України: наказ Міністерства оборони України від 10 грудня 2018 № 623. Дата оновлення 07.02.2019. URL:https://ips.ligazakon.net/document/mus31252?an=6&ed=2018_12_10 (дата звернення: 27.10.2020).

2. Про внесення змін до Положення про Головне управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України: наказ Міністерства оборони України від 04 липня 2019 р. № 363. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS32140> (дата звернення: 27.10.2020).

3. Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: Указ Президента України від 10 грудня 2008 р. №1153/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text> (дата звернення: 28.10.2020).

4. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 07.03.2002 р. № 3099-III. Дата оновлення 17.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text> (дата звернення: 28.10.2020).

5. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. Дата оновлення 17.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>(дата звернення: 28.10.2020).

2.14. Система, структура, функції, завдання та повноваження Державного агентства рибного господарства України

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України.

З цією метою Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

Поняття, становлення та розвиток Державного агентства рибного господарства України. 1 серпня 1992 року постановою Кабінету

Міністрів України був створений Державний комітет України по рибному господарству і рибній промисловості. Проте йому не підпорядковувались підприємства рибної галузі, що входили до складу Міністерства сільського господарства і продовольства України.

30 листопада 1994 року указом Президента України було створено Міністерство рибного господарства України. Його метою було формування та здійснення єдиної державної політики щодо розвитку рибного господарства, удосконалення управління галуззю.

25 липня 1997 року указом Президента України утворено Державний комітет рибного господарства України на базі Міністерства рибного господарства України. Комітет став правонаступником прав і обов'язків ліквідованого Міністерства рибного господарства України.

15 березня 2000 року постановою Кабінету Міністрів утворено Державний департамент рибного господарства на базі Державного комітету рибного господарства. Департамент – як урядовий орган державного управління у складі Міністерства аграрної політики України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 25.05.2006 р. № 752 «Про ліквідацію державного Департаменту рибного господарства України» Укрдержрибгосп було ліквідовано та створено Департамент рибного господарства у складі Мінагрополітики.

2 листопада 2006 року утворюється Державний комітет рибного господарства України як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра аграрної політики.

Постановою Кабінету Міністрів України від 24 січня 2007 р. № 42 «Про затвердження Положення про Державний комітет рибного господарства України» створено Державний комітет рибного господарства України.

І нарешті, Указом Президента України від 16 квітня 2011 р. «Про Державне агентство рибного господарства України» створено **Державне агентство рибного господарства України** як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра аграрної політики та продовольства України.

8 квітня 2015 року Ковалів Ярема Богданович був призначений Кабінетом Міністрів України на посаду голови Державного агентства рибного господарства України.

30 вересня 2015 року на засіданні Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) було погоджено Концепцію реформування рибного господарства. Відповідно до неї у галузі розпочалася масштабна дерегуляція:

Держрибагентство розробило 20 законодавчих ініціатив для спрощення умов ведення бізнесу і легалізації рибогосподарської діяльності, передбачено на 70% зменшення кількості дозвільних документів, які створювали підстави для корупції.

З 1 січня 2016 року через зміни до законодавства створено умови для розвитку аквакультури та марикультури, повністю заборонено промисловий вилов риби в р. Дніпрі в межах Києва.

7 червня 2016 року було розроблено та запущено Державний реєстр рибогосподарських водних об'єктів та їх частин. Реєстр є першою в історії України уніфікованою електронною базою з вичерпною інформацією щодо всіх водойм, придатних для рибогосподарської діяльності, аквакультури та рибного фермерства.

У листопаді 2016 року Держрибагентство ініціювало та випустило перший в Україні практичний посібник про фермерське розведення риби «Сучасна аквакультура: від теорії до практики». Його авторами стали науковці та підприємці рибної галузі.

У межах забезпечення комплексної системи контролю на водоймах розпочато електронізацію галузі через впровадження систем електронного моніторингу промислового вилову риби у морях та внутрішніх водоймах. В цьому напрямі Україна отримує технічну допомогу від Норвегії, Естонії.

Держрибагентство захистило океанічний риболовецький флот України від посягань кримської окупаційної влади. У 2015 році океанічний риболовецький флот вперше з 1997 року приніс державі прибуток у розмірі 19 млн грн, з яких 13 млн грн – дивіденди. Крім того, суттєво поліпшено умови роботи українських кораблів.

У травні 2016 р. від майнових претензій влади окупованого Криму було врятовано державне майно – танкер «Таманський», орієнтованою вартістю приблизно 1 млн дол. США.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про Державне агентство рибного господарства України» від 23 вересня 2020 р. № 872 визначено, що Голова Держрибагентства утворює в межах граничної чисельності державних службовців та працівників Держрибагентства і коштів, передбачених на утримання Держрибагентства, ліквідує, реорганізовує за погодженням з Кабінетом Міністрів України та Міністром аграрної політики та продовольства територіальні органи Держрибагентства як структурні підрозділи апарату Державного рибного агентства (п. 9² Постанови КМУ).

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державне агентство рибного господарства

України» від 30 вересня 2015 року № 895 визначено, що Державне агентство рибного господарства України (Держрибагентство) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства і який реалізує державну політику у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства (п. 1 Постанови КМУ).

Отже, Державне агентство рибного господарства України (Держрибагентство) – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра аграрної політики та продовольства. Є правонаступником Державного комітету рибного господарства України, у тому числі за укладеними міжнародними договорами України, стороною в яких є Державний комітет рибного господарства.

Державне агентство рибного господарства утворено для реалізації державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства і здійснює свої повноваження в установлених законодавством України випадках на території України, у виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі України, а також на території виключних економічних зон (у риболовних зонах) іноземних держав та у відкритих районах Світового океану, які знаходяться у сфері управління міжнародних організацій з управління рибальством, а також таких, що знаходяться поза межами будь-якої юрисдикції відповідно до міжнародних договорів України.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», органи рибоохорони є правоохоронними органами, які для виконання їх повноважень держава забезпечує транспортними засобами, приладами спостереження, зброєю, відео- і фототехнікою, спецодягом тощо.

Органи рибоохорони – Головне управління охорони водних біоресурсів у м. Києві, управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства в області, басейнові управління, басейновий відділ (далі – Управління) – є територіальними органами Державного агентства рибного господарства України (далі – Держрибагентства), які діють у його складі.

Структура Державного агентства рибного господарства України

Галузь налічує 30 тисяч працівників, 6 тисяч працівників сфери Держрибагентства, 36 державних підприємств, 75 риболовних суден, 4 державних рибовідтворювальних комплекси.

Держрибагентство очолює голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства про державну службу. Голова Держрибагентства має заступників, у тому числі одного першого, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства про державну службу.

Структуру апарату Держрибагентства затверджує його голова за погодженням із міністром аграрної політики та продовольства.

У таблиці 2.1 наведено структуру та чисельність апарату Державного агентства рибного господарства України.

Таблиця 2.1

Структура апарату Держрибагентства

№ з/п	Назва структурного підрозділу	Чисельність
1.	Керівництво	3
1.1	Голова	1
1.2	Перший заступник голови	1
1.3	Заступник голови	1
2.	Управління організації використання водних біоресурсів	12
2.1	Начальник управління організації використання водних біоресурсів	1
2.2	Відділ організації промислового рибальства	4
2.3	Відділ організації спеціального використання водних біоресурсів	3
2.4	Відділ організації любительського рибальства	4
3.	Управління охорони водних біоресурсів та оперативного реагування	8
3.1	Начальник управління охорони водних біоресурсів та оперативного реагування	1
3.2	Відділ охорони водних біоресурсів	5
3.3	Відділ оперативної роботи	1
3.4	Відділ узагальнення інформації та звітності територіальних органів	1
4.	Управління наукового забезпечення та іхтіологічного контролю	15
4.1	Начальник Управління	1
4.2	Відділ наукового забезпечення галузі	3

4.3	Відділ іхтіологічного контролю	4
4.4	Відділ аквакультури	4
4.5.	Відділ узагальнення інформації та обліку рибогосподарських водних об'єктів	3
5.	Управління правового забезпечення	15
5.1.	Начальник управління правового забезпечення	1
5.1	Відділ захисту та представництва інтересів органу	5
5.2	Відділ координації та перевірки правової роботи	5
5.3.	Відділ експертно-правової роботи та адаптації законодавства	4
6.	Управління фінансів, бухгалтерського обліку та звітності	13
6.1	Начальник управління - головний бухгалтер	1
6.2	Відділ фінансів	3
6.3.	Відділ бухгалтерського обліку та звітності	5
6.4	Відділ звітності державних підприємств та установ	4
7.	Управління флоту рибної промисловості	6
7.1.	Начальник управління	1
7.2	Відділ безпеки мореплавства	4
7.3.	Відділ координації флоту рибної промисловості	1
8.	Управління роботи з персоналом	11
8.1.	Начальник управління	1
8.2.	Відділ проходження державної служби	3
8.3	Відділ роботи з кадрами територіальних підрозділів та з керівниками державних підприємств та установ	5
8.4	Сектор добору та розвитку персоналу	2
9.	Управління з питань державної власності	10
9.1.	Начальник управління	1
9.2	Відділ з питань державної власності	6
9.3	Господарський відділ	2
9.4.	Сектор державних закупівель	1
10.	Управління міжнародного співробітництва та економічного аналізу галузі	32
10.1.	Начальник управління	1
10.2	Відділ міжнародного співробітництва та європейської інтеграції	4
10.3	Відділ економічного аналізу галузі, планування та статистики	3
10.4	Відділ електронного документообігу, контролю та доступу до публічної інформації	5
10.5	Відділ роботи із засобами масової інформації та взаємодії з громадськістю	2
10.6	Відділ внутрішнього аудиту	4
10.7	Відділ адміністративних послуг та дозвільних документів	3

10.8	Відділ організаційної роботи керівництва агентства	4
10.9	Сектор режимно-секретної та мобілізаційної роботи	2
10.10	Сектор з питань запобігання корупції	2
10.11	Сектор інформаційних технологій	2
11.	Управління Державного агентства рибного господарства у Вінницькій області	37
12.	Управління Державного агентства рибного господарства у Волинській області	33
13.	Управління Державного агентства рибного господарства у Дніпропетровській області	66
14.	Управління Державного агентства рибного господарства у Донецькій області	33
15.	Управління Державного агентства рибного господарства у Житомирській області	33
16.	Управління Державного агентства рибного господарства у Закарпатській області	28
17.	Управління Державного агентства рибного господарства у Запорізькій області	76
18.	Управління Державного агентства рибного господарства у Івано-Франківській області	29
19.	Управління Державного агентства рибного господарства у м. Києві та Київській області	129
20.	Управління Державного агентства рибного господарства у Кіровоградській області	33
21.	Управління Державного агентства рибного господарства у Луганській області	29
22.	Управління Державного агентства рибного господарства у Львівській області	31
23.	Управління Державного агентства рибного господарства у Миколаївській області	79
24.	Управління Державного агентства рибного господарства у Одеській області	88
25.	Управління Державного агентства рибного господарства у Полтавській області	73
26.	Управління Державного агентства рибного господарства у Рівненській області	31
27.	Управління Державного агентства рибного господарства у Сумській області	29
28.	Управління Державного агентства рибного господарства у Тернопільській області	27
29.	Управління Державного агентства рибного господарства у Харківській області	36

30.	Управління Державного агентства рибного господарства у Херсонській області	97
31.	Управління Державного агентства рибного господарства у Хмельницькій області	35
32.	Управління Державного агентства рибного господарства у Черкаській області	85
33.	Управління Державного агентства рибного господарства у Чернівецькій області	37
34.	Управління Державного агентства рибного господарства у Чернігівській області	41
35.	Азовське басейнове управління Державного агентства рибного господарства	139
36.	Чорноморське басейнове управління Державного агентства рибного господарства	115
	Всього	1594

Основними завданнями Держрибагентства є:

1) реалізація державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства;

2) внесення на розгляд міністра захисту довкілля та природних ресурсів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства.

Повноваження Держрибагентства:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств і в установленому порядку подає їх міністрові захисту довкілля та природних ресурсів;

2) вживає заходів щодо забезпечення збереження запасів анадромних видів риб у виключній (морській) економічній зоні України;

3) здійснює державний нагляд (контроль) у галузі охорони, використання та відтворення водних біоресурсів у виключній (морській) економічній зоні України, територіальному морі, внутрішніх водоймах України та у водах за межами юрисдикції України щодо рибальських суден, що плавають під Державним Прапором України, відповідно до міжнародних договорів України;

4) здійснює державний контроль технічного стану рибозахисних

споруд, проведення рибозахисних заходів на водозабірних та інженерних спорудах меліоративних систем;

5) здійснює контроль за дотриманням правил рибальства;

6) здійснює контроль за дотриманням лімітів і нормативів використання водних біоресурсів;

7) здійснює контроль за дотриманням правил використання об'єктів тваринного світу в частині водних біоресурсів;

8) складає протоколи та розглядає справи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом;

10) веде реєстр рибальських суден, який є складовою частиною Державного суднового реєстру України;

11) акредитує органи сертифікації персоналу рибальських суден;

12) видає дипломи, кваліфікаційні сертифікати та документи про відповідність компаній і суден вимогам Міжнародної конвенції про стандарти підготовки, сертифікації персоналу риболовних суден та несення вахти 1995 року, Міжнародної конвенції з охорони людського життя на морі 1974 року, Міжнародного кодексу з управління безпечною експлуатацією суден і попередження забруднення 1993 року;

13) видає свідоцтво про право плавання суден під Державним Прапором України;

14) видає дозволи, сертифікати, довідки міжнародного зразка відповідно до вимог міжнародних договорів України з питань ведення рибного промислу і торгівлі рибою та морепродуктами;

15) видає свідоцтво про мінімальний склад екіпажу, свідоцтво про тимчасове виключення судна з Державного суднового реєстру України;

17) видає дозвіл на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікати на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, в частині осетрових риб і виробленої з них продукції;

18) видає судновий білет для суден, що не підлягають нагляду класифікаційного товариства;

19) здійснює державний контроль за безпекою мореплавства флоту рибної промисловості;

20) контролює дотримання кваліфікаційних вимог (стандартів) щодо підготовки та сертифікації персоналу рибальських суден;

21) здійснює контроль за достовірністю подання суб'єктами рибного господарства, пов'язаними з добуванням і використанням водних біоресурсів, звітних даних про обсяги використання водних біоресурсів;

22) здійснює контроль за дотриманням порядку придбання або збуту осетрових видів риб та продукції з них;

23) здійснює державний контроль за системою моніторингу рибальських суден;

24) здійснює технічний нагляд та нагляд за дотриманням вимог міжнародних договорів України щодо технічного стану суден рибної промисловості;

25) реєструє рибальські судна, що не підлягають нагляду класифікаційного товариства, у Судновій книзі України;

26) веде реєстр сертифікатів, дипломів, кваліфікаційних посвідчень командного складу та членів персоналу рибальського судна;

27) запроваджує спеціальні форми статистичної звітності в галузі рибного господарства щодо водних біоресурсів згідно з міжнародними стандартами та нормами, забезпечує обмін такою інформацією з відповідними міжнародними організаціями згідно із законодавством та міжнародними договорами України;

28) виконує функції уповноваженого органу, який взаємодіє з ЄС, органами влади іноземних держав (їх компетентними органами і організаціями) з питань дотримання вимог системи запобігання та ліквідації незаконного, непідзвітного та нерегульованого рибальства;

29) здійснює ліцензування господарської діяльності, пов'язаної з промисловим виловом риби, крім внутрішніх водойм та річок;

30) розробляє порядок штучного розведення (відтворення), вирощування водних біоресурсів та їх використання;

31) погоджує науковим установам програми на проведення дослідного вилову водних біоресурсів;

32) бере участь у проведенні експертизи проектів будівництва нових та розширення, реконструкції, технічного переозброєння наявних підприємств, документації з перепрофілювання, консервації та ліквідації наявних підприємств, окремих цехів, виробництв та інших промислових і господарських об'єктів, виконання інших робіт, а також впровадження нової техніки, технологій, матеріалів і речовин, що впливають або можуть вплинути на стан рибогосподарських водних об'єктів (їх частин);

33) подає в установленому порядку пропозиції та здійснює контроль щодо рівневого режиму роботи рибогосподарських водних об'єктів, що забезпечує повноцінне існування гідробіонтів;

35) веде державний облік, здійснює державний моніторинг, веде державний кадастр водних біоресурсів, а також державний облік та державний реєстр рибогосподарських водних об'єктів (їх частин);

36) укладає договори на право спеціального використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах);

37) розробляє та подає на затвердження Міндовкілля:

– порядок розроблення та форму паспорта рибогосподарської технологічної водойми;

– спеціальні правила експлуатації та обліку, інструкцію і положення про комісію з проведення технічного нагляду за суднами рибної промисловості, що не підлягають нагляду класифікаційного товариства;

– положення про капітана морського рибного порту;

– правила добування (вилучення, вилову) та відтворення водних біоресурсів;

– порядок носіння форменого одягу та формені знаки розрізнення працівників рибного господарства;

– форму та правила ведення списку осіб суднового екіпажу (суднова роль), суднового і машинного журналів на риболовних суднах;

– правила пожежної безпеки на суднах флоту рибної промисловості, а також під час проведення вогневих робіт на суднах, які ремонтуються або будуються на суднобудівних та судноремонтних підприємствах;

– статут служби на риболовних суднах;

38) погоджує будівництво або будь-які інші роботи на території та акваторії, відведених порту;

39) погоджує місце розташування рибоприймального пункту;

40) визначає прогноз допустимого вилову на наступний календарний рік для регулювання промислу водних біоресурсів, щодо яких не встановлюються ліміти вилову;

41) погоджує підвищення або зниження рівня води у рибогосподарських водних об'єктах;

42) здійснює керівництво та контроль за реєстрацією і веденням обліку рибальських суден;

43) погоджує видачу дозволів на будівельні, днопоглиблювальні роботи, видобування піску і гравію, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду (у разі проведення робіт у рибогосподарських водних об'єктах);

44) погоджує режими рибогосподарської експлуатації водних об'єктів та контролює діяльність спеціальних товарних рибних господарств;

45) встановлює в установленому порядку заборону вилову водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) та забезпечує контроль за дотриманням заборони;

46) видає документи дозвільного характеру у сфері рибного господарства;

47) здійснює розподіл лімітів спеціального використання водних біоресурсів на квоти добування;

48) здійснює проведення у межах повноважень, передбачених законом, моніторингу внутрішнього і зовнішнього ринку рибної продукції, державне регулювання внутрішнього ринку рибної продукції;

49) бере участь у веденні державного кадастру тваринного світу;

50) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, міжнародне співробітництво, готує пропозиції щодо укладення та денонсації договорів, укладає міжнародні договори України міжвідомчого характеру, забезпечує виконання узятих Україною зобов'язань за міжнародними договорами з питань, що належать до компетенції Держрибагентства, представляє Україну в роботі міжнародних організацій у сфері рибного господарства;

51) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, співробітництво з державами-донорами та міжнародними організаціями з питань залучення міжнародної технічної допомоги в рибогосподарський комплекс України;

52) співпрацює з Комітетом рибного господарства продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), органами влади іноземних держав та міжнародними організаціями з управління рибальством, ведення рибництва (аквакультури) з питань безпеки мореплавства на морі, запобігання забрудненню навколишнього природного середовища, охорони праці у рибному господарстві;

53) здійснює державне регулювання в сфері аквакультури, забезпечує формування раціонального ринку вітчизняної продукції аквакультури, здійснення науково-технологічної політики селекції в аквакультурі;

54) забезпечує підготовку, перепідготовку, дипломування та сертифікацію фахівців у сфері рибного господарства згідно з вимогами міжнародних договорів України, інших нормативно-правових актів;

55) здійснює контроль за діяльністю галузевої системи науково-технічної інформації;

56) забезпечує функціонування морських рибних портів;

57) співпрацює з класифікаційними товариствами;

58) розподіляє між користувачами водних біоресурсів квоти добування, у тому числі:

– у районах дії міжнародних організацій з управління рибальством, членом яких є Україна відповідно до міжнародних договорів України;

– у водах за межами районів управління зазначених організацій ві-

дповідно до міжнародно-правових зобов'язань України;

– у водах, що перебувають під юрисдикцією прибережних держав, якщо це передбачено міжнародними договорами України;

59) бере участь у розробленні і здійсненні заходів з нарощування експортного потенціалу рибної галузі, відновлення традиційних та освоєння нових ринків збуту продукції;

60) бере участь у заходах з контролю якості та безпеки продуктів рибальства, харчової продукції під час її виробництва, зберігання, транспортування, реалізації, використання та утилізації;

61) є відповідно до законодавства державним замовником науково-дослідних робіт, координує їх проведення, сприяє впровадженню у виробництво наукових розробок та поширенню передового досвіду;

62) здійснює державну атестацію наукових установ, що належать до сфери управління Держрибагентства;

63) розробляє програми науково-технічного розвитку у сфері рибного господарства та організовує їх виконання;

64) здійснює організаційне забезпечення підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців у сфері рибного господарства у вищих навчальних закладах, що належать до сфери управління Держрибагентства;

65) сприяє підвищенню енергоефективності підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Держрибагентства;

66) здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Держрибагентства;

67) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держрибагентства, підприємств, установ і організацій, що належать до сфери його управління;

68) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Держрибагентство з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх здійсненням в апараті Держрибагентства, його територіальних органах, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління;

2) здійснює добір кадрів в апарат Держрибагентства та на керівні посади в його територіальних органах, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та працівників апарату Держрибагентства та його територіальних органів;

3) контролює діяльність територіальних органів Держрибагентства;

4) організовує планово-фінансову роботу в апараті Держрибагентства, його територіальних органах, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку в установленому законодавством порядку;

5) забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

б) організовує ведення діловодства та архіву відповідно до встановлених правил.

Держрибагентство для виконання покладених на нього завдань має право:

1) залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій (за погодженням з їх керівниками);

2) одержувати безоплатно від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на нього питань;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до його компетенції;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами.

Держрибагентство під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, органами місцевого самоврядування, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами і організаціями.

Держрибагентство у межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президе-

нта України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Міндовкілля видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання.

Голова Держрибагентства є головним державним інспектором рибоохорони України.

Повноваження голови Держрибагентства:

1) очолює Держрибагентство, здійснює керівництво його діяльністю, представляє Держрибагентство у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами, організаціями в Україні та за її межами;

2) вносить на розгляд міністра захисту довкілля та природних ресурсів пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства, зокрема розроблені Держрибагентством проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Міндовкілля, а також позицію щодо проектів, розробниками яких є інші міністерства;

3) організовує та контролює в межах повноважень, передбачених законом, виконання в апараті Держрибагентства та його територіальних органах Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Міндовкілля і доручень міністра захисту довкілля та природних ресурсів з питань, що належать до компетенції Держрибагентства;

4) подає на затвердження міністрові захисту довкілля та природних ресурсів плани роботи Держрибагентства;

5) звітує перед міністром захисту довкілля та природних ресурсів про виконання планів роботи Держрибагентства та покладених на нього завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності Держрибагентства, його територіальних органів, а також про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

6) призначає на посаду та звільняє з посади за погодженням із міністром захисту довкілля та природних ресурсів керівників та заступників керівників самостійних структурних підрозділів апарату Держрибагентства;

7) затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату Держрибагентства;

8) призначає на посаду та звільняє з посади у порядку, передбаченому законодавством про державну службу, державних службовців апа-

рату Держрибагентства (якщо інше не передбачене законом), укладає та розриває з ними контракти про проходження державної служби у порядку, передбаченому Кабінетом Міністрів України;

9) приймає на роботу та звільняє з роботи в порядку, передбаченому законодавством про працю, працівників Держрибагентства;

9¹) затверджує посадові інструкції працівників Держрибагентства;

9²) утворює в межах граничної чисельності державних службовців та працівників Держрибагентства і коштів, передбачених на утримання Держрибагентства, ліквідує, реорганізовує за погодженням з Кабінетом Міністрів України та Міністром захисту довкілля та природних ресурсів територіальні органи Держрибагентства як структурні підрозділи апарату Держрибагентства;

10) призначає на посаду за погодженням з Міністром захисту довкілля та природних ресурсів та головами відповідних місцевих держадміністрацій, звільняє з посади керівників територіальних органів Держрибагентства;

11) призначає на посаду за погодженням з Міністром захисту довкілля та природних ресурсів, звільняє з посади заступників керівників територіальних органів Держрибагентства;

11¹) вносить в установленому порядку подання щодо представлення державних службовців та працівників апарату Держрибагентства, його територіальних органів до відзначення державними нагородами України;

12) вирішує в установленому порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців та працівників апарату Держрибагентства, керівників територіальних органів Держрибагентства, присвоює їм ранг державних службовців (якщо інше не передбачено законом);

13) розподіляє обов'язки між своїми заступниками;

14) забезпечує взаємодію Держрибагентства із структурним підрозділом Міндовкілля, визначеним Міністром захисту довкілля та природних ресурсів відповідальним за взаємодію з Держрибагентством;

15) забезпечує дотримання встановленого Міністром захисту довкілля та природних ресурсів порядку обміну інформацією між Міндовкілля і Держрибагентством та вчасність її подання;

16) утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, установи, організації, затверджує положення про них (їх статuti), в установленому порядку призначає на посаду та звільняє з посади їх керівників, виконує в межах повноважень, передбачених законом, інші функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Держ-

жрибагентства;

17) забезпечує реалізацію державної політики щодо державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті Держрибагентства;

18) дає у межах повноважень, передбачених законом, обов'язкові для виконання державними службовцями і працівниками апарату Держрибагентства та його територіальними органами доручення;

18¹) приймає в установленому порядку рішення про розподіл бюджетних коштів, розпорядником яких є Держрибагентство;

19) призначає на посаду та звільняє з посади начальників і капітанів морських рибних портів (портопунктів);

20) скасовує повністю чи в окремій частині акти територіальних органів Держрибагентства;

21) залучає державних службовців та працівників територіальних органів Держрибагентства, а за домовленістю з керівниками – державних службовців та працівників міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій до розгляду питань, що належать до компетенції Держрибагентства;

22) утворює комісії, робочі та експертні групи;

23) скликає та проводить наради з питань, що належать до його компетенції;

23¹) підписує накази Держрибагентства;

23²) організовує внутрішній контроль і внутрішній аудит та забезпечує їх здійснення в апараті Держрибагентства, його територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління;

24) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голова Держрибагентства має заступників, у тому числі одного першого, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства про державну службу.

Для підготовки рекомендацій щодо виконання завдань у Держрибагентстві може утворюватися колегія. Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу Держрибагентства.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності в Держрибагентстві можуть утворюватися інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, інших постійних або

тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, їх кількісний та персональний склад, положення про них затверджуються головою Держрибагентства.

Штатний розпис, кошторис апарату Держрибагентства затверджуються його головою за погодженням із Мінфіном.

Держрибагентство є юридичною особою публічного права, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Казначейства.

Також у 2015 році було розпочато реформування органів рибоохорони: замість рибінспекторів, якість виконання обов'язків яких була приводом для недовіри з боку суспільства, українські водойми охоронятиме новий рибний патруль. Ще у грудні 2015 року стартував конкурс у рибний патруль Києва і області. Виявилось дуже багато охочих стати рибними патрульними: Держрибагентство отримало понад 2000 анкет. За результатами конкурсу, який містив чотири етапи, в тому числі психологічне тестування та перевірку фізичної підготовки, відібрали 47 кандидатів, які пройшли спеціальне навчання та 16 червня 2016 року розпочали свою роботу. Завдяки ефективному контролю з боку Київського рибоохоронного патруля, за неповні 5 місяців роботи було виявлено порушення на суму 1,2 млн грн. Розпочалася детінізація галузі, внаслідок чого показники промислового вилову вирости на Київському водосховищі на 30%, а на Канівському – на 60%. Протягом осені 2016 року було оголошено конкурсні відбори до рибного патруля в інших регіонах України.

Держрибагентство (орган рибоохорони) здійснює свої повноваження безпосередньо, а також через утворені в установленому порядку територіальні органи (органи рибоохорони).

Територіальні органи Держрибагентства (рибоохоронний патруль):

Азовський рибоохоронний патруль – Азовське басейнове управління Державного агентства рибного господарства;

Вінницький рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Вінницькій області;

Волинський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Волинській області;

Дніпропетровський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Дніпропетровській області;

Донецький рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Донецькій області;

Житомирський рибоохоронний патруль – Управління Державного

агентства рибного господарства у Житомирській області;

Закарпатський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Закарпатській області;

Запорізький рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Запорізькій області;

Івано-Франківський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Івано-Франківській області;

Київський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у м. Києві та Київській області;

Кіровоградський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Кіровоградській області;

Луганський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Луганській області;

Львівський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Львівській області;

Миколаївський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Миколаївській області;

Одеський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Одеській області;

Полтавський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Полтавській області;

Рівненський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Рівненській області;

Сумський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Сумській області;

Тернопільський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Тернопільській області;

Харківський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Харківській області;

Херсонський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Херсонській області;

Хмельницький рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Хмельницькій області;

Черкаський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Черкаській області;

Чернівецький рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Чернівецькій області;

Чернігівський рибоохоронний патруль – Управління Державного агентства рибного господарства у Чернігівській області;

Чорноморський рибоохоронний патруль – Чорноморське басейно-

ве управління Державного агентства рибного господарства.

Вимоги до кандидатів на посаду рибоохоронного інспектора: вища освіта; знання державної мови; відсутність судимості; задовільний рівень фізичної підготовки; проактивність; прагнення до змін; стресостійкість; врівноваженість; вміння брати над себе відповідальність; чесність та принциповість.

Етапи відбору рибоохоронного інспектора:

Перший етап – психологічне тестування.

Другий етап – іспит на знання законодавства.

Третій етап – перевірка рівня фізичної підготовки.

Четвертий етап – співбесіда.

Повноваження посадових осіб органів рибоохорони:

1. Здійснювати державний контроль (нагляд) за дотриманням правил використання, порядку придбання та збуту об'єктів тваринного світу в частині водних біоресурсів.

2. Давати обов'язкові до виконання письмові вказівки (приписи) про усунення порушень у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

3. Перевіряти документи на право використання водних біоресурсів, зупиняти транспортні (у тому числі плавучі) засоби та проводити огляд речей, транспортних (у тому числі плавучих) засобів, знарядь рибальства, добутої продукції та інших предметів.

4. Безперешкодно користуватися під час виконання службових обов'язків послугами попутного водного і сухопутного транспорту та засобами зв'язку, що належать користувачам водних біоресурсів усіх форм власності.

5. Безоплатно одержувати від органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, громадян, іноземців та осіб без громадянства статистичні, інші довідкові та інформаційні матеріали, пояснення, необхідні для визначення стану охорони, відтворення і використання водних біоресурсів, а також повідомлення про аварійні забруднення довкілля.

6. У разі неможливості встановлення особи правопорушника на місці вчинення правопорушення доставляти його до правоохоронних органів чи в приміщення виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі створення) ради для складення протоколу про адміністративне правопорушення.

7. Вилучати в осіб, які порушують законодавство у галузі охорони і використання водних біоресурсів, знаряддя добування водних біоресурсів, транспортні (у тому числі плавучі) засоби, обладнання та предме-

ти, що були знаряддями правопорушення, незаконно добуті водні біоресурси, а також відповідні документи на них.

8. Проводити у випадках, встановлених законом, фотографування, звукозапис, фото- і відеозйомку як допоміжні засоби для запобігання і виявлення порушень законодавства в галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

9. Викликати посадових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства для надання усних або письмових пояснень у зв'язку з порушенням законодавства у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

10. Безперешкодний доступ до території (у тому числі об'єктів природно-заповідного фонду) і приміщень підприємств, установ та організацій, які здійснюють добування, утримання, зберігання або переробку водних біоресурсів, з метою здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства в галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

11. Визначати розмір збитків, завданих рибному господарству, за затвердженими таксами та методиками.

12. Видавати та скасовувати передбачені законодавством документи на право добування водних біоресурсів, а також на право переселення та утримання в неволі чи напіввільних умовах водних біоресурсів.

13. Складати протоколи та розглядати в установленому законом порядку справи про адміністративні правопорушення у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів;

14. Подавати позови про відшкодування шкоди, заподіяної суб'єктами господарювання та громадянами, внаслідок порушення законодавства в галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

15. Вилучати знаряддя добування (вилову) водних біоресурсів, транспортні засоби, обладнання та предмети, що були знаряддями правопорушення у галузі охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, а також незаконно добуті водні біоресурси у разі неможливості встановлення власника зазначеного майна.

16. Зупиняти діяльність суб'єктів рибного господарства, що провадиться з порушенням вимог законодавства з питань охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

17. Визначати в установленому порядку строки заборони вилову водних біоресурсів в рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) та забезпечувати контроль за їх дотриманням.

18. Вимагати від суб'єктів рибного господарства подання звітів

про обсяги спеціального використання водних біоресурсів та контролювати їх достовірність.

19. Здійснювати перевірку знярядь добування, контролювати їх кількість, перевіряти відповідність вимогам законодавства у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

20. Погоджувати режими рибогосподарської експлуатації водних об'єктів та забезпечувати державний контроль (нагляд) за їх дотриманням.

21. Здійснювати передбачені законодавством заходи щодо регулювання рибальства.

22. Погоджувати видачу дозволів на будівельні, днопоглиблювальні роботи, видобування піску і гравію, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду.

23. Виконувати функції контролю, спостереження та нагляду в районах відкритого моря відповідно до міжнародних договорів України.

24. Використовувати за погодженням із Міністерством внутрішніх справ України спеціальні транспортні засоби, які мають графічні забарвлення, написи та емблему.

25. Інші повноваження відповідно до закону.

Органи рибоохорони під час здійснення охорони виключної (морської) економічної зони мають такі повноваження:

1. Зупиняти та оглядати в установленому порядку судна, що здійснюють промисел водних біоресурсів, пошук, дослідження та операції, пов'язані з промислом у виключній (морській) економічній зоні, а також перевіряти документи на здійснення промислу та інших робіт.

2. Зупиняти або припиняти промисел та інші роботи у разі порушення вимог Закону України «Про виключну (морську) економічну зону України» або відсутності дозволу (погодження) на їх проведення.

3. Складати протоколи про вчинення правопорушення у виключній (морській) економічній зоні.

4. Застосовувати штрафні санкції у випадках, передбачених законом.

5. Безоплатно користуватися транспортними послугами та засобами зв'язку промислових суден іноземних держав, що здійснюють промисел або інші роботи у виключній (морській) економічній зоні згідно з міжнародними договорами України або дозволами.

Під час виконання службових обов'язків посадові особи органів рибоохорони мають право на носіння форми встановленого зразка, а також на носіння і застосування табельної зброї та інших спеціальних засобів відповідно до закону.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

1. Державне агентство рибного господарства України – це?
2. Коли було створено Державне агентство рибного господарства України?
3. Які повноваження Державного агентства рибного господарства України?
4. Яка структура Державного агентства рибного господарства України?
5. Хто затверджує штатний розпис Державного агентства рибного господарства України?
6. Хто є головним державним інспектором рибоохорони України?
7. Які повноваження посадових осіб органів рибоохорони?
8. Які завдання Державного агентства рибного господарства України?
9. Які вимоги до кандидатів на посаду рибоохоронного інспектора?

Тестові завдання

1. Чим у своїй діяльності керується Держрибагентство:
 - а) Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства;
 - б) законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства;
 - в) Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства;
 - г) Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, самостійно ухваленими рішеннями, іншими актами законодавства?
2. Що належить до основних завдань Держрибагентства:
 - а) реалізація державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства;
 - б) внесення на розгляд міністра захисту довкілля та природних ресурсів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства

суден флоту рибного господарства;

- в) правильно а і б;
- г) немає правильної відповіді?

3. Ким є голова Держрибагентства:

- а) головним державним інспектором рибоохорони України;
- б) головним рибалкою України;
- в) головним інспектором рибоохорони України;
- г) головним інспектором України?

4. Ким призначається на посаду та звільняється з посади перший заступник голови Держрибагентства:

- а) Президентом України відповідно до законодавства про державну службу;
- б) головою Держрибагентства відповідно до законодавства про державну службу;
- в) Кабінетом Міністрів України;
- г) Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства про державну службу?

5. Хто затверджує граничну чисельність державних службовців та працівників Держрибагентства:

- а) Міністерство з питань Держрибагентства;
- б) голова Держрибагентства;
- в) Президент України;
- г) Кабінет Міністрів України?

6. Хто затверджує структуру апарату Держрибагентства:

- а) голова Держрибагентства за погодженням з Кабінетом Міністрів України;
- б) голова Держрибагентства за погодженням з Міністром захисту довкілля та природних ресурсів;
- в) голова Держрибагентства за погодженням з Міністром захисту довкілля;
- г) голова Держрибагентства?

7. Хто затверджує штатний розпис, кошторис апарату Держрибагентства:

- а) голова Держрибагентства;
- б) Міністерство фінансів;
- в) голова Держрибагентства за погодженням з Мінфіном;
- г) Кабінет Міністрів України за погодженням з Мінфіном?

8. Що належить до повноважень голови Держрибагентства:
- а) подає на затвердження Кабінету Міністрів України плани роботи Держрибагентства;
 - б) призначає на посаду та звільняє з посади за погодженням із міністром захисту довкілля та природних ресурсів керівників та заступників керівників самостійних структурних підрозділів апарату Держрибагентства;
 - в) приймає на роботу та звільняє з роботи працівників Держрибагентства;
 - г) немає жодної правильної відповіді?
9. Дата затвердження Постанови України «Про затвердження Положення про Державне агентство рибного господарства України»:
- а) 30 вересня 2015 р.;
 - б) 30 жовтня 2015 р.;
 - в) 30 вересня 2005 р.;
 - г) 31 вересня 2015 р.
10. Державне агентство рибного господарства України (Держрибагентство) – це:
- а) місцевий орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства;
 - б) центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері рибного господарства та рибної промисловості, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства;
 - в) центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується через міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства;
 - г) центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>(дата звернення: 21.10.2020).
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 року № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>(дата звернення: 21.10.2020).
3. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів : Закон України від 08.07.2011 року № 3677-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-17#Text>(дата звернення: 21.10.2020).
4. Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1995. № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-вр#Text> (дата звернення: 20.11.2020).
5. Про затвердження Положення про органи рибоохорони Держаного агентства рибного господарства України : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.01.2012 року № 26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0379-12#Text>(дата звернення: 21.10.2020).
6. Водний кодекс від 06.06.1995 року № 213/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр#Text>(дата звернення: 21.10.2020).
7. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 05.06.1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text (дата звернення: 21.10.2020).
8. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 року № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 21.10.2020).
9. Про затвердження Порядку погодження кандидатур претендентів на посади керівників юридичних служб у Державному агентстві рибного господарства України: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 07.08.2017 року № 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1054-17#Text>(дата звернення: 21.10.2020).
10. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 року № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-п#Text> (дата звернення: 21.10.2020).
11. Про затвердження Положення про Державне агентство рибного господарства України: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 року № 895. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895-2015-п#Text>(дата звернення: 21.10.2020).

2.15. Система, структура, функції, завдання та повноваження Державного агентства лісових ресурсів

Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства.

Держлісагентство у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Граничну чисельність державних службовців та працівників Держлісагентства затверджує Кабінет Міністрів України.

Структуру апарату Держлісагентства затверджує його голова за погодженням з міністром захисту довкілля та природних ресурсів.

Штатний розпис, кошторис апарату Держлісагентства затверджує його голова за погодженням з Мінфіном.

Держлісагентство є юридичною особою публічного права, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Казначейства.

Основні завдання Держлісагентства:

1) реалізація державної політики у сфері лісового та мисливського господарства;

2) внесення на розгляд міністра захисту довкілля та природних ресурсів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства.

Держлісагентство відповідно до покладених на нього завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств і в установленому порядку подає їх міністрові захисту довкілля та природних ресурсів;

2) вносить міністрові захисту довкілля та природних ресурсів пропозиції щодо загальнодержавних і регіональних (місцевих) програм з охорони, захисту, використання та відтворення лісів, розвитку мисливського господарства;

3) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, міжна-

родне співробітництво, готує пропозиції щодо укладення та денонсації договорів, укладає міжнародні договори України міжвідомчого характеру, забезпечує виконання узятих Україною зобов'язань за міжнародними договорами з питань, що належать до компетенції Держлісагентства, представляє Україну в роботі міжнародних організацій у сфері лісового та мисливського господарства;

4) здійснює державне управління в галузі ведення лісового і мисливського господарства, а також державного контролю за дотриманням вимог нормативно-правових актів щодо ведення лісового господарства (крім державного контролю з карантину рослин та у сфері захисту рослин);

5) здійснює державне управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду в лісах підприємств, установ і організацій, що належать до сфери його управління;

6) організовує ведення лісовпорядкування та впорядкування мисливських угідь;

7) веде державний лісовий кадастр та облік лісів;

8) здійснює моніторинг лісів;

9) приймає рішення про віднесення лісів до відповідної категорії;

10) затверджує вік стиглості деревостанів;

11) організовує видачу в установленому порядку спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів;

12) організовує виконання заходів щодо визначення рівня радіоактивного забруднення лісів, радіаційний контроль лісової продукції, дозиметричний контроль робочих місць та доз опромінення працівників;

13) веде державний кадастр мисливських тварин, що перебувають на території України;

14) здійснює державний контроль за дотриманням законодавства в галузі мисливського господарства і полювання;

15) організовує роботу з укладення з користувачами мисливських угідь договорів про умови ведення мисливського господарства та здійснює контроль за їх виконанням;

16) веде державний облік чисельності і добування мисливських тварин;

17) вносить Міндовкілля пропозиції щодо:

– вартості ліцензій на добування мисливських тварин та здійснює регулювання цін і тарифів на продукцію полювання, у тому числі на живу дичину, яка поставляється на експорт; на мисливські трофеї, добути іноземними громадянами; на послуги, надані іноземним громадянам;

– лімітів і норм використання мисливських тварин;

– розміру збору за видачу посвідчення мисливця, щорічної конт-

рольної картки обліку добутої дичини, порушень правил полювання та їх дублікатів;

– такси для обчислення розміру відшкодування збитків, завданих внаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства і полювання;

18) видає в установленому порядку дозволи на використання мисливських тварин, що перебувають у державній власності, за винятком тих, що знаходяться на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду;

19) видає паспорти на собак мисливських порід, інших ловчих звірів і птахів;

20) видає посвідчення мисливця і щорічну контрольну картку обліку добутої дичини та порушень правил полювання;

21) вносить пропозиції щодо надання в користування мисливських угідь та припинення права користування ними органам, що приймають зазначені рішення;

22) забезпечує функціонування державної лісової охорони, координує діяльність лісової охорони інших постійних лісокористувачів і власників лісів, бере участь у забезпеченні реалізації державної політики у сфері пожежної безпеки, забезпечує організацію та координацію заходів з охорони державного мисливського фонду і заходів з регулювання чисельності мисливських, хижих та шкідливих для мисливського господарства тварин;

23) забезпечує здійснення наземно-авіаційної охорони лісів від пожеж, незаконних рубок та інших порушень лісового законодавства, захист лісу від шкідників і хвороб та іншого шкідливого впливу на території лісового фонду підприємств, установ і організацій, що належать до сфери його управління;

24) організовує виконання протипожежних, лісозахисних та інших лісоохоронних заходів на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління;

25) у межах повноважень, передбачених законом, розглядає справи про адміністративні правопорушення та накладає адміністративні стягнення;

26) здійснює заходи щодо забезпечення споживачів деревиною, виробами з неї та іншою продукцією лісового та мисливського господарства;

27) здійснює у межах повноважень, передбачених законом, заходи щодо зовнішньоекономічної діяльності, захист інтересів підприємств, установ і організацій, що належать до сфери його управління, на зовні-

шньому ринку, розвиток внутрішнього ринку продукції і послуг лісового та мисливського господарства, вносить в установленому порядку пропозиції щодо умов оподаткування і кредитування, особливостей приватизації таких підприємств, установ і організацій;

28) видає сертифікат про походження лісоматеріалів;

29) готує пропозиції і в межах повноважень, передбачених законом, здійснює заходи щодо забезпечення реалізації соціальної політики у сфері лісового та мисливського господарства, укладає в установленому порядку галузеву угоду з професійними спілками чи їх об'єднаннями, іншими представницькими організаціями працівників лісового і мисливського господарства, які мають відповідні повноваження;

30) здійснює управління об'єктами державної власності, які належать до сфери управління Держлісагентства;

31) є в установленому порядку замовником науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, необхідних для виконання державних цільових програм розвитку лісового і мисливського господарства, забезпечує впровадження у виробництво досягнень науки і техніки, а також нових технологій і передового досвіду, організовує відповідно до законодавства діяльність метрологічної служби на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління;

32) вживає заходів щодо залучення в установленому порядку представників громадськості до проведення обговорення питань державної політики у сфері лісового і мисливського господарства;

33) вирішує в межах повноважень, передбачених законом, спори з питань охорони, захисту, використання та відтворення лісів, що перебувають у державній власності;

34) приймає в установленому порядку рішення про припинення полювання;

35) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держлісагентства, підприємств, установ і організацій, що належать до сфери його управління;

36) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Основні обов'язки Держлісагентства:

1) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в апараті Держлісагентства, його територіальних органах, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління;

2) здійснює добір кадрів в апарат Держлісагентства та на керівні посади в його територіальних органах, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління, організовує робо-

ту з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і працівників апарату Держлісагентства та його територіальних органів;

3) організовує планово-фінансову роботу в апараті Держлісагентства, його територіальних органах, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку в установленому законодавством порядку;

4) забезпечує ефективне, результативне і цільове використання бюджетних коштів;

5) здійснює у межах повноважень, передбачених законом, разом з відповідними центральними органами виконавчої влади контроль за використанням державних коштів, передбачених для реалізації проєктів, виконання програм, у тому числі міжнародних;

6) організовує ведення діловодства та архіву відповідно до встановлених правил;

7) забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

8) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, цивільний захист у сфері лісового і мисливського господарства, здійснення заходів щодо захисту населення і території під час надзвичайних ситуацій.

Держлісагентство для виконання покладених на нього завдань має право:

1) залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій (за погодженням з їх керівниками);

2) одержувати безоплатно від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до його компетенції;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

5) проводити перевірки дотримання вимог законодавства у сфері лісового (в лісах підприємств, установ і організацій, що належать до сфери його управління) та мисливського господарства.

Держлісагентство здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи.

Держлісагентство під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами і організаціями.

Держлісагентство у межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Міндовкілля видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання.

Держлісагентство очолює голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за пропозицією Комісії з питань вищого корпусу державної служби.

Повноваження голови Держлісагентства:

1) очолює Держлісагентство, здійснює керівництво його діяльністю;
2) вносить на розгляд міністра захисту довкілля та природних ресурсів пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства, зокрема, розроблені Держлісагентством проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Міндовкілля, а також позицію щодо проєктів, розробниками яких є інші міністерства;

3) у межах повноважень, передбачених законом, організовує та контролює виконання в апараті Держлісагентства та його територіальних органах Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Міндовкілля;

4) подає на затвердження міністрові захисту довкілля та природних ресурсів плани роботи Держлісагентства;

5) звітує перед міністром захисту довкілля та природних ресурсів про виконання планів роботи Держлісагентства та покладених на нього завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час прове-

дення перевірок діяльності Держлісагентства, його територіальних органів, а також про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

6) затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату Держлісагентства;

7) затверджує штатний розпис та кошторис територіальних органів Держлісагентства;

8) призначає на посаду та звільняє з посади у порядку, передбаченому законодавством про державну службу, державних службовців апарату Держлісагентства (якщо інше не передбачено законом);

9) приймає на роботу та звільняє з роботи в порядку, передбаченому законодавством про працю, працівників Держлісагентства;

10) вносить в установленому порядку подання щодо представлення державних службовців та працівників апарату Держлісагентства, його територіальних органів до відзначення державними нагородами України;

11) підписує накази Держлісагентства;

12) вносить міністрові захисту довкілля та природних ресурсів пропозиції щодо утворення в межах граничної чисельності державних службовців та працівників Держлісагентства і коштів, передбачених на його утримання, а також щодо ліквідації, реорганізації Кабінетом Міністрів України територіальних органів Держлісагентства, які є юридичними особами публічного права;

13) утворює в межах граничної чисельності державних службовців та працівників Держлісагентства і коштів, передбачених на його утримання, ліквідує, реорганізовує за погодженням з Кабінетом Міністрів України і міністром захисту довкілля та природних ресурсів територіальні органи Держлісагентства як структурні підрозділи апарату Агентства;

14) призначає на посади за погодженням з міністром захисту довкілля та природних ресурсів і головами відповідних місцевих держадміністрацій, звільняє з посад керівників територіальних органів Держлісагентства;

15) призначає на посади за погодженням з міністром захисту довкілля та природних ресурсів, звільняє з посад заступників керівників територіальних органів Держлісагентства;

16) вирішує в установленому порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців та працівників апарату Держлісагентства, керівників територіальних органів Держлісагентства, присвоює їм ранги державних службовців (якщо інше не передбачено законом);

17) скасовує повністю чи в окремій частині акти територіальних органів Держлісагентства;

18) утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, установи організації, затверджує їх положення (статути), в установленому порядку призначає на посади та звільняє з посад їх керівників, виконує в межах повноважень, передбачених законом, інші функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Держлісагентства;

19) забезпечує реалізацію державної політики щодо державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті Держлісагентства;

20) представляє в установленому порядку Держлісагентство у відносинах з іншими державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями в Україні та за її межами;

21) залучає державних службовців та працівників територіальних органів Держлісагентства, а за домовленістю з керівниками – державних службовців та працівників міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій до розгляду питань, що належать до компетенції Держлісагентства;

22) утворює комісії, робочі та експертні групи;

23) розподіляє обов'язки між своїми заступниками;

24) забезпечує взаємодію Держлісагентства із структурним підрозділом Міндовкілля, визначеним міністром захисту довкілля та природних ресурсів, відповідальним за взаємодію з Держлісагентством;

25) забезпечує дотримання встановленого міністром захисту довкілля та природних ресурсів порядку ведення обміну інформацією між Міндовкілля і Держлісагентством та своєчасність її подання;

26) скликає та проводить наради з питань, що належать до його компетенції;

27) у межах повноважень, передбачених законом, дає обов'язкові для виконання державними службовцями та працівниками апарату Держлісагентства та його територіальних органів доручення;

28) приймає в установленому порядку рішення про розподіл бюджетних коштів, розпорядником яких є Держлісагентство;

29) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голова Держлісагентства має заступників, у тому числі одного першого, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства про державну службу.

Для підготовки рекомендацій щодо виконання завдань у Держлісагентстві може утворюватися колегія. Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу Держлісагентства.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у Держлісагентстві можуть утворюватися інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, інших постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, їх кількісний та персональний склад, положення про них затверджує голова Держлісагентства.

Відповідно до статті 89 Лісового кодексу України (ЛКУ), охорону і захист лісів на території України здійснюють державна лісова охорона (далі – держлісоохорона) та охорона інших постійних лісокористувачів.

Державна лісова охорона діє у складі Держлісагентства, Республіканського комітету Автономної Республіки Крим з питань лісового і мисливського господарства, обласних управлінь лісового та мисливського господарства і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Держлісагентства.

Держлісоохорона має статус правоохоронного органу.

Метою діяльності держлісоохорони є здійснення правових, лісоохоронних та інших заходів, спрямованих на збереження, розширене відтворення, невиснажливе використання лісових ресурсів та об'єктів тваринного світу.

Основні завдання держлісоохорони:

1. Здійснення державного контролю за додержанням вимог лісового та мисливського законодавства.
2. Забезпечення охорони лісів від пожеж, незаконних рубок.
3. Запобігання злочинам і адміністративним правопорушенням у сфері лісового та мисливського господарства.
4. Використання лісових ресурсів і мисливських тварин.
5. Організація та координація заходів щодо охорони державного мисливського фонду та інші.

Держлісоохорона під час організації заходів, спрямованих на усунення порушень лісового законодавства та законодавства у галузі мисливського господарства та полювання, взаємодіє з правоохоронними органами, центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадянами та їх об'єднаннями.

Основні функції держлісоохорони:

1. Здійснює державне управління в галузі ведення лісового і мис-

ливського господарства, а також державного контролю за дотриманням законодавства з ведення лісового господарства (окрім державного контролю за шкідливими організмами та захистом рослин).

2. Здійснює державне управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду в лісах підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління.

3. Організовує ведення лісовпорядкування та мисливського впорядкування.

4. Веде державний лісовий кадастр та облік лісів.

5. Здійснює моніторинг ґрунтів з метою вирощування продуктивних лісових насаджень, лісової рослинності, мисливських тварин.

Повноваження посадових осіб державної лісової охорони:

1. Безперешкодно обстежувати в установленому законодавством порядку ліси, що перебувають у власності чи користуванні громадян і юридичних осіб.

2. Перевіряти в установленому порядку в громадян і юридичних осіб наявність дозволів та інших документів на використання лісових ресурсів і користування лісами та на право полювання і використання ресурсів державного мисливського фонду проводити перевірки дотримання лісокористувачами, власниками лісів та користувачами мисливських угідь вимог нормативно-правових актів і нормативних документів з питань ведення лісового господарства та у галузі мисливського господарства та полювання.

3. Складати протоколи та розглядати відповідно до законодавства справи про адміністративні правопорушення, правопорушення у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів, а також у галузі мисливського господарства та полювання.

4. Зупиняти на території лісового фонду транспортні засоби та проводити огляд транспортних засобів, знарядь, добутих деревини та інших продуктів лісу, а також зупиняти на території мисливських угідь транспортні (плавучі) засоби та проводити їх огляд та огляд знарядь полювання, добутої продукції.

5. Зберігати, носити і застосовувати спеціальні засоби та зброю в порядку, встановленому законодавством, і використовувати спеціальні транспортні засоби з кольорографічним забарвленням, написом та емблемою.

6. Доставляти особу, яка порушила лісове законодавство або законодавство у галузі мисливського господарства та полювання, до органів Національної поліції або в органи місцевого самоврядування у разі неможливості встановлення його особи на місці вчинення правопорушен-

ня для складення протоколу про адміністративне правопорушення.

7. Вилучати в установленому законом порядку у громадян і юридичних осіб, які порушили лісове законодавство або законодавство у галузі мисливського господарства та полювання, документи на право використання лісових ресурсів та на право полювання, добуті деревину та інші продукти лісу, незаконно добуті мисливські тварини і продукцію, що з них вироблена, та знаряддя правопорушень.

8. Надсилати у відповідні державні органи матеріали про притягнення осіб, які порушили лісове законодавство або законодавство у галузі мисливського господарства та полювання, до дисциплінарної, адміністративної і кримінальної відповідальності.

9. Проводити у випадках, встановлених законом, фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку як допоміжний засіб для запобігання порушенням у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів, а також у галузі мисливського господарства та полювання.

10. Викликати громадян, у тому числі посадових осіб, для одержання від них усних або письмових пояснень у зв'язку з порушенням ними лісового законодавства або законодавства у галузі мисливського господарства та полювання.

11. Безперешкодно відвідувати територію і приміщення юридичних осіб, які провадять діяльність, пов'язану з добуванням, зберіганням або переробленням деревини та інших продуктів лісу, з метою здійснення нагляду за законністю їх використання.

12. Визначати за затвердженими таксами і методиками розмір збитків, завданих лісовому або мисливському господарству, та шкоди, заподіяної лісу внаслідок порушення законодавства у галузі мисливського господарства та полювання.

13. Анулювати дозволи або інші документи на право використання лісових ресурсів у разі порушення лісового законодавства, а також використання ресурсів державного мисливського фонду в разі порушення законодавства у галузі мисливського господарства та полювання.

14. Приймати рішення про обмеження або заборону господарської та іншої діяльності.

15. Подавати позови до суду про відшкодування втрат лісогосподарського виробництва або збитків, завданих внаслідок порушення законодавства у галузі мисливського господарства та полювання, а також повернення самовільно або тимчасово зайнятих лісових ділянок, мисливських угідь, строк користування якими закінчився.

16. Вносити пропозиції відповідним органам виконавчої влади щодо заборони відвідування лісів населенням і в'їзду до них транспортних

засобів та заборони полювання у період високої пожежної небезпеки.

17. Видавати обов'язкові для виконання приписи з питань, що належать до їх повноважень.

Посадові особи державної лісової охорони можуть мати й інші повноваження відповідно до закону.

Посадові особи державної лісової охорони забезпечуються форменим одягом.

Посадові особи державної лісової охорони мають право на зберігання, носіння і застосування спеціальних засобів та зброї в порядку, встановленому законодавством, та використовувати спеціальні транспортні засоби з кольорографічним забарвленням і написом з емблемою.

Державна лісова охорона – це не окремий державний орган чи підрозділ, а тільки визначений перелік посадових осіб лісового господарства, які входять до штату лісогосподарських підприємств, об'єднань, лісонасінневих інспекцій, обласних управлінь лісового та мисливського господарства, **Державного агентства лісових ресурсів України.**

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Державне агентство лісових ресурсів України – це...
2. Які основні завдання Державного агентства лісових ресурсів України?
3. Поняття та функції державної лісової охорони.
4. Які повноваження посадових осіб Державного агентства лісових ресурсів України?
5. Ким затверджується штатний розпис Державного агентства лісових ресурсів України?
6. Хто затверджує граничну чисельність державних службовців та працівників Держлісагентства?
7. Коли було створено Державне агентство лісових ресурсів України?
8. Основні завдання держлісоохорони.
9. Ким призначається і які повноваження має голова Держлісагентства?

Тестові завдання

1. Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство) – це:
 - а) місцевий орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства;
 - б) центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра захисту довкілля

та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства;

в) центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Верховною Радою України через міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства;

г) центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України у сфері лісового та мисливського господарства.

2. Основними завданнями Держлісагентства є:

а) захист довкілля та природних ресурсів, внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства;

б) внесення на розгляд міністра захисту довкілля та природних ресурсів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства;

в) реалізація державної політики у сфері лісового та мисливського господарства;

г) реалізація державної політики у сфері лісового та мисливського господарства; внесення на розгляд міністра захисту довкілля та природних ресурсів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства.

3. Які завдання покладено на Держлісагентство:

а) здійснює державне управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду в лісах підприємств, установ і організацій, що належать до сфери його управління;

б) здійснює моніторинг лісів;

в) організовує виконання заходів щодо визначення рівня радіоактивного забруднення лісів, радіаційний контроль лісової продукції, дозиметричний контроль робочих місць та доз опромінення працівників;

г) усі відповіді правильні?

4. Через що Держлісагентство безпосередньо здійснює свої повноваження:

А) через утворені в установленому порядку територіальні органи;

Б) через утворені в установленому порядку місцеві органи;

В) через утворені в установленому порядку державні органи;

Г) через утворені в установленому порядку регіональні органи?

5. Ким призначається голова Держлісагентства:

а) призначається на посаду та звільняється з посади Верховною Радою України за пропозицією Комісії з питань вищого корпусу державної служби;

б) призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України за пропозицією Комісії з питань вищого корпусу державної служби;

в) призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за пропозицією Комісії з питань вищого корпусу державної служби;

г) призначається на посаду та звільняється з посади за пропозицією Комісії з питань вищого корпусу державної служби?

6. До повноважень голови Держлісагентства належить:

а) затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату Держлісагентства;

б) призначає на посади за погодженням з міністром захисту довкілля та природних ресурсів, звільняє з посад заступників керівників територіальних органів Держлісагентства;

в) скликає та проводить наради з питань, що належать до його компетенції;

г) всі відповіді правильні.

7. Хто затверджує граничну чисельність державних службовців та працівників Держлісагентства:

а) Президент України;

б) Кабінет Міністрів України;

в) Міністерство з питань Держлісагентства;

г) голова Держлісагентства?

8. Хто затверджує структуру апарату Держлісагентства:

а) голова Держлісагентства за погодженням з міністром захисту довкілля;

б) голова Держлісагентства;

в) голова Держлісагентства за погодженням з Кабінетом Міністрів України;

г) голова Держлісагентства за погодженням з Міністром захисту довкілля та природних ресурсів?

9. Хто затверджує штатний розпис, кошторис апарату Держлісагентства:

а) голова Держлісагентства за погодженням з Мінфіном;

б) голова Держлісагентства;

в) Мінфін;

г) Кабінет Міністрів України за погодженням з Мінфіном?

10. Дата затвердження Постанови України «Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України»:

а) 18 жовтня 2014 р.;

б) 8 жовтня 2014 р.;

в) 8 грудня 2014 р.;

г) 8 жовтня 2019 р.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 21.10.2020).
2. Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України : Закон України від 08.10.2014 року № 521. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-п#Text> (дата звернення: 21.10.2020).
3. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 року № 3852-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення: 21.10.2020).
4. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 року № 1264-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 21.10.2020).
5. Земельний кодекс України від 25.10.2001 року № 2768-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 21.10.2020).
6. Про затвердження Положення про державну лісову охорону : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2009 року № 976. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2009-п#Text> (дата звернення: 21.10.2020).
7. Про затвердження Методики визначення належності лісових територій до пралісів, квазіпралісів і природних лісів : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 18.05.2018 року № 161. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0707-18#Text> (дата звернення: 21.10.2020).
8. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 05.06.1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text (дата звернення: 21.10.2020).
9. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат від 22.05.2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text (дата звернення: 21.10.2020).
10. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 року № 1264-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 21.10.2020).
11. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 року № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-п#Text> (дата звернення: 21.10.2020).

2.16. Система, структура, функції, завдання та повноваження Державної аудиторської служби України

Державна аудиторська служба України (Держаудитслужба) – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра фінансів та який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю.

Систему Державної аудиторської служби України становлять:

- апарат Державної аудиторської служби України;
- територіальні органи Державної аудиторської служби України.

Структуру апарату Держаудитслужби, її міжрегіональних територіальних органів затверджує голова Держаудитслужби за погодженням з міністром фінансів.

Структура апарату Держаудитслужби:

- керівництво;
- відділ забезпечення діяльності керівництва;
- відділ внутрішнього аудиту;
- відділ євроінтеграції та міжнародних зв'язків;
- головний спеціаліст з питань мобілізаційної роботи;
- Департамент стратегічного планування, звітності та координації здійснення державного фінансового контролю;
- Департамент контролю у сфері будівництва;
- Департамент контролю у галузі освіти, науки, спорту та інформації;
- Департамент контролю у соціальній галузі та сфері культури;
- Департамент контролю у галузі промисловості, енергетики, транспорту та фінансових послуг;
- Департамент контролю у галузі ЖКГ, інфраструктури та зв'язку;
- Департамент контролю в аграрній галузі, екології та природокористування;
- Департамент контролю в галузі оборони, в правоохоронних органах та органах влади;
- Департамент контролю за місцевими бюджетами;
- Департамент взаємодії з правоохоронними органами;
- Департамент фінансового контролю у сфері закупівель;
- Департамент якості заходів державного фінансового контролю;
- відділ ІТ аудиту;
- Департамент роботи з персоналом та організаційного розвитку;

- Департамент адміністративно-господарського забезпечення;
- Юридичний департамент;
- Управління інформації та комунікацій з громадськістю, розгляду звернень громадян;
- Управління нормативно-методологічного забезпечення процесу державного фінансового контролю;
- Управління реалізації контрольних повноважень в рамках міжнародних угод;
- Управління документообігу та контролю виконавської дисципліни;
- Управління ІТ забезпечення;
- Фінансове управління;
- Режимно-секретний сектор;
- Сектор з питань внутрішньої безпеки;
- Сектор запобігання та виявлення корупції.

Структура територіальних органів Державної аудиторської служби України:

- *Північний офіс Держаудитслужби:*
 - Управління Північного офісу Держаудитслужби у Вінницькій області;
 - Управління Північного офісу Держаудитслужби в Житомирській області;
 - Управління Північного офісу Держаудитслужби в Черкаській області;
 - Управління Північного офісу Держаудитслужби в Чернігівській області;
- *Північно-східний офіс Держаудитслужби:*
 - Управління Північно-східного офісу Держаудитслужби в Луганській області;
 - Управління Північно-східного офісу Держаудитслужби в Полтавській області;
 - Управління Північно-східного офісу Держаудитслужби в Сумській області;
- *Східний офіс Держаудитслужби:*
 - Управління Східного офісу Держаудитслужби в Донецькій області;
 - Управління Східного офісу Держаудитслужби в Запорізькій області;
 - Управління Східного офісу Держаудитслужби в Кіровоградській області;
- *Західний офіс Держаудитслужби:*
 - Управління Західного офісу Держаудитслужби у Волинській області;
 - Управління Західного офісу Держаудитслужби в Закарпатській області;
 - Управління Західного офісу Держаудитслужби в Івано-Франківській області;
 - Управління Західного офісу Держаудитслужби в Рівненській області;
 - Управління Західного офісу Держаудитслужби в Тернопільській об-

ласті;

- Управління Західного офісу Держаудитслужби в Хмельницькій об-

ласті;

- Управління Західного офісу Держаудитслужби в Чернівецькій обла-

сті;

– *Південний офіс Держаудитслужби:*

- Управління Південного офісу Держаудитслужби в Миколаївській

області;

- Управління Південного офісу Держаудитслужби в Херсонській об-

ласті.

Основними завданнями Держаудитслужби є:

1) реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю;

2-1) внесення на розгляд міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері державного фінансового контролю;

3) здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів;

4) надання у передбачених законом випадках адміністративних послуг.

Повноваження Держаудитслужби відповідно до покладених на неї завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх міністру фінансів;

2) здійснює контроль у:

– міністерствах, інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах, суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі – підконтрольні установи);

– суб'єктах господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні;

3) реалізує державний фінансовий контроль через здійснення:

– державного фінансового аудиту;

- перевірки закупівель;
 - інспектування (ревізії);
 - моніторингу закупівель;
- 4) здійснює контроль за:
- цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів;
 - досягненням економії бюджетних коштів і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів;
 - цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), отриманих під державні (місцеві) гарантії;
 - достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах під час складання планових бюджетних показників та відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі);
 - відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів довгострокових зобов'язань за енергосервісом, затвердженим в установленому порядку умовам закупівлі енергосервісу;
 - дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів;
 - дотриманням законодавства про закупівлі;
 - веденням бухгалтерського обліку, а також складенням фінансової і бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі), кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету;
 - станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності;
 - виконанням функцій з управління об'єктами державної власності;
 - станом внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів, станом внутрішнього контролю в інших підконтрольних установах;
 - усуненням виявлених недоліків і порушень;
 - реалізацією інвестиційних проєктів;
 - законним та ефективним використанням публічних коштів та інших активів для використання (впровадження) інформаційних технологій (систем, процесів, ресурсів);
 - законністю та правомірністю витрат бенефіціарів (партнерів) у межах виконання спільних операційних програм прикордонного та транскордонного співробітництва;
- 5) проводить оцінку управління бюджетними коштами, досягнення їх економії, стану фінансової і господарської діяльності, ефективності і резуль-

тативності в діяльності підконтрольних установ;

б) проводить оцінку достовірності фінансової звітності підконтрольних установ;

7) сприяє забезпеченню законного та ефективного використання державних і комунальних коштів та/або майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку та складення фінансової звітності суб'єктами господарювання державного сектору економіки, визначеними в установленому порядку;

7-1) на підставі результатів аналізу інформації щодо використання державних ресурсів планує заходи державного фінансового контролю за високо-ризиковими операціями;

8) вживає в межах повноважень, передбачених законом, заходів до усунення виявлених недоліків та запобігання їм у подальшому, а саме:

– проводить аналіз стану дотримання фінансової та бюджетної дисципліни, виявляє причини та умови, що призвели до недоліків і порушень, готує рекомендації та пропозиції щодо їх усунення і запобігання їм надалі;

– подає зазначені рекомендації та пропозиції Кабінету Міністрів України, міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, іншим державним органам, органам місцевого самоврядування та керівникам підконтрольних установ;

– здійснює контроль за станом врахування і впровадження поданих рекомендацій та пропозицій;

9) вживає в установленому порядку заходів до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства та притягнення до відповідальності винних осіб, а саме:

– вимагає від керівників та інших осіб підприємств, установ та організацій, що контролюються, усунення виявлених порушень законодавства; здійснює контроль за виконанням таких вимог;

– звертається до суду в інтересах держави у разі незабезпечення виконання вимог щодо усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства з питань збереження і використання активів;

– застосовує заходи впливу за порушення бюджетного законодавства, накладає адміністративні стягнення на осіб, винних у порушенні законодавства;

– передає в установленому порядку правоохоронним органам матеріали за результатами державного фінансового контролю у разі встановлення порушень законодавства, за які передбачено кримінальну відповідальність або які містять ознаки корупційних діянь;

10) забезпечує участь представників Держаудитслужби в ревізійних комісіях господарських організацій, у яких корпоративні права держави перевищують 50 відсотків статутного капіталу;

11) здійснює розгляд листів, заяв і скарг про факти порушення законо-

давства з фінансових питань та бюджетного законодавства, вживає згідно із законодавством відповідних заходів для їх усунення;

12) подає щомісяця Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України і Мінфіну звіти про узагальнені результати контролю за дотриманням бюджетного законодавства;

13) здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Держаудитслужби;

14) інформує громадськість про свою діяльність та стан реалізації державної політики у визначеній сфері;

15) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держаудитслужби, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління;

16) здійснює міжнародне співробітництво з питань, що належать до компетенції Держаудитслужби;

16-1) бере участь у проведенні перевірок на місцях (інспектувань) Європейським бюро з боротьби з шахрайством з метою захисту фінансових інтересів ЄС від шахрайства та інших порушень на території України відповідно до положень Регламенту Ради (Євратом, ЄС) № 2185/96 від 11 листопада 1996 р. та законодавства України;

16-2) забезпечує самопредставництво в судах України без окремого доручення через державних службовців юридичної служби та інших структурних підрозділів Держаудитслужби відповідно до положень про такі структурні підрозділи Держаудитслужби, через державних службовців структурних підрозділів міжрегіональних територіальних органів відповідно до положень про такі органи;

17) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Функції Державної аудиторської служби України. Держаудитслужба з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в апараті Держаудитслужби, її міжрегіональних територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління;

2) здійснює добір кадрів в апарат Держаудитслужби та на керівні посади в її міжрегіональні територіальні органи, на підприємства, в установи та організації, що належать до сфери її управління, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і працівників Держаудитслужби;

3) координує та контролює діяльність міжрегіональних територіальних органів Держаудитслужби;

4) організовує планово-фінансову роботу в апараті Держаудитслужби, її міжрегіональних територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління, здійснює контроль за ви-

користанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку в установленому законодавством порядку;

5) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань із мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

б) організовує ведення діловодства та архівне зберігання документів відповідно до встановлених правил.

Порядок обрання, призначення на посаду працівників Державної аудиторської служби України. Керівників та заступників керівників міжрегіональних територіальних органів Держаудитслужби відповідно до законодавства про державну службу призначає на посаду та звільняє з посади голова Держаудитслужби.

Керівники і заступники керівників самостійних структурних підрозділів апарату Держаудитслужби призначаються на посаду та звільняються з посади головою Держаудитслужби за погодженням з міністром фінансів.

Державні службовці апарату Держаудитслужби призначаються на посаду та звільняються з посади головою Держаудитслужби у порядку, передбаченому законодавством про державну службу.

Працівників апарату Держаудитслужби приймає на роботу та звільняє з роботи голова Держаудитслужби у порядку, передбаченому законодавством про працю.

Права Державної аудиторської служби України. Держаудитслужба для виконання покладених на неї завдань має право:

1) залучати в установленому порядку вчених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, державних фондів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій за погодженням з їх керівниками до виконання окремих робіт, а також для проведення контрольних обмірів будівельних, монтажних, ремонтних та інших робіт, контрольних запусків сировини і матеріалів у виробництво, контрольних аналізів сировини, матеріалів і готової продукції, інших перевірок;

2) отримувати безоплатно (зокрема шляхом тимчасового доступу до інформаційно-телекомунікаційних систем підконтрольних установ з урахуванням вимог до забезпечення захисту інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом) від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, фізичних осіб – підприємців, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань, у тому числі відомості, необхідні для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підконтрольних установ;

3) отримувати інформацію про стан та рух коштів державного бюджету

від Казначейства;

4) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до її компетенції;

5) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

6) перевіряти під час державного фінансового контролю грошові та бухгалтерські документи, звіти, кошториси та інші документи, що підтверджують надходження і витрачання коштів та матеріальних цінностей, документи щодо проведення процедур закупівель, дані на електронних носіях, проводити перевірку фактичної наявності цінностей (коштів, цінних паперів, сировини, матеріалів, готової продукції, устаткування тощо);

7) безперешкодного доступу під час державного фінансового контролю на склади, у сховища, виробничі та інші приміщення, що належать підприємствам, установам та організаціям, що контролюються;

8) вимагати від керівників підконтрольних установ проведення інвентаризації основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, коштів і розрахунків;

9) отримувати від службових і матеріально відповідальних осіб об'єктів, що контролюються, письмові пояснення з питань, які виникають під час здійснення державного фінансового контролю;

10) отримувати від підприємств, установ та організацій, що контролюються, завірені копії, витяги з документів (у тому числі електронних), які свідчать про порушення законодавства;

11) вилучати під час проведення ревізій у підприємств, установ і організацій копії фінансово-господарських та бухгалтерських документів, які свідчать про порушення, а на підставі рішення суду – вилучати до закінчення ревізії оригінали первинних фінансово-господарських та бухгалтерських документів із складенням опису, який засвідчується підписами представника органу Держаудитслужби та керівника відповідного підприємства, відповідної установи, організації, та залишенням копій зазначених документів таким підприємствам, установам, організаціям;

12) отримувати від Національного банку і його установ, банків та інших кредитних установ необхідні відомості, копії документів, довідки про банківські операції та залишки коштів на рахунках об'єктів, що контролюються, а від інших підприємств і організацій, в тому числі недержавної форми власності, що мали правові відносини із зазначеними об'єктами, довідки і копії документів про операції та розрахунки з підприємствами, установами, організаціями. Отримання від банків інформації, що становить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених законом;

13) звертатися в установленому порядку за наявності відповідних міжнародних договорів до контролюючих чи правоохоронних органів іноземних держав за додатковою інформацією про порушення фінансової дисципліни на

підприємствах, в установах та організаціях;

14) проводити на підприємствах, в установах та організаціях зустрічні звірки з метою документального та фактичного підтвердження виду, обсягу і якості операцій та розрахунків для з'ясування їх реальності та повноти відображення в обліку підприємства, установи та організації, що контролюється;

15) ініціювати проведення перевірок робочими групами центральних органів виконавчої влади;

16) пред'являти керівникам та іншим особам підприємств, установ та організацій, що контролюються, обов'язкові до виконання вимоги щодо усунення виявлених порушень законодавства;

17) надавати міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, державним органам, іншим підконтрольним установам обов'язкові до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які призвели (можуть призвести) до вчинення порушень та виникнення недоліків у діяльності підконтрольних установ, а також отримувати від зазначених органів інформацію про розгляд таких пропозицій та рекомендацій;

18) призупиняти в межах повноважень, передбачених законом, бюджетні асигнування, зупиняти операції з бюджетними коштами в установленому законодавством порядку, а також застосовувати та ініціювати застосування відповідно до закону інших заходів впливу в разі виявлення порушень законодавства;

19) вилучати в судовому порядку до бюджету виявлені під час проведення ревій приховані, занижені валютні та інші платежі, порушувати перед відповідними органами питання про припинення бюджетного фінансування і кредитування у разі, коли отримані підприємствами, установами та організаціями кошти і позички використовуються з порушенням законодавства;

20) порушувати перед відповідними державними органами питання про визнання недійсними договорів, укладених з порушенням законодавства, у судовому порядку стягувати у дохід держави кошти, отримані підконтрольними установами за незаконними договорами, без установлених законом підстав та з порушенням законодавства;

21) накладати у випадках, передбачених законом, адміністративні стягнення;

22) порушувати перед керівниками відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у допущених порушеннях;

23) у разі виявлення збитків, завданих державі чи підприємству, установі, організації, що контролюється, визначати їх розмір в установленому законодавством порядку;

24) брати в установленому порядку участь у засіданнях колегій міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань стану фінансово-бюджетної дисципліни.

Порядок утворення та ліквідації підрозділів Державної аудиторської служби України. Міжрегіональні територіальні органи Держаудитслужби, які є юридичними особами публічного права, утворюються, ліквідовуються та реорганізуються Кабінетом Міністрів України за пропозицією голови Держаудитслужби міністру фінансів, але в межах граничної чисельності державних службовців та працівників Держаудитслужби і коштів, передбачених на її утримання.

Голова Держаудитслужби утворює, ліквідує, реорганізує підприємства, установи, організації, що належать до сфери управління Держаудитслужби.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

Обов'язкові завдання

1. Складіть схему за однією з обраних тем:
Структура Державної аудиторської служби України.
Напрямки діяльності Державної аудиторської служби України.
Взаємодія органів Державної аудиторської служби України з іншими правоохоронними органами.
2. Підберіть джерела наукової та навчальної літератури на цю тему, які вийшли протягом останніх 3 років (не менше 5 джерел).
3. Підготуйте тестові завдання на цю тему (не менше 5 запитань).

Додаткові завдання

1. Підготувати на вибір реферат, презентацію, есе чи наукові тези доповіді за однією з рекомендованих тем. Тема для написання есе та наукових тез доповідей додатково узгоджується з викладачем. Рекомендовані теми:
Основні завдання Державної аудиторської служби України.
Правовий статус співробітників Державної аудиторської служби України.
Історія Державної аудиторської служби України.

Тестові завдання

1. Який орган не належить до системи Держаудитслужби:
а) Північний офіс Держаудитслужби;
б) Східний офіс Держаудитслужби;
в) Центральний офіс Держаудитслужби;
г) Північно-східний офіс Держаудитслужби?
2. Що не належить до функцій Держаудитслужби:
а) проводить аналіз міграційної ситуації в Україні, проблем біженців та

інших категорій мігрантів, розробляє поточні та довгострокові прогнози із зазначених питань;

- б) готує пропозиції щодо визначення квоти імміграції на календарний рік;
- в) реалізація державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів;
- г) приймає рішення про видачу дозволу на імміграцію, відмову в його видачі та скасування такого дозволу?

3. До основних завдань Держаудитслужби належить:

- а) організація ведення діловодства та архівне зберігання документів відповідно до встановлених правил;
- б) забезпечення в межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань із мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;
- в) координація та контроль діяльності міжрегіональних територіальних органів Держаудитслужби;
- г) надання у передбачених законом випадках адміністративних послуг.

4. Працівників апарату Держаудитслужби приймає на роботу та звільняє з роботи:

- а) міністр фінансів;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) голова Держаудитслужби;
- г) голова Держаудитслужби за погодженням з міністром фінансів.

5. Керівників та заступників керівників міжрегіональних територіальних органів Держаудитслужби призначає та звільняє з посади:

- а) міністр фінансів;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) голова Держаудитслужби;
- г) голова Держаудитслужби за погодженням з міністром фінансів.

6. Керівників і заступників керівників самостійних структурних підрозділів апарату Держаудитслужби призначає та звільняє з посади:

- а) міністр фінансів;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) голова Держаудитслужби;
- г) голова Держаудитслужби за погодженням з міністром фінансів.

7. Що не належить до прав Держаудитслужби?

- а) отримувати інформацію про стан та рух коштів державного бюджету від Казначейства;
- б) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити на-

укові конференції, семінари з питань, що належать до її компетенції;

в) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

г) інформувати громадськість про свою діяльність та стан реалізації державної політики у визначеній сфері.

8. Положення про Держаудитслужбу затверджено:

а) законом України;

б) постановою Кабінету Міністрів України;

в) наказом Президента України;

г) наказом Міністерства фінансів України.

9. Структуру апарату Держаудитслужбу затверджує:

а) міністр фінансів;

б) Кабінет Міністрів України;

в) голова Держаудитслужби;

г) голова Держаудитслужби за погодженням з міністром фінансів.

10. Міжрегіональні територіальні органи Держаудитслужби, які є юридичними особами публічного права, утворюються, ліквідовуються та реорганізуються:

а) Кабінетом Міністрів України;

б) Кабінетом Міністрів України за пропозицією голови Держаудитслужби міністру фінансів;

в) міністром фінансів;

г) головою Держаудитслужби.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.

2. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-п#Text>.

Неганов В. В. Удосконалення взаємодії органів досудового розслідування з підрозділами Державної аудиторської служби України під час призначення та проведення ревізій у кримінальному провадженні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 51–66.

Обушна Н. І. Модернізація системи державного фінансового контролю в Україні в контексті утвердження парадигми публічного аудиту. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. Серія : Державне управління. 2016. № 4. С. 64–71.

Табенська Ю.В. Повноваження Державної аудиторської служби України в сфері публічних закупівель. *Гроші, фінанси та кредит*. Випуск III-IV (75-76), 2019. С. 229–237.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

- Велика Палата Верховного Суду – 10, 58, 60
Верховний Суд – 10, 31
Вимоги до кандидата на службу в податковій міліції – 321
Вимоги до кандидатів, які призначаються на посаду прокурорів – 127
Вимоги до судді Вищого антикорупційного суду – 55
Вимоги до судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності – 54
Вищі спеціалізовані суди – 10, 31, 52
Військова служба правопорядку у Збройних силах України – 326
Гарантії незалежності прокурора – 127
Гарантії незалежності та недоторканності суддів – 81
Державна служба України з надзвичайних ситуацій – 202
Державна фіскальна служба України – 312
Державне агентство лісових ресурсів України – 370
Державне бюро розслідувань – 152
Дисциплінарна відповідальність прокурора – 130
Дисциплінарна відповідальність судді – 84
Завдання СБУ – 141
Завдання та повноваження Державної аудиторської служби України – 391
Завдання та повноваження Державної міграційної служби України – 249
Завдання та повноваження Державної прикордонної служби України – 184
Завдання та повноваження Національної поліції України – 164
Завдання та повноваження Служби судової охорони – 289
Загальні права та обов'язки прокурора – 128
Загальні умови звільнення прокурора з посади – 129
Звільнення суді суду загальної юрисдикції з посади – 80
Змагальність сторін – 24
Імунітет судді – 15
Конституційний Суд України – 99
Місцеві суди – 31
Моніторинг способу життя судді – 81
Національна гвардія України – 226
Національне антикорупційне бюро України – 302
Недоторканність судді – 15
Незалежність суддів – 13
Обов'язки Національної гвардії України – 229
Обов'язки поліцейських Національної поліції України – 168
Обов'язки судді – 77
Обов'язковість рішень суду – 25
Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту – 205
Основні завдання Держлісагентства – 370

- Основні завдання держлісоохорони – 378
- Основні обов'язки Держлісагентства – 373
- Основні функції держлісоохорони – 378
- Повноваження Вищого антикорупційного суду – 54
- Повноваження вищого спеціалізованого суду – 53
- Повноваження Вищого суду з інтелектуальної власності – 53
- Повноваження Голови Верховного Суду – 59
- Повноваження голови вищого спеціалізованого суду – 56
- Повноваження Державного бюро розслідувань – 152
- Повноваження Державної фіскальної служби України – 316
- Повноваження Держрибагентства – 351
- Повноваження Конституційного Суду – 114
- Повноваження місцевих адміністративних судів – 40
- Повноваження місцевого загального суду – 33
- Повноваження Пленуму Верховного Суду – 61
- Повноваження посадових осіб державної лісової охорони – 379
- Повноваження посадових осіб органів рибоохорони – 363
- Повноваження СБУ – 142
- Повноваження Секретаря Великої Палати – 61
- Податкова міліція – 321
- Порядок обрання на посаду судді безстроково – 79
- Порядок обрання та призначення на посаду співробітників Служби судової охорони – 292
- Порядок обрання, призначення на посаду Державної прикордонної служби України – 188
- Порядок обрання, призначення на посаду поліцейських Національної поліції України – 169
- Порядок обрання, призначення на посаду працівників Державної аудиторської служби України – 391
- Порядок утворення та ліквідації органів Державної прикордонної служби України – 198
- Порядок утворення та ліквідації органів Національної поліції України – 176
- Права військовослужбовців Національної гвардії України – 236
- Права Державної аудиторської служби України – 391
- Права Державної міграційної служби України – 253
- Права судді – 77
- Права та обов'язки працівників Державної прикордонної служби України – 190
- Права та обов'язки співробітників Служби судової охорони – 293
- Право на оскарження судового рішення – 25
- Правовий статус військовослужбовців Національної гвардії України – 239
- Правовий статус судді – 74
- Правові основи організації і діяльності прокуратури – 123

- Правосуддя – 7, 9, 11, 13, 14, 16, 17, 19
- Принципи діяльності Національної гвардії України – 228
- Прокуратура – 123
- Прокурорське самоврядування – 130
- Система Національної поліції України – 159
- Система органів прокуратури – 125
- Система Служби судової охорони – 287
- Система судів загальної юрисдикції – 30
- Склад апеляційного суду – 42
- Служба безпеки України – 134
- Служба цивільного захисту – 219
- Структура апеляційного суду – 49
- Структура Верховного Суду – 58
- Структура Вищого антикорупційного суду – 55
- Структура Державного агентства рибного господарства України – 348
- Структура Державної прикордонної служби України – 181
- Структура Державної фіскальної служби України – 313
- Структура Конституційного Суду України – 109
- Структура органів та підрозділів Національної поліції України – 160
- Структура СБУ – 135
- Структура судових палат – 52
- Функції Державної аудиторської служби України – 390
- Функції Державної міграційної служби України – 245
- Функції Державної прикордонної служби України – 183
- Функції Конституційного Суду України – 111
- Функції прокуратури – 124
- Функції СБУ – 141
- Функції Служби судової охорони – 288

Навчальне видання

**СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ
ОРГАНИ УКРАЇНИ**

Підручник

Колектив авторів

Редактор, оригінал-макет – *А.В. Самотуга*

Редактор *О.М. Врублевська*

Підп. до друку 06.05.2021. Формат 60x84/16. Друк цифровий, трафаретний (RISO).
Папір офісний. Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 24,75. Обл.-вид. арк. 25,00.
Тираж – 50 прим. Зам. № 01/21-п

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т./ф. (056) 756-46-41, rvv_vonr@dduvs.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності ДК № 6054 від 28.02.20